รายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการ
ในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

เสนอ

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์
และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

โดย

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสรุปผู้บริหาร

รายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวที่มีการนำเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทย

2. การทบทวนเอกสารข้อกฎหมายรวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย ศึกษากฎหมายในประเทศไทย นโยบายและแนวทางของสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติและ กสทช. รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศเป็นกรณีศึกษา

3. การสำรวจและประเมินคุณภาพเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหารายการและการสำรวจความคิดเห็นประชาชน

4. การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัลประเภทบริการธุรกิจ ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

การทบทวนสถานการณ์ ผลกระทบ กฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อไสยศาสตร์ในสื่อ

สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายในเรื่องความเชื่อได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แม้วิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน ยิ่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นเท่าใดก็จะถูกนำมาเป็น “ช่องทาง” เพื่อ “ผลิตซ้ำ” ความเชื่อมากเท่านั้น สื่อในยุคดิจิทัลที่มีลักษณะเข้าถึงและแพร่กระจายได้ง่ายหลายช่องทาง มิได้มีไว้เพื่อความบันเทิงหรือส่งข่าวสารความรู้เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ โดยมีลักษณะที่ดึงดูดให้ผู้คนรู้สึก สนใจใคร่รู้ ด้วยลักษณะที่เหนือธรรมชาติมีเงื่อนงำ

น่าสงสัย แต่ก็สอดรับกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย สื่อมวลชนมักหยิบเนื้อหาดังกล่าวมานำเสนอซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ เสริมย้ำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย แม้ความเชื่อไสยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชน อีกด้านหนึ่งยังเป็นความรุนแรง ในนามของ การเล่นพนันเสี่ยงโชค การหลอกลวง และการฉกฉวยผลประโยชน์จากการสร้างสินค้าและบริการ สื่อต้องหาจุดสมดุลในการนำเสนอให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ ไปพร้อมๆ กับการทำหน้าที่เป็นกระจก ตะเกียง และสุนัขเฝ้ายามให้แก่สังคม

การกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์และเรื่องเหนือธรรมชาติในสื่อของประเทศต่างๆที่ได้ศึกษา มีความเคร่งครัดที่แตกต่างกันไป ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเรื่องราวเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชน และในแง่ของสื่อเอง ก็คือเรื่องราวที่อยู่ความสนใจของผู้ชม ทำให้สามารถสร้างเรตติ้งให้กับสื่อนั้นได้อย่างดี การห้ามหรือบังคับไม่ให้มีการทำเสนออย่างเข้มข้นจึงทำได้ยาก จากการศึกษาพบว่า อินเดีย สิงคโปร์และจีน มีการกำหนดข้อระเบียบที่เคร่งครัดและเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์และเคนยา ที่มีการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างกว้างๆ หรือเพียงขอให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอมากกว่าที่จะมีการออกกฎระเบียบที่เคร่งครัดและชัดเจนเพื่อดำเนินการ อย่างไรก็ดีทุกประเทศต่างๆ มีความเหมือนกันในการที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น “เด็กหรือเยาวชน” โดยให้สื่อมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดความงมงามของผู้ชมกลุ่มนี้ นอกจากนี้ บทบาทของหน่วยงานรัฐ องค์กรสื่อ และภาคประชาชนก็มีความสำคัญในการควบคุมและช่วยกันเฝ้าระวังสื่อในการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ เพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้น อีกด้วย

การสำรวจความคิดเห็นประชาชน

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ จำนวน 5,000 ตัวอย่าง เกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆของการนำเสนอเนื้อหาข่าว และรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม ในส่วนของผลกระทบต่อประชาชนที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นต่างๆของกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นในประเด็นต่างๆแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ

การวิเคราะห์เนื้อหารายการ

การวิเคราะห์เนื้อหารายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ พบว่ามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมธุรกิจการได้มาซึ่งตัวเลข 'หวย' และเสนอขายสินค้าบริการด้านความเชื่อผ่านการนำเสนอเนื้อหาประเภทต่างๆ ได้แก่ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ พืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ เครื่องรางของขลัง และการทำนายพยากรณ์ การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อการสร้างความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจผ่านวิธีการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งในรายการข่าวและรายการทั่วไป โดยมีความพยายามในการสร้างความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการนำเสนอเนื้อหาผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีอยู่น้อยนิดเมื่อเทียบกับปริมาณเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ทั้งหมด

ความคิดเห็นของผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ

บทสรุปของการศึกษาผ่านการใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ข้อสรุป 4 ประเด็นคือ หนึ่ง นิยามไสยศาสตร์และผลกระทบของรายการเชิงไสยศาสตร์มีลักษณะ 'เหรียญสองด้าน' กล่าวคือมีทั้งผลกระทบเชิงลบ เช่น การสร้างความเชื่องมงาย การลดทอนทักษะการคิดวิเคราะห์ของประชาชน และผลกระทบเชิงบวกคือการเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชน สินค้าซอฟท์พาวเวอร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ สอง ระบบเรตติ้งส่งผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เนื่องจากองค์กรสื่อมักตอบสนองความต้องการของผู้รับสารโดยการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จำนวนมากและบ่อยเกินความจำเป็นเพื่อแลกกับเรตติ้งอันหมายถึงเม็ดเงินโฆษณาและสปอนเซอร์ต่อไป แนวทางแก้ไขคือการรณรงค์ให้ผู้สนับสนุนภาคธุรกิจลดการให้ความสำคัญกับระบบเรตติ้งเชิงปริมาณ และเพิ่มความสำคัญแก่ระบบเรตติ้งเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น สาม แนวทางการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ของ

องค์กรสื่อ ได้แก่ การลดความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว การเพิ่มความรอบด้านและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาข่าว การจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ ฯลฯ และสี่บทบาทอันเหมาะสมของการกำกับดูแลการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของหน่วยงานรัฐต้องแบ่งมาตรการกำกับดูแลออกเป็นสองแนวทางคือ มาตรการกำกับดูแลเชิงกำกับคือ การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ละประเภท และมาตรการกำกับดูแลเชิงส่งเสริม คือการส่งเสริมให้สื่อมวลชนรายงานข่าวในวิถีทางที่ถูกต้อง ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น

แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

หลักการจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อด้านการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ และแนวปฏิบัติของสื่อมวลชนในรายการประเภท non- fiction อยู่ภายใต้หลักการบรรจบกันทั้งการเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายงานครั้งนี้จึงควรอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรม 6 ด้าน ดังนี้

1. หลักความถูกต้อง

สื่อมวลชนควรยึดหลักการนำเสนอความถูกต้องเกี่ยวกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ การนำเสนอข้อมูลอย่างครบถ้วน รอบด้าน ไม่บิดเบือน ไม่แต่งเติม และไม่ผลิตซ้ำมายาคติที่สร้างอคติที่คลาดเคลื่อนต่อประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ เนื้อหาข่าวสารต้องสามารถแยกแยะให้ผู้รับสารเห็นว่าข้อเท็จจริงในเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์กับการแฝงมายาคติที่ไม่จริงนั้นเป็นอย่างไร การนำเสนอแง่มุมการพิสูจน์ความเชื่อและไสยศาสตร์ด้วยศาสตร์ด้านอื่น เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เป็นต้น เป็นการสร้างทางเลือกให้ผู้รับสารมีวิจารณญาณในการตัดสินใจต่อความถูกต้องของข้อเท็จจริง

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

1.1 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ต้องมีการเสาะแสวงหาข้อมูลอย่างครบถ้วนรอบด้าน

1.2 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ต้องไม่เติมแต่เนื้อหาที่คลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ หรือเบี่ยงเบนจากข้อเท็จจริงที่ผู้ชมต้องรู้ไปเป็นเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์แทน เช่นกรณีการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรมให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์

และการใบ้หวย ในบางกรณีอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการการสืบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

1.3 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ต้องสามารถช่วยให้ผู้ชมแยกข้อเท็จจริงออกจากมายาคติต่าง ๆ ที่ประกอบเข้ามาในเหตุการณ์

1.4 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ควรใช้ข้อมูลจากสหวิทยาการ เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นต้น มาเป็นเครื่องมือหรือแง่มุมในการพิสูจน์ความเชื่อ

1.5 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ร่วมตรวจสอบเนื้อหาก่อนการนำเสนอ

1.6 สื่อมวลชนต้องระมัดระวังการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ภายใต้องค์ประกอบข่าวความมีเงื่อนงำ และความแปลกประหลาด ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ พืชและสัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติ สื่อมวลชนควรเปิดพื้นที่ให้มีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้าช่วย

1.7 สื่อมวลชนต้องใช้ความระมัดระวังในการจำลองภาพเหตุการณ์ทางความเชื่อและไสยศาสตร์ให้เห็นเสมือนจริงเป็นรูปธรรม อาจเป็นการสร้างการบิดเบือนข้อเท็จจริงในรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะการจำลองภาพจากความฝัน คำทำนาย คำบอกเล่า เป็นต้น

2.หลักภววิสัย

การรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยสื่อมวลชนต้องเป็นกลาง ปราศจากอคติ ไม่ว่าจะเป็นอคติจากความรัก ความเกลียดชัง ความกลัว หรือความไม่รู้ ตลอดจนการไม่ปล่อยให้ความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าแทรกแซงในการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ สื่อมวลชนต้องไม่ตัดสิน ไม่ตำหนิ ไม่ตีตรา ไม่ประเมินคุณค่าบุคคลและเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

2.1 สื่อมวลชนควรระมัดระวังไม่ให้การรายงานข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์มีองค์ประกอบข่าวที่เน้นด้านการเร้าอารมณ์ ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ดีใจ เสียใจ รัก เกลียด โกรธ กลัว ตื่นเต้น

ขบขัน เพราะอาจแฝงไว้ด้วยอคติได้โดยง่าย การนำเสนอเนื้อหาภายใต้องค์ประกอบข่าวในด้านอื่นเป็นทางเลือกที่นำเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์เข้าใกล้ความเป็นกลางมากขึ้น

2.2 สื่อมวลชนต้องระมัดระวังในการกล่าวการเชิญชวนผู้ชมรายการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การบอกใบ้ตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญ การเชิญชวนให้ร่วมสวดอ้อนวอน การเชิญชวนให้ซื้อสินค้า การเชิญชวนถือเป็นการให้ความคิดเห็นในรูปแบบหนึ่งที่เข้าแทรกแซงการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

3.หลักสิทธิมนุษยชน

ในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของสื่อมวลชนควรตระหนักและเคารพในคุณค่าของผู้ที่ตกเป็นข่าวในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีศักดิ์ศรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์นั้น มีแนวโน้มที่สื่อมวลชนมักนำมาผูกโยงกับประเด็นข่าวอื่น เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวสังคม ข่าวการศึกษา เป็นต้น ซึ่งมีบุคคลที่เกี่ยวข้องและควรได้รับการคุ้มครองในแง่สิทธิความเป็นส่วนตัวที่จะไม่ถูกรบกวนในการดำเนินชีวิต การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวที่เชื่อมโยงกับตัวเลขต่าง ๆ ถือเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคล และการรายงานในรูปแบบของการเร้าอารมณ์ของประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ถือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายจากโศกนาฏกรรม ถือเป็นรูปแบบของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ควรนำเสนอภาพข้อมูลส่วนบุคคลที่เชื่อมโยงกับตัวเลขและการเสี่ยงโชคเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

3.1 สื่อมวลชนต้องไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงตัวเลขต่าง ๆ เช่น ป้ายทะเบียนรถ วันเดือนปีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในข่าว เลขที่บ้าน

3.2 สื่อมวลชนต้องไม่นำเสนอเนื้อหารายการโดยแสดงอารมณ์ในลักษณะของการเร้าความสนใจต่อเหตุการณ์ความเชื่อและไสยศาสตร์ เพราะอาจกระทบต่อความรู้สึกของผู้ตกเป็นข่าวและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีนี้ถือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหาย

4.หลักความหลากหลาย

สื่อมวลชนควรยอมรับในความแตกต่างของการดำรงอยู่ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม ไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลโดยตัวเอง ในพื้นที่สื่อมวลชนหากมีการเปิดพื้นที่ยอมรับ

ความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้น ก็จะยิ่งทำให้สื่อมวลชนสามารถเข้าใกล้ความจริง ความยุติธรรม และสามารถสร้างองค์ความรู้อย่างมีวิจารณญาณสู่สังคม

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

4.1 สื่อมวลชนจะต้องเป็นพหุนิยม คือ สะท้อนความเห็นที่แตกต่าง โดยเฉพาะความแตกต่างในทางวัฒนธรรมความเชื่อและไสยศาสตร์ เพราะถือเป็นรากเหง้าและองค์ความรู้ของสังคม การนำเสนอในแง่มุมความแตกต่างเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการไม่ละทิ้งความเชื่อทางวัฒนธรรมในฐานะที่ทำหน้าที่จัดระเบียบทางสังคม การทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและจิตวิญญาณให้กับประชาชน บทบาทในทางเศรษฐกิจของความเชื่อและไสยศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันได้ของสังคม และเป็นการเปิดพื้นที่สันติในสังคมผ่านการเคารพความแตกต่างโดยสื่อ

5.หลักความสมดุลเป็นธรรม

สื่อมวลชนควรคำนึงถึงความสมดุลของมิติพื้นที่และมิติเวลาในการรายงานเนื้อหา ผู้รับสารควรมีทางเลือกที่สมดุลในการเข้าถึงเนื้อหาด้านต่าง ๆในรายการโทรทัศน์ หากปรากฏว่าเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ปรากฏอยู่ทั้งการรายงานเป็นข่าวหลักและเป็นประเด็นรองในรายงานอื่น สื่อมวลชนควรต้องพิจารณาความสมดุลในแง่มิติเวลาและมิติพื้นที่ในการนำเสนอเพื่อมิให้เป็นการเบียดขับเนื้อหาด้านอื่นที่ผู้รับสารควรได้รู้ นอกจากนี้ในด้านความเป็นธรรม ถือว่าการให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบในข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสที่จะพูดด้วยเช่นกัน

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

5.1 สื่อมวลชนควรกำหนดสัดส่วนการนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มีความสมดุล ต้องไม่ให้พื้นที่และเวลาของการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์มีปริมาณที่มากจนเนื้อหาขาดความสมดุลจนผู้ชมไม่มีโอกาสเข้าถึงเนื้อหาสาระประเภทอื่น ควรใช้ความระมัดระวังในการกำหนดสัดส่วนของเวลาและพื้นที่ที่ปรากฏในรายการข่าวที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นประเด็นหลักและข่าวที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นประเด็นรอง

5.2 สื่อมวลชนควรให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบในข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสที่จะพูด

6.หลักความรับผิดชอบ

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมเป็นสำคัญ ไม่สื่อสารหรือผลิตซ้ำเนื้อหา ความเชื่อ และพฤติกรรม ที่ไม่สร้างสรรค์และไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ สื่อมวลชนควรแสดงความรับผิดชอบโดยการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การนำไปสู่การพนันเสี่ยงโชค การถูกหลอกลวงโดยมิจฉาชีพ การตกเป็นเหยื่อของสินค้าและบริการที่ไม่เป็นธรรมซึ่งฉกฉวยประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธาของประชาชน การขยายข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มากไปกว่ามีมุมมองเชิงวัฒนธรรม แต่สามารถเชื่อมโยงมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้สังคมต้องร่วมกันรับผิดชอบและหาทางออกของปัญหาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อและไสยศาสตร์ มิใช่ปล่อยให้เป็นเพียงการใช้วิจารณญาณของผู้ชมแต่เพียงฝ่ายเดียว

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

6.1 ในการรายงานเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ อุบัติภัย อาชญากรรมต่าง ๆ สื่อมวลชนไม่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ของเหตุการณ์มากไปกว่าการให้ความสำคัญต่อการรายงานเชิงป้องกัน ภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ อุบัติภัย หรืออาชญากรรมต่าง ๆ

6.2 สื่อมวลชนต้องให้ความสำคัญต่อการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การนำไปสู่การพนันเสี่ยงโชค การถูกหลอกลวงโดยมิจฉาชีพ การตกเป็นเหยื่อของสินค้าและบริการที่ไม่เป็นธรรมซึ่งฉกฉวยประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธาของประชาชน

6.3 สื่อมวลชนควรขยายข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มากไปกว่ามีมุมมองเชิงวัฒนธรรม แต่สามารถเชื่อมโยงมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้สังคมต้องร่วมกันรับผิดชอบและหาทางออกของปัญหาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อและไสยศาสตร์ มิใช่ปล่อยให้เป็นเพียงการใช้วิจารณญาณของผู้ชมแต่เพียงฝ่ายเดียว

6.4 การเพิ่มพื้นที่รายงานเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ถือเป็นการติดตั้งการใช้วิจารณญาณในการรับชมให้แก่ผู้ชม เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนที่ไม่ผลักภาระให้กับผู้ชมในการใช้วิจารณญาณ

6.5 การมีข้อความแนะนำให้ใช้วิจารณญาณในการรับชม ถือว่าเป็นข้อความที่มีความจำเป็น สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญในการขึ้นข้อความ “โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

กับความเชื่อและไสยศาสตร์ทั้งที่นำเสนอโดยตรง รวมทั้งเนื้อหาที่นำเสนอเป็นองค์ประกอบรองและเนื้อหาที่แฝงการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์โดยอ้อมด้วย

6.6 สื่อมวลชนต้องไม่ใช้พื้นที่ของรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มุ่งนำเสนอเนื้อหาเพื่อการส่งเสริมธุรกิจเป็นหลัก โดยเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข หวย และเสนอขายสินค้าบริการความเชื่อ ทั้งในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม

ข้อเสนอด้านการพัฒนาการวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพให้เป็นวัฒนธรรมหลักในอุตสาหกรรมสื่อไทย

การพัฒนาระบบเรตติ้งเชิงคุณภาพเป็นความจำเป็นของสังคมไทย เพื่อสร้างจุดสมดุลของการประเมินคุณภาพรายการโทรทัศน์ ไม่ให้ถูกกำหนดหรือชี้นำโดยการวัดเรตติ้งเชิงปริมาณ การพัฒนาระบบการประเมินเชิงคุณภาพเพื่อให้ประชาคมออนไลน์สามารถเป็นผู้กำหนดคุณภาพรายการโทรทัศน์ได้ด้วยตัวเองมากกว่าจะเป็นการกำหนด โดยกลุ่มรัฐ ทุน หรือแม้แต่จากนักวิชาการ เสียงสะท้อนของประชาชนควรเป็นผู้กำหนดคุณภาพเนื้อหารายการด้วยตัวของประชาชนเอง

การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพจะเผยให้เห็นความหลากหลายจากภายนอกของสื่อ เข้ามาสู่การเฝ้าระวังของสื่อเอง เช่น การมีข้อบังคับควบคุมตัวเอง หรือการเฝ้าระวังโดยอำนาจทางกฎหมายและการเมือง เพื่อให้มั่นใจว่าสื่อได้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสมในมิติการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพโดยประชาชนเป็นเครื่องมือกระตุ้นบทบาทพลเมืองในระบบสื่อและเครื่องมือนี้อนุญาตให้พลเมืองใช้สิทธิของตัวเองในการสื่อสาร การเฝ้าระวังเปรียบเสมือนอำนาจที่ 5 ซึ่งทำหน้าที่ถอดถอนอำนาจของกลุ่มสื่อผ่านกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม โดยพลเมืองซึ่งใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือและการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวลักษณะนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบายโดยทั่วไปต่อการกำกับดูแลสื่อ

การกำกับดูแลสื่อในฐานะที่เป็น “กระบวนการ” จากแนวคิดสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อไม่เคยมองสื่อเป็นเพียงผลผลิต (product) หากแต่มีกระบวนการ (process) ที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นหากต้องการกำกับดูแลสื่อจะต้องมุ่งสนใจตั้งแต่ การวางระบบการกำกับดูแลไปจนถึง กระบวนการรายงานสู่สังคมหลังเสร็จสิ้นการพิจารณา ทั้งนี้ “กระบวนการ” ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์และอำนาจของกลุ่ม

ที่เกี่ยวข้อง เช่น กสทช. สมาคมวิชาชีพสื่อ องค์กรสื่อ ผู้ปฏิบัติงานสื่อ นายทุน/สปอนเซอร์ เครือข่ายผู้บริโภค และผู้ชม ดังนี้

1. การจัดตั้งระบบการควบคุมกันเองควรเป็นสากล เป็นที่ยอมรับของนักวิชาชีพ เป็นการทำงานร่วมกันของสื่อมวลชนและองค์กรวิชาชีพ สื่อมวลชนไม่สามารถโดดเดี่ยวโดยปราศจากการได้รับความร่วมมือในการกำกับควบคุมกันเอง

2. การจัดตั้งกองทุนที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยกองทุนมีหน้าที่ทั้งส่งเสริมการทำงานเพื่อสนับสนุนการรายงานความเชื่อและไสยศาสตร์ในฐานะที่เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันกองทุนมีหน้าที่ให้การสนับสนุนการทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้การรายงานความเชื่อและไสยศาสตร์สร้างผลกระทบต่อสังคม

3. การกำหนดจรรยาบรรณทางวิชาชีพซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล จัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงาน (Guidance Notes) ให้กับสมาชิกประกอบการดำเนินงานในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์

4. การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อร้องเรียนด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต้องมีความเที่ยงตรง ฉับไว และมีประสิทธิภาพซึ่งจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรได้

5. การจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อร้องเรียนควรมีความเป็นกลางและปลอดจากการแทรกแซงของรัฐและองค์กรอื่น ๆ การทำงานต้องโปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้

6. การกำหนดมาตรฐานการกำกับการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีความชัดเจนแต่ไม่ควรเป็นกฎหมายเนื่องจากประเด็นไสยศาสตร์มีความละเอียดอ่อนและและสุ่มเสี่ยงจะทำให้เกิดการควบคุมรายการเกินความจำเป็น มาตรการอาจเป็นการออกใบเตือนไปยังสื่อที่สุ่มเสี่ยงกระทำความผิด หากไม่เชื่อฟังก็ยกระดับความรุนแรงของโทษขึ้นไปมีการดำเนินงานกับผู้ฝ่าฝืนอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีที่การกำกับดูแลกันเอง ไม่มีประสิทธิภาพ หรือพบการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานงานข่าว/รายการ นิเวศสื่อ และสังคม กสทช.มีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินตามมาตรการจากเบาไปหนัก

7. ควรมีการติดตามตรวจสอบการกำกับดูแลสื่ออย่างเป็นระบบ อาจเป็นการตรวจสอบตามประเภทสื่อหรือตรวจสอบตามประเด็นปัญหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

8. การมีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่าย หลากหลายช่องทาง และเป็นที่รับรู้ในวงกว้างของผู้ชม

9. การสร้างความตระหนักในการรู้เท่าทันสื่อความเชื่อและไสยศาสตร์ให้แก่ผู้ชมเป็นการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตของพลเมือง (Lifelong Learning) ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ ผู้ชมควรตระหนักรู้ว่าสามารถส่งข้อร้องเรียนไปยังช่องทางใด

10. สร้างการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีขอบเขตอย่างไร เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวของประชาชนและส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่สื่อสารมวลชนจะไม่นำเสนอเรื่องที่เป็นที่สนใจของประชาชน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์บางครั้งยังมีส่วนที่ซ้ำซ้อนกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น จึงควรสร้างเส้นแบ่งระหว่างเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความเชื่องมงายและวัฒนธรรมของสังคม

11. ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น “เด็กหรือเยาวชน” โดยให้สื่อมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดความงมงายของผู้ชมกลุ่มนี้

12. การขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ตลอดจนการที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” จากผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนสูงสุด ได้คะแนน 3.94 กับ 3.84 จากคะแนนเต็ม 5 ยังอยู่ในระดับที่เห็นด้วยแต่ก็ไม่ได้สูงมาก ย่อมแสดงให้เห็นว่า ในมุมมองผู้ชมเองก็ยัง มีความเห็นว่าทั้งการขึ้นข้อความ และการพูดแนะนำก่อนนำเสนอเนื้อหา ก็ยังไม่นับว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม/สังคมที่มากพอ ซึ่งคะแนนเฉลี่ยควรจะไม่ต่ำกว่า 4.21 หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแล รวมถึง สมาคมวิชาชีพ ตลอดจนนักวิชาชีพเอง คงต้องร่วมกันสร้างมาตรการ หรือแนวทางที่เข้มข้นมากขึ้น กว่าแค่การขึ้นข้อความหรือการพูดแนะนำคงไม่เพียงพอ เพราะ วิจารณญาณในการรับชมของแต่ละบุคคลก็ย่อมแตกต่างกันไป

13. ประเด็น การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าว ผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้เป็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเห็นได้ว่า ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าว อยากเสนอให้ทางช่อง หรือ รายการ ปรับลดเนื้อหา/สัดส่วน ประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้น้อยลง ไม่ถึงกับไม่มีแต่คงต้องมีในปริมาณที่ไม่มากจนเกินไป เพราะจากผลการวิจัย ผู้ชมก็ให้ความเห็นว่าการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย โดยอ้างอิงจากการผลการวิเคราะห์รายการร่วมด้วยจะเห็นได้ว่าปริมาณเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีปริมาณที่มากเกินไป จึงขอเสนอให้ปรับสัดส่วนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

14. เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ยังอาจต่อยอดไปสู่การผลิตผลงานเป็น Soft Power (อำนาจละมุน) ที่เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ สอดแทรกพิธีกรรม การเรียนรู้บทเรียนชีวิตผ่านปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และร่องรอยวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสามารถสร้างรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงลบ สื่ออาจทำให้เกิดความเชื่องมงาย ไม่ตื่นรู้ทางปัญญา สินค้าประเภทไสยศาสตร์อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดการตามรอยละคร รายการ ข่าว และส่งผลกระทบต่อความนิยมวัตถุของผู้บริโภค

15. การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต รวมทั้งจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

16. การมีมาตรการเชิงบวกที่สร้างสรรค์เพื่อเสริมกำลังใจให้แก่สื่อที่เป็นต้นแบบในการรายงานเนื้อหาเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การมอบรางวัลเกียรติยศ การมีมาตรการลดอัตราค่าสัมปทานทีวีดิจิทัล เป็นต้น

17. การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน

18. การจัดระบบให้มีการสื่อสารและรายงานผลการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต่อสังคมหรือกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวัฒนธรรมการติดตามการทำงานเฝ้าระวังสื่ออย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร ก
สารบัญ ญ
สารบัญตาราง ฎ
สารบัญภาพ ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....1
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....16
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัยและการบริหารจัดการโครงการ.....39
บทที่ 4 สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล.....53
บทที่ 5 กรณีศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศ.....106
บทที่ 6 การวิเคราะห์เนื้อหารายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอ เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์.....144
บทที่ 7 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์.....212
บทที่ 8 สถานการณ์ ผลกระทบ ประเด็นปัญหา และแนวทางการเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.ของผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจสื่อ และประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการ.....273
บทที่ 9 ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลสื่อ.....294

บรรณานุกรม 307
ภาคผนวก 321

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 รายการที่คัดเลือกเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์เนื้อหา 39
ตารางที่ 2 แสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร 41
ตารางที่ 3 แสดงการสุ่มตัวอย่าง 42
ตารางที่ 4 คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach 45
ตารางที่ 5 แสดงแผนการดำเนินงาน 48
ตารางที่ 6 แสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ 147
ตารางที่ 7 แสดงจำนวนตอนรายการทั่วไปที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ 149
ตารางที่ 8 แสดงจำนวนข่าวการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค 153
ตารางที่ 9 แสดงลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคและจำนวนข่าวที่พบ 157
ตารางที่ 10 แสดงจำนวนข่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา 158
ตารางที่ 11 แสดงจำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา 159
ตารางที่ 12 แสดงลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาและจำนวนข่าวที่พบ 160
ตารางที่ 13 แสดงจำนวนข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน 162
ตารางที่ 14 แสดงลักษณะพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนและจำนวนข่าวที่พบ 164
ตารางที่ 15 แสดงจำนวนข่าวผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ 166
ตารางที่ 16 แสดงจำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญในรายการทั่วไป 167
ตารางที่ 17 แสดงลักษณะเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญและจำนวนข่าวที่พบ 169
ตารางที่ 18 แสดงจำนวนข่าวพืชผิดปกติ 170
ตารางที่ 19 แสดงจำนวนข่าวสัตว์ผิดปกติ 172
ตารางที่ 20 แสดงจำนวนข่าวเครื่องราง ของขลัง 173
ตารางที่ 21 แสดงลักษณะของเครื่องราง ของขลังและจำนวนข่าวที่พบ 174
ตารางที่ 22 แสดงจำนวนตอนที่เสนอเนื้อหาเครื่องราง ของขลัง 174
ตารางที่ 23 แสดงจำนวนข่าวการทำนายพยากรณ์ 175
ตารางที่ 24 แสดงจำนวนตอนที่เสนอเนื้อหาการทำนายพยากรณ์ 176

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนข่าวผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ 177

ตารางที่ 26 แสดงผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์และจำนวนข่าวที่พบ 179

ตารางที่ 27 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์และลักษณะของประเภทเนื้อหา 180

ตารางที่ 28 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการข่าว 181

ตารางที่ 29 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการทั่วไป 182

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนและประเภทของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ 183

ตารางที่ 31 แสดงประเภทของเนื้อหาที่พบในประเภทของข่าว 185

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนและองค์ประกอบของข่าว 186

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพื้นที่เก็บข้อมูล 213

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ 213

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามช่วงอายุ 214

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา 214

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามศาสนา 215

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ 215

ตารางที่ 39 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน 216

ตารางที่ 40 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ 217

ตารางที่ 41 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ 219

ตารางที่ 42 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ 222

ตารางที่ 43 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม 226

ตารางที่ 44 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม 229

ตารางที่ 45 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม 232

ตารางที่ 46 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม 235

ตารางที่ 47 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม 238

ตารางที่ 48 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม 240

ตารางที่ 49 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม 243

ตารางที่ 50 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม 245

ตารางที่ 51 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม 247

ตารางที่ 52 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....249

ตารางที่ 53 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....251

ตารางที่ 54 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม.....253

ตารางที่ 55 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....255

ตารางที่ 56 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....258

ตารางที่ 57 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....260

ตารางที่ 58 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม 263

ตารางที่ 59 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม 266

ตารางที่ 60 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม 269

ตารางที่ 61 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ.....277

ตารางที่ 62 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการสาธารณะ 281

ตารางที่ 63 กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ.....286

ตารางที่ 64 ผลการศึกษากลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง 288

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวอาชญากรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อไสยศาสตร์ 3

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวความเชื่อที่ไม่มีการพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ (อมรินทร์ 4

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการนำเสนอความเชื่อที่เชื่อมโยงกับ การพนัน ใบ้หวย 5

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่เชื่อมโยงกับการทำนายของหมอดู ความฝัน ลางบอกเหตุ 6

ภาพที่ 5 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่มีการใช้ภาพ Immersive Graphic จำลองความฝันของแหล่งข่าวในลักษณะเสมือนจริง 7

ภาพที่ 6 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย 12

ภาพที่ 7 แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจกับการสื่อสาร 27

ภาพที่ 9 ตัวอย่าง การเผยแพร่บทความและ Infographic ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning..... 47

ภาพที่ 10 แผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารงานวิจัย 52

ภาพที่ 11 ช่วงเปิดคลิปภาพวิดีโอ (ช่วง CLIP BATTLE) 62

ภาพที่ 12 ช่วงเรื่องเล่า (ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีและประสบการณ์ขนหัวลุก) 63

ภาพที่ 13 ช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี) 63

ภาพที่ 14 การขึ้นคำเตือนก่อนเข้ารายการจากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม 68

ภาพที่ 15 ช่วงที่ 3 เล่าเรื่องกรรม จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม 69

ภาพที่ 16 การนำเสนอฉากในสตูดิโอ แท่นที่นั่งบนอัฒจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดทั้ง 31 วัน 73

ภาพที่ 17 สื่อกลางศาสนาวูดู สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก 73

ภาพที่ 18 เทพีแห่งโชค นามว่า Amadossi Thabassi (Chief of Voodoo Priest) 74

ภาพที่ 19 การรักษาโรคภัยด้วยซากสัตว์ ในแนวทางของศาสนาวูดู 75

ภาพที่ 20 การรักษาโรคภัยด้วยซากสัตว์ ในแนวทางของศาสนาวูดู 76

ภาพที่ 21 ซากสัตว์ สำหรับใช้รักษาโรคของศาสนาวูดู 77

ภาพที่ 22 พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง ประเทศเบนิน ต้นกำเนิดศาสนาวูดู 78

ภาพที่ 23 ร่างทรง 4G ในยุครัฐบาล คสช. 79

ภาพที่ 24 กระแสโซเชียลแบนปลาร้าบอง 83

ภาพที่ 25 พิธีกรรมเผาพริก เผาเกลือ ประท้วงรัฐบาล โดยกลุ่มเยาวชน ม็อบราษฎร....86

ภาพที่ 26 เครื่องรางพญานาค โดยหมอลักษณ์ฟันธง....87

ภาพที่ 27 สำนักข่าว India Today ได้นำเสนอคลิปวิดีโอของหญิงชาวอินเดียที่นำเด็กมาใช้ในการประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ในอินเดีย วันที่ 13 ตุลาคม 2022....130

ภาพที่ 28 ตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์อินเดียที่เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญจากบทความ....130

ภาพที่ 29 ข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ยังคงเป็นยังเป็นปัญหาในอินเดีย....132

แม้จะมีกฎหมายควบคุมก็ตาม....132

ภาพที่ 30 เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติมีปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในสื่อสิงคโปร์....133

ภาพที่ 31-32 ความเชื่อเรื่องฮ้วงจุ้ยและศาสตร์ตัวเลข มีผลต่อตลาดอสังหาริมทรัพย์สิงคโปร์....135

ภาพที่ 33-34 เรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือความเชื่อลัทธิต่าง ๆ ที่มีการนำเสนอผ่านสื่อ....136

ภาพที่ 35 รายการตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์ฟิลิปปนส์เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญ....137

ภาพที่ 36 บทความของหนังสือพิมพ์ The Guardian วันที่ 19 กรกฎาคม 2018....139

ภาพที่ 37 ละครชุด Karma ออกอากาศทาง Hong Kong /television Network ในปี 2015....139

ภาพที่ 38 การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับ ไสยศาสตร์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังคงได้รับความนิยมในฮ่องกง....140

ภาพที่ 39 ข่าวการล่าแม่มดในเคนยา....142

ภาพที่ 40 บทความเกี่ยวกับปัญหาการล่าแม่มดในเคนยา....141

ภาพที่ 41 กฎหมายการผลิตรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงในเคนยา....142

ภาพที่ 42 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์....146

ภาพที่ 43 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่นำเสนอในแต่ละวัน....147

ภาพที่ 44 แผนภูมิแสดงสัดส่วนจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักและส่วนประกอบ....148

ภาพที่ 45 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค....153

ภาพที่ 46 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคในรายการข่าว....156

ภาพที่ 47 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา....158

ภาพที่ 48 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาในรายการข่าว....159

ภาพที่ 49 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน....161

ภาพที่ 50 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนในรายการข่าว 163

ภาพที่ 51 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ 165

ภาพที่ 52 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ 168

ภาพที่ 53 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวพืชผิดปกติ 170

ภาพที่ 54 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวสัตว์ผิดปกติ 171

ภาพที่ 55 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวเครื่องราง ของขลัง 172

ภาพที่ 56 แผนภูมิแสดงลักษณะของเครื่องราง ของขลังและจำนวนข่าวที่พบ 173

ภาพที่ 57 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวการทำนายพยากรณ์ 175

ภาพที่ 58 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ 176

ภาพที่ 59 แผนภูมิแสดงผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์และจำนวนข่าวที่พบ 178

ภาพที่ 60 แผนภูมิแสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการข่าว 180

ภาพที่ 61 แผนภูมิแสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการทั่วไป 181

ภาพที่ 62 แผนภูมิแสดงจำนวนและประเภทของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ 182

ภาพที่ 63 แผนภูมิแสดงจำนวนและองค์ประกอบของข่าว 185

ภาพที่ 64 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเนื้อหาและองค์ประกอบของข่าว 187

ภาพที่ 65 “แม่น้ำหนึ่ง ฝันเห็นเลขเดียว 3 วันติด เจ๊ฟองเบียร์บอกแล้วเลขนี้มาแรง” 198

ภาพที่ 66 “คอหวยแห่ลุ้นเลข พิธีบวงสรวงท้าวเวสฯ” 198

ภาพที่ 67 “ระทึก! เก๋งพุ่งทะลุลานจอดรถห้างฯ สาหัส” 198

ภาพที่ 68 “ประกันไม่จ่าย เก๋งพุ่งชนกำแพงลานจอดห้องฯ 2 รอบ” 199

ภาพที่ 69 “หนุ่มเมายา หลอนเป็นม้าทรง แทงปากเลือกสาด” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 10 ตุลาคม 2565) 199

ภาพที่ 70 “ครอบครัวเศร้า! เก็บอัฐิ เหยื่อเหตุสลดหนองบัวลำภู” (ข่าวช่องวัน 12 ตุลาคม 2565) 199

ภาพที่ 71 “สุดหลอน! สาวถ่ายติดวิญญาณเด็กกลางดึก” (ข่าวอรุณอมรินทร์ 29 สิงหาคม 2565) 200

ภาพที่ 72 “ภาพหลอน ถ่ายติดวิญญาณ” (ตะลอนข่าว 7 กันยายน 2565) 200

ภาพที่ 73 “พิสูจน์แสงปริศนาลอยผ่านกล้อง ผี หรือ คน?” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 5 กันยายน 2565) 200

ภาพที่ 74 “พระ อ.แจ้ ยันไม่มีปิดทององคชาต ชี้โดนอดีตลูกศิษย์จัดฉาก” 201

ภาพที่ 75 “เชื่อผีสุนัขสิงร่าง! ยาย 87 ปีป่วยติดเตียง” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 17 ตุลาคม 2565).....201

ภาพที่ 76 “คุณอยากเป็นผีอะไรในวันฮาโลวีน” (ตะลอนข่าว 31 สิงหาคม 2565) 201

ภาพที่ 77 รายการจิ้งจกทัก 18 กันยายน 2565.....201

ภาพที่ 78 รายการคชาภาพาไปมู 6 สิงหาคม 2565 202

ภาพที่ 79 รายการบ้านดีผีคุ้ม 2 กันยายน 2565 202

ภาพที่ 80 “ไม่ผิดหวัง! ‘บั้งไฟพญานาค’ โผล่เหนือลำน้ำโขง” (ข่าวเย็นประเด็นร้อน 11 ตุลาคม 2565) 203

ภาพที่ 81 ‘นางรำแก้บน’ กับความเชื่อ-ความศรัทธา (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 11 สิงหาคม 2565).....203

ภาพที่ 82 “แห่ร่วมทำพิธีเผา ‘เรือสำเภามังกร’ ที่ประทับเทพเจ้า” (ข่าวเย็นประเด็นร้อน 5 ตุลาคม 2565) 203

ภาพที่ 83 “สาวคลั่งเตลิดเข้าถ้ำ เชื่อถูกทำของ” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 7 ตุลาคม 2565) 204

ภาพที่ 84 “ถูกหวย 18 ล้าน เลขนิ้วคนท้อง สาวท้องแก่เล่าฝันเห็นพญานาคถูกหวย 4 วันติด” 204

ภาพที่ 85 “อาถรรพ์ป่าช้าเก่า! หนุ่มปลดทุกข์แล้วหลง” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 21 ตุลาคม 2565) 205

ภาพที่ 86 ภาพแสดงกราฟิกการให้คำแนะนำในการรับชมในรายการต่าง ๆ.....205

ภาพที่ 87 รายการศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 6 สิงหาคม 2565 206

ภาพที่ 88 รายการจิ้งจกทัก 6 ตุลาคม 2565.....206

ภาพที่ 89 แผนภาพแสดงกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’.....207

ภาพที่ 90 แผนภาพแสดงข้อเสนอเพื่อการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์.....296

ภาพที่ 91 แสดง Quality Rating รายการความเชื่อ ไสยศาสตร์.....307

บทที่ 1
บทนำ

1.หลักการและเหตุผล

"ในทุก ๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวเช้าจะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ประมาณ 2.23 นาที" (Media Alert, 2564)

เนื้อหาสื่อที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อ ไสยศาสตร์ต่าง ๆ ได้รับความนิยมอย่างสูงในสังคมไทย รายงานอันดับภาพยนตร์ ๘ หนังผีไทย โคตรสยองทำเงินเยอะสุด (หนังผีไทยโคตรสยองทำเงิน. (2563).สืบค้นจากhttps://workpointtoday.com/๘- หนังผีไทย-โคตรสยองทำเงิน/) โดยสามอันดับแรก ได้แก่ พี่มากพระโขนง (รายได้ 559.59 ล้านบาท) นางนาก (รายได้ 149.6 ล้านบาท) และ ลัดดาแลนด์ (รายได้117 ล้านบาท) การที่ภาพยนตร์เนื้อหาลักษณะเช่นนี้ทำรายได้สูง บางเรื่องมีการสร้างซ้ำหรือมีภาคต่อ บ่งชี้ถึงความนิยมเรื่องทำนองนี้ในสังคมไทย ในเชิงจิตวิทยา เกลน วอล์เตอร์ (Glenn Walter) นักนิติจิตวิทยา อธิบายเหตุผลที่มนุษย์ชอบดูเรื่องชวนขนหัวลุกว่า เกิดจากการที่คนเราเกิดความรู้สึกอยากกลัว ตื่นเต้น ตกใจ ยิ่งถ้าบังคับตัวเองให้ดูจนจบก็เท่ากับว่าเราสามารถเอาชนะความกลัวของตัวเองได้ (เปิดบ้าน ThaiPBS.รู้เท่าทันสื่อ: เมื่อข่าวผสมเรื่องไสยศาสตร์,(2564). สืบค้นจาก https://program.thaipbs.or.th/watch/aurEbh)

บ่อยครั้งเมื่อรายการความเชื่อ ไสยศาสตร์ขึ้นหน้าจอว่า *"เป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม"* ด้านหนึ่งเป็นวาทกรรมที่สร้างความชอบธรรมให้เนื้อหารายการความเชื่อไสยศาสตร์ ยังคงมีพื้นที่ในสื่อ วิธีการข้างต้นถือเป็นกลยุทธ์ของรายการข่าวในการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่นำเสนอ (Disclaimer) และผลักภาระเป็นหน้าที่ของผู้ชมในการใช้วิจารณาญาณในการรับชมเนื้อหาต่าง ๆ (Media Alert,2564) ปัญหาอยู่ที่ว่าเรื่อง ไสยศาสตร์ ความเชื่อ ไม่ได้ปรากฏแค่สื่อบันเทิงเท่านั้น แต่มักเข้าไปผสมปนเปกับรายการประเภทข้อเท็จจริง เช่น รายการข่าวและสารคดี การนำเสนอประเด็นอุบัติเหตุ อาชญากรรม คนหาย .ปะปนไปกับข้อเท็จจริงในข่าวและสารคดีอาจทำให้ประชาชนผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นข้อเท็จจริง ขณะที่แนวคิดเรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์มีความห่างไกลจากข้อเท็จจริงและแทบจะไม่สามารถบรรจบกันได้เมื่อพิจารณาในเชิงผลกระทบและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามที่ระบุใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่า ไสยศาสตร์ หมายถึง "วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวทที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น" ขณะที่ความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” เป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่มีเริ่มมีมนุษยชาติ แล้วค่อย ๆ พัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจน เป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super Naturalism) ที่มีอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบต่อกันมาที่มาอาจจะเกิดจากบริบททางสังคมในช่วงนั้น (Gosaet, S., 2010 ใน ลัญจกร นิลกาญจน์,2018)

เรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์ เมื่อพิจารณาตามหลักการคุณค่าข่าวตามแนวทางวารสารศาสตร์ถูกจัดให้อยู่ในองค์ประกอบของ ความแปลกประหลาด (Oddity) และเป็นสิ่งซึ่งปุถุชนสนใจ (Human Interest) แต่หลักการดังกล่าวถูกวิพากษ์อย่างมากในงานวิชาการยุคปัจจุบันว่าได้สร้างความงมงาย ไร้ประโยชน์ อีกทั้งได้นำไปสู่ปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันได้ทำให้เส้นแบ่งของรายการไสยศาสตร์ ความเชื่อ กับรายการข้อเท็จจริงอื่น ๆ เริ่มพร่าเลือนลง การนำเสนอรายการข่าวสารในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับรายการประเภทข่าวสารจากเดิมที่ให้ความสำคัญต่อการนำเสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นข้อเท็จจริงและเป็นประเด็นสาธารณะ แต่ปัจจุบันการนำเสนอข่าวกลับเป็นการมุ่งเน้นไปในเรื่องที่เป็นกระแสสังคมและเป็นเรื่องที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการนำเสนอข่าวสารเหล่านั้น การนำเสนอข่าวต่าง ๆ นอกเหนือไปจากจะเป็นการหยิบยกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ มารายงานให้แก่ผู้รับชมแล้ว ขณะเดียวกันการนำเสนอข่าวเหล่านั้นกลับมีการสอดแทรกในเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ (Supernatural) และยังไม่มีข้อพิสูจน์ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์รองรับมานำเสนอด้วย ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณ ผีสาง การเข้าทรง การทำนายดวงชะตา เรื่องลี้ลับ เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน การขอโชคลาภ การตีความเรื่องตัวเลข และการเสี่ยงโชค เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวมีความสุ่มเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดความงมงาย และเป็นการส่งผลต่อทัศนคติความเชื่อในการดำเนินชีวิตของประชาชนได้ แต่ในทางกลับกันก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าประเด็นเหล่านี้ได้อยู่คู่กับสังคมไทยและวิถีชาวบ้านมาอย่างเนิ่นนาน และถือเป็นเรื่องที่สามารถสร้างความน่าสนใจดึงดูดผู้รับชมให้ติดตามได้

การสร้างความแตกต่างที่เป็นจุดขายโดยการนำเรื่องความเชื่อทาง ไสยศาสตร์จึงเป็นรูปแบบหนึ่งในการนำเสนอข่าวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แม้คติชน ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาในอีกด้านหนึ่งยังมีคุณค่า แต่สื่อสามารถนำเสนอในเชิงข้อเท็จจริง โดยไม่ต้องทำให้เกิดประเด็นดราม่าจนทำให้คนเข้าใจว่าเรื่องความเชื่อเป็นประเด็นหลัก หลายครั้งทำให้เกิดการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรมให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์และการใบ้หวย ไม่นำไปสู่การรายงานความคืบหน้าของคดี การรายงานเชิงป้องกัน รวมทั้งขาดการนำเสนอให้ครบถ้วนรอบด้าน

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวอาชญากรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อไสยศาสตร์

(อมรินทร์ทีวี.ไทด์ เอกพันธ์เผยญาณทิพย์พญานาคบอก “แตงโมหนาว ทำบุญเสื้อผ้าให้ .(2565). สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=RwLSS_p8QJI)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวความเชื่อที่ไม่มีการพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ (อมรินทร์ทีวี. ฮือฮา! น้ำพุ่งจากปากพญานาค ชาวบ้านเชื่อศักดิ์สิทธิ์.(2564) สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=X7_UfmAMdfs&t=23s)

คอหวยแห่ขอโชคแม่จุฬามณี-ร่างทรงใบ้เลข | คุยข่าวเช้าช่อง8 | 14 เม.ย. 2565

4.2K views · 3w ago **#ข่าวช่อง8**

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการนำเสนอความเชื่อที่เชื่อมโยงกับ การพนัน ใบ้หวย

(คุยข่าวช่อง 8.คอหวยแห่ขอโชคแม่จุฬามณี-ร่างทรงใบ้เลข .(2565). สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=GLSlXbXdEhs)

อีกกรณีที่สื่อมักรายงานผูกโยงกับไสยศาสตร์ คือ ข่าวคนหาย มักมีการเชื่อมโยงกับความเชื่อ ไสยศาสตร์สามารถส่งผลกระทบต่อการติดตามคนหายได้เช่นกัน เมื่อครอบครัวผู้ที่มีคนหายไม่ได้รับความคืบหน้าในการติดตามคนหายจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก็ต้องหาที่พึ่งทางจิตใจ หาคำตอบด้วยวิธีการอื่น ๆ หากสื่อนำเสนอเนื้อหาส่วนนี้ ซึ่งไม่ใช่ข้อเท็จจริงแต่เป็นข้อคิดเห็น ทำให้มีการตีตราผู้กระทำความผิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งคำทำนายตามความเชื่อได้เบี่ยงเบนการค้นหาของเจ้าหน้าที่

(เอกลักษณ์ หลุ่มชมแข สัมภาษณ์ ในเปิดบ้าน ThaiPBS.รู้เท่าทันสื่อ: เมื่อข่าวผสมเรื่องไสยศาสตร์,(2564). สืบค้นจาก https://program.thaipbs.or.th/watch/aurEbh)

ปัญหาอีกประการของการทำให้รายการประเภทความเชื่อ ไสยศาสตร์มีความสมจริงและแนบเนียนจนเส้นแบ่งข้อเท็จจริงกับความจริงเสมือนพร่าเลือนคือการใช้เทคนิคภาพประเภท Virtual Reality หรือ Immersive Graphic จำลองเหตุการณ์ในลักษณะเสมือนจริง มาประกอบในการรายงานข่าวและสารคดี ไม่เพียงแต่เป็นการจำลองเหตุการณ์จากคำบอกเล่า แต่ยังใช้คำทำนายของหมอดู ความฝัน ลางสังหรณ์ ความเชื่อ โชคลาง มาประกอบสร้างเป็นภาพเสมือนจริง ตามแนวคิดของ โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard,1994) นักทฤษฎีหลังสมัยใหม่เสนอว่ากระบวนการสร้างความจริงเสมือน (Simulation)

คือระบบสัญญะที่ผลิตตามความเป็นจริงโดยสื่อ เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นภาพจำลองหรือโมเดลของความเป็นจริงที่ถูกจำลองและกลายเป็นจริงกว่าสิ่งที่ถูกจำลองจึงเกิดสภาวะล้ำจริง (Hyperreality) นั้นคือเป็นจริงเสียยิ่งกว่าจริง สภาวะล้ำจริงนี้จึงเป็นรูปแบบของมายาคติ และเมื่อมาปรากฏในพื้นที่ของความจริงอย่างรายการข่าวและสารคดีจึงเป็นกระบวนการกีดกันทำให้ผู้ชมไม่สามารถหลีกหนีจากกระบวนการความจริงเสมือน (Simulation Process) ความเชื่อและไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อจึงมีสภาวะล้ำจริง เช่นนี้ มนุษย์สมัยใหม่ไม่สามารถบอกได้ว่าความจริงคืออะไร เพราะเขาได้หลงเข้าไปในโลกแห่ง "simulacra" นั่นคือภาพและสัญลักษณ์ได้สร้างและนำเสนอว่าเป็น "ความจริง"แทนความจริง โดยสื่อมวลชน

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่เชื่อมโยงกับการทำนายของหมอดู ความฝัน ลางบอกเหตุ

(ทุบโต๊ะข่าว.กลิ่นเน่าหึ่งริมโขง.(2563).สืบค้นจาก

https://www.youtube.com/watch?v=8mNwen-ijc&t=1605s)

ภาพที่ 5 ตัวอย่างการนำเสนอข่าวคนหาย ที่มีการใช้ภาพ Immersive Graphic จำลองความฝันของแหล่งข่าวในลักษณะเสมือนจริง (ทุบโต๊ะข่าว.กลิ่นเน่าหึ่งริมโขง.(2563).สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=8mNw-en-ijc&t=1605s)

ในทางทฤษฎีของสื่อมวลชนระบุว่าการสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) เป็นการจัดระเบียบของข่าวสารด้วยกลวิธีการเลือกสรร (Selection) การเน้น (Emphasis) การเจาะจง (Exclusion) และการขยายตกแต่ง (Elaboration) ประเด็นเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่นำเสนอนั้น ๆ ผ่านกรอบความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือวัตถุประสงค์บางอย่าง อาจไม่ใช่การสะท้อนภาพ ประเด็น เรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริงเสมอไป แต่เกิดจากการเลือกบางเหตุการณ์มาประกอบสร้างให้กลายเป็นความจริง มีการตกแต่ง ชูประเด็น สร้างกรอบการรับรู้ให้มีความสำคัญขึ้นมาในสังคม การทำงานของสื่อที่ต้องแข่งขันสูง ทั้งในแง่ เวลา ช่องทางการนำเสนอที่มีมากขึ้น ความสนใจของผู้รับสารที่มีหลากหลาย ข่าวสารจำนวนมากจึงกลายเป็นวาระซ่อนเร้นถูกกำหนดกรอบด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งห่างไกลจากข้อเท็จจริง เน้นอารมณ์ความรู้สึกมากขึ้นเพื่อช่วงชิงเรตติ้ง ยอดการเข้าถึง (engagement) ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ การสอดแทรกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในรายการข่าวถือเป็นการลดทอนมาตรฐานเชิงคุณค่าของรายการข่าวที่มีบทบทกำหนดวาระทางสังคม

เมื่อพิจารณาจากแนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565 (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ.แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ.2565.(2565). https://www.presscouncil.or.th/regulation/๗๒๙๒) พบว่าสภาการสื่อมวลชน

แห่งชาติมองผลกระทบของการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์โดยผูกโยงเข้าสู่การส่งเสริมการเล่นพนัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Media Alert (2564) ใน สองประเด็นคือ

1. การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับหวยและการเสี่ยงโชคถึงร้อยละ 75.5

2. พบแนวโน้มการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีสัดส่วนมากขึ้น ในวันที่มีการประกาศผลสลาก กินแบ่งรัฐบาล รองลงมาคือช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล ส่วนใหญ่เป็นการใบ้หวยทั้งทางตรงและทางอ้อม และ การรายงานข่าวผู้ถูกรางวัล ในช่วงวันถัดจากวันที่มีการประกาศผลรางวัล

ในแนวปฏิบัติของสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติให้คำแนะนำว่าสื่อพึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาข่าวส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อส่วนบุคคล และให้ความระมัดระวังกับการนำเสนอข่าวปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ รวมถึงข่าวบุคคลที่อวดอ้างว่ามีอำนาจวิเศษที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ดังนี้

- พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล
- พึงระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยชี้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้
- พึงระมัดระวังการนำเสนอข่าวจากบุคคลที่อ้างตัวว่ามีคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับข้อมูลความเชื่อทางไสยศาสตร์ และการทำนายผลการพนัน
- พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก(สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ.แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าวและภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565.(2565). https://www.presscouncil.or.th/regulation/๗๒๙๒)

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองทางการสื่อสาร (Political Economy of Communications) เห็นได้ว่าความจำเป็นทางเศรษฐกิจถือเป็นตัวแปรสำคัญที่กดดันให้องค์กรสื่อต้องออกแบบโครงสร้างการทำงานและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้เกิดการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ในรูปแบบนี้ เพราะธุรกิจสื่อสารปัจจุบันอยู่รอดได้ด้วยเม็ดเงินโฆษณาและรายได้สนับสนุนอันเกิดจากความนิยมของผู้ชมเป็นหลัก ดังนั้นฝ่ายบริหารขององค์กรสื่อจึงมุ่งเน้นหยิบประเด็นไสยศาสตร์ที่ “ขายได้” และ “ลงทุนต่ำ”

(หมายความว่ามักเป็นที่นิยมของผู้คนและยังมีต้นทุนในการหาข้อมูล ถ่ายทำ และรายงานข่าวต่ำ) มานำเสนอด้วยเทคนิคที่เน้นดึงดูดความสนใจของผู้ชม เช่น การใช้ภาษาสีสัน เร้าอารมณ์ การบรรยายเหตุการณ์เหมือนละคร การจำลองภาพเสมือนอยู่ในเหตุการณ์จริง การเน้นตัวเลขเพื่อให้ผู้รับสารนำไปตีเลข ฯลฯ เพื่อการันตีเรตติ้งและรายได้ภายใต้ความเสี่ยงต่ำสุด

ปรากฏการณ์เลือกและนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้หวือหวายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อองค์กรสื่อดั้งเดิมถูกท้าทายจากคู่แข่งใหม่แห่งยุคดิจิทัล อย่าง สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อเว็บบอร์ด สื่อเว็บไซต์ ฯลฯ ซึ่งมีอิสระในการนำเสนอข่าวมากกว่า ผู้ชมจำนวนมากหันหลังให้สื่อดั้งเดิมและเลือกเปิดรับแต่สื่อดิจิทัล เพราะชื่นชอบในเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีจำนวนมาก หลากหลาย และลีลาการนำเสนอ “เผ็ดร้อน” ต่างจากสื่อดั้งเดิมที่ต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวดด้วยหลักจรรยาบรรณและกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดวงจรการแข่งขันระหว่างสื่อดั้งเดิมและสื่อออนไลน์ในการนำเสนอประเด็นไสยศาสตร์ให้รุนแรงขึ้น เร้าอารมณ์ขึ้น และหวือหวาขึ้น เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาดกลับมายังธุรกิจของตนโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมเป็นเรื่องรอง

แม้การมุ่งนำเสนอประเด็นเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าวจะไม่ใช่เรื่องผิดกฎหมาย แต่ในแง่จริยธรรมทางวิชาชีพสื่อแล้ว พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความสนใจ ของผู้รับชมข่าวสาร จนทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์การสืบหาและพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญ ไม่ถูกพูดถึง หรือไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะ เป็น และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นการสร้างมาตรฐานการทำงาน หรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าว ที่มัก เชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม สร้างและสืบต่อวงจร ที่ไม่รู้จบสิ้นของการสร้างและการเสพสื่อกับทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อการเสี่ยงโชค (Media Alert,2564)

ดังที่ปรากฏว่า สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เคยลงโทษปรับสถานีโทรทัศน์ที่นำเสนอเนื้อหาขัดต่อมาตรา ๓๗ ในพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์พ.ศ. 2551 รวมทั้งส่งหนังสือขอความร่วมมือหรือเตือนผู้รับใบอนุญาตให้ระมัดระวังการนำเสนอรายการที่มีลักษณะใบ้หวยและโน้มน้าวด้านไสยศาสตร์ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีสื่อบางสำนักยังคงผลิตเนื้อหาด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ โดยเป็นการนำเสนอที่พร่าเลือนระหว่างการแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีการบังคับใช้มาตรา ๓๗ เป็นบทบัญญัติหลักในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ แต่จากข้อเท็จจริงการบังคับใช้หรือการลงโทษตามกฎหมายไม่สามารถนำมาใช้ได้กับทุกกรณีเพราะปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากบริบททางสังคมหลายประการเป็นเหตุทำให้ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรทัศน์ขาดความตระหนักรู้

และความเข้าใจในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องอันนำมาสู่การนำเสนอเนื้อหาไปในลักษณะที่เป็นการชี้นำหรือทำให้ประชาชนเกิดความงมงาย อย่างไรก็ตามเนื้อหาสาระของการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์บางกรณีก็มิได้ถึงขึ้นเป็น “เนื้อหาที่ต้องห้ามมิให้ออกอากาศ” เว้นแต่กรณีนั้นมีความชัดเจนว่าการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการชี้นำหรือชักจูงผู้รับชมให้กระทำการบางอย่างที่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การใบ้หวย การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการโครงการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อเป็นการประเมินถึงผลสัมฤทธิ์ของการประกอบ กิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล และเป็นการตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ในด้านการกำกับดูแลด้านเนื้อหาเพื่อเป็นการประเมินถึงประสิทธิภาพของระบบและกลไกในการกำกับดูแลด้านเนื้อหาและเป็นการกำหนดกรอบแนวทางในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย และเป็นการผลิตเนื้อหารายการ (Content) ที่เป็นการส่งต่อหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยพึงคำนึงประโยชน์สาธารณะของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้รับชมรายการเป็นสำคัญ ตลอดจนเป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Educate) สร้างความเพลิดเพลิน (Entertain) สร้างแรงบันดาลใจ (Inspire) จูงใจ (Persuade) ไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ให้แก่ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุดตามเจตนารมณ์ของการใช้คลื่นความถี่ในกิจการโทรทัศน์ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนั้น ยังนำไปสู่การวิเคราะห์ ถึงแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหารายการของ กสทช. ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มากยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

2.2 เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำแนวทางดังกล่าว มาปรับใช้ในนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ต่อไป

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.2 เพื่อศึกษาปริมาณเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.3 เพื่อศึกษาประเด็นและรูปแบบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3.4 เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

3.5 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

3.6 เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา

3.7 เพื่อพัฒนาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

4.สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

5.กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 6 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ภายใต้แนวคิดการสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) ทำให้การนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์มีความพร่าเลือนจนกลายเป็นสภาวะล้ำจริง (Hyperreality) ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อต่อความจริงที่บิดเบี้ยว ปัจจัยที่ส่งผลต่อความจริงที่พร่าเลือนของเนื้อหาทางความเชื่อและไสยศาสตร์มาจากปัจจัยโครงสร้างส่วนล่างตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่าโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อกำกับภายใต้ทุนนิยมที่มองสื่อ เนื้อหาสื่อและผู้รับสารเป็นเพียงสินค้าภายใต้ระบบเรตติ้ง สื่อต้องแข่งขันทำกำไรสูงสุด ต้องขยายทุนและตลาดของผู้รับสารอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาประเภทความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นสินค้าที่ขายได้ ขณะที่โครงสร้างส่วนบนมีบทบาททั้งในด้านการปลูกฝังอุดมการณ์ความเชื่อต่าง ๆ ให้กับองค์กรสื่อผ่านทางสถาบันสังคม เช่น การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯและด้านหนึ่งที่งานวิจัยครั้งนี้ต้องการพัฒนาคือการประยุกต์ใช้จิตสำนึกแบบความรับผิดชอบต่อสังคมในการตั้งคำถามกับการทำงานของสื่อมวลชนในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การพัฒนาแนวทางการเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

6.นิยามศัพท์

ความเชื่อไสยศาสตร์ หมายถึง ระบบความคิดที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ คติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้พิสูจน์หรือไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อทัศคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม

เนื้อหารายการโทรทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ หมายถึง รายการโทรทัศน์ซึ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทักดวงชะตา เนื้อหาเกี่ยวกับพืช/สัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาเกี่ยวกับผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน มีลักษณะเน้นย้ำให้เห็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม เนื้อหาเกี่ยวกับการตีความเรื่องตัวเลขและการเสี่ยงโชค

7. ประโยชน์ที่จะได้รับ

1) ได้องค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

2) ได้องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา
3) ได้แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.
4) แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.จะกลายเป็นต้นแบบผลักดันการกำหนดนโยบายสื่อในระดับองค์กรสื่อ สมาคมวิชาชีพ องค์กรด้านการกำกับดูแลสื่อ ที่คำนึงถึงผลกระทบของเนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต่อไป และเป็นแนวทางให้ผู้ชมได้มีข้อมูลในการเฝ้าระวังสื่อที่นำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

8. **ผลผลิต** (Output)

1) รายงานองค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล จำนวน 1 ฉบับ
2) รายงานองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศจำนวน 1 ฉบับ
3) รายงานผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ
4) รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ
5) รายงานแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. จำนวน 1 ฉบับ
6) จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่มเพื่อมอบให้องค์กรสื่อและห้องสมุดของมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และจัดทำหนังสือในรูปแบบ e-book จำนวน 1 ฉบับ
7) จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง
8) เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง
9) จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

9. **ผลลัพธ์** (Outcome)

รายงานองค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศ ตลอดจนแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.นี้ สามารถเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาการทำงานขององค์กรสื่อให้ตระหนักต่อความรับผิดชอบต่อสังคม ไหวรู้ต่อการนำเสนอเนื้อหาที่มีความเปราะบางต่อความเชื่อและความศรัทธา ไม่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เป็นประโยชน์ แต่ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนรอบด้าน ยึดผลประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก ไม่ทำให้ประชาชนตกเป็นเครื่องมือของผู้ฉกฉวยผลประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธา

ในระยะยาว นโยบายในการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันสื่อทำหน้าที่ชี้นำสังคมสู่การมีสติรู้เท่าทันต่อเนื้อหาและร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งสติปัญญาอย่างยั่งยืน

บทที่ 2
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้อยู่ภายใต้แนวคิดการสร้างกรอบของสื่อมวลชน (Media Framing) ทำให้การนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์มีความพร่าเลือนจนกลายเป็นสภาวะล้ำจริง (Hyperreality) ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อต่อความจริงที่บิดเบี้ยว ปัจจัยที่ส่งผลต่อความจริงที่พร่าเลือนของเนื้อหาทางความเชื่อและไสยศาสตร์มาจากปัจจัยโครงสร้างส่วนล่างตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่าโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อกำกับภายใต้ทุนนิยมที่มองสื่อ เนื้อหาสื่อ และผู้รับสารเป็นเพียงสินค้าภายใต้ระบบเรตติ้ง สื่อต้องแข่งขันทำกำไรสูงสุด ต้องขยายทุนและตลาดของผู้รับสารอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาประเภทความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นสินค้าที่ขายได้ ขณะที่โครงสร้างส่วนบนมีบทบาททั้งในด้านการปลูกฝังอุดมการณ์ความเชื่อต่าง ๆ ให้กับองค์กรสื่อผ่านทางสถาบันสังคม เช่น การเมือง ศาสนา วัฒนธรรมความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งท้าทายต่อบทบาทหน้าที่ควารับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ

การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบทนี้จึงจะนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดที่กล่าวไว้ข้างต้นโดยลำดับดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อทางศาสนา

จากบริบทความเชื่อสังคมไทยแบบ Three in one กลมกล่อมไปด้วยความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธคละเคล้ากันไป จุดเชื่อมร้อยกรอบความคิดคติความเชื่อทางศาสนา เริ่มที่เคารพบูชาพระพุทธรูปที่ร้อยเรียงศาสนาผสานกับความคิดของมนุษย์ โดยการสร้างรูปเคารพเป็นความเชื่อทางศาสนาที่รำลึกนึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า แต่มนุษย์กลับรังสรรค์แต่งแต้มความศักดิ์สิทธิ์ สอดแทรกอภินิหารขององค์พระต่าง ๆ (เสรี พงศ์พิศ, 2533) นอกจากนี้ การเคารพบูชาพระพุทธรูปมีความเกี่ยวโยงระดับของความเชื่อ ทั้งความเชื่อพื้นบ้านและศาสนา เพราะนอกจากที่ผู้คนจะระลึกนึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจด้านความเชื่อของชาวพุทธในด้านอื่น ๆ เช่น การขอพร การขอได้ไหว้รับ การบนบานศาลกล่าว หรือ วัฒนธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความเชื่อในมิตินี้อาจเรียกว่า “เชื่อว่าพระพุทธรูปมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถขอสิ่งใดได้สมปรารถนาเหมือนศาสนาผีอีกด้วย” (เรณู อรรฐาเมศร์, 2533) หากมองในมิติผีหรือวิญญาณ เป็นรากฐานความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ อย่างในทวีปเอเชียนั้นมีรากฐานของศาสนาผีมาก่อนศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องวิญญาณ เชื่อว่าสิ่งมีชีวิตมีวิญญาณ (จิต) รวมถึงเชื่อว่าสิ่งไม่มีชีวิตก็มีวิญญาณ

อย่างเช่น ศาลเจ้าที่ ต้นไม้ตะเคียนเก่าแก่ พระพุทธรูป เทวรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ซึ่งเกิดจากอิทธิพลทางศาสนาผนวกกับความคิด ความเชื่อของชาวบ้าน จนพัฒนาไปถึงความเชื่อที่ว่า “วัตถุมงคล” อย่างเช่น พระพุทธรูป เทวรูป พระกริ่ง พระเครื่อง ผ้ายันต์ ตะกรุด เป็นต้น ต่างมีวิญญาณอยู่จริงๆ หรือมีชีวิตจิตใจเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจ สามารถป้องกันภัยอันตรายได้ หรือมีพลังที่สามารถดลบันดาลให้ผู้ครอบครองประสบความสำเร็จดังปรารถนาได้

กาญจนา แก้วเทพ (2556) ได้สังเคราะห์ความเชื่อทางศาสนา หากเปรียบศาสนาเป็นต้นไม้ สามารถพูดได้ว่า “ความเชื่อทางศาสนาที่จะเป็นเหมือนรากแก้วของศาสนา เป็นความเชื่อทางศาสนาที่แยกแยะ “ศาสนา” ออกจากระบบความเชื่ออื่น ๆ เช่น ระบบวิทยาศาสตร์ และในขณะเดียวกันก็ยังแบ่งศาสนาออกจากกันอีกด้วย เปรียบเทียบความเชื่อและศาสนาของสังคมไทยกับสังคมตะวันตก ความแตกต่างที่เด่นชัดที่สุดคือ ในสังคมตะวันตก ศาสนาหลักคือ ศาสนาคริสต์ ออกเป็นนิกายต่าง ๆ เช่น โปรเตสแตนต์ คาทอลิกหรือนิกายอื่น ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาสื่อมวลชนในโลกตะวันตกจึงมักมีการเปรียบเทียบการใช้สื่อระหว่างนิกายคริสต์ แต่ในกรณีของไทยมีระบบความเชื่อที่ซับซ้อนกว่านั้น สื่อวัฒนธรรมประชานิยมมีแนวความเชื่อว่า ระบบความเชื่อสังคมไทยนั้น ประกอบด้วย 3 ระบบใหญ่ ๆ คือ ผี พราหมณ์ พุทธ ที่ต่างผสมผสานและอยู่ร่วมกันจนค่อนข้างจะแยกแยะได้อย่างลำบาก โดยที่ระบบความเชื่อเริ่มแรกในสังคมไทย (เช่นเดียวกับยุคแรกเริ่มของมนุษยชาติ) ได้มีความเชื่อเรื่อง "ผี" ที่มีความหมายครอบคลุมอย่างกว้างขวาง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อในวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วมีอิทธิฤทธิ์มาให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หากเป็นผู้ที่เคยมีอำนาจในสังคมครั้งเมื่อมีชีวิตอยู่ เมื่อวายชนม์ ไปแล้วก็อาจจะได้รับการยกระดับเป็นบรรดาเจ้าผีหรือเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ นอกจากนั้น “ผี” ยังอาจหมายถึง อำนาจสูงสุดที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ถ้ำ ต้นไม้ที่มีปรากฏในรูปแบบบุคลาธิษฐาน ตัวอย่างเช่น พระขพุงผี เสื้อบ้าน ศาลปู่ตา เป็นต้น

ในขั้นต่อมา กลุ่มผู้ปกครองจึงได้นำเอาพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมไทย ในระยะแรกนั้น ก็มีการปะทะกันระหว่างระบบความเชื่อใหม่คือ พุทธศาสนากับบรรดาระบบความเชื่อเก่าที่ยึดครองพื้นที่ทางวัฒนธรรมอยู่ก่อน ดังที่ปรากฏออกมาเป็นนิทานเรื่องเล่าที่พระพุทธเจ้าต้องเสด็จไปปราบบรรดาผีท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น ผีบรรพบุรุษ ปู่แสะย่าแสะในภาคเหนือ แต่ในชั้นต่อมา ทั้งพุทธศาสนาและระบบความเชื่อเรื่องผีก็หาทาง อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยชาวบ้านยังคงนับถือระบบความเชื่อทั้ง 2 ระบบ ควบคู่กันไป ในบริเวณวัดของพุทธศาสนาก็ทำพิธีกรรมตามแบบพุทธ ส่วนนอกบริเวณวัดอันเป็นที่ตั้งของหอผีชาวบ้านก็ทำพิธีกรรมไหว้ผี และไปวัดถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสามเณรไปพร้อม ๆ กัน ในพิธีกรรมหลายอย่างของไทยจะมีการประกอบพิธีทั้งพุทธและผีไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาในสังคมไทยนั้น ได้ติดเข้ามากับพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นในสังคมที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน และกลยุทธ์

ของพระพุทธเจ้าที่ปฏิบัติต่อศาสนาพราหมณ์ก็คือ ปฏิเสธในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระใหญ่ ๆ เช่น การไม่ยึดติดกับอาตมัน จิตวิญญาณตัวตน หากทว่าได้ทรงรับ คำอธิบายปลีกย่อยและทรงไกล่เกลี่ยกับข้อวัตรปฏิบัติบางอย่าง โดยการนำเอามาตีความใหม่ ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องวัฏสงสารหรือการเวียนว่าย ตายเกิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังคงเหลือริ้วรอยของศาสนาพราหมณ์ ตกค้างหรือปนเปื้อนอยู่ในพุทธศาสนา ดังนั้น ในกรณีของสังคมไทยจึงมีการแพร่ขยายตัวของระบบความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อในไสยศาสตร์ การเชื่อในเทพยดาอารักษ์ การเชื่อว่ามีอำนาจที่อยู่นอกเหนือตนเองที่อาจดลบันดาลชะตากรรมของมนุษย์ ดังเช่น แนวคิดเรื่องพรหมลิขิต อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ การเหาะเหินเดินอากาศ กอง คงกระพัน ดำน้ำลุยไฟ และอาศัยรูปแบบบางอย่าง เช่น การประทับทรง การใช้เครื่องรางของขลัง ตัวมนุษย์ เป็นช่องทางนำเอาอำนาจดังกล่าวเข้ามาไว้ในตัวมนุษย์

ดังนั้น ในระบบความเชื่อของไทยจึงมีระบบแบบ three in one คือมีทั้งผี พราหมณ์ และพุทธรวมอยู่ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ ในการพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อกับสื่อนั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาให้ ครอบคลุม 3 ระบบ จึงจะครบถ้วน

ในงานวิจัยด้านนิเทศศาสตร์กับระบบความเชื่อทางศาสนา พบงานวิจัยที่มีทั้ง 3 ระบบความเชื่อดังตัวอย่างเช่น

(1) ระบบความเชื่อเรื่องผี เช่น งานศึกษาความเชื่อเรื่องผีแม่นาคพระโขนงในสื่อภาพยนตร์ของวิชุดา ปานกลาง (2539) และศิริพร ไฝศิริ (2544) รวมถึงงานศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ “คนอวดผี” กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทยของวริศา จันทร์ขำและขวัญฟ้า ศรีประพันธ์ (2560)

(2) ระบบความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาที่พบมากที่สุดในงานของสื่อมวลชน คือความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด แต่ บาปบุญ เช่น งานวิจัยเรื่องกฎแห่งกรรมในละครโทรทัศน์เรื่องคู่กรรมของอภิญญา ศรีรัตนสมบุญ (2534) และปรวรรณ โลหะวัฒนวงษ์ (2543) ในละครโทรทัศน์ชุด “เจ้ากรรมนายเวร” หรือแนวคิดเรื่องบาปบุญในหนังสือพิมพ์ของ บัณฑิต ศรีทองสุก (2549) รวมถึงกลวิธีสื่อธรรมในละครโทรทัศน์เรื่องกรงกรรมของณิชชา จุนทะเกาศลย์ (2564)

(3) ระบบความเชื่อตามหลักไสยศาสตร์ พราหมณ์ ก็คือ งานวิจัยเกี่ยวกับโหราศาสตร์ของสุมนทิพยมาศโกเมน (2538) และนวฤทธิ์ เอิบอิ่ม (2540) รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจและพฤติกรรมการสักลายมือของผู้บริโภค พระสมชาย ชวลิตเนตร (ชวนปญฺโญ) (2565)

และในบางกรณี สื่อมวลชนทุกประเภทก็ช่วยทำหน้าที่สืบทอดระบบความเชื่อทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เช่น สุทธิรักษ์ วินิจสร (2545) พบว่า สื่อมวลชนทั้ง 3 ประเภท คือ วิทยุ โทรทัศน์ และโทรศัพท์

ได้ทำหน้าที่ช่วยสืบทอดความเชื่อทั้งในพุทธศาสนา ไสยศาสตร์ในลัทธิพราหมณ์ รวมทั้งความเชื่อเรื่องผีและสิ่งลี้ลับต่าง ๆผ่านเนื้อหาในรายการ ของสื่อประเภทต่าง ๆ นั้น

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 8 นับเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเปลี่ยนพราหมณ์ให้กลายมาเป็นพุทธ เป็นวันเกิดขึ้นของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ครบเป็นครั้งแรก โดยมีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นพยานในการตรัสรู้ธรรมของความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ ที่สำคัญที่สุดเป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาครั้งแรก คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนากัณฑ์แรก สาระสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ก็คือเรื่องอริยสัจ 4 หรือ ทางสายกลาง (ความพอดี) หมายถึง อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์สู่เส้นทางอันสุขล้น แต่ความน่าเศร้าใจ คือ พุทธศาสนาทุกวันนี้ โดยเฉพาะพระสงฆ์ ผู้สืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนากลับเปลี่ยนพุทธให้กลายไปเป็นพราหมณ์ โดยอาศัยความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นสะพานร้อยเรียงความเชื่อดังกล่าวอย่างกลมกลืน จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาพุทธศาสนายอมรับไสยศาสตร์ เพราะต้องการนำไสยศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางธรรม กล่าวคือ ควบคุมกิเลสตัณหาของคนให้อยู่ในขอบเขต ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ในอดีตไสยศาสตร์จึงอยู่ในวัดได้ ดังเห็นได้จากพระสงฆ์ที่ทรงคุณความรู้ก็เป็นผู้ที่มีความสามารถทางไสยศาสตร์ด้วยเช่นกัน ส่วนนอกวัด ไสยศาสตร์ก็ได้รับการยอมรับตราบใดที่มีพุทธศาสนาเป็นตัวนำ ต่อมาเมื่อวิทยาศาสตร์เข้ามามีอิทธิพล สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ถูกหาว่างมงาย

“ไสยศาสตร์” ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หน้า 1,276 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า ไสยศาสตร์หมายถึง "วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวท ที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเองหรือทำอันตรายต่อผู้อื่น"

“ไสยศาสตร์” จัดอยู่ในลัทธินอกพุทธศาสนา เป็นมิติของศาสนาพรามหณ์มิใช่พุทธศาสนา ตามที่เจ้าประคุณฯ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (พระไตรปิฎก สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 2565) ได้กล่าวถึง ลัทธินอกพระพุทธศาสนาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมไว้ที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เป็นลัทธิพระเป็นเจ้าหรือลัทธิพระเจ้าบันดาล (อิสสรนิมมานเหตุวาท) คือ พวกที่ถือว่าสิ่งใดกตามที่ได้ประสบจะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ยิงใหญ่ ความเป็นไปในชีวิตของเรานั้นมีพระเจ้าเป็นผู้ “เขียนบท” หรือ “ลิขิต” เอาไว้เรียบร้อยแล้ว ชีวิตจะเป็นอย่างไร ขึ้นสูงหรือลงต่ำ สำเร็จหรือล้มเหลว รุ่งโรจน์หรือร่วงโรย ล้วนแต่เป็นไปตามบทที่เทพเจ้าเบื้องบนท่านลิขิตเอาไว้ให้ตั้งแต่ต้น

นอกจากนี้ “ไสยศาสตร์” คือ ระบบความคิดที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่อาจพิจารณาได้เป็นสองลักษณะ ได้แก่ 1) ความเชื่อของมนุษย์ทที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอาจเรียกว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และ 2) หมายถึง ความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับการใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งได้มีการค้นคว้าเล่าเรียนและถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคม ซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า “วิชาไสยศาสตร์” และความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาโบราณด้านอื่นๆ ในสังคมไทย (พสิษฐ์ อิทธิปรัชญาบุญ, 2560)

ตามงานศึกษาของกิ่งแก้ว อัตถากร (2520) ที่แบ่งประเภทความเชื่อไสยศาสตร์ เอาไว้ 11 ประเภท ได้แก่

1) ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิญญาณ การเกิด การตาย 2) ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ลายแทง ลางสังหรณ์ 3) ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นเทพเจ้า เทวดา เวทมนตร์ คาถา 4) ความเชื่อเรื่องเพศ 5) ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น คนหูยานจะอายุยืน 6) ความเชื่อเรื่องโชคลาง เช่น จิ้งจกทัก นกแสกร้อง 7) ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันว่างูรัดจะได้คู่ 8) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง 9) ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ 10) ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ 11) ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

จากความหมายข้างต้นจะพบว่า “ไสยศาสตร์” มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับความเชื่อ และการยอมรับความเชื่อนั้นว่าเป็นความจริง โดยยังไม่มีข้อพิสูจน์ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์รองรับ ดังที่เรียกกันว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) การยอมรับนั้นประกอบด้วยความคิดและอารมณ์ซึ่งอาจเรียกได้ว่าศรัทธา ซึ่งมีอิทธิพลเหนือความคิดและการกระทำของคน ไสยศาสตร์จึงมีทั้งในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของความเชื่อเรื่องผี และเกี่ยวข้องกับวัตถุและปรากฏการณ์ซึ่งปรากฏในรูปแบบของเครื่องรางของขลังและคาถาอาคม เป็นต้น

รวมถึงงานวิจัยของพระไพศาล วิสาโล เรื่อง “พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ” การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย พระไพศาล วิสาโล (2546: 4) กล่าวว่า โลกทัศน์ของคนไทยในอดีตเป็นโลกทัศน์ที่แวดล้อมด้วย “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ” ในขณะที่โลกทัศน์ของคนไทยในปัจจุบันยึดกบโลกนี้ มองว่า ความจริงคือสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยอายตนะหรือสัมผัสทั้งห้า สิ่งที่มีคุณค่าคือ สิ่งที่มีประโยชน์ใช้สอยอย่างเป็นรูปธรรม โลกทัศน์ของคนในปัจจุบันมองทุกอยางเป็น“สิ่งสาธารณะหรือสามัญ”

อย่างไรก็ตามจากงานศึกษาพระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์) (2543) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับไสยศาสตร์ ผ่านการวิเคราะห์เรื่อง “ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามทรรศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พบว่า "ไสยศาสตร์" เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก มีต้นกำเนิดมาจากบทสวดในคัมภีร์พระเวท และยังพบ

อีกว่า ไสยศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้แน่นอนว่ามีผลจริงหรือไม่ การหวังพึ่งไสยศาสตร์นั้นก็มีข้อจำกัดอยู่มาก และที่สำคัญคือไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ เพราะที่สุดของไสยศาสตร์อาจแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ก็เป็นเพียงขั้นโลกิยอภิญญา ยังเกี่ยวข้องอยู่กับโลก อยู่ในวิสัยของปุถุชน

ส่วน "พุทธศาสตร์" เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งหมด แต่ในงานวิจัยนี้หมายเอาเฉพาะหลักคำสอนสำคัญ ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ ซึ่งจัดเป็นกิริยวาท หรือกรรมวาท คือสอนให้หวังผลจากการกระทำ เป็นการหวังพึ่งตนเองสู่อิสรภาพคือ พ้นทุกข์ได้ และมีเป้าหมายสูงสุดคือปัญญา การอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นการประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ด้วยปรัชญาที่ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้" และจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาด้วยการศึกษา ที่เรียกว่าไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ และปัญญา และในขั้นสูงสุด การฝึกฝนพัฒนามนุษย์จะนำไปสู่การรู้แจ้งสัจธรรม คือทำให้เกิดปัญญา เข้าใจถึงความสัมพันธ์และอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับชีวิตของเรา สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ยังผลให้หลุดพ้นเป็นอิสระหรือพ้นทุกข์ได้

ตามทรรศนะของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) จะเห็นได้ว่า “ไสยศาสตร์” คือ ความเชื่อในอำนาจนอกตัว หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งการดลบันดาลจากภายนอก แม้ว่าพระธรรมปิฎกจะมิได้ปฏิเสธความมีอยู่จริงของไสยศาสตร์ แต่ก็มิได้สนับสนุนให้เสียเวลาอยู่กับการพิสูจน์ว่าไสยศาสตร์มีอยู่จริงหรือไม่ และในทางตรงกันข้ามท่านได้ชี้ให้เห็นว่าไสยศาสตร์มีโทษอย่างไร แม้ที่สุดการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ก็เป็นเพียงโลกิยอภิญญา ยังอยู่ในวิสัยแห่งปุถุชน ไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ และท่านยังได้แสดงจุดยืนในหลักแห่งพุทธธรรม เพื่อให้มนุษย์ได้รับโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนที่สูงขึ้น

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อสารมวลชนที่อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของสังคม เกิดขึ้นจากการนำทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) มาใช้ นำมาซึ่งการทบทวนทฤษฎีครั้งใหม่ ว่าหากทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สื่อมวลชนก็ควรมีเสรีภาพดังกล่าวนั้นด้วย แต่ถ้าหากว่าสื่อมวลชนไม่ได้พัฒนาความรับผิดชอบพร้อมๆ กับการมีเสรีภาพนั้นแล้ว จะมีใครมากำกับสื่อมวลชนได้ (พัชระ เชิงวิลาส, 2551) โดยตัวทฤษฎีเริ่มต้นเมื่อปีค.ศ. 1947 เมื่อ คณะกรรมการที่ทำงานเรียกร้องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ (Commission on the Freedom of the Press) ในสหรัฐได้จัดทำรายงานออกมา เนื้อหาในรายงานได้ระบุอย่างชัดเจนว่า แม้ว่าเสรีภาพของสื่อเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการยืนยัน หากทว่าก็ต้องมีการเพิ่มเติมหลักการเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมลงไปด้วย หลักการดังกล่าวที่ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ ได้ระบุข้อปฏิบัติสำคัญที่สื่อมวลชนพึงกระทำ ได้แก่ สื่อมวลชนจะต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของ

ความเป็นจริงอย่างละเอียดรอบด้าน และสื่อมวลชนจะต้องสร้างเวทีในการแสดงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งเป็นช่องทางที่จะแสดงความคิดเห็นของสาธารณะชน โดยสื่อมวลชนต้องเป็นภาพตัวแทนของคนทุก ๆ กลุ่มในสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและเป้าหมายของสังคมอย่างชัดเจน นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ การค้นหาข้อมูลที่เป็นจริงและรายงานออกไปอย่างถูกต้อง รอบด้าน และเป็นกลาง (International Center for Journalists, 2009)

ทฤษฎีความความรับผิดชอบต่อสังคมถูกพัฒนาขึ้นจากแนวความคิดของ Joseph Pulitzer ที่ต้องการให้สื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการกระจายข่าวสารต่าง ๆ โดยการรายงานข่าวสารข้อมูลต้องให้ความสำคัญและรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของประชาชนและต่อสังคม โดยนักข่าวต้องนำเสนอความจริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมที่พัฒนามาจากทฤษฎีเสรีนิยมแบบดั้งเดิม มีดังนี้ (นัทรียา ทวีวงศ์, 2556)

1. การจะต้องถือเป็นภาระหน้าที่หลักที่จะให้บริการแก่ระบบการเมืองโดยการให้ข่าวสารและให้มีการอภิปรายโต้เถียงในเรื่องของส่วนรวมหรือกิจกรรมสาธารณะ

2. ควรจะต้องส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย และให้ความสว่างทางปัญญา (Enlightening) แก่สาธารณชนเพื่อจะได้เกิดความสามารถในการปกครองตนเอง

3. ควรจะต้องพิทักษ์รักษาสิทธิของบุคคลโดยคอยเฝ้าดูรัฐบาล

4. ควรจะต้องให้บริการแก่ระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ซื้อ ผู้ขายสินค้าและบริการด้วยสื่อการโฆษณา แต่รายได้จากการนี้จะต้องไม่บั่นทอนอิสรภาพของสื่อมวลชน

5. ควรจะต้องให้ความบันเทิงแก่สาธารณชน แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นบันเทิงที่ดีมีคุณภาพ

6. ควรจะต้องหลีกเลี่ยง ไม่เสนอเนื้อหา หรือเรื่องราวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือการก้าวร้าวต่อชนกลุ่มน้อย

7. สื่อมวลชนจะต้องเป็นพหุนิยม คือ สะท้อนความเห็นที่แตกต่างรวมทั้งเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิโต้ตอบ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมจะแตกต่างไปจากทฤษฎีเสรีนิยมตรงประเด็นที่ว่าเสรีภาพมิใช่เป็นแต่เพียงอิสรภาพที่ไร้จุดหมายปลายทางและเสนอเพื่อสนองสิทธิมนุษยชนในการแสดงออกเท่านั้นหากจะต้องเป็นอิสรภาพที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์ของส่วนรวมให้เกิดผล อย่างจริงจัง สื่อมวลชนไม่ได้เกิดมาเพื่อเป็นเครื่องมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สร้างความสัมฤทธิ์ผลให้กับสังคมด้วย สรุปได้ว่า เสรีภาพจาก (freedom form) หรือเสรีภาพเชิงลบ (negative freedom) ได้กลายมาเป็นเสรีภาพเพื่อ (freedom for) หรือ เสรีภาพเชิงบวก (positive freedom) นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเสรีนิยมไปสู่ “ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน”บนพื้นฐานสมมติฐานที่ว่า “เสรีภาพ” ต้องควบคู่ไปกับ “พันธกิจ” และ “หนังสือพิมพ์”ต้องมีพันธ

กิจที่ต้องรับผิดชอบ โดยทฤษฎีความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมได้กำหนด “มาตรฐาน” การทำงานของนักหนังสือพิมพ์ที่จำเป็นไว้และได้เรียกร้องให้นักวิชาชีพสนองต่อมาตรฐานที่ได้กำหนดขึ้นไว้ดังกล่าวด้วย (Siebert et al., 1969)

Theorodore Peterson (1973) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) ว่าเป็นทฤษฎีที่ทำให้สื่อมวลชนตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้น โดยมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพเป็นกรอบหรือเสาหลักในการทำงาน มีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมและเลือกรับข่าวสาร 2) สื่อต้องมีอิสรภาพ และเสรีภาพในการนำเสนอข่าว 3) สื่อต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ สำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนภายใต้ทฤษฎีนี้ ประกอบด้วย

ด้านการเมือง ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสาร และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนรวมส่งเสริมกระบวนการทางประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการปกครองตนเอง ปกป้องรักษาสิทธิของปัจเจกบุคคลโดยทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจตราและควบคุมการทำงานของรัฐบาล

ด้านเศรษฐกิจ ทำหน้าที่ให้บริการสื่อโฆษณาต่าง ๆ ด้วยความเป็นธรรม ถูกต้อง และไม่เกินจริง

ด้านสังคม ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงที่คัดเลือกมาแล้วว่ามีคุณภาพ หลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบ หรือความแตกแยกในสังคม และสามารถสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ฝ่ายตรงข้ามได้ใช้สิทธิโต้ตอบ

Gablentz (1968 อ้างถึงใน สมควร กวียะ, 2545) อธิบายถึงทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมว่าแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Responsibility) บุคคลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในกรณีที่การกระทำนั้นยังความเสียหายต่อบุคคลอื่น

2. ความรับผิดชอบทางศีลธรรม (Moral Responsibility) เกี่ยวกับการมีจิตสำนึกของคนหรือกลุ่มคนเป็นสำคัญ

3. ความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Responsibility) หมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ทางการเมืองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม และบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ รักษาและเสริมสร้างผลประโยชน์ของสาธารณะ

4. ความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibility) ต่างกับความรับผิดชอบทางอื่นตรงที่ว่าเป็นความรับผิดชอบที่ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะว่ามีกฎหมายบังคับอยู่แต่เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นตามหลักเหตุผลที่ว่าบุคคลแต่ละกลุ่มบุคคลย่อมเป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคมประเทศอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ จึงจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคมดังกล่าว

ความรับผิดชอบทางสังคมมักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลทุกคนในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องยืดหยุ่น ละเอียดอ่อน และไม่มีขอบเขตที่จะกำหนดไว้ชัดเจน

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นมุมมองความรับผิดชอบต่อสังคมของ Gablentz ในบางเนื้อหาที่สอดคล้องกับการศึกษาของ จักร์กฤษ เพิ่มพูล (2554) ที่ได้อธิบายถึง ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนไว้ 2 ด้าน ได้แก่

1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย นักข่าวถือเป็นนายประตูข่าวสารอันดับแรกในการทำข่าว (Gatekeeper) ดังนั้นนักข่าวควรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านสื่อสารมวลชน เช่น ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาท โดยเฉพาะความคิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา พระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยความรับผิดชอบทาง กฎหมายที่นักข่าวหรือบรรณาธิการข่าวจะต้องเผชิญอยู่บ่อยครั้ง คือ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ละเมิดต่อชื่อเสียงเกียรติยศ และทางทำมาหาได้ของบุคคลอื่น ดังนั้นนักข่าวจึงต้องระวังการใช้ถ้อยคำการรายงานข่าวที่เป็นการพูดความจริง มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมต่อผู้อื่นได้

2. ความรับผิดชอบทางจริยธรรม เป็นความรับผิดชอบที่สำคัญซึ่งสื่อมวลชนทุกแขนงควรต้องคำนึงถึงตลอดเวลา โดยใช้จิตสำนึกพิจารณาและใคร่ครวญถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ตกเป็น ข่าวรวมทั้งญาติพี่น้องและครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น อย่างไรก็ตามองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ มักมีข้อบังคับหรือแนวทางในการควบคุมและกำกับดูแลจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติจะเป็นองค์กรหลักในการควบคุมการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพ หนังสือพิมพ์ โดยมีการตราข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้สมาชิกใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการทำงาน นอกจากนั้นองค์กรสื่อบางแห่งก็ได้มีข้อกำหนดเรื่องจริยธรรมเป็นลายลักษณ์อักษรโดยแสดงรายละเอียดของการประพฤติที่พึงกระทำหรืองดเว้นเพื่อให้พนักงานใช้เป็นหลักในการทำงานอย่างมีจริยธรรมด้วย

McQuail (2005 อ้างถึงใน Ravi, 2012) ได้สรุปทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ไว้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนควรยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมต้องมีมาตรฐานในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสาร ความถูกต้องครบถ้วน และมีความสมดุล
3. การมีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนควรต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย
4. สื่อมวลชนควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม ความรุนแรง การก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง หรือก่อให้เกิดความเสียหาย
5. สื่อมวลชนควรนำเสนอสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคม นำเสนอมุมมองที่หลากหลายและผล สะท้อนกลับที่ถูกต้องต่อสังคม

6. สังคมและมวลชนมีความคาดหวังการทำงานภายใต้มาตรฐานของสื่อมวลชน

7. นักสื่อสารมวลชน และผู้สื่อข่าวควรมีความสามารถในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ต่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) เป็นทฤษฎีที่กำหนดมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่พึงต้องมีความรับผิดชอบในการกระจายข่าวสาร นำข้อเท็จจริงต่าง ๆ สู่ประชาชนภายใต้กรอบของกฎหมายและจรรยาบรรณในวิชาชีพ แสดงความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคมในเรื่องความคิด มุมมองอย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร สังคมออนไลน์ที่มีโซเชียลมีเดีย (Social media) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่เข้าถึงได้รวดเร็วและพร้อมใช้งานได้ง่ายดายตลอดเวลา สื่อมวลชนยิ่งต้องใช้หลักจริยธรรมและความรับผิดชอบที่มากขึ้น ดังนั้นก่อนการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ สู่ประชาชน สื่อต้องทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งต้องป้องกันมิให้ข่าวสารนั้นเกิดผลกระทบต่อผู้ใดในทางมิชอบตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพอีกด้วย

ทฤษฎีสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อ (Political Economy of Media)

เมื่อพิจารณาถึงรายการโทรทัศน์ปัจจุบัน เราอาจเกิดคำถามหลายประการ เช่น ทำไมรายการเชิงไสยศาสตร์จึงได้รับความนิยมจากผู้ชม ทำไมผู้ผลิตรายการหลายสถานีจึงพยายามดิ้นรนให้ช่องของตนเองมีรายการเชิงไสยศาสตร์ ฯลฯ หากมองในมุมมองของนักทฤษฎีในสายเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อ (political economy of media) อาจอธิบายได้ว่าจิตสำนึกอาจไม่ใช่ตัวแปรสำคัญเดียวต่อการอยู่รอดของสื่อต่าง ๆ แต่ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ ต่างหากที่เป็นตัวแปรหลักสำคัญของการดำรงอยู่ของสื่อเหล่านี้

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ด้านการสื่อสารมายาวนานตั้งแต่ ค.ศ. 1940 โดยทัศนะพื้นฐานของแนวคิดนี้เห็นว่าสื่อต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีลักษณะไม่ผิดแผกจากสินค้าชนิดหนึ่ง ดังนั้นจึงมีลักษณะร่วมอย่างน้อย 3 ประการที่น่าพิจารณาและนำมาศึกษา (Mosco, 1996)

<u>หนึ่ง</u> การทำให้เป็นสินค้า (commodification) คือการมองว่าสื่อต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการแปลงคุณค่าใช้สอยทั่วไปให้กลายเป็นคุณค่าที่ตลาดต้องการ และกลายเป็นคุณค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ อาทิ นิทานก่อนนอนที่คุณแม่เล่าให้ลูก ๆ ฟังอาจถูกเปลี่ยนกลายเป็นนวนิยายหรือภาพยนตร์ชื่อดัง วางจำหน่ายไปทั่วโลกได้ <u>สอง</u> การข้ามพ้นพรมแดน (spatialization) คือกระบวนการที่สินค้าประเภทการสื่อสารสามารถก้าวข้ามพรมแดนทางกายภาพ (geographical space) และเข้าถึง

มวลชนโดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้า อาทิเช่น สื่อรายการโทรทัศน์สามารถเผยแพร่ภาพไปทั่วโลกด้วยความช่วยเหลือของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตไร้สาย ด้วยเหตุนี้ทำให้สื่อสามารถเข้าถึงผู้บริโภคจำนวนมหาศาลและมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนธุรกิจหากสภาพเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน และสาม โครงสร้างสังคม (structuration) เมื่อสินค้าด้านการสื่อสารก้าวพ้นพรมแดน ถูกผลิตและจำหน่ายไปทั่วโลก ความนึกคิดของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ อาจถูกหล่อหลอมผ่านการบริโภคสื่อ ส่งผลกระทบต่อความคิดเรื่อง วัฒนธรรม ชนชั้น เพศสภาพ เชื้อชาติ ฯลฯ อาทิเช่น เมื่อคนทั่วโลกดูละครเกาหลี กระแสความนิยมในวัฒนธรรมเกาหลี (เครื่องแต่งกาย ภาษา อาหาร ฯลฯ) จึงเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว

- **แนวทางการวิเคราะห์ผ่านทัศนะแบบสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง**

กาญจนา แก้วเทพ (2560) ระบุว่าแนวทางการเข้าสู่ปัญหา (approach) ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองอ้างอิงทัศนะของมาร์กที่มีต่อผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยมาร์กสนใจวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการต่อสู้ทางชนชั้นของประเทศอังกฤษผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์สามด้านดังต่อไปนี้

1. ต้องศึกษาโครงสร้างสังคม

ท่าทีของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าการเข้าใจสังคมต้องเริ่มจากการวิเคราะห์โครงสร้างสังคม (social structure) ต้องมองเห็นลักษณะโครงข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในสังคมโดยรวม เช่น หากต้องการศึกษาปัญหาความเชื่องมงายของคนในสังคม นักทฤษฎีสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองมองว่าปัญหานี้ไม่ได้เกิดจากความเบาปัญญาของปัจเจกชนหากแต่เชื่อมโยงไปยังสถาบันต่าง ๆ มากมาย อาทิ สถาบันการศึกษาที่ไม่อาจทำให้ผู้คนมีทักษะการวิเคราะห์ที่ดี สถาบันศาสนาที่ไม่สามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความเชื่อ ฯลฯ ดังนั้น การทำความเข้าใจรายการและระบบการทำงานของสถานีโทรทัศน์ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสถานีกับสถาบันอื่นๆ ในสังคม

2. ต้องศึกษาแบบเป็นกระบวนการ

สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อไม่เคยมองสื่อเป็นเพียงผลผลิต (product) หากแต่มีกระบวนการ (process) ที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นหากต้องการศึกษาสื่อจะต้องมุ่งสนใจตั้งแต่การก่อกำเนิด (genesis) ไปจนถึง การคลี่คลายและเปลี่ยนแปลง (chance) ที่อยู่ภายในสังคมนั้น ๆ เช่น หากต้องการศึกษารายการโทรทัศน์หนึ่งๆ นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อจะอธิบายว่าหน้าตาของรายการโทรทัศน์ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์และอำนาจของกลุ่ม

ผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น นักข่าว โปรดิวเซอร์ สปอนเซอร์ ผู้ชม ฯลฯ และมีพลวัตรเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

3. ต้องศึกษามิติความขัดแย้ง

นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าสังคมเริ่มต้นจากความขัดแย้งทางความเห็นและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน เช่น ความขัดแย้งทางชนชั้น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ความขัดแย้งในความเป็น/ไม่เป็นเจ้าของทรัพยากรการสื่อสาร ดังนั้น การวิเคราะห์สื่อควรเริ่มจากการดูความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรสื่อ พยายามทำความเข้าใจ หาทางแก้ไข และจัดการความขัดแย้งเหล่านั้นให้สำเร็จ

ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2560) ระบุว่าเมื่อกล่าวถึงการสื่อสาร สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน เป็นหลัก เนื่องจากมองว่าสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความรู้สึกนึกคิดและอุดมการณ์ของผู้คน ทั้งนี้ ทัศนะของนักวิชาการสำนักนี้มองว่าสื่อสารมวลชนมีสถานะสองด้าน คือด้านหนึ่ง สื่อมวลชนเป็นรูปแบบขององค์กรทางธุรกิจแบบหนึ่งที่ต้องมุ่งแสวงหากำไรเพื่อความอยู่รอดและขยายกิจการเพื่อความมั่งคั่ง ขณะที่อีกด้านหนึ่ง สื่อมวลชนเป็นปัจจัยการผลิตทางความคิด หรือเป็นแหล่งผลิตจิตสำนึกให้กับมวลชน ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจความสัมพันธ์ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7 แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจกับการสื่อสาร

(กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2560)

ดังนั้น ตัวแปรที่นักวิชาการสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อสนใจศึกษาคือความสัมพันธ์ระหว่างสามเส้า และเกณฑ์ในการวิเคราะห์ที่น่าสนใจได้แก่ กระบวนการผลิต (production) การแพร่กระจาย (distribution) การบริโภค (consumption) ความเป็นเจ้าของ (ownership) อำนาจในการควบคุมสื่อ (power of control) การแข่งขันทางธุรกิจ (competition) ฯลฯ

แนวคิดผู้รับสาร

กระบวนการสื่อสาร (process of communication) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร (source) ข่าวสาร (message) ช่องทางในการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (receiver) (Berlo,1960, p.21) ผู้รับสารในการสื่อสารอาจหมายถึงบุคคลคนเดียว (individual) เช่น ผู้ฟังของการสนทนาของบุคคล 2 คน หรืออาจมีความหมายถึงกลุ่มบุคคล (group) เช่น กลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรือกลุ่มผู้ชมการแสดง เป็นต้น และอาจหมายถึงมวลชน (mass) ได้ เช่น ผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้ฟังรายการวิทยุ หรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น (พรทิพย์ วรกิจโภคาทร, 2532: 288) กลุ่มผู้รับสารมีอิทธิพลต่อการทำงานของสื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยทางตรง คือ การแสดงความคิดเห็น ในทางชื่นชอบหรือติเตียนต่อรายการต่าง ๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อม คือ จำนวนของผู้รับสารในแต่ละรายการ ที่จะทราบได้จากการทำการสำรวจความนิยมของผู้ชม (rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นนมากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดี ๆ ในการนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 193)

ลักษณะผู้รับสารในการสื่อสารมวลชน

คุณสมบัติของผู้รับสารในยุคผู้รับสารที่ตื่นรู้ (Active audience) นั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) หากแต่มีความแตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม มากกว่านั้น ผู้รับสารยังมีลักษณะ “active” ในการรับสารทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกว่าจะเปิดรับหรือไม่ ขั้นตอนการเลือกจดจำ เลือกเชื่อถือ เลือกปฏิบัติตาม หรือเลือกวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาที่สื่อนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ , 2556: 280)

พรทิพย์ วรกิจโภคาทร (2532: 295-302) ระบุว่าผู้รับสารในการสื่อสารมวลชนมีลักษณะเด่น 3 ประการดังต่อไปนี้

1. มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสื่อสารมวลชนครอบคลุมผู้รับสารได้กว้างไกล และไม่สามารถจะสร้างขอบเขตจำกัดการสื่อสารเพื่อผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะได้ จึงทำให้มีผู้รับสารจำนวนมากและแน่นอนว่าจะต้องส่งผลไปยังผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อาชีพ อายุ สถานที่ สถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ

2. ไม่รู้จักกัน สื่อสารมวลชนอาศัยสื่อมวลชน (mass media) เป็นสื่อกลางในการสื่อสารทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารไม่พบหน้ากัน โอกาสที่จะทำความรู้จักกันจึงมีน้อย

3. มีข้อจำกัดในการแสดงออก จากการที่ผู้รับสารในการสื่อสารประเภทนี้มีจำนวนมาก และมีความหลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้นโอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกิริยาโต้กลับ (feedback) ต่อการสื่อสารจึงมีน้อยมาก

เกณฑ์และแนวทางการศึกษาผู้รับสาร

นักวิจัยด้านการสื่อสารอธิบายว่าพฤติกรรมของผู้ชมที่แตกต่างกันทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มนั้นเกิดจากการผลักดันหลายด้าน เช่น จาก*ปัจจัยภายใน* (Endogenous factor) ซึ่งเป็นคำอธิบายจากสายจิตวิทยา (เช่น ความต้องการ แรงจูงใจ ความคาดหวัง ทัศนคติ ความสนใจ ฯลฯ) หรือมาจาก*ปัจจัยภายนอก* (Exogenous factor) อันเป็นคำอธิบายจากวิชาสังคมวิทยา (เช่น เพศ อายุ รายได้ อาชีพ ฯลฯ) ว่าตัวแปรเหล่านี้กำหนดการเข้าถึงและใช้สื่อ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 281)

แนวคิดเบื้องหลังนี้ทำให้เกิดความสนใจในการวิเคราะห์ผู้รับสารด้วยเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การใช้ปัจจัยด้านประชากรเป็นตัวแปร (Demographic Approach)

วิธีการวิเคราะห์ผู้รับสารเช่นนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย วิธีนี้จะใช้ตัวแปรที่เป็นคุณสมบัติของประชาชน คือ เพศ อายุ รายได้ การศึกษา ฯลฯ มาเป็นตัวแปรเพื่อใช้วิเคราะห์ว่าการเปิดรับและใช้สื่อของกลุ่มคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรแตกต่างกัน จะมีลักษณะอย่างไร

2. การใช้และความพึงพอใจของผู้รับสาร (Users & Gratifications Approach)

แนวคิดหลักของการวิเคราะห์มีข้อสันนิษฐานว่าผู้รับสารนั้นมีความตั้งใจที่จะแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เพื่ออาชีพ เพื่อควบคุมสถานการณ์ ฯลฯ จากความต้องการของบุคคลนั้นจะถูกแปรเป็นแรงจูงใจ (Motivation)

เมื่อมีความตั้งใจแน่วแน่แล้วจึงทำกิจกรรมที่มีเป้าประสงค์แน่นอน (Goal-oriented activity) เพื่อให้บรรลุความต้องการ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนมิใช่ทางเลือกเดียวในการรับรู้ข่าวสารแต่เป็นเพียงตัวเลือกหนึ่งท่ามกลางตัวเลือกอื่น ๆ มากมาย และสื่ออื่น ๆ (เช่น สื่อออนไลน์ สื่อโซเชียลมีเดีย ฯลฯ) ก็มีสถานะเป็นคู่แข่งของสื่อมวลชน

จากหลักการดังกล่าวสามารถเขียนกรอบกระบวนการวิเคราะห์ผู้รับสารในทางการใช้และความพึงพอใจแต่ละขั้นตอนอย่างละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8 กรอบกระบวนการศึกษาผู้รับสารตามแนวทางการวิเคราะห์การใช้และความพึงพอใจ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 282)

แนวคิดสภาวะล้ำจริง (hyper-reality)

แนวคิดสภาวะล้ำจริงหรือความล้ำจริง (hyper-reality) มีจุดกำเนิดมาจากนักคิดชาวฝรั่งเศส Jean Baudrillard ที่กล่าวถึงในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า Simulacra and Simulation (The Body, In Theory: Histories of Cultural Materialism) ที่พิมพ์ออกมาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1981 ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือ “มนุษย์สมัยใหม่ไม่สามารถบอกได้ว่าความจริงคืออะไร เพราะเขาได้หลงเข้าไปในโลกแห่ง "simulacra" นั่นคือภาพและสัญลักษณ์ได้สร้างและนำเสนอว่าเป็น "ความจริง" แทนความจริง โดยสื่อมวลชน” (อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. ออนไลน์ : 2558)

สำหรับโบดริยารด์แล้วกระบวนการครอบงำของสัญญะในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ กระทำผ่านสื่อ เนื่องจากในสังคมยุคหลังสมัยใหม่นั้น โบดริยารด์มองว่าเป็นสังคมแห่งการบริโภคสื่อ เป็นยุคของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีการเกิดขึ้นของ กระบวนการสื่อสารและการชี้นำของการสื่อสาร ยุคของคอมพิวเตอร์ กระบวนการสารสนเทศ ยุคของการผลิตอุตสาหกรรมความรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การผลิตแบบอุตสาหกรรมเบื้องต้นในอดีตที่แรงงานจะถูกบังคับจากพลังผลิตนั้นไม่มีอีกต่อไป แรงงานในยุคหลังสมัยใหม่ไม่ได้ถูกบังคับจากพลังการผลิต แต่เป็นตัวสัญญะที่กำหนดตัวเองท่ามกลางสัญญะด้วยกัน (Kellner, 1989 อ้างใน สิตางศ์ เจริญวงศ์, 2559)

กฎของสื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งของโลกหลังสมัยใหม่ ซึ่งมีอำนาจอย่างเต็มที่และเป็นอิสระในการผลิตสัญญะต่าง ๆ ขึ้นมา ในโลกหลังสมัยใหม่นี้ผลกระทบที่ได้จากสื่อนั้นแพร่กระจายเป็นวงกว้าง เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน โดย โบดริยารด์ มีทัศนะว่าตัวแทนของสื่อที่สำคัญคือโทรทัศน์ที่เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของตกเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมบริโภคอย่างแท้จริง สื่อเป็น

กลไกสำคัญในการผลิตซ้ำ ภาพสะท้อนของสัญญะ และรหัสที่กลายมาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสภาวะล้ำจริง (Hyper-reality) ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเรา ซึ่งความจริงต่าง ๆ ได้ถูกลบเลือนจนไม่เหลือร่องรอย กลายเป็นสภาวะที่จริงยิ่งกว่าจริง สภาวะที่ความจริงตกอยู่ภายใต้ภาวะบงการของภาพตัวแทน จนกระทั่งหลอมละลายกลายเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของสัญญะและตัวสารสนเทศที่อยู่ในสื่อ ที่ทำหน้าที่ลบเลือนและบิดเบือนความหมาย รวมถึงการที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ระหว่างสื่อและความจริงนอกจากนี้สื่อยังทำหน้าที่ผลิตคนดูขนาดใหญ่ ที่มีความคิดและประสบการณ์ที่ได้รับเหมือนกัน (อ้างแล้ว)

ในปัจจุบันภาพเสมือนจริงไม่ได้เกิดจากการปลอมแปลงหรือทำซ้ำจากต้นฉบับอีกต่อไป ในยุคนี้เป็นยุคที่สิ้นสุดของการเกิดขึ้นของรูปจำลอง แต่เป็นสภาวะที่ภาพจำลองกลายเป็นสวนประกอบสร้างของโลกที่มีอยู่ทั่วไป ดังนั้นภาพเสมือนจริง จริงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในยุคของ Cybernetic และทุนนิยมสมัยใหม่ที่ทุกพื้นที่ถูกสร้างและควบคุมด้วยสื่อ ที่สังคมของภาพเสมือนจริงทำการควบคุมมนุษย์ทั้งในเรื่องของความรับผิดชอบการเลือกและพฤติกรรม (Baudrillard, 1981 อ้างใน สิตางศ์ เจริญวงศ์, 2559)

“ในโลกของเราไม่มีสิ่งที่เรียกว่าจริงที่เรียกว่าจริงอีกต่อไป มันแทนที่ด้วยสภาวะล้ำจริงที่ภาพจำลองของความจริงไม่เชื่อมต่อจากความจริงก่อนหน้านั้น” (Jean Baudrillard in A.Robinson, 2012 อ้างใน สิตางศ์ เจริญวงศ์, 2559)

ตามทัศนะของ โบดริยารด์ มองว่าในยุคที่สามนี้เป็นยุคที่สามนี้ภาพเสมือนจริง (Simulacra) ได้กลายมาเป็นสภาวะล้ำจริง โดยมีเพียงเศษเสี้ยวของความจริงประกอบอยู่เท่านั้น ในยุคนี้ภาพจินตนาการของความจริง สร้างขึ้นมาโดยภาษาหรือรหัสทางคอมพิวเตอร์ จึงกลายมาเป็นยุคที่ตัวแบบแบบนั้นมาก่อนการสร้างบนโลกแห่งความจริง กลายมาเป็นสังคมที่ภาพจำลองกลายมาเป็นสภาวะความจริง (Lane, 2009 อ้างใน สิตางศ์ เจริญวงศ์, 2559)

ไฮเปอร์เรียลถูกนิยามว่าเป็นสถานที่จริงและจำลองที่ผสมกันจนมองหาความแตกต่างไม่ได้ โบดริยาร์ด กล่าวว่า มนุษย์จะเริ่มยอมรับการจำลองความจริงอย่างไร จากการที่เส้นแบ่งระหว่างความจริงกับเสมือนได้จางลง เกิดคำถามว่า อะไรที่เป็นเรื่องจริงกันแน่ ในยุคนี้ ตัวอย่างความเข้าใจเรื่องของจริงที่ถูกผสมเข้ากับสิ่งที่จินตนาการ (Jean Baudrillard, 1988 อ้างใน ศิวรักษ์ ศิวารมย์, อัคริมา นันทนาสิทธิ์, 2557)

นอกจากนี้สำหรับโบดริยาร์ดแล้ว ความเสมือนจริงไม่ได้เกิดขึ้นมาเพื่อทดแทนความจริง ปกปิดความจริง หรือแม้กระทั่งกลายเป็นความจริงแทน แต่ความเสมือนจริงคือสิ่งที่เป็นจริงอย่างที่มันเป็น เช่นนั้นจริง ๆ ดังเช่นที่โบดริยาร์ด ยกตัวอย่างว่า ความสำเร็จของดิสนีย์แลนด์ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างจินตนาการและความคิดฝันในโลกแบบเด็ก ๆ ให้กับผู้เข้าเที่ยวชม โดยการปกปิดหรือหลีกเลี่ยง

ที่จะนำเสนอความจริงที่ว่า โลกของผู้ใหญ่และชีวิตจริงนั้นอยู่แยกต่างหากออกไปในห้วงเวลานี้ ผู้ที่เข้าเที่ยวชมสวนสนุกกำลังอยู่ในดินแดนเนรมิต ดินแดนในนิทานหรือจินตนาการเท่านั้น จงทำตัวให้สนุกสนานแบบเด็ก ๆ ให้ถึงที่สุด (เกษม เพ็ญพินันท์, 2550 อ้างใน ศิริเพ็ญ ชัยสนิท, 2561)

กฤดิกร วงศ์สว่างพานิช (ออนไลน์, 2560) เห็นว่าสำหรับโบรดิยาร์ดแล้ว Simulacra ไม่ใช่ 'ภาพลวงตาของความจริง' ซึ่งในทางหนึ่งการเป็นภาพลวงตาของความจริงนั้น มันจะอ้างอิงตัวเองอยู่กับความเป็นจริงบางอย่างอยู่หรือไม่ก็กำลังปิดบังความจริงอะไรบางประการไว้อยู่ แต่ Simulacra หรือโลกจริงจำลองนั้น 'ไม่ได้อิงอยู่กับความเป็นจริงหรือพยายามจะซ่อนความจริงใดๆ ไว้' หากแต่ตัว Simulacra เองนั้น มันถูกรับรู้ในฐานะ 'ความจริง' โดยตัวมันเองเลย Simulacra ไม่ได้มีเพื่อ 'แทน' หรือ 'ซ่อน' ความจริง แต่ตัวมันเอง 'กลายเป็นความจริง' โดยไม่สนใจ ไม่อ้างอิงอยู่กับ 'ความเป็นจริงแท้จริงที่เกิดขึ้นเลย' เหมือนกับแผนที่ที่กลายเป็นความจริงในการรับรู้ โดยไม่สนใจความเป็นจริงว่าแผ่นดินหรือดินแดนนั้นหายไปหมดสิ้นแล้ว

พัทธ์พสุตม์ สาธุนุวัฒน์ (2562) เห็นว่า ความล้ำจริง (Hyper-reality) เป็นมากกว่าความจริงเพราะ "ดูดีกว่าของจริง" "ล้ำกว่าของจริง" ประสบการณ์จริงที่คนเรามีอยู่ในโลกความจริงเริ่มปะปนกับโลกเสมือนความจริงในทุกวันนี้ และถ้าคนเรามีจุดมุ่งหมายคือตัวบุคคลที่เราชื่นชมก็จะเป็นเส้นทางที่เราจะบริโภคในวิถีแบบนี้ได้ง่ายขึ้นแล้วน้อยคนนักที่จะค้นพบความจริง เบื้องหลังของ Hyper-reality คนเราเริ่มตกอยู่ในสภาพโลกเสมือน โลกแห่งการลวง อย่างสุภาษิตที่ว่า "ใส่สีตีไข่" สะท้อนสังคมมนุษย์ว่าการใช้ภาพมันมีความหมาย มีสัญญะ (sign) ในโลกแห่งความจริงคนเราถูกกำหนดด้วยศูนย์กลางของโลกแต่ในโลกดิจิทัลนั้นสามารถเปลี่ยนคน สังคม และหน่วยงาน ให้มีอัตลักษณ์ตามที่ตนเองต้องการให้เป็น

ธีระ นุชเปี่ยม (2564) กระแสความคิดของ Baudrillard ทำลายความแตกต่างทางสภาวะของสรรพสิ่งโดยสิ้นเชิง "ความเป็นจริง" เป็นเพียงสิ่งที่เรากำหนดเอาเองตามรูปแบบหลากหลายแห่งสภาวะ "hyper-reality" นี้เป็นสภาวะร่วมสมัยของเรา สภาวะที่ไม่มีความแตกต่างระหว่างภาพลักษณะและภาพลวง จึงคงไม่ต้องกล่าวถึงความแตกต่างระหว่าง ความจริง/ความเท็จ ความก้าวหน้า/ปฏิกิริยา ความรู้/อุคมการณ์ .... สิ่งที่พอใช้วัดค่าแห่งความเป็นจริงได้ก็คือความสามารถที่จะทำให้ความคิด ความเข้าใจของเรา แพร่หลายได้รับการยอมรับได้กว้างขวางที่สุด ยุคสมัยของเราจึงเป็นเรื่องของการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชนในเรื่องของการใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะสร้าง "new reality" หรือ "hyper-reality" ขึ้นมา

ทั้งนี้เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาทางไสยศาสตร์ในปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถสร้างภาพเสมือนจริง เช่น การสร้างภาพจำลองสามมิติ จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสภาวะล้ำจริงขึ้นมารองรับจินตนาการของผู้ชมให้เกิดเป็นพื้นที่ที่ความล้ำจริงเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่จำเป็นต้องถูกพิสูจน์ด้วยทางวิทยาศาสตร์หรือหลักวิชาการอื่น ๆ อีกต่อไป ทั้งนี้ เมื่อความเชื่อทางไสยศาสตร์เหล่านี้ได้กลายเป็นพื้นที่แบบสภาวะล้ำจริงไปแล้วย่อมมีอิทธิพลและมีผลต่อการดำรงชีวิต

ของกลุ่มผู้ชมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงและที่อันตรายกว่านั้นคือสภาวะดังกล่าวไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับความจริงซึ่งต้องได้รับการพิสูจน์ยืนยันด้วยหลักเหตุผลอีกต่อไป.

ทฤษฎีการวางกรอบ (Framing Theory/ News Frame)

แม้ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนใช้สื่อมวลชน เพื่อหาข้อมูลตอกย้ำค่านิยมที่ตนเชื่อได้เพียงปลายนิ้วสัมผัส แต่ทว่าการนำเสนอข่าวสารผ่านสื่อมวลชนยังทรงอิทธิพลในบริบทความเชื่อสังคมไทยแบบ Three in one กลมกล่อมไปด้วยความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธ คละเคล้ากันไป ซึ่งทุกเส้นทางประวัติศาสตร์ยังคงทิ้งร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ปะปนอยู่ ตอกย้ำว่าศาสนายังคงเป็นฐานยึดเหนี่ยวทางใจเพียงแต่เชื่อมร้อยความเชื่อ พิธีกรรมผ่านการขอได้ไหว้รับ

โดยแนวคิดการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) นี้ Erving Goffman (1974) เป็นผู้นำเสนอทฤษฎี ซึ่งได้สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นกระบวนทัศน์หลัก (Dominant Paradigm) อันมีรากฐานยาวนาน ที่มองผู้รับสารในฐานะผู้ถูกกระทำ (Passive) โดยพื้นฐานนักวิชาการส่วนใหญ่จัดกลุ่มแนวคิดทฤษฎีนี้ว่า เชื่อในพลังของสื่อที่สามารถสร้างผลกระทบต่อผู้รับสารได้ อนึ่งการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) มีจุดร่วมกับทฤษฎีการกำหนดวาระของสื่อ (Agenda setting) (Erving Goffman,1974) ที่กล่าวถึงสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสาร เลือกเน้นประเด็นสำคัญกำหนดเป็นวาระข่าวสารต่อสังคม ภายใต้บริบทวัฒนธรรม ณ ห้วงเวลานั้น โดยนำเสนอให้ผู้รับสารตระหนักถึงสาระสำคัญของประเด็นนั้นๆว่าเป็นอย่างไร แต่ทว่าแนวคิดการกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นภายหลัง เชื่อว่า สื่อมวลชนสามารถกำหนดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอได้ว่า จะเบนความสนใจสาธารณชนไปสู่หัวข้ออะไร และในหัวข้อ นั้นจะให้สนใจประเด็นไหน อย่างไร และรู้สึกอย่างไร นอกจากนี้ผลจากการศึกษาทฤษฎีทำให้รู้ว่า ผลกระทบจากสื่อไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเนื้อหาของสื่อ แต่เกิดขึ้นเพราะกระบวนการสร้างกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระ รวมถึงความสำคัญของข่าว (Agenda Setting) (Erving Goffman,1974)

ทฤษฎีการวางกรอบ (Framing theory) มีการให้ความหมายของการกำหนดกรอบ (Framing) ว่า เป็นการเลือกบางแง่มุมของสื่อมวลชน หรือบางมุมมองของความเป็นจริงส่งมอบให้ผู้รับสารในขณะเดียวกันกลับละเลยบางเรื่อง โดยมีพื้นฐานมาจากศาสตร์ทางสังคมวิทยา (Sociology) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างการรับรู้ที่ส่งผลต่อการตีความและการตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ซับซ้อน ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์สร้างชุดตัวกรองที่เรียกว่า “กรอบ (Frame)” ขึ้นมา เพื่อทำความเข้าใจหรือตีความเหตุการณ์หรือข้อมูลที่ซับซ้อน โดยกรอบนั้นได้รับอิทธิลพมาจากปัจจัยส่วนบุคคล วัฒนธรรม สังคม และการสื่อสาร เป็นการมองในระดับมหภาค (Macro level) ส่วนมุมมองด้านจิตวิทยาให้ความสนใจทฤษฎีนี้ ในระดับจุลภาค (Micro level) ว่าปัจเจกบุคคลนั้นวางกรอบ

ของปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองเผชิญอยู่อย่างไร แม้จะเผชิญกับปัญหาเดียวกัน แต่ถ้าวางกรอบแตกต่างกัน ปัจเจกบุคคลก็จะมีการตีความปัญหาดังกล่าวแตกต่างกัน

การกำหนดกรอบจึงสามารถจะอธิบายได้ในแง่ของหลักการทั่วไปที่ซึ่งข้อมูลข่าวสารถูกสร้าง (In-Structured) ให้ความหมาย (Defined) ตราประทับ (Labeled) หรือถูกจัดหมวดหมู่ (Categorized) สอดคล้องกับที่ Robert Entman (1993) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบ ได้แก่ "การเลือก (Selection) และการทำให้โดดเด่น (Salience) การวางกรอบ คือ การเลือกบางแง่มุม หรือบางมุมมองของความเป็นจริง และทำให้มันโดดเด่น โดยอาศัยบริบท ของการสื่อสารต่าง ๆ ในอันที่จะเสนอปัญหา ตีความสาเหตุ ประเมินค่าทางศีลธรรม และ/หรือแนะแนวทางแก้ไขต่อประเด็นนั้นๆ" และ Entman ย้ำว่า แม้เนื้อหาบางส่วนที่นำเสนอไปจะไม่ได้เป็น ส่วนที่ทำให้โดดเด่น แต่อาจโดดเด่นขึ้นมาได้ในตัวของมันเอง หากสามารถเข้ากับระบบความเชื่อของผู้รับสารได้ดี ในขณะเดียวกันความคิดที่ถูกเน้นนั้นอาจจะยากที่ผู้รับสารจะรับรู้ ตีความ และ จดจำได้เช่นกัน ถ้าไปหักล้างความเชื่อที่ผู้รับสารมีอยู่ สรุปก็คือขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิดของผู้รับสารด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับกรอบทางด้านสื่อสารมวลชน จะถูกมองใน 2 ลักษณะ คือ กรอบของสื่อ หรือกรอบของข่าว (Media or News Frames) และกรอบของผู้รับสารหรือกรอบของปัจเจกบุคคล (Audience or Individual Frame

กรอบของสื่อ หรือกรอบของข่าว

กรอบของข่าวคือโครงสร้างข่าวที่ได้รับการจัดระเบียบด้วยวิธีต่าง ๆ โดยสื่อ ทั้งนี้เพื่อใช้ใน การนำเสนอมุมมอง หรือทัศนะที่มีต่อข่าวอาจเป็นแก่นเรื่อง (Theme) หรือรูปแบบ (Style) ที่ นำมาใช้เพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน และอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ของผู้อ่านทั้ง ทางตรงหรือทางอ้อมได้ การกำหนดกรอบขององค์กรข่าวก็คือ การจัดระเบียบความคิดสำคัญ เกี่ยวกับเนื้อหาข่าวที่นำเสนอเสียใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทและชี้ให้เห็นว่าประเด็นข่าวคืออะไร โดยใช้วิธีการเลือกสรร (selective) การเน้นย้ำ (emphasis) การตัดออก (exclusion) การชี้แจง รายละเอียด (elaboration) ซึ่งในบางครั้งสะท้อนออกมาผ่านกลไกต่าง ๆ ของการเขียน เช่น พาด หัวข่าว (headlines) ความนำ (Lead) การยกบางคำพูดมาเน้น (pull quotes) หรือการใช้ย่อหน้า Binney (nut graphs) (Tankard et al, 1991:278)

กรอบของผู้รับสารหรือกรอบของปัจเจกบุคคล

แนวคิดเรื่องการกำหนดกรอบในการตีความนั้นพบครั้งแรกในงานวิจัยของ Goffman. E (1974) นักสังคมวิทยา ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดการวิเคราะห์กรอบมาอธิบายชุดของความคาดหวังที่ คนเราใช้ในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน และบุคคลที่อยู่หรือเกี่ยวข้องกับ สถานการณ์นั้น Goffman กล่าวว่า เมื่อประชาชนจะทำการตีความสิ่งที่เกิดขึ้นรอบโลก พวกเขาจะ ทำผ่านกรอบ หรือ

แบบแผนตีความ (schemata of interpretation) ของแต่ละคน เพราะกรอบคือ “การจัดการกับประสบการณ์” หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราพบเจออยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน เป็น กระบวนการสำรวจและทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ กรอบจะช่วยให้บุคคลสามารถวางตำแหน่ง (locate) รับรู้ (perceive) แยกแยะ (identify) หรือให้ชื่อ (label) กับเหตุการณ์นั้นได้ ทั้งนี้คนเราทุก คนจะประเมินคุณค่า (values) และสร้างแง่มุมที่ใช้ในการมองโลกใบนี้ ซึ่งแน่นอนว่าแต่ละคนจะมี การมองที่แตกต่างกันออกไป เพราะเรามี “กรอบอ้างอิง” (frame of reference) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้สื่อข่าวในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง จึงย่อมจะมีกรอบของปัจเจกบุคคลอยู่ด้วยเช่นกัน และ กรอบของบุคคลที่มีสถานภาพเป็นผู้สื่อข่าวในสังคมที่ใช้ในการสร้าง “กรอบของสื่อ” ให้แก่สังคม นั้นๆ ต่อไป

งานวิจัยที่ทำการศึกษาอิทธิพลของการกำหนดกรอบของสื่อมวลชนหลายเรื่อง เช่น Shah and Domke (1995) กำหนดให้คนกลุ่มหนึ่งได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสาธารณสุข โดยผ่านกรอบทางจริยธรรม (ethical frame) และอีกกลุ่มหนึ่งได้รับข่าวสารเดียวกัน แต่นำเสนอผ่านกรอบทางสังคม (Societal frame) โดยที่กรอบทางจริยธรรมจะเน้นไปในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน และศีลธรรม ในขณะ ที่กรอบสังคมจะเน้นไปที่ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนต่อสังคม พบว่าคนที่ได้รับข่าวสารผ่านกรอบ จริยธรรม จะตีความการสาธารณสุขว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรม มากกว่าคนที่ได้รับผ่านกรอบ สังคม นอกเหนือจากนั้นกลุ่มคนดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะตีความประเด็นอื่นๆ ไปในทางจริยธรรม สูงขึ้นด้วย

Maher (1995) ได้ศึกษาผลกระทบของการวางกรอบของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับข่าวปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เมืองออสติน รัฐเท็กซัส Maher โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือพิมพ์รายวัน ท้องถิ่นและสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในการรับรู้ถึงสาเหตุของปัญหามาเปรียบเทียบ พบว่า กรอบของสื่อละเว้นการเชื่อมโยงระหว่างการเพิ่มขึ้นของประชากรกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ประชาชนในท้องถิ่นนั้นก็ขาดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ การกำหนดกรอบในการรับรู้ข่าวสาร (Framing) ได้ถูกนำไปเกี่ยวข้องอย่างมากในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดวาระของข่าวสาร (Agenda Setting) โดยมีการระบุว่า การวางกรอบถือเป็นการจัดวาระลำดับที่สอง (second - level agenda setting) บทบาทในการจัดวาระของข่าวสารไม่ได้บอกเราว่าให้คิดอะไร (what to think) แต่ประสบความสำเร็จในการบอกเราให้คิดเรื่องอะไร (what to think about) การจัดวาระลำดับที่สองก็คือ การมาบอกว่า เราควรจะคิดกับเรื่อง (บางอย่าง) นั้นอย่างไร (how to think about some object) ในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำความเชื่อทางไสยศาสตร์ซึ่งกระทำผ่านบทบาทและหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของสื่อมวลชน ในส่วนข้อดีของการวางกรอบ คือ ช่วยให้สามารถสื่อสารได้ตรงประเด็นเฉพาะจุด แต่ทว่าข้อเสีย ก็คือ ข้อมูลที่ถูกนำเสนออาจไม่ครบถ้วน และนำไปสู่ความคิดความเชื่อที่เอนเอียงของผู้รับสาร ดังนั้นการตัดสินใจวางขอบเขต เนื้อหาในการนำเสนอของผู้ส่งสาร รวมถึงวิจารณญาณของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ

แท้จริงแล้วข่าวสารเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมล้วนส่งผลต่อความเป็นไปของผู้คนในสังคมไม่มากก็น้อย ผู้บริโภคจึงมีการเสพข่าวสารอยู่เป็นนิตย์ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบความคิด และการตัดสินใจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่าในการนำเสนอข่าวแทบทุกข่าวในสื่อแต่ละประเภท ล้วนมีการวางกรอบข่าวไว้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านทางทีวีดิจิทัล อันขึ้นอยู่กับว่า กรอบข่าวดังกล่าวถูกนำเสนอออกมาชัดเจนมากน้อยเพียงใด ซึ่งเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่าง ๆในสังคม หรือข่าวที่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีนี้ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นผ่านตัวอย่าง ดังนี้

เริ่มต้นจากกรอบความคิด ลัทธิคลั่งไคล้บูชาสินค้า“วัตถุมงคล” แม้ว่าโลกที่สื่อสร้างขึ้น “โลกียะ” (Secular) เดินคู่ขนานไปกับโลกแห่งความเป็นจริง “โลกุตระ” (Sacred) ให้ผสานเป็นความเป็นจริงของพุทธศาสนิกชน เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ผู้ศึกษานำตัวอย่างของสื่อมวลชน อภิปราย เพื่อฉายภาพให้เข้าใจถึงกรอบความคิด ลัทธิคลั่งไคล้บูชาสินค้า (Commodity Fetishism) โดยรายการช่องส่องผี เป็นรายการความเชื่อ ลี้ลับ ไสยศาสตร์ที่กำลังเป็นประเด็นร้อนแรง จากการเปิดประเด็นโดย เพจ “แหม่มโพธิ์ดำ” การขายของขลังที่คาดว่าจะมีมูลค่ามากกว่าร้อยล้านบาท ผู้ศึกษาเห็นว่า รายการนี้เป็นศูนย์รวมปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นภาพความคลั่งไคล้บูชาจนกลายเป็นมูลค่าใหม่ : มูลค่าสัญญัติเชิงเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจนอย่างใน EP.79 เรื่อง เงือกสยองคลองบางกอกน้อย EP.88 เรื่อง อิทธิฤทธิ์ท้าวเวสสุวรรณ และ EP.89 เรื่อง พระอินทร์ ราชาผู้ครองสวรรค์ โดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ CameraDepth ของ Kinect มาพิสูจน์สิ่งที่มองไม่เห็น (โลกวิญญาณ) ว่า สิ่งนั้นมีอยู่จริงด้วยการใช้กล้องสแกนไปยังพระพุทธรูป เทวรูป หรือวัตถุต่าง ๆ เพื่อวัดคลื่นพลังงานที่มองไม่เห็น ตอกย้ำให้ผู้บริโภคเห็นประจักษ์ด้วยสายตาตนเองผ่านการนำเสนอเรื่องราวของสื่อมวลชน ผสมผสานกับการยืนยันจากคำพูดของผู้มีพลังสัมผัสพิเศษ โน้มน้าวให้ผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวนั้นหลงเชื่อได้ง่ายขึ้น แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า โลกแห่งวิญญาณถูกท้าทายพิสูจน์ได้ด้วยโลกวิทยาศาสตร์ นั่นอาจเป็นเพราะความเชื่อเรื่องโลกวิญญาณไม่สามารถเห็นได้ แต่รายการนี้นำเครื่องมือวิทยาศาสตร์มาร่วมด้วย จึงเพิ่มความมั่นใจของการมีอยู่จริงโลกวิญญาณ ประกอบกับมิติทางศาสนาที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคได้รับชมรายการที่นำเสนอภาพเนื้อหาอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อสิ่งที่เห็นตรงกับประสบการณ์ตนจึงหลงเชื่อได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้กลุ่มผู้บริโภคที่มีความเชื่อเดิมอยู่แล้วก็จะรับชมรายการจนถึงขั้นเป็นแฟนพันธุ์แท้ของรายการ ไม่ว่าทางรายการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมทอดกฐิน พิธีบวงสรวง หรือกิจกรรมอื่นๆ ก็มักจะเข้าร่วมด้วย (ช่องส่องผี Fanpage , 2564)

สอดคล้องกับงานศึกษาของ ธนภัทร เต็มรัตนะกุล (2563) ที่นำพิธีกรรม วัตถุมงคลตามบริบทตามความเชื่อท้องถิ่นเดิมเกี่ยวกับเกษตรกรรม และด้านความปลอดภัยในชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการตน เช่น ความอุดมสมบูรณ์ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม และด้านแคล้วคลาดคงกระพันเพื่อตอบสนองต่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

นอกจากนี้กับผลวิจัยเมื่อปี 2554 (สำนักข่าวอิศรา, 2555) โดยมูลนิธิสื่อมวลชนศึกษาโครงการเสริมสร้างสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ (มีเดียมอนิเตอร์) เปิดเผยผลการศึกษา "รายการไสยศาสตร์/โหราศาสตร์ในทีวีดาวเทียม" จากกลุ่มตัวอย่าง 4 สถานีที่เผยแพร่รายการประเภทดังกล่าว ได้แก่ MITI4, Miracle Channel, SMM TV และ Dara Channel ระหว่างวันที่ 7-13 ต.ค. 54 ระบุว่า ปัจจุบันสินค้าทางความเชื่อไม่ได้จำกัดเฉพาะพระเครื่อง เหรียญบูชา ผ้ายันต์ หากแต่ขยายไปสู่กลุ่มเสื้อผ้า เครื่องประดับ อุปกรณ์สื่อสาร กำลังถูกเกี่ยวโยงให้อยู่ในกลุ่มไสยศาสตร์จำพวกวัตถุมงคล เพื่อเสริมสร้างบารมี เจาะกลุ่มวัยรุ่น คนเมือง และสตรี ผ่านจุดขายผู้ดำเนินรายการที่มีชื่อเสียงอย่างอ.หนู กันภัยในช่อง Dara Channel นอกจากนี้มีการเสนอขายเสื้อแจ็คเก็ตยันต์มหาเวทย์ นาฬิกาข้อมือยันต์ 5 แถว

ส่วนการนำเสนอนั้นมีการพัฒนาเป็นรูปแบบเอนิเมชั่น เหตุการณ์จำลอง ภาพประกอบคำบรรยาย สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง มากกว่ารูปแบบเดิมที่ปรากฏเพียงตัวหนังสือและภาพนิ่งตามหน้าหนังสือพิมพ์ จึงทำให้ขณะนี้ผู้บริโภคสื่อสามารถเลือกซื้อสินค้าผ่านโทรศัพท์ได้ง่าย สินค้าจะถูกจัดส่งทางไปรษณีย์ รวมถึงการเช่าบูชาที่ร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven อีกทั้งพิธีสะเดาะเคราะห์ยังดำเนินการได้สะดวกผ่าน SMS ซึ่งพิมพ์แต่ชื่อ – นามสกุลเท่านั้น ผิดกับอดีตที่ต้องเดินทางไปที่วัดหรือแหล่งบูชา จากกระแสความนิยมดังกล่าวส่งผลให้สถานีโทรทัศน์ดาวเทียมจัดตารางการออกอากาศ 3-4 ครั้งต่อวัน และเช่าออกอากาศมากกว่า 1 ช่องสถานี อันเกิดจากปัจจัยการควบคุมทีวีดาวเทียมที่ไม่ชัดเจน รวมถึงค่าเช่าช่องสถานีและค่าออกอากาศโฆษณาที่ถูกกว่าช่องฟรีทีวี อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อที่บิดเบือน จนส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ทัศนคติ โดยเฉพาะคนต่างจังหวัด

เช่นเดียวกับทรรศนะของ Raymond Williams (1980) ที่ขยายด้วยมุมมองสื่อมวลชนว่า โฆษณาถือเป็น “มนต์วิเศษ” (magic) เพราะโฆษณามีอำนาจในการแปลงวัตถุธรรมอย่างสินค้าต่าง ๆ ให้กลายเป็นสัญญัติ และทำให้สัญญัติเหล่านั้นกลายเป็นจินตกรรมที่ฝังตรึงในระบบวิธีคิดของผู้บริโภค เพราะฉะนั้นทุกวันนี้ด้วยมนต์วิเศษแห่งการโฆษณา รังสรรค์มูลค่าใช้สอยของสินค้า (use value) มากมายจึงอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นเท่ากับมูลค่าเชิงสัญญัติ (sign value) ที่มีพลังอันมหาศาลกระตุ้นจิตสำนึกของปัจเจกบุคคลได้ง่ายขึ้น รวมถึงมูลค่าใหม่นี้อย่างมูลค่าแลกเปลี่ยนสัญญัติเชิงเศรษฐกิจด้วย

อย่างไรก็ตามในมิติภาพยนตร์ก็ได้เผยถึงเบื้องลึกของความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านการบูชา ผ่านงานศึกษาของ อุรุพงศ์ รักษาสัตย์ เรื่อง “ความจริงแท้ ความจริงลวง และ The Kuleshov Effect ในภาพยนตร์สารคดีเรื่อง บูชา” เกิดจากความสงสัยของผู้เขียนต่อหน้าที่ของพระสงฆ์ ไม่ได้ทำหน้าที่สั่งสอนเทศนา มีเพียงการประกอบพิธีทางศาสนาในวาระโอกาสต่าง ๆ รวมถึงความสงสัยต่อวัดที่ไม่ได้มีความแตกต่างจากบ้านของฆราวาสเท่าไรนัก มีเครื่องอำนวยความสะดวกเหมือนกัน นำมาได้พัฒนาเนื้อหาของสารคดีให้กว้างขึ้นเป็นภาพรวมของสังคมไทย ผ่านการกราบไหว้บูชาสิ่งต่าง ๆ ไม่เพียงแค่เรื่องที่เป็นกิจกรรมของพระสงฆ์เท่านั้นโดยนำเสนอให้เห็น เพื่อก่อให้เกิดการคิดและตั้งคำถามตามหลักความเชื่อ

กาลามสูตรในศาสนาพุทธ ที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างงมงาย โดยไม่ใช้ปัญญาหรือพิจารณาให้เห็นถึงคุณและโทษเสียก่อน แต่ทั้งนี้ ภาพยนตร์ได้แต่งเรื่องราวเสริมลงไปเพื่อนำเสนอความคิดเห็นส่วนตัว ผ่านมุมกล้องและการตัดต่อที่อยู่นอกจากเหตุการณ์จริงอื่นๆ ที่ปรากฏด้วยเห็นว่าคุณค่าของภาพยนตร์สารคดีในฐานะที่เป็นงานศิลปะควรมีความคิดเห็นของผู้สร้างมากกว่าการบันทึกความจริง แม้บางเหตุการณ์อาจจะดูไม่เหมาะสม แต่ด้วยเจตนาที่ต้องการเปิดเผยให้เห็นความจริง น่าจะนำไปสู่การยอมรับและแก้ไขมากกว่าปล่อยให้หลายสิ่งอย่างของกิจกรรมความเชื่อถูกใช้เป็นช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม นอกเหนือจากนี้ยังมีด้านที่สวยงามของการบูชาบางแห่งด้วยเช่นกัน แต่เป็นการมองในฐานะที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่รวมผู้คนชุมชนเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างดีแบบสันทนาการในชุมชน ไม่ใช่เป็นการมองในแง่ของพิธีกรรมทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แม้ว่าการจัดงานในปัจจุบันมักจะรวมทั้งสองด้านเข้าไว้ด้วยกัน จนแยกแทบไม่ออกแล้วก็ตาม

ดังนั้นการแสวงหาหรือลัทธิคลั่งไคล้บูชาสิงศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการแข่งขันบนโลกหลังสมัย ใหม่ อาจอนุมานได้ว่า โลกเสมือนจริงที่สื่อสร้างขึ้น เกิดปะทะเดินทางคู่ขนานพร้อมกับโลกแห่งความจริง เช่นเดียวกับที่ Marshall McLuhan (1962) ได้กล่าวว่า“โลกหลังนวสมัยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมของสื่อ เพราะเป็นโลกที่ถูกทำให้แคบลง ไม่เว้นแม้แต่มิติของภูมิศาสตร์และเวลา คนเราอยู่ในโลกแห่งความเสมือนจริง ได้พร้อมกับโลกแห่งความจริง”

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัยและการบริหารจัดการโครงการ

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research)

1) การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวที่มีการนำเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทย
2) การทบทวนเอกสารข้อกฎหมายรวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย ศึกษากฎหมายในประเทศไทย นโยบายและแนวทางของสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติและ กสทช. รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศเป็นกรณีศึกษา ได้แก่
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศอินเดีย
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศสิงคโปร์
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศฟิลิปปินส์
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของฮ่องกง
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในระดับภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิค
    - การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศเคนย่า

2.การสำรวจและประเมินคุณภาพเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหารายการและการสำรวจความคิดเห็นประชาชน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์เนื้อหารายการ

<u>การคัดเลือกตัวอย่าง</u>

2.1.1 เลือกศึกษารายการข่าวเช้าและรายการข่าวช่วงเย็น และรายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเจาะจงด้านความเชื่อไสยศาสตร์อย่างชัดเจน ออกอากาศทางทีวีดิจิทัลที่ออกอากาศเป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยเป็นรายการข่าวที่ได้รับความนิยม (เรตติ้ง) 5 อันดับแรก และไม่ซ้ำช่องกัน โดยหากมีช่องที่มีเรตติ้งอยู่ในกลุ่ม 5 อันดับแรกซ้ำกัน จะเลือกรายการที่มีเรตติ้งสูงสุด ข้อมูลเรตติ้งปัจจุบัน ณ วันที่ศึกษาคือ วันที่ 22 กรกฎาคม 2565 ได้แก่

ตารางที่ 1 รายการที่คัดเลือกเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์เนื้อหา

ลำดับ	รายการข่าวเช้า	ช่อง	ความนิยม (เรตติ้ง)
1	เรื่องเล่าเช้านี้	3HD	1.08
2	สนามข่าว 7 สี	7HD	1.054
3	ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	เวิร์คพอยท์	0.701
4	ตะลอนข่าว	ไทยรัฐทีวี	0.697
5	ข่าวอรุณอมรินทร์	อมรินทร์ทีวี	0.594
ลำดับ	รายการข่าวช่วงเย็น	ช่อง	ความนิยม (เรตติ้ง)
1	ไทยรัฐนิวส์โชว์	ไทยรัฐทีวี	1.796
2	ทุบโต๊ะข่าว	อมรินทร์ทีวี	1.646
3	ข่าวเย็นประเด็นร้อน	7HD	1.304
4	เรื่องเด่นเย็นนี้	3HD	1.082
5	ข่าวเย็นช่องวัน	ONE	0.82

2.1.2 รายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเจาะจงด้านความเชื่อไสยศาสตร์อย่างชัดเจน จำนวน 5 รายการ ศึกษาเป็นระยะเวลา 3 เดือน ดังนี้

- รายการ คชาภาพาไปมู ช่องไทยรัฐทีวี
- รายการบ้านดีผีคุ้ม ช่อง Workpoint
- รายการสารพันมู ช่อง JKN18
- รายการ 'จิ้งจกทัก' ทางช่อง 3HD
- รายการศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน ช่อง 9 MCOT HD

2.2 การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ (Survey Research) โดยให้มี กลุ่มตัวอย่าง 5,000 ตัวอย่าง โดยกระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากร ประกอบด้วย 1) ภาคเหนือ 2) ภาคอีสาน 3) ภาคกลาง 4) ภาคใต้ และ 5) กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชาชนไทยทั่วประเทศ มีจำนวน 66,171,439 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย,2564)

- กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5,000 คน โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

- อาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) เพื่อแบ่งประชาชนทั่วประเทศตามเกณฑ์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
- กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร

ภูมิภาค	ประชากร(คน)	คิดเป็นร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง(คน)
ภาคเหนือ	12,010,024	18.15	908
ภาคอีสาน	21,826,920	32.99	1,649
ภาคกลาง	11,970,128	18.09	904

ภาคใต้	9,492,267	14.34	717
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	10,827,100	16.43	822
รวม	66,171,439	100.00	5,000

- อาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากจังหวัดเพื่อเป็นตัวแทนจากแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละ 2-4 จังหวัดขึ้นกับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการสุ่มตัวอย่าง

ภูมิภาค	จังหวัดตัวแทน
ภาคเหนือ เชียงใหม่, เชียงราย, ลำปาง, ลำพูน, แม่ฮ่องสอน, น่าน, พะเยา, แพร่, อุตรดิตถ์ ,ตาก, สุโขทัย, พิษณุโลก, พิจิตร, กำแพงเพชร, เพชรบูรณ์,นครสวรรค์, อุทัยธานี	1.พิษณุโลก 2.เชียงใหม่ 3.พะเยา
ภาคอีสาน อำนาจเจริญ, บึงกาฬ, บุรีรัมย์, ชัยภูมิ, กาฬสินธุ์, ขอนแก่น, เลย, มหาสารคาม, มุกดาหาร, นครพนม, นครราชสีมา, หนองบัวลำภู, หนองคาย, ร้อยเอ็ด, สกลนคร, ศรีสะเกษ, สุรินทร์, อุบลราชธานี, อุดรธานี, ยโสธร	1.ขอนแก่น 2.อุบลราชธานี 3.สุรินทร์ 4.บุรีรัมย์ 5.มหาสารคาม
ภาคกลาง อ่างทอง, ชัยนาท, พระนครศรีอยุธยา, ลพบุรี, สมุทรสงคราม, สระบุรี, สิงห์บุรี,สุพรรณบุรี,นครนายก,ฉะเชิงเทรา, จันทบุรี, ชลบุรี, ปราจีนบุรี,ระยอง, สระแก้ว, ตราด ,กาญจนบุรี, ราชบุรี, เพชรบุรี, ประจวบคีรีขันธ์	1.ฉะเชิงเทรา 2.สุพรรณบุรี 3.ชลบุรี
ภาคใต้ ชุมพร, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, ปัตตานี, พัทลุง,สงขลา, กระบี่, พังงา,สุราษฎร์ธานี, ยะลา, ภูเก็ต, ระนอง, สตูล, ตรัง	1.นครศรีธรรมราช 2.ยะลา
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล กรุงเทพมหานคร, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร	1.นนทบุรี 2.กรุงเทพมหานคร 3.สมุทรปราการ

- เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดตัวแทนของทุกภูมิภาค โดยให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มอายุ 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม Baby Boomer กลุ่ม GEN X กลุ่มGEN Y และกลุ่ม GEN Z ใกล้เคียงกัน และให้มีจำนวนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน

<u>2.3 การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group)</u> แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 กลุ่ม จัดประชุมกลุ่มละ 1 ครั้ง รวมทั้งหมด 4 ครั้ง โดยใช้ กรุงเทพมหานครเป็นสถานที่จัดการประชุมทั้ง 4 ครั้งและเชื่อมต่อการประชุมออนไลน์ไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อให้ผู้เข้าร่วมจากภูมิภาคต่าง ๆที่ไม่สะดวกเดินทางสามารถเข้าร่วมการประชุมได้ สถานที่จัดประชุมในกรุงเทพมหานครเป็นโรงแรม 3 ดาวขึ้นไป ระยะเวลาครึ่งวันเช้า มีอาหารกลางวัน 1 มื้อ และอาหารว่าง 1 มื้อ ซึ่งในแต่ละครั้งต้องมีผู้เข้าร่วมไม่น้อยกว่า 30 คน ประกอบด้วย

1) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ
2) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ
3) ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง
4) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

3 เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แบบวิเคราะห์เนื้อหารายการ ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์ปริมาณเนื้อหา ประเด็น รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์

3.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้ เป็นคำถามปลายปิด แบบให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale) ในการเลือกตอบ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale) ในการเลือกตอบ

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นคำถามปลายปิดจำนวน 20 คำถาม แต่ละคำถามใช้มาตราส่วนการประเมินค่า (Likert scale) ในการเลือกตอบ

ทั้งนี้คำถามในส่วนที่ 2-4 ในแต่ละข้อมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ สำหรับเกณฑ์ในการให้คะแนนมีดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

นำผลรวมของคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย และนำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลความหมายของข้อมูล ซึ่งเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูลดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1.00-1.80	มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.81-2.60	มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วย
2.61-3.40	มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ
3.41-4.20	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย
4.21-5.00	มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามโดย

1.ตรวจสอบความเที่ยงตรง(Validity) ของแบบสอบถาม โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจาก กสทช. เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษา (Wording) เพื่อขอคำแนะนำในการตรวจสอบแก้ไขก่อนนำไปเก็บข้อมูล

2.ทดสอบความเชื่อถือได้(Reliability) ด้วยการนำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้วไปลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะทางประชากรใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน มาคำนวณหาค่าสัมประสิทธ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ได้ค่าดังนี้

ตารางที่ 4 คำนวณหาค่าสัมประสิทธ์อัลฟา (*Alpha Coefficient)* ของ *Cronbach*

ส่วนของแบบสอบถาม	ค่าความเชื่อถือได้ (Reliability Coefficient)
ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว	.868
ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์	.852
ส่วนที่ 4 ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการ	.905

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังกล่าว พบว่าระดับค่าความเชื่อถือได้ (Reliability Coefficient) สูง จึงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลได้

3.3 คำถามในการสนทนากลุ่ม ได้แก่

- สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง
- ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง
- ข้อเสนอเชิงนโยบาย กฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย เป็นอย่างไร

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยอาศัย

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลปริมาณเนื้อหารายการข่าวด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ ตลอดจนความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ และผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง(Post-hoc.) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's method) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

4.การเผยแพร่องค์ความรู้จากโครงการวิจัย

- จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่ม จัดส่งให้องค์กรสื่อและห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และรูปแบบ e-book จำนวน 1 เล่ม เพื่อเผยแพร่ในวงกว้าง
- จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง
- เผยแพร่เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อ สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง
- จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

ภาพที่ 9 ตัวอย่าง การเผยแพร่ Infographic ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning

5. แผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 5 แสดงแผนการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล	1.เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล	รายงานองค์ความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล จำนวน 1 ฉบับ	การสำรวจเอกสาร	✓				
	2. เพื่อศึกษาปริมาณเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล 3. เพื่อศึกษาประเด็นและรูปแบบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล	รายงานผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ	-การวิเคราะห์เนื้อหารายการข่าวภาคเช้าและภาคเย็นจากทีวีดิจิทัลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยเลือกจากรายการที่ได้รับความนิยมสูง 5 อันดับแรก -การวิเคราะห์เนื้อหารายการที่นำเสนอความเชื่อไสยศาสตร์ 5 รายการ	✓	✓	✓		
	4. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการ	รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อรายการข่าวด้าน	-การสำรวจโดยเครื่องมือแบบสอบถาม	✓	✓	✓		

วัตถุประสงค์โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
	นำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ 5. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์	ความเชื่อ ไสยศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ	กลุ่มตัวอย่าง 5,000 คน ทั่วประเทศ -การสนทนากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ -					
1. เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำแนวทางดังกล่าว มาปรับใช้ในนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่อง	6. เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา	รายงานองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศจำนวน ๑ ฉบับ	การศึกษาเอกสาร	✓				
	7. เพื่อพัฒนาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.	รายงานแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. จำนวน 1 ฉบับ	-การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร -การวิเคราะห์รายการ	✓	✓	✓	✓	✓

วัตถุประสงค์โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ความเชื่อทางไสยศาสตร์ พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.			-การวิเคราะห์ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชน -การสนทนากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ					
การเผยแพร่องค์ความรู้จากโครงการวิจัย		•จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่ม และรูปแบบ e-book 1 เล่ม •จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง •เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อสถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 ครั้ง •จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ	-จัดพิมพ์หนังสือในรูปแบบสิ่งพิมพ์นำเสนอผลการศึกษา แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จำนวน 200 เล่ม และรูปแบบ e-book -จัดเสวนาวิชาการออนไลน์เผยแพร่ผลการศึกษา จำนวน 1 ครั้ง					✓

วัตถุประสงค์โครงการ	วัตถุประสงค์วิจัย	ตัวชี้วัด	กิจกรรม/วิธีวิจัย	เดือน				
				ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
		Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning	-เผยแพร่โครงการวิจัยทางรายการ Zoom สื่อสถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1ครั้ง -จัดทำข้อมูลผลการศึกษาเผยแพร่ในรูปแบบบทความและ Infographic เผยแพร่ทางเพจ Peace Journalism and Transformative Learning					

6. โครงสร้างการบริหารโครงการ

ภาพที่ 10 แผนภาพแสดงโครงสร้างการบริหารงานวิจัย

บทที่ 4
สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ผลผลิตของสื่อเป็นภาพสะท้อนมาจากสังคม แต่ในขณะเดียวกันสื่อก็มีบทบาทอย่างมากในการชี้นำ สร้างค่านิยมและความเชื่อให้กับสังคมเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่สื่อนำเสนอในทุกรูปแบบ เช่น ข่าว สารคดี รายการบันเทิง ละคร ภาพยนตร์ ฯลฯ จึงล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอข่าวและรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนาและไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนและมีอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนคนรับข่าวสารข้อมูลในทุกเพศ ทุกวัย ในทุกยุคทุกสมัยในสังคมไทย ศาสนาและความเชื่อมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องการความสุข ความปลอดภัย ความมั่นคงทางร่างกายและจิตใจส่งผลให้ศาสนาและความเชื่อ กลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงแนวปฏิบัติ ชุดความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ให้กับผู้คน ลงรากหยั่งลึกเข้าไปในระบบความคิด กรอบการรับรู้ และจิตวิญญาณ

บริบททางวัฒนธรรมทางความเชื่อและศาสนาของสังคมไทย

ความหมายของ “ไสยศาสตร์” ตามที่ระบุใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่าไสยศาสตร์ หมายถึง "วิชาทางไสย อันเป็นลัทธิเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาที่เชื่อว่ามาจากศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวทที่มีพิธีเพื่อให้เกิดสิริมงคลป้องกันอันตรายต่อตนเอง หรือทำอันตรายต่อผู้อื่น" ขณะที่ความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” เป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของมนุษย์ ที่มีต่อสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ความเชื่อจึงมีมาตั้งแต่มีเริ่มมีมนุษยชาติ แล้วค่อยๆพัฒนามาเป็นระบบความเชื่อที่ชัดเจน เป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super Naturalism) ที่มีอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยอมรับในพลังอำนาจด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบกติกาที่เห็นว่าเหมาะสมกับความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบต่อกันมา ที่มาของความเชื่อขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงนั้น

ความสนใจของมนุษย์ต่อไสยศาสตร์นั้นมีมูลเหตุ 2 ประการ คือ <u>เพราะความกลัว</u> เช่น กลัวผี กลัวต้นไม้ใหญ่ กลัวภัยพิบัติ กลัวความเจ็บไข้ได้ป่วย และกลัวอุบัติเหตุต่าง ๆ และ<u>เพราะความต้องการ</u> เช่น ต้องการโชคลาภ ต้องการชัยชนะในการแข่งขัน ต้องการความสุขและความปลอดภัย เป็นต้น ส่วนวัตถุประสงค์ในการที่จะเชื่อและปฏิบัติตามความเชื่อนั้นก็มีอยู่ 2 ด้าน ด้วยกัน คือ <u>ในด้านก่อ</u> ได้แก่

การนำมาซึ่งโชคดี ความสำเร็จ ความสุข ความปลอดภัย และในด้านการทำลาย ได้แก่ การมุ่งทำลายสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ เช่น เคราะห์ร้าย ศัตรู โรคภัย ไข้เจ็บ และภัยพิบัติ เป็นต้น โดยประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ วิญญาณ ผีสางเทวดา เครื่องราง ของขลัง และโชคลาง (รัชนีกร เศรษฐโฐ, 2532)

ความเชื่อ พิธีกรรมรวมถึงแนวปฏิบัติ ประเพณี ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมา มีการปฏิบัติศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อแบบพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผี กล่าวคือ ความเชื่อแบบพราหมณ์จะมีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ มีพิธีเกี่ยวกับการเรียกขวัญ หรือ บายศรีสู่ขวัญเพื่อความสบายใจ และให้คนมีสุขภาพที่ดี แต่เมื่อกล่าวถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วหรือผีจะแบ่งเป็นความเชื่อหลายลักษณะ เช่น วิญญาณที่เป็นในรูปแบบจำพวกเทวดา เจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขา ฯลฯ มนุษย์จะกราบไว้ขอความช่วยเหลือเพื่อดลบันดาลให้ประสบความโชคดี และวิญญาณที่เป็นในรูปแบบของคนที่ตายไปแล้ว ยังเร่ร่อนไม่ไปผุดไปเกิด มีทั้งในรูปแบบที่เป็นผีดี และผีร้าย เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีปู่ย่า ผีบรรพบุรุษ ผีตายโหง ฯลฯ (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน, ม.ป.ป)

คติความเชื่อหรือศรัทธาเกี่ยวกับผียังฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเป็นยุคสมัยใหม่ ซึ่งเรียกว่ายุคดิจิทัล แต่บุคคลทั่วไปก็ยังมีคติความเชื่อเรื่องผีอยู่ แต่เดิมจะเห็นว่าถ้ากล่าวถึงผีจะไม่มีใครอยากจะพิสูจน์อะไร พยายามที่ออกห่างจากคติความกลัวเหล่านั้นไม่ต้องการกล่าวถึงหรือเข้าไปเกี่ยวข้องแต่อย่างใด เพราะในยุคก่อนนั้นมีความเชื่อว่าผีเป็นสิ่งชั่วร้ายจึงได้มีการจารึกเอาไว้ในวรรณกรรมหรือวรรณคดีได้กล่าวถึงผีในแง่ร้าย ส่วนปัจจุบันจะเป็นยุคที่เรียกว่าทันสมัยทางเทคโนโลยี จึงได้มีการพยายามที่หาข้อพิสูจน์เรื่องผี รายการทางโทรทัศน์บางรายการพยายามที่พิสูจน์ เรื่องผีว่ามีจริงหรือไม่ มีการใช้เครื่องมือในการพยายามพิสูจน์เรื่องวิญญาณว่ามีจริงหรือไม่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทำให้เห็นว่า คติความเชื่อเรื่อง “ผี” ยังปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่คติความเชื่อเรื่องผียังฝังรากลึกในวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่เหมือนกันทุกชาติ ศาสนา แต่วิธีการและความเชื่ออาจมีความแตกต่างกัน รวมถึงคำศัพท์ในการเรียก “ผี” อาจแตกต่างกัน แต่ทุกชาติศาสนาจะถือว่าผีเป็นสิ่งไม่ดี อีกประการหนึ่ง คำว่า “ผี” มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตกับความตายซึ่งอาจจะมองได้ว่ามนุษย์เกิดความกลัวต่อความตายเลยสร้างจินตนาการว่าความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัว เพราะฉะนั้น ชีวิตที่ตายเรียกว่า “ผี” (สุชาติ บุษย์ชญานนท์, 2559)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2562) กล่าวว่าคนไทยและคนชาติพันธุ์อื่นมีระบบความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์หลายพันปีก่อน โดยมีการรับศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดียซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคนั้นล้วนมีเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น เครื่องดนตรีที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรม

ศักดิ์สิทธิ์ คือ กลอง มโหระทึกเป็นเครื่องมือโลหะสำริด ใช้ประโคมตีในพิธีกรรมทางศาสนาผี โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับหลังความตาย รวมไปถึงความเชื่อเรื่องขวัญที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนหลังความตาย ความเป็นอยู่ การทำบุญอุทิศบุญให้ผีหรือผู้ที่ตายไปแล้ว หรือกระทั่งการปลูกพืชทำการเกษตรต่าง ๆ ก็มักมีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น เพื่อผลผลิตและความอุดมสมบูรณ์ของพืชไร่ หรือการขอขมาผีเมื่อมีการทำผิดจารีตและอาจทำให้ผีโกรธให้โทษแก่มนุษย์ได้ จึงมีพิธีเกี่ยวกับการขอขมาผีเพื่อความสบายใจว่าผีจะไม่นำความเดือดร้อนมาให้แก่มนุษย์ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการสืบต่อกันมาตลอดจนจนกระทั่งมีการเปิดรับศาสนาแต่พิธีกรรมเกี่ยวกับผีก็ยังคงอยู่และมีความแตกต่างกันไปในภูมิภาคและถิ่นที่อยู่ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับขวัญและพิธีหลังความตายในมนุษย์ สัตว์ สถานที่และสิ่งของ

ทั้งนี้หากพิจารณาความหมายของผีจากพจนานุกรรมฉบับบัณฑิตยสถานจะหมายถึง สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือให้โทษได้ ถ้าตรวจสอบให้ ละเอียดจะพบว่า “**ผี**” ไม่ได้มาจากภาษาบาลีโดยตรง แต่น่าจะแผลงมาจากรากศัพท์ภาษาบาลี จากคำว่า “**ภี**” ความหมายว่า **ภัยหรือน่ากลัว** ก็ดูมีความเป็นไปได้ ส่วน “ผี” ในความหมายของต่างชาติในภาษาอังกฤษก็มีชื่อเรียกที่เป็นที่รู้จักกัน เช่น Ghost หรือ Devil แสดงให้เห็นว่า ผีเป็นความเชื่อแบบสากลที่ในภาพรวมเข้าใจตรงกัน และมีอยู่ในทุกพื้นที่ ในทุกศาสนา มีความเชื่อเรื่องผีในรูปแบบคล้าย ๆ กัน มีการพิสูจน์ที่คล้ายคลึงกัน (สรกานต์ ศรีตองอ่อน, 2560: 3)

อย่างไรก็ตาม “ผี” ในยุคดั้งเดิมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานชีวิตคนไทย เพราะวิถีชีวิตคนไทยต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงทำให้ผีกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีหน้าที่คล้ายกับระเบียบแบบแผนหรือ ธรรมเนียมการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับ ชุมชน และคนกับธรรมชาติ โดยสังคมไทยได้แบ่งกฎเกณฑ์ความเชื่อที่ต้องปฏิบัติไว้ 2 ประการ คือ (1) กฎเกณฑ์ทางศาสนา โดยมีพระและหลักคำสอนเป็นตัวกำกับ แต่อีกหนึ่งสิ่งที่คนไทยเชื่อฟังและยึดถือควบคู่ด้วย นั่นคือ (2) กฎเกณฑ์ทางสังคมที่มี “ผี” เป็นผู้กำกับกฎเกณฑ์ เช่น หากเป็นลูกสาวต้องไม่ชิงสุกก่อนห่าม เพราะถ้าหากลูกสาวไปลักลอบได้เสียกับผู้ชาย “ผีเรือน” อาจทำให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจ็บป่วย หรือทางน้ำธรรมชาติไม่ควรทำลาย หากทำลายจะถูก “ผีขุนน้ำ” หรือ “ผีน้ำ” ลงโทษให้เกิดวิบัติต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น ความเป็นจริงทางสังคมในอดีตถ้าหากบุคคลใดทำผิดต่อผีนั่นหมายความว่าทำผิดต่อกฎของสังคม ผีจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญที่มีผลต่อผู้คนและสังคมอย่างมาก ความหมายของผีในช่วงเวลาหนึ่งของสังคมไทยจึงมีเป้าหมายและสะท้อนความหมายบางอย่างด้วยการสอดแทรกคติคำสอนผ่านวิถีชีวิตให้ยึดถือ ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนกับผีเอาไว้ร่วมกันอย่างชัดเจน (วริศา จันทร์ขา, 2560 : 48)

สาเหตุที่เรื่องราวของผียังมีความน่าสนใจอยู่ในทุกยุคทุกสมัย อาจด้วยเหตุที่มีเหตุการณ์ที่ไม่อาจอธิบายได้ ทำให้เป็นเรื่องลึกลับน่าสืบค้น เช่นที่เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ว่า *"สิ่งใดที่ปรากฏเกิดขึ้นแก่เราและเราไม่สามารถจะทราบหรืออธิบายได้ ด้วยปัญญาและเหตุผล หรือคิดว่าเป็นสิ่งประหลาดอัศจรรย์ผิดธรรมดา สามัญที่ควรเป็นสิ่งนั้นเราเรียกว่า "ผี" และเรียกอาการที่ปรากฏขึ้นในธรรมชาติที่ประหลาดอัศจรรย์หรือรุนแรงน่าสะพรึงกลัวว่าผีเป็นผู้บันดาลให้ปรากฏขึ้น"* (เสฐียรโกเศศ, 2503: 279-280)

ความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย

บทบาทของความเชื่อเรื่องผีไม่ได้วางอยู่บนความต้องการของการพิสูจน์ แต่เป็นความเชื่อลักษณะหนึ่งที่พยายามก่อตัวขึ้นมาท่ามกลางบริบทของสังคม และเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย นอกจากนี้ความหมายของผียังขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและบริบททางสังคมด้วย ในอดีตผีมีความสัมพันธ์กับคนไทยในแง่ของกฎเกณฑ์และการควบคุมทางสังคม ส่วนในปัจจุบันผีถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยประดิษฐกรรมทางความคิดและมโนภาพว่าผีต้องมีความน่ากลัวและทำร้ายคน ตลอดจนคอยขอเอาส่วนบุญจากคน ซึ่งคตินี้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา โดยความเชื่อทางพุทธศาสนาของไทยในแบบดั้งเดิมก่อนที่จะมีการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น สังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรลาวล้านช้าง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับคติธรรมและพิธีกรรมในทาง พระพุทธศาสนาผนวกรวมเข้าด้วยกันก่อให้เกิดการสอดประสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับแนวคิดที่เกิดจากคำสอนของพุทธศาสนา (พระศุภราชัย สุรสโก , พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ จันทร์ศิริ พลอยงาม, 2563)

ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาที่ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องผีตรงข้ามกลับมีความเชื่อมโยงกับเรื่องผีเข้าด้วยกันในหลายมิติ และยอมรับว่าผีเป็นวิญญาณที่อยู่ในขอบข่ายของกรรม ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงอาจจะไม่ใช่ศาสนาแรกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของคนไทย ทว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการนับถือผีหรือศาสนาผีที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบความคิด การกระทำ และการดำรงชีวิตของผู้คน โดยที่ศาสนาผีเป็นระบบความเชื่อของบรรพชนคนไทยและชาวอุษาคเนย์ (อาเซียน) ที่มีมา ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ราว 5,000 ปี หรืออาจเก่าแก่มากกว่านั้น เนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ล้วนมีความเชื่อพิธีกรรมเกี่ยวกับผีทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำกสิกรรมปลูกข้าวเลี้ยงสัตว์ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเพื่อความอุดมสมบูรณ์ หรือการทำบุญอุทิศให้กับผีหรือผู้ที่จากไปแล้ว การขอขมาผีที่เชื่อว่าทำให้ผีโกรธแล้วจะนำความทุกข์ยากมาให้ เป็นต้น ความเชื่อที่คนไทยนับถือจึงก่อเกิดรากของ ศาสนาผีที่แข็งแกร่ง เชื่อเรื่องสิ่งเร้นลับอำนาจเหนือธรรมชาติ แล้วรับเอาสิ่งละอันพันละน้อยของ ศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธ โดยเลือกเอาส่วนที่ไม่ขัดกับหลักผี

เข้ามาประดับศาสนาผี เพื่อให้ดูดีและทันสมัยแล้วน่าเลื่อมใสศรัทธาขึ้น คนไทยและอุษาคเนย์ทุกวันนี้จึงนับถือศาสนาผีปนพราหมณ์และพุทธ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558)

เมื่อ “**ผี**” หรือ “**ศาสนาผี**” ได้เข้ามามีอิทธิพลในศาสนาพุทธและวิถีการดำเนินชีวิตของคน ไทย จึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะศาสนาพุทธในแบบคนไทยที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษส่งต่อมาในแต่ละรุ่น ศาสนาดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติ ความเชื่อของสังคมไทย เป็นส่วนหนึ่งในการรักษากฎเกณฑ์ทางสังคม ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สังคมสงบไปจนถึงรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ เช่น บ่อน้ำ ป่าไม้ ความเชื่อเรื่องผี จึงมีหน้าที่รักษากฎเกณฑ์ทางสังคม ขณะที่ความเชื่อพุทธทำหน้าที่รักษากฎเกณฑ์ทางจิตวิญาณของบุคคล ซึ่งหากกล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีในช่วงกลางยุคของกรุงรัตนโกสินทร์ กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำความเจริญทางวัตถุ เทคโนโลยี ความคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เข้ามาในสังคมไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งศาสนาผีกับศาสนาพุทธ ในบางแง่ของการยอมรับเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ สมัยรัชกาลที่ 5 ศาสนาผีถูกแบ่งแยกออกจากศาสนาพุทธ โดยศาสนาผีถูกมองว่าเกี่ยวข้องไสยศาสตร์ นั่นคือ เป็นเรื่องของอวิชชา ความไม่รู้เป็นรากฐาน เป็นมิจฉาทิฐิหรือเห็นผิด จากความเป็นจริง อีกทั้งยังถูกกล่าวอ้างว่าได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดู ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผีดูล้าหลัง ไม่มีเหตุผลงมงาย ขัดแย้งกับหลักศาสนาพุทธที่มีเหตุผลรองรับ ภายหลังคนไทยได้ให้ไสยศาสตร์มารับใช้ศาสนาพุทธ และแม้ว่าพุทธกับไสยศาสตร์แยกออกจากกัน คนไทยยังมีสำนึกว่าความเชื่อสองระบบนี้ต้องพึ่งกันอยู่ดี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 อ้างใน ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี , 2561)

ปรากฏการณ์ความเชื่อของสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมดังกล่าว มีความหลากหลาย ในเรื่องความเชื่อ อาทิความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย วิญญาณ ผีปู่ย่า ผีฟ้า บรรพบุรุษ องค์เทพ เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ แม่ย่านาง นางกวัก กุมารทอง และความ เชื่อเรื่องพญานาค ครุฑ มังกร วานร และ เสือ เป็นต้น โดยมีร่างทรงทั้งจากไทย จีน อินเดีย พม่า และชาติอื่นเป็นสื่อกลาง นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่นๆ อีกมากมาย ทั้งความเชื่อที่แสดงออกถึงความกตัญญู ความเคารพผู้อาวุโส ผู้ที่มีวัยวุฒิสูงกว่า ในขณะเดียวกันก็มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นและพิสูจน์ไม่ได้ด้วยเช่นกัน (รุจิกาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยาวีร์ สัทธาพงษ์ , 2560)

สรุปจากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนทัศน์ทางความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยนั้นประกอบไปด้วยความเชื่ออันได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของผู้คนมากขึ้น หรือมีคนไทยบางส่วนมองว่าเรื่องผี หรือ ไสยศาสตร์เป็นสิ่งล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ถูกมองว่าเป็นคู่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ (Binary Opposition) แนวคิดโดยใช้วิทยาการสมัยใหม่มีหลักเหตุผลพิสูจน์ได้ แต่วิทยาศาสตร์ในยุคสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา จนถึงยุคปัจจุบันไม่เพียงแต่เปิดเผย พื้นที่แห่งความรู้ที่

กว้างขวางเพิ่มขึ้น ในเวลาเดียวกันยังเปิดเผยพื้นที่แห่งความไม่รู้อีกมหาศาลได้คำตอบมากขึ้น แต่ก็มีคำถามที่ตามมามากขึ้น ทำให้ความเชื่อเรื่องผีหรือไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่จะตอบในสิ่งที่วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ ดังนั้น ในขณะที่วิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีหรือ อาคารที่หรูหราทันสมัย แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน อาทิ การสร้างศาลพระภูมิ บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อจะได้อยู่อย่างสงบร่มเย็น หรือในช่วงที่ฝนตกหนัก ผู้บริหารในประเทศได้มีการจัดพิธีกรรมโบราณ “ไล่น้ำ” ประกอบกับใช้วิธีในการจัดการน้ำท่วม อย่างอุโมงค์ระบายน้ำ เรือผลักน้ำและสรรพดาเครื่องไม้เครื่องมือ และมาตรการที่เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เพื่อให้ทั้งผีและวิทยาศาสตร์ช่วยกันไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพ เป็นต้น การกระทำเหล่านี้บ่งบอกให้ทราบถึงการดำรงอยู่แบบพึ่งพากันของอุดมการณ์สมัยใหม่อย่างวิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เก่าแก่แบบไสยศาสตร์ที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในผู้คนทุกชนชั้นของสังคมไทย และแสดงให้เห็นหน้าที่ของผู้มีความสำคัญต่อจิตใจ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี, 2561)

นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ยังได้รับความนิยมในสังคมไทย ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันโหราศาสตร์ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากกระแสที่ความแม่นยำในการทำนาย การให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องการเรียน การงาน การเงิน ความรัก และคดีความต่าง ๆ โหราศาสตร์ได้รับความนิยมในทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตายใช้ฤกษ์ตามความเชื่อของสังคมไทย ฤกษ์เกิด ฤกษ์บวช ฤกษ์แต่งงาน ฤกษ์คลอด ฤกษ์ขึ้นบ้านใหม่ ฤกษ์ย้ายบ้าน ฤกษ์ทำสัญญา และฤกษ์การเดินทางเป็นต้น แม้กระทั่งความฝันในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องความฝัน และเชื่อว่าความฝัน เป็นลางบอกเหตุที่สำคัญซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาที่ฝัน เช่น ฝันเวลา หัวค่ำเป็นฝันที่ไม่อาจเป็นจริงได้ ส่วนฝันเวลาตีสี่เป็นฝันที่เป็นจริงกับตนเอง เป็นต้น อีกทั้งคนไทยยังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ เทวดา ผีปู่ย่า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อื่น ๆ หากแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นจะเป็นผลดีต่อตนเองและครอบครัว อีกทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสีโดยสีต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อตนเองและครอบครัว ในทิศทางที่ต่างกัน บางสีเป็นมงคล บางสีอัปมงคล บางสีส่งเสริมเรื่องอำนาจ บางสีส่งเสริมเรื่องโชคลาภ เป็นต้น (รุจิกาญจน์ สานนท์ จุฑาเทียนไทย และ กันยาวีร์ สัทธาพงษ์ , 2560)

สถานการณ์ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยในปัจจุบัน

ปัจจุบันแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะนำพาโลกก้าวเข้าสู่การสื่อสารในยุคไร้พรมแดน แต่ความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มิได้สูญหายไปจากสังคม ในทางกลับกันยิ่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นเท่าใดก็จะถูกนำมาเป็น “ช่องทาง” เพื่อ “ผลิตซ้ำ” ความเชื่อมากเท่านั้น (คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง, 2560, น. 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นที่ของ “สื่อใหม่”

อย่างสื่อออนไลน์ในโลกยุคดิจิทัลซึ่งเป็นสื่อที่มีลักษณะเข้าถึงและแพร่กระจายได้ง่ายหลายช่องทาง และมีคุณลักษณะในการบูรณาการ คัดเลือกและดัดแปลงเนื้อหาใหม่จากเนื้อหาหรือแนวคิดดั้งเดิมได้อย่างไร้ข้อจำกัด (ณัฐกาญจน์ นาคนวล, 2564, น. 14-15) บทบาทของสื่อใหม่อย่างสื่อออนไลน์จึงมิได้มีไว้เพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีบทบาท ในการผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมอีกด้วย (อติวิชญ์ เซี่ยงคิ้ว และสมบัติ สมศรีพลอย, 2564) ประกอบกับเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางโชคลางหรือไสยศาสตร์มักมีลักษณะที่มักดึงดูดให้ผู้คนรู้สึก สนใจใคร่รู้ ด้วยลักษณะที่เหนือธรรมชาติมีเงื่อนงำ น่าสงสัย แต่ก็สอดรับกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย สื่อมวลชนจึงมักหยิบเนื้อหาดังกล่าวมานำเสนอซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ เสริมย้ำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งณัชชา อาจารยุตต์ (2561) ได้ศึกษาการผลิตซ้ำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และการนำเสนอตัวเลขสำหรับการเสี่ยงโชคให้กับผู้รับสาร ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ซึ่งพบว่าสามารถแบ่งเนื้อหาดังกล่าวออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นอุบัติเหตุ 2) ประเด็นพืชที่มีลักษณะผิดปกติ 3) ประเด็นเกี่ยวกับสัตว์ 4) ประเด็น เกี่ยวกับตำนาน 5) ประเด็นผีสางและวิญญาณ 6) การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา และ 7) ประเด็นอื่น โดยทั้งหมดถูกนำเสนอภายใต้องค์ประกอบข่าวด้านความแปลกประหลาด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในสังคมไทยเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตมากขึ้น ส่งผลให้เกิดภาวะเครียดจนต้องหาทางออกให้กับตนเอง ระบบความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมจึงขยายตัว เพิ่มพูนและซับซ้อนมากขึ้นจนไม่อาจปฏิเสธได้ว่าขณะนี้ความเชื่อและพิธีกรรมได้แทรกซึมเข้าไปในมิติต่าง ๆ ในชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นมักเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ ได้แก่ อำนาจของโชควาสนา และอำนาจของสิ่งลึกลับศักดิ์สิทธิ์ (ถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์, 2557: 112)

นอกจากเรื่องโชคลางแล้ว ความเชื่อเรื่องตัวเลขก็ยังคงมีบทบาทและผูกพันอยู่ในวิถีความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมไทยอย่างแนบแน่น ไม่ว่าจะเป็นเลขวัน เดือน ปีเกิด เวลาตกฟาก เลขบัตรประชาชน เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ เลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวม ชื่อ-นามสกุล ซึ่งความเชื่อเรื่องตัวเลขเหล่านี้ พบว่าได้ถูกนำเสนออยู่ในรายการสื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากตัวเลขที่เชื่อ เช่น สื่อโทรทัศน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ ล้วนแล้วแต่มเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากตัวเลขที่เชื่อว่าสามารถทำนายแนวโน้มเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายในชีวิตของมนุษย์ได้ (ภัททราวรดา วิไลลอย, 2563)

การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางและการพนันผ่านการนำเสนอข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีการผลิตซ้ำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และ นำเสนอตัวเลขสำหรับการเสี่ยงโชคให้กับผู้รับสารในหลากหลายประเด็นโดยประเด็นข่าวที่มีความถี่ในการผลิตซ้ำมากที่สุดคือ “การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา" ยกตัวอย่างเช่น

"ส่องบาตรน้ำมนต์ ที่พระสงฆ์ทำพิธีในวันพระนี้ว่า เป็นเลขอะไร ขณะที่บางคนก็เห็นเป็นเลข 2 และ 3 ที่ลอยเห็นได้ชัด" (ไทยรัฐออนไลน์, 15 ธันวาคม 2561 อ้างใน ณัชชา อาจารยุตต์ , 2563)

"คอหวยก็ยังตีท่ารำของนาคน้อยเป็นเลขเด็ดจนได้ เราก็ไม่สามารถ ห้ามได้เป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล บางคนก็บอกว่า การชูมือเป็นเลขนั้นเลขนี้ แล้วแต่ดวง มี 485, 389, 83, 50 ความเชื่อของคอหวย" (ข่าวสดออนไลน์, 30 มิถุนายน 2561 อ้างใน ณัชชา อาจารยุตต์ , 2563)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นประเด็นการนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา โดยหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้ง 2 สื่อ ต่างก็นำเสนอตัวเลขที่มีที่มาจากสถานที่ หรือ จากบุคคลซึ่งได้รับความนิยม และเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ นำมาเป็นแหล่งอ้างอิง ก่อนที่จะนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมา ผ่านตัวอักษรและภาพข่าวประกอบ ทำให้จากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า การนำเสนอตัวเลขอย่างตรงไปตรงมามีความถี่ของการนำเสนอมากที่สุด (ณัชชา อาจารยุตต์ , 2563)

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวและรายการทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในโทรทัศน์

ปัจจุบันความเชื่อเรื่องผียังมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมไทย ซึ่งได้ถูกนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านสื่อไม่ว่าจะเป็นรายการข่าวหรือธุรกิจความบันเทิง โดยถ่ายทอดในรูปแบบของสื่อภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ เป็นสื่อที่สร้างภาพตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างที่จะให้ผู้ชมติดตามเรื่องราว ทำให้เห็นภาพที่ไม่เคยเห็น เช่น "เรื่องผี" เป็นเรื่องที่ไม่มีผู้ใดอธิบายได้ว่า "ผี" มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร มีอิทธิฤทธิ์น่ากลัวขนาดไหน แต่ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้ชมรับความรู้สึกได้ตามที่ผู้สร้างต้องการ โดยความน่ากลัวแสดงออกจากการจัดแสงสลัว ๆ มีควันอบอวน พร้อมกับเสียงหมาหอนตลอดเวลา สร้างความวังเวงในความรู้สึกของผู้ชม ส่วนลักษณะของผีก็จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผีอาจเป็นหน้าตาเหมือนคนปกติหรือหน้าตาเหมือนศพเน่าเฟะ มีอิทธิฤทธิ์เหนือคนโดยการหายตัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ในเวลาอันรวดเร็ว และดลบันดาลให้สิ่งของเปลี่ยนรูปหรือเคลื่อนที่ได้ ในขณะที่วรรณกรรมจะใช้ถ้อยคำพรรณนาถึงสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้ว ค่อย ๆ ประกอบเป็นเค้าโครงเป็นรูปร่างในใจของผู้อ่าน ผู้อ่านจะซึมซับความรู้สึกได้ทีละเล็กทีละน้อยในเรื่องราวรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เวลาในการอ่านนานเท่าใดก็ได้ เวลาใดก็ได้ (จุฬาวดี วรเศรษฐศักดิ์, 2548)

ส่วนการนำเสนอเรื่องผีหรือความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ในลักษณะของรายการข่าว คือเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดที่ยังไม่อาจอธิบายได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับผีหรือไสยศาสตร์จะเข้ามาเป็นคำตอบในทันที เนื่องจากเนื้อหาของข่าวมีเงื่อนงำ บางครั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจมีเบื้องหลังลึกลับ

ซับซ้อน สื่อมวลชนจึงมักให้ความสนใจขุดคุ้ยและนำมาตีแผ่เสนอ เป็นข่าวติดต่อกันเป็นเวลาหลายๆ วัน ซึ่งข่าวประเภทนี้จะได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างกว้างขวาง (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2563)

ในภาพรวม สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวและรายการทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในโทรทัศน์ จะเกี่ยวข้องกับ 1) เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ 2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ 3) กระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในประเทศไทย 4) การรายงานข่าวเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชค 5) ประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเว็บไซด์ข่าวออนไลน์ต่าง ๆ ดังได้นำเสนอโดยลำดับ

1) เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์

สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีและความเชื่อผ่านวิธีการเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันที่พบมากที่สุด เช่น การเล่าข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องผี สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับด้านความเชื่อ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา การบนบาน การทรงเจ้าเข้าผี และการพบเห็นวิญญาณ และข่าวเกี่ยวกับวิญญาณในคดีฆาตกรรม ที่พบเห็นกันในกรณีที่มีการเสียชีวิตของผู้ประสบเหตุอันนำมาซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่มาปรากฏตัว เรียกร้องความเป็นธรรม การนำเสนอข่าวไม่ได้เป็นเพียงการเสนอถึงข้อเท็จจริง แต่เป็นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับผีและความเชื่อที่ยังคงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมว่าผีมีอยู่จริง (เอกพล เธียรถาวร, 2552)

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารายการในโทรทัศน์ตามช่องสถานีต่าง ๆ มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อต่อสิ่งลี้ลับ สิ่งเหนือธรรมชาติ ผีหรือวิญญาณที่ได้รับความสนใจจากประชาชนในการรับชม มักเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาที่มาจากการประสบพบเจอในชีวิตจริงของคนทั่วไป สามารถเรียกกระแสความนิยมจากผู้รับชมได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะความเชื่อของคนไทยสัมพันธ์กับการนับถือผีบรรพบุรุษ อันเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประเพณี พิธีกรรม พบเห็นได้โดยทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย จุฬาวดี วรเศรษฐศักดิ์ (2548) ได้กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผีมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและฝังรากลึกภายในความคิดของคนในสังคมไทย จนได้มีการดัดแปลงมาสู่ด้านธุรกิจบันเทิง ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ ทั้งรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เป็นการสร้างภาพตามจินตนาการของผู้สร้างที่จะทำให้ผู้ที่รับชมเกิดความกลัวและติดตามเรื่องราว ทำให้ผู้รับชมเห็นภาพชัดยิ่งขึ้น โดยอาศัยองค์ประกอบของความกลัว และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างถึงลักษณะของ “ผี” ว่ามีลักษณะหน้าตาอย่างไร ทำอันตรายอะไรกับมนุษย์ได้บ้าง สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้รับชมรู้สึกได้ถึงความน่ากลัวและไฟสลัวอบอวนไปด้วยควันพร้อมกับเสียงหมาหอน ให้ผู้ชมเกิดจินตนาการได้ว่าบรรยากาศแบบนี้ผีต้องมาปรากฏตัวในสถานที่นั้น ๆ อย่างแน่นอน

สำหรับรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอเรื่องราวของการประสบพบเจอกับไสยศาสตร์ หรือวิญญาณของผู้ชมทางบ้านถูกถ่ายทอดผ่านประสบการณ์เรื่องเล่าเหล่านั้นจากผู้ดำเนินรายการและผู้ที่สามารถสื่อสารกับพลังงานสิ่ง ลี้ลับ สิ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าในมิติของความเชื่อที่ผูกพันกับวิถีชีวิ ต พิธีกรรมวัฒนธรรมของผู้คน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างรายการคนอวดผี ซึ่งมีเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอรายการที่น่าสนใจ ชวนติดตาม เช่น การแสดงส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นจากผู้ที่ร้องเรียนเรื่องลี้ลับ ไสยศาสตร์ร่วมกับผู้ดำเนินรายการผ่านรายการ “คนอวดผี” ในแบบการเล่าเรื่อง (Story telling) อันเป็นเรื่องราวที่อยู่กับตัวบุคคล (Tacit knowledge) จากประสบการณ์การดำเนินชีวิต ทำให้ผู้รับชมรายการสามารถเข้าใจเนื้อเรื่อง ตัวละครในเหตุการณ์ จุดเด่นของเรื่อง (Highlight) หรือปมขัดแย้ง (Tension) และส่วนสุดท้ายที่ชวนติดตามคือ ส่วนสรุป หรือคลี่คลายเหตุการณ์ ทั้งนี้ ผู้ที่ถูกกำหนดจัดวางโดยรายการคนอวดผี ผู้ซึ่งสามารถสื่อสารกับพลังงานลี้ลับจะทำหน้าที่เข้ามาไขปริศนาและเข้ามาช่วยเหลือปัญหาจากไสยศาสตร์ที่เกิดขึ้นให้กับผู้ร้องทุกข์จากทางบ้านเป็นรายบุคคล รายการคนอวดผีจึงเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนกับวิญญาณ เป็นต้น

ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี (2561) ได้ศึกษารายการ “คนอวดผี” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีวิญญาณสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ และเรื่องราวชีวิตหลังความตาย เป็นรายการโทรทัศน์รูปแบบ “วาไรตี้ทอล์คโชว์” ผลิตรายการโดยบริษัท เวิร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์จำกัด มหาชน โดยออกอากาศเทปแรกวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2553 ผ่านทางโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 7 ต่อมาออกอากาศทางช่องดิจิทัล “Workpoint TV” ทุกวันพุธเวลา 21.45 น.-24.00 น. ใช้เวลาการออกอากาศ 2 ชั่วโมง ได้มีข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

ลักษณะการนำเสนอรายการคนอวดผี พบว่าการผลิตรายการคนอวดผี มีการสร้างสรรค์รายการโดยคำนึงถึงวิธีการนำเสนอ เพื่อกำหนดโครงสร้างของรายการคนอวดผี นั่นคือ การนำผีมาอวด ซึ่งมี 3 ช่วง คือ ช่วงเปิดคลิปภาพวิดีโอ (ช่วง CLIP BATTLE) ช่วงเรื่องเล่า (ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีและประสบการณ์ขนหัวลุก) และช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี) โดยทุกช่วงรายการมีการบรรยายลักษณะจากคนเห็นผีร่วมด้วย

รูปแบบของการนำเสนอรายการคนอวดผีมี 3 ช่วง คือ
ช่วงเปิดคลิป ช่วงเล่าเรื่อง และช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี) ดังภาพที่ 11-13

ภาพที่ 11 ช่วงเปิดคลิปภาพวิดีโอ (ช่วง CLIP BATTLE)

จากเทปบันทึกรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint TV วันที่ 18 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 12 ช่วงเรื่องเล่า (ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีและประสบการณ์ขนหัวลุก)

จากเทปบันทึกรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint TV วันที่ 2 มกราคม 2562

ภาพที่ 13 ช่วงกิจกรรมพิสูจน์ (ช่วงล่าท้าผี)

จากเทปบันทึกรายการคนอวดผี สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint TV วันที่ 2 มกราคม 2562

ประเด็นความน่าสนใจของเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่พบเห็นตามสื่อโทรทัศน์จากตัวอย่างของรายการคนอวดผี ในช่วง “ศูนย์บรรเทาทุกข์ผี” หรือช่วงอื่น ๆ ที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความกลัวที่เกิดขึ้นภายใต้การรับรู้ ความรู้สึก ความเชื่อส่วนบุคคลของผู้รับชมรายการ โดยอิทธิพลบนพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นว่าผู้คนเชื่อ และมีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ วิญญาณ ฯ การนำเสนอเหตุการณ์ข่าวในปัจจุบันมักมีสิ่งที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องราวไสยศาสตร์เหล่านี้ได้ถูกประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง เช่น การใช้เสียงประกอบ การเล่าเรื่อง (Story telling) ฯ ล้วนเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความน่าสนใจของรายการ รวมทั้งการติดตามของผู้รับชมรายการแทบทั้งสิ้น

ในแง่ของการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผีนั้น แบ่งได้เป็น 6 หมวดหมู่ ดังนี้ 1) เรื่องเล่าจากภาพ คน และสถานที่ 2) เหตุการณ์/กิจกรรม ใช้พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ความเชื่อ และบรรยากาศ 3) ภาพ ใช้ มุมกล้อง การจัดองค์ประกอบภาพ แสง สี การเคลื่อนไหว กล้อง 4) เสียง มีการใช้ 4 ประเภท ได้แก่ เสียงธรรมชาติ เสียงดนตรีประกอบ เสียงบรรยาย และเสียงเงียบ 5) จัดลำดับเรื่องตามเนื้อหารูปแบบรายการ และ 6) สัญญะหรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อให้มีความหมายแทนของจริง โดยมีการใช้สื่อความหมายโดยตรงและโดยแฝง และความกลัวที่ได้จากการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผี พบว่าจะนำเสนอความกลัวอยู่ 4 ประเภท คือ 1) เชิงจิตวิทยา 2) เชิงศาสนา 3) เชิงอำนาจ และ 4) ความเชื่อเรื่องผี (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี,2561) ทั้งนี้การประกอบสร้างความเป็นจริงให้สมจริง การทำให้เกิดความกลัว ที่แทรกอยู่ในรูปแบบการนำเสนอเรื่องของไสยศาสตร์ในรายการคนอวดผี นับเป็นกระบวนการผลิตของรายการโทรทัศน์ที่ใช้การสร้างสรรค์ เรียงร้อยเนื้อหา รูปแบบ รวมทั้งการนำเสนอรายการที่มีลักษณะเฉพาะ การคิดและวางแผนเพื่อสร้างสรรค์รายการจะเป็นการคิดอย่างเป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผล โดยมีข้อมูลประกอบ มีการประเมินสถานการณ์และโอกาสความเป็นไปได้อย่างรอบด้าน จนนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อกำหนดเรื่องที่จะนำเสนอ แก่นของรายการ รูปแบบรายการ และวิธีการนำเสนอของรายการที่เหมาะสมที่สุด นับเป็นอีกหนึ่งรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์หลากหลายมิติ ทั้งเรื่องพิธีกรรม วิญญาณ โชคลาง ฯ นั่นเพราะไสยศาสตร์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิญญาณ ผีสางเทวดา เครื่องรางของขลัง และโชคลาง (รัชนีกร เศรษฐโฐ, 2532 : 185 – 187) และถูกผสมผสานผ่านรูปแบบการนำเสนอของรายการคนอวดผี

โครงสร้างเบื้องต้นของรายการคนอวดผี พบว่าแต่ละช่วงของรายการนั้น จะมีวิธีการนำเสนอแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) การเปิดคลิปภาพวิดีโอ ซึ่งจะนำเสนอในช่วง CLIP BATTLE ผ่านพิธีกรหลัก ทั้ง 3 ท่านที่จะอวดผีจากภาพวิดีโอ

2) เรื่องเล่า จะมี 2 ช่วงของรายการที่จะเสนอในลักษณะดังกล่าว นั่นคือ ศูนย์บรรเทาทุกข์ผี ที่จะมีแขกรับเชิญอวดผี และประสบการณ์ขนหัวลุก ดารารับเชิญอวดผี

3) กิจกรรมพิสูจน์ผี นำเสนอในช่วงล่าท้าผี ซึ่งจะเป็นนำคน (ดารารับเชิญ) ไปอวดผี

หลังจากได้กระบวนการสร้างสรรค์รายการโดยคำนึงถึงวิธีการนำเสนอรายการแล้ว จะนำไปสู่โครงสร้างรายการเบื้องต้น กล่าวได้ว่า ช่วง CLIP BATTRLE เป็นช่วงแรกของรายการที่นำเสนอความสนุกสนาน เพื่อต้องการดึงดูดความสนใจจากผู้ชมทางบ้าน รวมถึงเป็นการให้ผู้ชมบ้านที่เกิดข้อสงสัยตั้งคำถามว่า “ผีมีจริงหรือไม่” รู้สึกร่วมไปกับพิธีกรทั้ง 3 ท่าน ที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าคลิปที่นำเสนอนั้นเป็นผีจริงหรือผีปลอม และให้ผู้ชมได้เห็นภาพของผี สร้างจินตนาการอันนำไปสู่ช่วงต่อไปของรายการ

ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผี ให้แขกรับเชิญทางบ้านมาร่วมในรายการ เพื่อร่วมแก้ปัญหา และบรรเทาทุกข์ให้แก่ผีและแขกรับเชิญทางบ้าน ส่วนช่วงล่าท้าผี เกิดขึ้นจากการที่ 2 ช่วงแรกของรายการเป็นเสมือน

การให้ผีมาในรายการ ฉะนั้น ช่วงล่าท้าผี จึงเป็นช่วงที่ออกไปหาผี ณ สถานที่ต่าง ๆ ที่มีความเชื่อว่ามีผีอาศัยอยู่ ต่อด้วยช่วงประสบการณ์ขนหัวลุกอีกหนึ่งช่วงที่ให้ความผ่อนคลายแก่ผู้ชมทางบ้าน โดยให้ดารารับเชิญมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับผี และช่วงสุดท้ายให้ข้อคิด คำคม ตลอดการนำเสนอเรื่องเล่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในรายการคนอวดผี จะเน้นในเรื่องการใช้วิจารณญาณในการรับชม ดังนั้น ช่วงสุดท้ายของรายการ จึงเป็นการสรุปเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีที่นำเสนอในช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผีเพื่อเป็นการดึงสติผู้ชมทางบ้าน

จากตัวอย่างรายการคนอวดผี เป็นกรณีศึกษาการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ผ่านรายการโทรทัศน์ที่สะท้อนว่า แม้วิถีชีวิตคนไทยจะผูกพันกับการนับถือผีบรรพบุรุษ การรับอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดีย เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต ก่อเกิดวัฒนธรรมของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่ว่าจะเป็นการโกนผมไฟ งานบวช งานบุญ งานศพ หรือ พิธีกรรมอื่นใด ล้วนเป็นความเชื่อของผู้คนที่มีต่อสิ่งที่มอง ไม่เห็นวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯ ซึ่งถูกมองเป็นเรื่องล้าหลังและไม่มีอยู่จริง ไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ ทั้งยังเป็นคู่ตรงข้ามกับสิ่งที่พิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ (Binary Opposition) ที่ถูกพัฒนาบนโลกสมัยใหม่ แต่ทว่ากลับได้รับการเปิดเผยให้เห็นการมีอยู่จริงของไสยศาสตร์ผ่านการประกอบสร้าง การนำเสนอของสื่ออย่างเช่นรายการทางโทรทัศน์ที่สามารถนำส่งข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงการรับรู้ในชีวิตประจำวันของผู้คนได้โดยง่ายเป็นไปอย่างรวดเร็ว ด้วยทุกสิ่งที่อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตของระบบทุน ที่แม้กระทั่งวัฒนธรรมเองยังถูกทำให้กลายเป็นสินค้า เกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural Products) กระนั้นเองทุกอย่างในโลกของทุนนิยมจึงถูกแปรสภาพให้กลายเป็นสินค้าส่งถึงผู้บริโภคในฐานะผู้รับชมรายการโทรทัศน์อีกด้วย

ทั้งนี้วิถีชีวิตของผู้คนได้นำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีหรือ อาคารที่หรูหราทันสมัย ในทางปฏิบัติยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน อาทิ การสร้างศาลพระภูมิ บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อจะได้อยู่อย่างสงบร่มเย็นหรือในช่วงที่ฝนตกหนัก ผู้บริหารในประเทศจัดพิธีกรรมโบราณ “ไล่น้ำ” ประกอบกับใช้วิธีในการจัดการน้ำท่วม อย่างอุโมงค์ระบายน้ำ เรือผลักน้ำและสรรพดาเครื่องไม้เครื่องมือ และมาตรการที่เป็นวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เพื่อให้ทั้งผีและวิทยาศาสตร์ช่วยกันไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพ เป็นต้น การกระทำเหล่านี้บ่งบอกให้ทราบถึงการดำรงอยู่แบบพึ่งพากันของอุดมการณ์สมัยใหม่อย่างวิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์เก่าแก่แบบไสยศาสตร์ที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในผู้คนทุกชนชั้นของสังคมไทยและแสดงให้เห็นว่าหน้าที่ของผีมีความสำคัญต่อจิตใจ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี,2561)

การนำเรื่องราวเกี่ยวกับผีความเชื่อต่าง ๆ มาเพิ่มคุณค่าทางการตลาด ทำให้ในวงการสื่อสารมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอด เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมได้มีการเลือกสรรหรือประกอบสร้าง (Construct) ความเชื่อเรื่องผีขึ้นมาตามมาตรฐานตามทัศนะของแต่ละองค์กรสื่อ ซึ่งอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการกำหนด สร้างผลิตผลทาง

ความคิด และความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย แม้อาจจะมาในรูปแบบของความบันเทิงก็ตาม (ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค, 2553)

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545) ได้ชี้ให้เห็นว่าบรรดาสื่อทั้งหลายที่มีการประกอบสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับผี “สื่อโทรทัศน์” เป็นสื่อที่ได้รับความสนใจเข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด เนื่องจากมีความสามารถในการถ่ายทอดได้สมจริง สร้างความน่าเชื่อถือผ่านการสื่อสารทั้งภาพและเสียง มีอิทธิพลการโน้มน้าวใจผู้ชมได้สูง จนกล่าวได้ว่า โทรทัศน์เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศ หากพิจารณาถึงเรื่องราวของไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับ วิญญาณที่อยู่ในสื่อรายการโทรทัศน์มีรูปแบบ ลักษณะการนำเสนอที่มีจุดขายจาก “ประสบการณ์จริง” ร่วมกับการประกอบสร้างความกลัว แทรกซึมเข้ามาในความศรัทธาความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมในสังคมไทย การสร้างสรรค์ด้วยเสียง ภาพประกอบฉาก เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของรายการที่ส่งผลต่อความนิยมความชื่นชอบ สร้างความเชื่อต่อผู้รับชมรายการโทรทัศน์ ซึ่ง “รายการคนอวดผี” เป็นหนึ่งในรายการที่มีการนำเสนอมาอย่างยาวนานกว่า 7 ปี อีกทั้งเป็นรายการที่มีผู้ติดตามมาก โดยดูได้จากผลการสำรวจความนิยม (Rating) ของการรับชมรายการโทรทัศน์ลักษณะประเภทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี รายการคนอวดผีมีผู้รับชมมากในช่วงปี 2561 ประมาณ 1.6 -1.8 นอกจากนั้น ยังมีผู้ติดตามในเว็บเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 4,895,702 คน ข้อมูล ณ วันที่ 18 ต.ค. 2561 (ควนอวดผี, 2561) และแต่ละคลิปของรายการคนอวดผีทางช่องยูทูป (YouTube) มีผู้ชมรายการตั้งแต่ 2-3 ล้านคนขึ้นไป เนื่องจากเป็นรายการผี ที่มีรูปแบบการนำเสนอเป็นการพูดคุย หรือสัมภาษณ์โดยใช้ผู้ที่มีประสบการณ์ตรง หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องวิญญาณ ภูตผีมาเล่าในรายการ (Base on True Story) ลักษณะรูปแบบการนำเสนอของรายการทำให้การถ่ายทอดเรื่องผี เป็นรูปแบบการถ่ายทอดที่ดูสมจริง (Construct as Real) ด้วยประสบการณ์จริง ความน่ากลัวจากผู้ที่มาเล่าสู่ผู้ชม และโดยทั่วไปคนจำนวนหนึ่งในสังคมมีความเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทำให้การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในแง่การส่งต่อความเชื่อเรื่องผีเข้าสู่สังคมอย่างมาก รวมทั้งภาพ เสียง สี แสง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอทางรายการโทรทัศน์ ซึ่งถือเป็นการสื่อความหมายของรายการที่ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอไปยังผู้ชม ให้เป็นไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ ในการผลิตรายการนั้น รวมถึงเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้ติดตามรายการ (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี, 2561)

รายการโทรทัศน์โดยเฉพาะรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับ หรือผี ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้นผู้ผลิตรายการต้องสร้างสรรค์เนื้อหา รูปแบบ และลักษณะการนำเสนอรายการโดยสร้างความหมายในการสื่อสารให้กับผู้รับชมรายการเข้าใจ รับรู้ และมีความรู้สึกร่วมไปกับรายการ สิ่งเหล่านี้เป็นสัญญะของรายการโทรทัศน์ซึ่งให้ความหมายตรงผ่านคำพูดของพิธีกร ข้อความตัวอักษร การพูดคุยกับแขกรับเชิญที่มาเล่าประสบการณ์จริง และนอกจากความหมายตรงแล้วนั้น การทำงานของสัญญะที่ให้ความหมายแฝงยังถูกแสดงผ่านการแต่งกายของพิธีกร ผู้ร่วมรายการ การจัดองค์ประกอบฉาก รูปแบบการนำเสนอรายการด้วย เสียง สี ภาพ แสง ล้วนเป็นลักษณะการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่ใช้

เทคนิคภาพ เสียง สี แสง และเนื้อหาที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องด้วยประสบการณ์จริง แสดงเรื่องราวให้เห็นความกลัว ความเชื่อ ต่อไสยศาสตร์สิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับว่าเป็นสัญญะที่มิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Unnatural) แต่ถูกประกอบสร้างด้วยเทคนิคของสื่อมวลชนสมัยใหม่สร้างสรรค์ไสยศาสตร์ยุค 5G หรือผีเชิงพาณิชย์ให้เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า สัญญะที่สร้างโดยรายการโทรทัศน์ทำหน้าที่ส่งผ่านทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง กล่าวคือ 1) ความหมายตรง เป็นการนำเสนอข้อความที่บอกเล่าเรื่องราวโดยผู้รับชมรายการอ่านแล้วเกิดความเข้าใจตรงกัน รวมทั้งคำพูดของพิธีกรที่สื่อสารว่าไสยศาสตร์ในวันนี้จะนำเสนอเรื่องราวอะไร แบบไหน ต่อผู้รับชม 2) ความหมายแฝง เช่น การแต่งกายของพิธีกรในโทนสีดำ ฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก การเน้นจังหวะอารมณ์ และน้ำเสียงการพูดของพิธีกร หรือจังหวะดนตรีที่เร็วขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดสำคัญที่สุดของเรื่อง (Climax) ทั้งหมดที่กล่าวนี้ส่งผลต่อการให้ความสนใจ ความเชื่อ และความกลัวจากผู้รับชมรายการที่จะเข้าใจสัญญะต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดผ่านรายการโทรทัศน์ ทำให้ผู้รับชมรายการเกิดความเชื่อ ความรู้สึกร่วมคล้อยตาม เกิดความสนุกตื่นเต้น และความกลัวขณะรับชมสิ่งที่รายการได้นำเสนอออกมา

รูปแบบการนำเสนอรายการโทรทัศน์จากรายการคนอวดผีทำให้มองเห็นการปะทะสังสรรค์กันระหว่างความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธศาสนา และการใช้เทคนิคการถ่ายทอดของสื่อมวลชนสมัยใหม่ส่งผ่านเรื่อง ไสยศาสตร์และได้รับความนิยมจากผู้รับชมรายการที่ล้วนดำเนินชีวิตต่อสู้ดิ้นรน ศรัทธากับสิ่งที่จะเพิ่มต้นทุนงอกเงยให้กับชีวิตให้อยู่รอดไปพร้อมกับการพัฒนาของสังคมอุตสาหกรรมระบบทุนในโลกวิทยาศาสตร์ และสิ่งเหล่านี้ยังคงเดินคู่ขนานไปพร้อมกัน แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงความทันสมัยไปมากเท่าใด แต่ความเชื่อของคนในสังคมไทยยังเป็นแรงขับให้สื่อมวลชนถ่ายทอด สร้างสรรค์รูปแบบของรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ได้ อย่างไม่มีจุดสิ้นสุด สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของพระศุภราชัย สุรสโก และคณะ (2563) ที่กล่าวว่า ลักษณะของการสร้างภาพจำของวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ที่พยายามผูกติดกับการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการดีที่เราจะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า แต่ในอีกทางหนึ่งเราละเลยที่จะทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ที่ใส่ใจกับรายละเอียดเชิงเหตุผลของกระบวนการ ซึ่งสิ่งที่สังคมไทยผลักดันมาตลอดไม่ใช่ลักษณะดังกล่าว แต่เป็นการผลักดันว่าวิทยาศาสตร์ได้ก่อเกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้น ผลที่ตามมาอีกในแง่หนึ่งก็คือ การตั้งคำถามว่า เทคโนโลยีความก้าวหน้าที่ถูกพัฒนาโดยอุตสาหกรรมเหล่านี้ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งร่ายกายและจิตใจให้ผู้คนหรือไม่ คำตอบก็คงเห็นได้ชัดเจนว่ายิ่งพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตบนฐานของเทคโนโลยีมากขึ้นเท่าใดมนุษย์ก็รู้สึกถึงความแปลกแยกจากความเป็นมนุษย์มากขึ้นเท่านั้น กล่าวได้ว่ากระบวนทัศน์ร่วมสมัยของวิทยาศาสตร์ก็ยังมิใช่ความรู้ที่สมบูรณ์ หากแต่เป็นผลประโยชน์อันเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับการผลิตในระดับประเทศ แม้จะปฏิเสธระบบความเชื่อดั้งเดิมในอดีต แต่ก็ยังไม่อาจนำเอาความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ที่ถือว่าเป็นความรู้จริง ๆ มาปรับใช้ได้อย่างจริงจัง มากกว่าผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ในแง่นี้กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ที่เข้ามาในสังคมไทย จึงไม่อาจพัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ผู้มีความรู้คิดเชิง

วิทยาศาสตร์ได้อย่างจริงจัง นั่นเพราะความเชื่อต่อไสยศาสตร์ สิ่งที่เหนือธรรมชาติยังคงทำงานสร้างความหวัง และเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจให้กับชีวิตของผู้คนที่ยังคงเดินต่อไป ภายใต้การสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละวันผ่านการนำเสนอของรายการโทรทัศน์ที่ปรากฏเฉกเช่นทุกวันนี้

โครงสร้างการนำเสนอรายการ เนื้อหาในรายการโทรทัศน์กรณีรายการ “เลขอวดกรรม” จากงานศึกษาของ ภัททราวรดา วิไลลอย (2563) พบว่าการนำเสนอรายการ มี 5 ช่วงย่อย ได้แก่ 1) ช่วงแนะนำผู้สร้างกรรมและผู้ถอดรหัสกรรม 2) ช่วงถอดรหัสกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด 3) ช่วงเล่าเรื่องกรรม 4) ช่วงสรุปผลของกรรม โดยผู้ถอดรหัสกรรม และ 5) ช่วงฝากข้อคิดเกี่ยวกับกรรม องค์ประกอบด้านเนื้อหาในรายการประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องตัวเลข ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อด้านอื่น ๆ องค์ประกอบด้านผู้ดำเนินรายการ ได้แก่ ผู้ดำเนินรายการในภาพรวม และผู้ดำเนินรายการที่ทำหน้าที่ถอดรหัสกรรม องค์ประกอบด้านผู้ร่วมรายการที่เป็นผู้มาถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์กรรมที่เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านฉาก เป็นพื้นที่ทางพิธีกรรมการสื่อสาร และองค์ประกอบด้านสัญลักษณ์พิเศษทางด้านภาพและเสียง เป็นส่วนเสริมให้เกิดอารมณ์คล้อยตามความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในรายการ

เนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม ที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ในมิติความเชื่อของคนที่มีต่อตัวเลข สรุปโดยละเอียด ดังนี้

รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม

ช่วงที่ 1 แนะนำผู้สร้างกรรมและผู้ถอดรหัสกรรม

1) ขึ้นคำเตือนก่อนเข้ารายการ “เนื้อหาต่อไปนี้ ผู้สร้างกรรมเต็มใจที่จะมาเล่าเรื่องราวเป็นวิทยาทานเพื่อให้ทุกคนไม่ก่อกรรมชั่วและละอายต่อการสร้างบาป” โดยกลวิธีในการขึ้นคำเตือนก่อนนำการเสนอรายการเป็นการตอกย้ำวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายในการนำเสนอรายการ และเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือด้วยว่าผู้สร้างกรรมที่มาเล่าทุกคนมีตัวตนจริง

ภาพที่ 14 การขึ้นคำเตือนก่อนเข้ารายการจากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม

สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint TV วันที่ 18 ตุลาคม 2561

2) เปิดรายการด้วยฉากของแท่นวันเกิดทั้ง 31 วัน พร้อมกับการนำเข้ารายการของพิธีกร (แมทธิว ดีน)ด้วยการตั้งคำถาม

3) เปิดตัวแขกรับเชิญพิเศษ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่เกิดและนั่งอยู่บนแท่นตัวเลข มีกราฟิกแนะนำเรื่องราวของแขกรับเชิญคร่าวๆ หากข้อมูลส่วนใดที่เป็นเรื่องของตัวเลขจะใช้กราฟิกตัวเลขแสดงแทน

4) พิธีกรถามคำถามแขกรับเชิญว่า “เชื่อในเรื่องกรรมหรือไม่ อย่างไร”

5) เปิดตัวผู้ถอดรหัสกรรม “ริว จิตสัมผัส” โดยภาพที่เปิดตัวจะเป็นฉากสีดำ แสงที่เข้าหน้าของริวจะเป็นสีแดงโทนหม่น การแต่งกายจะเป็นชุดสูทสีดำ หลังจากนั้นผู้ถอดรหัสกรรมจะเริ่มต้นการตั้งคำทำนายออกเป็น 3 ข้อ

ช่วงที่ 2 ถอดรหัสกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด

1) เข้าสู่การถอดรหัสกรรม ให้ผู้สร้างกรรมที่เป็นแขกรับเชิญพิเศษเลือกเลขวันที่เกิด จากผู้สร้างกรรมที่นั่งบนแท่น เมื่อพิธีกรเฉลย จึงให้ผู้สร้างกรรมที่นั่งบนอัฒจันทร์ที่เกิดวันที่นั้น ลงมาเขียนตัวเลขวัน เดือน ปีเกิด เลขที่บ้าน และเลขทะเบียนรถลงบนกระดานไวท์บอร์ดวงกลมขนาดใหญ่

2) ผู้ถอดรหัสกรรม (ริว จิตสัมผัส) จะนำเลขวันที่เกิดของแขกรับเชิญมาถอดรหัสเรื่องราวจากการอ่านตัวเลขวันที่เกิด เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ และเล่าเรื่องราวที่ถอดรหัสให้ทุกคนฟัง

3) เมื่อถอดรหัสกรรมแล้ว พิธีกรหรือริว จิตสัมผัส ถามผู้สร้างกรรมว่าเรื่องราวที่ถอดรหัสจากตัวเลขออกมาเมื่อครู่ตรงกับเหตุการณ์ของผู้สร้างกรรมหรือไม่ หลังจากนั้นผู้สร้างกรรมจะเริ่มเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยละเอียด

ช่วงที่ 3 เล่าเรื่องกรรม

ผู้สร้างกรรมเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น สลับกับการพูดคุยสนทนากับพิธีกร ผู้ถอดรหัสกรรม (ริว จิตสัมผัส) และแขกรับเชิญพิเศษ

ภาพที่ 15 ช่วงที่ 3 เล่าเรื่องกรรม จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม

สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint วันที่ 18 ตุลาคม 2561

ช่วงที่ 4 สรุปผลของกรรมโดยผู้ถอดรหัสกรรม

เมื่อผู้สร้างกรรมเล่าเรื่องราวจบลง ผู้ถอดรหัสกรรมจะทำหน้าที่สรุปการกระทำและนำเสนอผลของกรรมและให้คำแนะนำตามความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ

ช่วงที่ 5 ฝากข้อคิดเกี่ยวกับกรรม

ช่วงสุดท้ายของรายการเลขอวดกรรม จะมีการขึ้นกราฟิกภาพของผู้สร้างกรรม พร้อมด้วยเสียงบรรยายส่งท้ายรายการที่มีเนื้อหาให้กำลังใจผู้สร้างกรรม

เนื้อหาในรายการเลขอวดกรรม

รายการเลขอวดกรรมมีเนื้อหาที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับความเชื่ออยู่ 3 เรื่องหลัก ๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องศาสตร์ตัวเลข ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และความเชื่อด้านอื่น ๆ ซึ่งเนื้อหาความเชื่อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลข สิ่งที่เป็นจุดเด่นในการนำเสนอของรายการ คือ การนำเสนอความเชื่อเรื่องตัวเลข (numerology) ประกอบไปด้วยตัวเลขของวัน เดือน ปีเกิด เลขที่บ้าน และเลขทะเบียนรถของผู้สร้างกรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงเหตุที่เกิดขึ้นได้ ผู้สร้างกรรมมีหน้าที่เขียนตัวเลขเหล่านี้ลงบนไวท์บอร์ดสีขาวขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ถอดรหัสกรรมอย่างริว จิตสัมผัส ได้ใช้เป็นสื่อกลางในการถอดความหมายเรื่องราว

2) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ในรายการเลขอวดกรรมมุ่งเน้น การนำเสนอเรื่องราวกรรมของผู้สร้างกรรมที่จะเป็นวิทยาทานแก่ผู้ชมทางบ้าน เพื่อให้เข้าใจลักษณะกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา ซึ่งเนื้อหาในการนำเสนอส่วนนี้ จะถูกนำเสนอผ่านเรื่องราวของผู้สร้างกรรม โดยเมื่อผู้ถอดรหัสกรรมได้ถอดรหัสเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากตัวเลขแล้ว ผู้สร้างกรรมก็จะขยายรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอีกครั้ง

3) เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อด้านอื่น ๆ ในรายการเลขอวดกรรม แม้ว่าเรื่องราวที่นำเสนอจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อด้านอื่น ๆ ที่ยังคงเป็นความเชื่อที่ได้รับความนิยมอยู่ในสังคมไทย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับตำนาน ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องโชคลาภ ความเชื่อเรื่องเทพฮินดู เป็นต้น

รายการเลขอวดกรรมมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสตร์ของตัวเลขที่มีผลกับชะตา วาสนา กรรมของชีวิตมนุษย์ โดยเป็นรูปแบบรายการพูดคุยและสนทนา ที่ออกอากาศทางช่อง 23 (เวิร์คพอยท์) โดยคุณปาณรวัฐ ลิ่มรัตนาอาภรณ์ (ริว จิตสัมผัส) ผู้มีความสามารถพิเศษในการสื่อสารกับผีและวิญญาณ จะทำหน้าที่เป็นผู้ถอดรหัสเรื่องราวความทุกข์ของแขกรับเชิญที่เกิดขึ้นมาแล้วจากตัวเลขดวงชะตา และตัวเลขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอยู่ในชีวิตของ แขกรับเชิญ ในส่วนลักษณะการนำเสนอของรายการเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลข วันที่เกิดเชื่อมโยงกับกรรมของบุคคล การนำเสนอเรื่องราวกรรมจากปากของผู้ประสบ

เหตุการณ์จริง ร่วมกับการนำเสนอภาพความสามารถในการทำนายของคุณ ริว จิตสัมผัส ผู้ทำนายทำหน้าที่ถอดรหัสกรรมแขกรับเชิญ รายการเลขอวดกรรมนับเป็นรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ประเภทโชคลางที่นำเสนอความเชื่อของคนที่มีต่อตัวเลข ซึ่งรัชนีกร เศรษฐโฐ (2532 : 185 – 187) ได้กล่าวถึงความหมายของโชคลางว่า โชคลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็น เพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี ซึ่งคนไทยมีความยึดมั่นถือมั่นมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ และงดเว้นปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป บรรดาสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมไทยยึดมั่นว่าเป็นเครื่องหมายของโชคร้าย หรือโชคดี โดยตัวเลขต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นบ้านเลขที่ บัตรประจำตัวประชาชน ป้ายทะเบียนยานพาหนะ หรือแม้แต่เลขที่ติดมากับตัวบุคคล เช่น วันเดือนปีเกิด อายุฯ ได้ให้ความหมายของโชคร้ายโชคดี ความสำเร็จ ความผิดหวังสูญเสียคราวเคราะห์ ต่างกันออกไปเมื่อรวมกับลักษณะเฉพาะของบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งถูกอธิบายโดยผู้ทำนายของรายการด้วยรูปแบบในรายการเลขอวดกรรมได้นำเสนอเรื่องราวความทุกข์ของแขกรับเชิญที่เกิดขึ้นมาแล้วจากตัวเลขดวงชะตา และตัวเลขต่าง ๆ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเชื่อที่อยู่บนฐานคิด 3 ฐาน กล่าวคือ 1) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์: การสื่อสารเรื่องราวระหว่างแขกรับเชิญและผู้ทำนาย (คุณ ริว จิตสัมผัส) 2) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ: การเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น ประสบการณ์จริงของแขกรับเชิญ และ 3) ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ: เรื่องราวของแขกรับเชิญถูกถ่ายทอดในลักษณะการนำเสนอของรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องตัวเลข อันนำมาสู่เหตุการณ์ที่ต้องประสบพบเจอในชีวิตของบุคคลคนหนึ่ง

ภัททราวรดา วิไลลอย (2563) ยังได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าในด้านผู้รับชมรายการเลขอวดกรรมที่มีความรู้สึกร่วม ความกลัว และความเชื่อต่อตัวเลข หรือเรื่องของกรรม เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำ (reproduction) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมให้คงอยู่ในสังคมไทย ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ผสมผสานระหว่างรายการประเภทความเชื่อหรือเรื่องเล่า (fiction) ซึ่งทางรายการได้นำความเชื่อเรื่องตัวเลขมาผูกโยงกับเรื่องราวส่วนบุคคลและนำเสนอโดยใช้ข้อเท็จจริง (factual) จากการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากปากคำของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งทำให้ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม มีความก้ำกึ่งระหว่างเรื่องเล่า (fiction) และเรื่องจริง (non-fiction) การถ่ายทอดเหล่านี้ล้วนถูกประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมบนฐานคิดวิถีชาวพุทธของสังคมไทยที่มีความเชื่อต่อกฎแห่งกรรม เป็นกระบวนการก่อกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ต้นเหตุของทุกข์และผลจากการกระทำ ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา ดังนั้นจึงเป็นคำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยสอนให้มนุษย์เชื่อเรื่องกรรม หรือผลของกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยหัวใจหลักคือ การสร้างความดี (กรรมดี) ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ องค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกสอดแทรกอยู่ในการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรมที่มอบแง่คิดเตือนใจให้แก่ผู้รับชมรายการ

นอกจากนี้ ช่วงสุดท้ายของรายการจะมีการขึ้นกราฟิกภาพของผู้สร้างกรรม พร้อมด้วยเสียงบรรยายส่งท้ายรายการที่มีเนื้อหาให้กำลังใจผู้สร้างกรรม ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นว่า อย่างไรก็ตาม

มนุษย์ทุกคนบนโลกนี้ย่อมมีกรรมเป็นของตน ทางรายการจะทำหน้าที่ในการสรุปเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละสัปดาห์ด้วยข้อความให้กำลังใจ ตามที่กล่าวมา การปิดท้ายรายการในลักษณะดังกล่าวช่วยเผยให้เห็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม รายการเลขอวดกรรมมุ่งเน้น การนำเสนอเรื่องราวของผู้สร้างกรรมที่จะเป็นข้อเตือนใจแก่ผู้รับชมรายการ เพื่อให้เข้าใจลักษณะกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา

การกำหนดให้ริว จิตสัมผัส เป็นผู้ถอดรหัสกรรมของผู้สร้างกรรมผ่านตัวเลขวันที่เกิด นับว่าเป็นการสร้างความตื่นเต้นและท้าทายแก่ผู้ชมว่า ผู้ถอดรหัสกรรมจะสามารถอ่านกรรมจากตัวเลขวันที่เกิดได้ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้สร้างกรรมหรือไม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์ ผู้ถอดรหัสกรรมสามารถอ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้นผ่านตัวเลขดวงชะตาของผู้สร้างกรรมได้ตรงทุกคน และในบางกรณียังใช้ความสามารถในการสัมผัสกับวิญญาณและทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนกับผีได้เช่นเดียวกับการทำหน้าที่ในรายการคนอวดผี ช่วงศูนย์บรรเทาทุกข์ผี จึงประกอบด้วยสัญญะที่เป็นความหมายตรง จากการใช้คำพูดสื่อสารระหว่างผู้ถอดรหัสกรรม แขกรับเชิญ การแสดงข้อความตัวเลขที่ถูกเขียนลงไวท์บอร์ดจากเรื่องเล่าประสบการณ์จริงของผู้สร้างกรรม ที่ส่งข้อมูลให้ผู้รับชมรายการเข้าใจตรงกัน

ในส่วนสัญญะความหมายแฝง คือ การนำเสนอฉากในสตูดิโอ แท่นที่นั่งบนอัฒจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดทั้ง 31 วัน รวมทั้งภาพและเสียง สัญลักษณ์พิเศษทางด้านภาพและเสียง ในรายการเลขอวดกรรม แม้ว่าจะมุ่งเน้นการนำเสนอเรื่องราวกรรมของผู้สร้างกรรมที่จะเป็นวิทยาทานแก่ผู้ชมทางบ้าน เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของกรรมดี กรรมชั่ว และผลของกรรมตามหลักความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา สัญญะที่แสดงผ่านการนำผู้ถอดรหัสกรรมอย่าง ริว จิตสัมผัส ที่มีภาพลักษณ์ของผู้ที่สามารถสื่อสารกับภูตผีวิญญาณได้ เสียงบรรยายที่มีโทนเสียงทุ้ม ต่ำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกหลอน และกลัวกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น

จากที่ได้ยกตัวอย่างรูปแบบการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอตัวเลขให้สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม และสัญญะความหมายที่กล่าวมานับเป็นจุดอันน่าสนใจของเนื้อหา รูปแบบ ลักษณะการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม อีกทั้งการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นที่พึ่งพิงสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และจิตสำนึกต่อกฎแห่งกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นเส้นขนานระหว่างไสยศาสตร์ในมิติตัวเลข โชคลาง กับความเชื่อผลจากการกระทำของมนุษย์ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 16 การนำเสนอฉากในสตูดิโอ แท่นที่นั่งบนอัฒจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดทั้ง 31 วัน

จากเทปบันทึกรายการเลขอวดกรรม สถานีโทรทัศน์ช่องเวิร์คพ้อยท์ workpoint TV วันที่ 18 ตุลาคม 2561

กรณีศึกษาต่อไป รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของรายการโทรทัศน์ช่อง พีพีทีวี เอชดี ช่อง 36 (PPTV 36) เนื้อหาบอกเล่าเรื่องราวลึกลับที่ไม่สามารถหาข้อพิสูจน์ได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ณ สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก และประเทศบูร์กินาฟาโซ ดินแดนชายฝั่งทวีปแอฟริกาตะวันตก ที่แห่งนี้ คือ ต้นกำเนิดของลัทธิวูดู คำว่า “วูดู” เป็นคำภาษาแอฟริกาตะวันตก แปลว่า “วิญญาณ” มาจากคำเดิมว่า “โวดัน” (vodun) ซึ่งเป็นลัทธิลึกลับที่มีผู้คนทั่วโลกรู้จักและคุ้นหูเป็นอย่างดี อีกทั้ง วูดู คือ ศาสนาที่คนในสาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก อีกจำนวน 50% ให้ความศรัทธาเคารพนับถือ วูดูเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศ (ปักหมุดสุดขอบโลก ซีซั่น5 *บันทึกโลกลึกลับของวูดู* . (2563). สืบค้นจาก https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B9%84%E0%B8%A5%E0%B8%9F%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B9%8C/122917)

ภาพที่ 17 สื่อกลางศาสนาวูดู สาธารณรัฐเบนิน ประเทศโตโก

จากเทปรายการบันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

รายการโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 นำเสนอเรื่อง บันทึกโลกลึกลับของวูดูมีลักษณะเป็นรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิงสารคดี โดยการบอกเล่าเรื่องราวของศาสนาวูดู วูดูคือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนแอฟริกาเป็นเวลากว่า 100 ปี แท้จริงแล้ววูดูมิใช่มนต์ดำ หรือสิ่งไม่ดี การอธิบายศาสนาวูดูจากคนในหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งของประเทศเบนิน ได้เผยให้เห็นว่า วูดูมีหลายรูปแบบ วูดูอยู่ทุกแห่งหนเป็นสะพานเชื่อมระหว่างคนเป็นและคนตาย วูดูไม่ใช่ศาสตร์มืดแต่อย่างใด หลักคำสอนเน้นให้คนคิดดี ทำดี ไม่ทำร้ายผู้อื่น ฉะนั้นคนที่ไม่ดีจะไม่ได้พลังวูดู วูดูทำหน้าที่เยียวยาจิตใจของผู้คน เพราะทุกปัญหาที่เกิดขึ้นวูดูจะช่วยบรรเทาให้เบาบางลงได้ จากการสัมภาษณ์บุคคล เทพีแห่งโชค นามว่า Amadossi Thabassi (Chief of Voodoo Priest) กล่าวว่า วูดูไม่เคยทำร้ายใคร วูดูเชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งบนโลกนี้มีเทพเจ้าปกป้องคุ้มครองอยู่ วูดูไม่ใช่ศาสตร์มืด เพราะเทพเจ้าที่คน ๆ หนึ่งนับถือจะคอยปกป้องคุ้มครองภัยให้กับผู้นั้น ตราบที่เรายังทำความดี คิดดี ไม่เบียดเบียนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ผู้ที่คิดทำความชั่ว องค์เทพพร้อมที่จะลงโทษอยู่เสมอ (ปักหมุดสุดขอบโลก ซีซั่น5 บันทึกโลกลึกลับของวูดู,2563)

ภาพที่ 18 เทพีแห่งโชค นามว่า Amadossi Thabassi (Chief of Voodoo Priest)

จากเทปรายการบันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

สิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านคำบอกเล่าของคนใน แสดงให้เห็นว่า แท้จริงแล้ววูดูไม่ใช่สิ่งชั่วร้าย หรือศาสตร์มืด แต่อย่างใด คำว่า “ศาสนาวูดู” เจือไปด้วยความอคติทางชาติพันธุ์ ที่คนส่วนใหญ่มีต่อพวกเขาเป็นขบวนการสร้าง “ความเป็นอื่น” เพื่อสร้างพลังอำนาจและสร้างความชอบธรรม ในการกดขี่ กดทับปิดกั้นผู้ที่แตกต่างจากกลุ่มตน มายาคติที่มองว่า วูดูเป็นอำนาจมืดใช้มนต์ดำ มายาคติที่หลายฝ่ายพยายามฉุดรั้งวัฒนธรรม มายาคติเหล่านี้บางอย่างได้กลายเป็นความจริงในสังคม มีช่องทางใดบ้างที่จะแก้ไขมายาคติเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น เกิดการปฏิบัติที่เท่าเทียมและมีมนุษยธรรมมากขึ้น ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิงสารคดี

ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 อาจทำให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสถ่ายทอดเสียงของพวกเขาออกมา เสียงที่เราไม่ค่อยได้ยิน เสียงที่ขาดหายไปให้ส่งออกมาสู่สาธารณชน เพื่อให้วูดูเป็นโลกที่กว้างขึ้น และคนนอกได้เห็นตัวเองเล็กลง เพื่อเรียนรู้วูดู “ไม่มีสังคมใดเหนือกว่าสังคมอื่น” (Gramont, 1970) อ้างใน Charoensin Oran, 2000, p.88) ดังนั้นเราไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลของมันเอง การลบมายาคติเหล่านี้ออกไปได้ต้องใช้ความรู้ อันเป็นความรู้ที่เกิดจากคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ เพื่อลบความเข้าใจที่คนอื่นพยายามสร้างขึ้นมาจากความที่ไม่ได้เข้าใจทั้งหมด

มาลีนอฟสกี้ (1922) อธิบายว่า เป้าหมายของนักมานุษยวิทยาคือ การทำความเข้าใจความคิดของคนพื้นเมือง รวมทั้งวิถีชีวิตและการมองโลกของคนพื้นเมือง ขณะที่ ฟรานซ์ โบแอส อธิบายว่า ถ้าเป้าหมายของนักมานุษยวิทยาคือ การทำความเข้าใจความคิดของมนุษย์โดยการศึกษาประสบการณ์ต่าง ๆ จำเป็นต้องเข้าใจความคิดของคนพื้นเมือง มิใช่ความคิดของตัวเอง[1] ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการนำเสนอของรายการ บันทึกจากโลกแห่งวูดู ได้ตีแผ่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื้อหาการถ่ายทอดเรื่องไสยศาสตร์ของศาสนาวูดูเป็นชุดความรู้ที่สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเผยให้เห็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างออกไป ดังนั้นเนื้อหาของรายการจะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ถูกเรียงร้อยเป็นคำบอกเล่าจากความเป็นจริง ประสบการณ์จริงโดยคนในเพื่อให้ผู้รับชมรายการรับรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดของคนพื้นเมือง อันเป็นความคิดที่มิได้มาจากการติดป้ายให้วูดูเป็น ‘หมอผี’ ‘ศาสนาใช้มนต์ดำ’ หรือ ‘การแพทย์สุดแหวกแนว’ โดยการตีตราจากคนนอกเพียงเท่านั้น

ภาพที่ 19 การรักษาโรคภัยด้วยซากสัตว์ ในแนวทางของศาสนาวูดู

จากเทปรายการบันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

[1] คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา. สืบค้นจาก https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/42

ภาพที่ 20 การรักษาโรคภัยด้วยซากสัตว์ ในแนวทางของศาสนาวูดู

จากเทปรายการ บันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

ความน่าสนใจของเนื้อหา ประการแรก คือ ลักษณะการนำเสนอของรายการสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อด้านการรักษาโรคภัยด้วยแนวทางของศาสนาวูดู กล่าวคือ ผู้คนที่นับถือศาสนาวูดู จะนำซากสัตว์ที่ตายเองโดยธรรมชาติมาผสมน้ำใช้อาบทั่วร่างกาย คนท้องถิ่นใช้ซากสัตว์เป็นยารักษาโรค ยาชูกำลัง และเชื่อว่า สัตว์แต่ละชนิดมีสรรพคุณรักษาโรคแตกต่างกันออกไป ส่วนมากใช้การรักษาโรคด้วยแนวทางของวูดูเป็นไปเพื่อบรรเทาโรคที่มีอาการเพียงเล็กน้อย บางครอบครัวรับความเชื่อการรักษาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งการรักษาแบบ วูดู ยังเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ช่วยเหลือปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกไป เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนแอฟริกันมายาวนานกว่า 100 ปี ตามที่ Bronislaw Malinowski (1916) อ้างใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่าเวทมนต์คาถาในสังคมชนเผ่ามีหน้าที่ทำให้มนุษย์ได้ในสิ่งที่ต้องการ และสามารถควบคุมธรรมชาติได้ เช่น คาถาเรียกฝูงปลา คาถารักษาโรค เป็นการใช้ไสยศาสตร์ตอบสนองการยังชีพของมนุษย์และใช้ควบคุมสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ในธรรมชาติ เพื่อทำให้มนุษย์รู้สึกสบายใจ

แม้โลกจะมีพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ก้าวล้ำไปเพียงใดก็ตาม แต่ความรู้แบบชาวบ้านยังคงได้รับการสืบทอดไปพร้อม ๆ กับความรู้แบบวิทยาการ หรือเรียกได้ว่าเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างศาสนาวูดู กับโลกวิทยาศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่ ซึ่ง Emile Durkheim (1912) อ้างใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายในทำนองเดียวกันว่าความเชื่อทางศาสนาอยู่ตรงข้ามกับความเชื่อทางโลก ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจที่มองไม่เห็น ซึ่งมีหน้าที่จัดระเบียบสังคม

ภาพที่ 21 ซากสัตว์ สำหรับใช้รักษาโรคของศาสนาวูดู

จากเทปรายการ บันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online วันที่ 29 มีนาคม 2563

ประการที่สอง คือ การนำเสนอเนื้อหาการรักษาโรคในแนวทางของวูดู โดยอำนาจจะส่งผ่านจากวูดูไปสู่ร่างทรง และทำหน้าที่รักษาคนท้องถิ่น ผู้คนจะเคารพศรัทธาร่างทรงเมื่อประกอบพิธีกรรม รวมทั้งการหายจากโรคด้วยการรักษาดังกล่าว และคนในยังคงสืบทอดการรักษาโรคแบบ วูดู ให้คงอยู่ต่อไปด้วยความเชื่อที่แรงกล้า ปฏิบัติการที่ว่านี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนโตโกที่สืบทอดวูดูให้กับลูกค้าท้องถิ่น ซึ่งอยู่บนฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ว่านี้ประกอบด้วยโครงสร้าง (structure) ของศาสนาวูดู และผู้กระทำการ (agency) ทั้งร่างทรงเทพีแห่งโชค ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจไสยศาสตร์ที่เชื่อมร้อยลูกค้าท้องถิ่นและคนนอกให้ศรัทธาเชื่อในแนวทางการรักษาโรคของวูดู ประสานอยู่ทั้งในฐานะผู้ค้าและผู้ซื้อ ในฐานะของผู้สืบทอดอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติและผู้อยู่ภายใต้อำนาจด้วยความเชื่อ นั่นเพราะความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอำนาจและความรู้ที่มนุษย์ใช้อธิบายชีวิตและสังคม ตามที่ Nurit Bird-David (1999) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่าโลกทัศน์ที่มนุษย์ใช้อธิบายการมีชีวิตและการอยู่ในโลก เป็นเรื่องของการสร้างความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษจึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผล แต่เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติเป็น “บุคคล” ที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็นภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาณตน มนุษย์จะมิใช่เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ “ความรู้” ที่ค้ำจุนการดำรงชีวิตของมนุษย์

ส่วน Melford E. Spiro (1966) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาคือระบบความคิดที่มนุษย์นำไปอธิบายอำนาจเหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่ออำนาจนั้น ซึ่งศาสนาวูดู เผยให้เห็นระบบสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้กระทำที่หลากหลายที่มีการปฏิบัติในสภาพแวดล้อมหนึ่ง มองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างศาสนาวูดูกับคนแอฟริกัน อีกทั้งรายการได้นำเสนอเนื้อหา 'พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง' ที่ประเทศเบนิน ต้นกำเนิดศาสนาวูดู ผู้คนในหมู่บ้านร่วมทำพิธีปลุกเสกเพื่อให้ คนนอก ผู้ดำเนินรายการได้เห็น การขยับได้เองของตุ๊กตาฟาง สามารถเคลื่อนที่ไปมาได้โดยปราศจากคนอยู่ภายในนั้น และสิ่งที่เหนือธรรมชาตินี้ยังไม่อาจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ พิธีที่ว่านี้ชาวบ้านต้องการให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของวูดูที่มีอยู่จริง สิ่งเหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นการกระทำระหว่างกันขององค์ประกอบย่อยในระบบทางสังคมหนึ่ง ทั้งยังเป็นความเชื่อของคนที่มีต่อไสยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอำนาจ ความรู้ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาต่อรองสร้างตัวตนทางสังคม

ภาพที่ 22 พิธีปลุกเสกตุ๊กตาฟาง ประเทศเบนิน ต้นกำเนิดศาสนาวูดู

จากเทปรายการบันทึกโลกลึกลับของวูดู EP.1 สถานีโทรทัศน์ช่อง PPTV 36 Online

วันที่ 29 มีนาคม 2563

นอกจากนี้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ที่ดูเหมือนสร้างความเหินห่างระหว่างผู้ดำเนินรายการและเทพีแห่งโชค เริ่มแปรเปลี่ยนเมื่อการสนทนาเริ่มมีอรรถรส พร้อมทั้งการแสดงออกซึ่งความเชื่อ การให้ความเคารพต่อวูดูของผู้ดำเนินรายการ ส่งผลให้บรรยากาศเป็นการพูดคุยอย่างกันเอง ได้รับข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น จากการบอกเล่าอธิบายวัฒนธรรมของตนโดยคนใน (emic) ขณะเดียวกันคนนอก (etic) ทำหน้าที่เรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ยอมรับต่อวัฒนธรรมอันเป็นชุดวิธีคิดของคนพื้นถิ่น เพื่อนำเสนอผ่านเนื้อหาในรายการได้อย่างรอบด้าน

2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

โลกทางสังคมสมัยใหม่ถูกส่งผ่านความรู้ ข้อเท็จจริง รวมทั้งข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนที่เข้าถึงชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างรวดเร็ว สถาบันสื่อที่ว่านี้เป็นผู้ซึ่งทำหน้าที่สร้างความเป็นจริงทางสังคม ผ่านการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ ที่หลากหลาย รวมไปถึงข่าวสารที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ ทุกองค์ความรู้ ทุกข้อมูลที่เกิดขึ้นจึงซึมผ่านชุดความคิดของผู้คนให้สามารถเข้าใจ รับรู้ เกิดเป็นความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จนนำมาสู่พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม อันเป็นผลจากการตีแผ่ของสื่อมวลชนด้วยปฏิบัติการของการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร สาร และผู้รับสารในรูปแบบครบวงจร

นอกจากนี้พฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อเรื่องของไสยศาสตร์ ยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในมิติความเชื่อ รวมทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ ที่พบเห็นทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งการรับรู้ และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ได้มีการแสดงออกผ่านพฤติกรรมและนำไปสู่ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม สามารถจำแนกได้ 4 ประเด็นดังนี้

2.1) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสังคมระบบทุนสมัยใหม่ผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

สภาพสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการรับรู้ พฤติกรรมของประชาชนเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ซึ่งมีงานศึกษาที่กล่าวถึงประเด็นนี้ คือ งานศึกษาของ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ (2532) อ้างใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) ได้อธิบายชีวิตคนเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราผ่านความเชื่อร่างทรง โดยชี้ให้เห็นสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการแข่งขันสูง ส่งผลให้คนต้องดิ้นรนทำงานหาเงิน สภาพบีบคั้นดังกล่าวทำให้คนบางคนหันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีร่างทรงทำหน้าที่ช่วยติดต่อสื่อสาร บทบาทของร่างทรงจึงเป็นผู้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคนที่ประสบปัญหาชีวิต เช่น เจ็บป่วย และมีความทุกข์ใจ เช่นเดียวกับการศึกษาของ รตพร ปัทมเจริญ (2543) ที่อธิบายว่าร่างทรงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งหมด 5 สำนัก คือ สำนักทรงกวนอู สำนักทรงซัมป่อกง สำนักทรงเสด็จพี่ชินราช สำนักทรงพ่อปู่ใหญ่ และสำนักทรงอุมาเทวี ร่างทรงจะทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยคนที่มีความทุกข์และเดือดร้อน

ในแง่ของการรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับกระแสร่างทรงเป็นตัวอย่างปรากฏหนึ่งที่พบเห็นอย่างแพร่หลายในสังคมระบบทุนสมัยใหม่ ผู้คนมีการรับรู้และการแสดงออกซึ่งความเชื่อ ขณะเดียวกันคนในสังคมกลับทำหน้าที่เป็นร่างทรงเพื่อเป็นภาพตัวแทนแสดงอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เกิดเป็นร่างทรงหลากเจ้าหลายสำนัก ใช้เป็นเครื่องต่อรองตัวตนให้ได้รับการยอมรับ ทั้งยังเพื่อได้ความอยู่รอดที่หลั่งไหลออกมาเป็นเม็ดเงินของแรงศรัทธา เช่น กรณีรายการโทรทัศน์นำเสนอ

ข่าวร่างทรง 4G ในยุครัฐบาล คสช. จากกรณีของร่างทรงที่มีชื่อว่า ‘เจ้าแม่อุไรทอง’ เริ่มทรงเจ้าเมื่อราว พ.ศ. 2480 เศษ ร่างทรงนี้มีเจ้ามาจับร่างเป็นจำนวนเกือบ 20 องค์ เช่น เจ้าแม่อุไรทอง , เจ้าแม่ตะเคียนทอง,พระนางเรือล่ม, เจ้าแม่กวนอิม, พระนารายณ์, พระนเรศวร, ฤาษีลิงดำ, องค์จุก และเจ้าพ่อหนูแดง เป็นต้น โดยภาษาที่ใช้เวลาเข้าทรงส่วนใหญ่จะเป็นภาษาไทย แต่มีบางครั้งพูดภาษาจีนด้วยหลักๆ แล้วคนที่มาหาร่างทรงเจ้าแม่อุไรทองมักจะมาขอให้ตนเองร่ำรวย ขอเลขเด็ดไปแทงหวยกัน (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์,2561) ดังนั้นปรากฏการณ์ของร่างทรงยุค 4G ที่เกิดขึ้นมากมาย ถูกนำเสนอผ่านสื่อตามช่องทางต่าง ๆ ได้สะท้อนย้อนต้นสายปลายเหตุ อันเกี่ยวเนื่องมาจากพฤติกรรมของประชาชนที่รับรู้และสนองตอบต่อความศรัทธาให้กับร่างทรง สร้างกระแสร่างทรงให้เป็นธุรกิจไสยศาสตร์ ไสยเวทย์เชิงพาณิชย์ที่แลดูจะมีความเติบโตอย่างเฟื่องฟู สอดคล้องกับงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาหลายชิ้นที่อธิบายว่า หมอผี (shaman) และร่างทรง (spirit medium) มีหน้าที่ช่วยเยียวยาและสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับปัจเจกชนและชุมชนในยามที่สังคมปั่นป่วนไม่สงบ (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์,2561)

ภาพที่ 23 ร่างทรง 4G ในยุครัฐบาล คสช.

จาก พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. กรณีของร่างทรงที่มีชื่อว่า ‘เจ้าแม่อุไรทอง’ สถานีโทรทัศน์ช่อง 33 (ช่อง 3 HD) วันที่ 22 มิถุนายน 2561

Gerbner (1993 ใน พิชาญาธร หลายพัฒน์ และ ณัฏฐ์ชุดา วิจิตรจามรี) อธิบายว่า เนื่องจากคนเรามีชีวิตอยู่ตามที่เขาถูกบอกเล่าให้เป็นเช่นนั้น รายการทุกรายการทางโทรทัศน์ ทั้งข่าว ละคร สารคดี เกมโชว์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการบอกเล่าเรื่องราวว่ามีอะไรอยู่บ้างในสังคมและสิ่งเหล่านี้ทำงานได้อย่างไร และเราจะต้องทำอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในด้านการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เป็นการเผยให้เห็นว่า ข่าวที่นำเสนอเรื่องของไสยศาสตร์ในสังคมไทยเมื่อสัมพันธ์กับเรื่องการทำมาหากิน การดิ้นรนทางเศรษฐกิจ ได้เผยให้เห็นร่างทรง 4G ปรากฏออกมาสู่สาธารณชน การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่ให้ความสนใจ ดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับปฏิบัติการของสื่อมวลชนทำหน้าที่สื่อสารกับ ร่างทรง 4G ให้มีตัวตน สามารถมองเห็นร่างทรงผ่านรายการโทรทัศน์ ขณะเดียวกันการรับรู้ ความสนใจของประชาชนก็เพิ่มช่องการนำเสนอตัวตนร่างทรงให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้รับชมรายการมากขึ้นด้วย บทสนทนาการสัมภาษณ์ของพิธีกร และการนำเสนอของรายการ

การรับรู้ของประชาชนเมื่อเสพสื่อรายการโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ส่งผลต่อความเข้าใจเรื่องของไสยศาสตร์กับผู้ซึ่งเป็นดารา-นักแสดง ได้หลากหลายมุมมอง ผลการศึกษาอธิบายถึง ความคิดเห็นของประชาชน ต่อเหตุผลที่ดารา-นักแสดงเข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.36 ระบุว่า เป็นการเสริมบารมี ความสิริมงคลให้กับตนเอง รองลงมา ร้อยละ 25.4 ระบุว่า เพื่อเรียกงาน และชื่อเสียง ร้อยละ 22.56 ระบุว่า เพื่อเสริมดวงชะตาชีวิต ช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย ร้อยละ 17.84 ระบุว่า เป็นแค่การทำตามกระแสความนิยมตามเพื่อนฝูง ร้อยละ 17.68 ระบุว่า เรียกโชคลาภ เงินทอง ร้อยละ 11.04 ระบุว่า ช่วยให้งานประสบความสำเร็จไปด้วยดี ร้อยละ 8.80 ระบุว่า เป็นการช่วยให้ธุรกิจกิจการค้าขายดี ร้อยละ 8.00 ระบุว่า เป็นการสร้างกระแสให้กับตนเอง ร้อยละ 6.96 ระบุว่า เป็นการเพิ่มเสน่ห์ เสริมความงาม ร้อยละ 6.24 ระบุว่า เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ร้อยละ 3.04 ระบุว่า ดารานักแสดงได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ ร้อยละ 2.00 ระบุว่า ดารานักแสดงโดนหลอกให้เข้าร่วมพิธีกรรม หรือมีการปฏิบัติตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ ร้อยละ 3.52 ระบุอื่น ๆ ได้แก่ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่ต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และร้อยละ 2.32 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ (สุวิชา เป้าอารีย์)

การรับรู้ การแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อเหตุผลความเชื่อไสยศาสตร์ของบรรดานักแสดง ดารา สะท้อนการทำมาหากินของสายอาชีพการแสดง แวดวงบันเทิงที่ต้องพึ่งพิงไสยศาสตร์ให้ชีวิตประสบความสำเร็จ เพื่อเรียกงาน และชื่อเสียง เสริมสิริมงคล ฯลฯ นานาความคิดเห็นของประชาชนผ่านนิด้าโพลจึงเป็นอีกสิ่งที่สะท้อนว่า ผู้คนรับรู้การต่อสู้ดิ้นรนทางเศรษฐกิจของแวดวงการแสดงในมุมมองใดบ้าง ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้ล้วนเกี่ยวโยงมาจากสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อทั้งผู้ที่เป็นนักแสดง หรือประชาชนทั่วไป และรวมไปถึงคนทุกระดับที่อยู่ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจระบบทุนนิยมคู่ขนานกับความคิด ความเชื่อของสังคมกระแสหลัก

2.2) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อผลกระทบสินค้าท้องถิ่นผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

Lefrancois (1990 ใน ศรีเรือน แก้วกังวาน,2565) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่าวว่า บุคคลไม่สามารถเกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ได้เอง แต่จะต้องมีการเรียนรู้ พฤติกรรมเหล่านั้น ดังนั้นรูปแบบพฤติกรรมอันใหม่ของบุคคลจะเกิดได้จากการสังเกตคนอื่น หรือการเลียนแบบทางสื่อมวลชน

กรณีตัวอย่างการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อผลกระทบสินค้าท้องถิ่น เช่น จากการนำเสนอข่าวประเด็นปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์อื่นซวย คนแห่เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ลั่นกินไม่ลง! เกิดเป็นกระแสความกังวลและไม่มั่นใจในเรื่องสุขอนามัยของการผลิตปลาร้าบองในพื้นที่ จ.ชัยภูมิ ต้นสายปลายเหตุของปรากฏการณ์แบนปลาร้าบองนี้มาจากการรับรู้ข่าวลัทธิประหลาดของพระบิดาโจเซฟ โดยประเด็นข่าวมีดังนี้

"วันที่ 10 พ.ค. 65 ทีมข่าวอมรินทร์ ทีวี ติดตามบรรยากาศปลาร้าพระบิดา หลังจากศาลจังหวัดภูเขียวให้ประกันตัว นายทวี หรือ พระบิดา ออกมาแล้วจะเดินทางกลับมาที่สำนักอีกหรือไม่ โดยมีหมอปลาเฝ้าเกาะติดอยู่ที่สำนักฯ แต่ตลอดทั้งวันยังไม่พบพระบิดาเดินทางกลับมา มีรายงานข่าวว่าพระบิดาอาจจะไปหลบอยู่ที่บ้านของลูกศิษย์ที่ชอบกินของสกปรกเพื่อรักษาโรค ตามความเชื่อที่เชื่อไปเอง โดยระหว่างที่ทีมข่าวกำลังเดินสำรวจ ยายย้อยที่เคยก้มลงไปกินฉี่พระบิดาวันแรก และนำฉี่พระบิดามาลูบหน้าและตามตัว ยายย้อยได้เดินมาปิดประตูโรงขนมพอดี ทีมข่าวจึงเข้าไปสอบถามว่ายายย้อยทำหน้าที่อะไรในโรงงานผลิตขนม เจ้าตัวบอกว่าเป็นแม่ครัว และเป็นผู้แพ็คขนมเหล่านี้ส่งขายเอง ทีมข่าวตกใจอย่างมาก ยายย้อยอ้างว่าทุกครั้งที่ใช้มือหยิบขนมแพ็คใส่ถุงจะล้างมือด้วยน้ำสะอาด และล้างแอลกอฮอล์ทุกครั้ง แต่ยอมรับว่าไม่ได้ใส่ถุงมือ เพราะตนเองมองว่าเป็นเรื่องปกติ และไม่ได้สกปรกอะไร แค่หยิบเยี่ยวมาทาหน้าแล้วก็ไปหยิบขนมเท่านั้นเอง"(เพจทุบโต๊ะข่าว,2565,ปลาร้าพระบิดา ตะลึงหนอนอื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า "แซ่บหลาย" สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก https://www.amarintv.com/news/detail/133642)

การรับรู้ข่าวลัทธิประหลาดของพระบิดาโจเซฟที่สร้างความเชื่อการกินของที่ไม่ถูกสุขอนามัยของบรรดา ลูกศิษย์ในสำนัก ได้ถูกตีแผ่หลายสิ่งที่ผู้ศรัทธาดื่มและกินสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกาย กระทั่งอาหารที่สร้างกระแสความกังวล การสูญเสียความน่าเชื่อถือให้กับประชาชนคือ ปลาร้าบองยี่ห้อ แซ่บหลาย ซึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตโดยสำนักของพระบิดาโจเซฟ

"ทีมข่าวได้สอบถามลูกศิษย์รายหนึ่งให้ข้อมูลว่าบางส่วนได้นำมาผลิตเป็นปลาร้าบอง โดยใช้ชื่อสินค้าว่า "แซ่บหลาย ปลาร้าบองแมงดา" และบรรจุใส่แพ็คเกจกล่องสวยงาม ก่อนจะส่งออกขาย โดยกระบวนการหลังจากเหล่าลูกศิษย์แพ็คของทุกอย่างเตรียมส่งขายแล้ว จะมีรถของลูกศิษย์ได้นำขนมทั้งหมดไปเก็บไว้ก่อนภายในห้องเก็บของของสำนักฯ ซึ่งทีมข่าวได้เดินเข้าไปสำรวจก็พบว่าสกปรกเช่นเดียวกัน ทั้งผนังและเพดานมีทั้งหยักไย่และเชื้อราจำนวนมาก" (เพจทุบโต๊ะข่าว,2565,ปลาร้าพระบิดา ตะลึงหนอนอื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า "แซ่บหลาย" สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก https://www.amarintv.com/news/detail/133642)

ไสยศาสตร์ของลัทธิพระบิดาโจเซฟและสินค้าปลาร้าบอง 'แซ่บหลาย' ส่งผลต่อความกังวลในพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อปลาร้าบองแบรนด์อื่นๆ ในพื้นที่ จ.ชัยภูมิ เนื่องจากการรับรู้ของประชาชนผ่านสื่อจนเกิดเป็นการเลียนแบบเชิงสังคม ในลักษณะ Eliciting effect – การเลียนแบบทางอ้อม โดยปฏิบัติตามกันภายใต้ชุดความคิดของคนสังคมกระแสหลักที่ไม่กล้ารับประทานปลาร้าบอง มีความกังวลในด้านสุขอนามัยที่รับรู้ผ่านข่าวปลาร้าบองลัทธิพระบิดาฯ เป็นผลนำมาสู่คนท้องถิ่นที่ปฏิบัติตามไปในความเชื่อเดียวกัน จะเห็นได้จากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่รายงานพฤติกรรมของประชาชน

“ล่าสุดแบรนด์แจ่วบองปลาร้าดัง ๆ ใน จ.ชัยภูมิ โดนด้วย เช่นแบรนด์ #แซ่บบั๊กคัก ลูกค้าทักมาถามเจ้าของแบรนด์แชทแทบแตก ว่าเป็นแบรนด์ปลาร้าของพระบิดา ทั้งที่ยังไม่รู้อิโหน่อิเหน่ ลูกค้าบางคนเก็บเงินปลายทาง ของตีกลับอื้อ ท้อใจทั้งที่โรงงานรับรองมาตรฐานคุณภาพ ที่ อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ไม่ใช่ชัยภูมิ โดยเจ้าของแบรนด์ออกมาโพสต์ภาพแชทและคอมเมนต์ที่ลูกค้าถาม และขอยกเลิกออเดอร์หลายข้อความว่า “คิดว่าจะสั่ง แต่คิดถึงแบรนด์พระบิดาแล้วพักเลย” “เป็นแบรนด์เดียวกับปลาร้าแซ่บหลายมั้ยคะ” “เห็นภาพแล้วอ้วกแทบพุ่ง” บางคนถึงขั้นขอยกเลลิกร้อมกับบอกว่า “สั่งมาหลายครั้งแต่ครั้งนี้ไม่แน่ใจจริง ๆ ขอยกเลิกก่อน” (เพจอีจัน. ปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์อื่นซวย คนแห่เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ลั่นกินไม่ลง! 11 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก https://shorturl.asia/mGde6)

ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้ ปลาร้าบอง สินค้าท้องถิ่นได้รับผลกระทบ เป็นสิ่งที่สะท้อนผลของปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในด้านการเลียนแบบเชิงสังคม อันมาจากความเชื่อภายใต้การเลียนแบบทางอ้อม อีกทั้งการส่งต่อชุดความคิดของความกลัวปลาร้าบอง และกระจายของผลกระทบที่ว่านี้ออกเป็นวงกว้างไปสู่สินค้าปลาร้าบองแบรนด์อื่นๆ อาจถูกตั้งคำถามว่า เหตุใดวัฒนธรรมความเชื่อจากการรับรู้ของผู้คนจึงส่งผลต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของปฏิบัติการที่ถูกตั้งคำถามนี้เป็นผลจากปลาร้าบองอยู่ในฐานะของสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural products) ภาคอีสาน เมื่อประชาชนรับรู้ข่าวที่เกิดขึ้น ความเชื่อและการแสดงออกเป็นพฤติกรรมถึงการไม่ยอมรับ การไม่เชื่อถือ จึงส่งผลให้สินค้าปลาร้าบองไม่สามารถขายได้

ภาพที่ 24 กระแสโซเชียลแบนปลาร้าบอง

จากเพจอีจัน. ปลาร้าพระบิดาพาแบรนด์อื่นซวย คนแห่เลิกกินปลาร้าชัยภูมิ ลั่นกินไม่ลง! วันที่ 11 พฤษภาคม 2565

ปลาร้าบองเป็นอาหารพื้นถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตผู้คนชาวอีสาน วัฒนธรรมที่อยู่ในสินค้าจึงเชื่อมร้อยผูกโยงเข้ากับระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วย ประกอบกับการไม่ยอมรับปลาร้าบองจากสังคมกระแสหลักส่งผ่านมาสู่ท้องถิ่นชัยภูมิ จึงกลายเป็นผลจากปฏิบัติการของพฤติกรรมผู้รับข่าวสาร สร้างปรากฏการณ์การแบนปลาร้าบองตามที่ถูกนำเสนอในข่าว ฐานคิดนี้มองภายใต้ฐานของวัฒนธรรม ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี (2555) เป็นผู้เสนอหลักเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม คือ เศรษฐศาสตร์ที่ไปด้วยกันกับชีวิตจิตใจ คุณค่าและปัญญา โดยที่เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐศาสตร์ที่อยู่บนหลักการนี้ กล่าวคือ เป็นเศรษฐศาสตร์ที่อยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมหรือรากฐานของท้องถิ่น เป็นเศรษฐศาสตร์ของผู้คนธรรมดาสามัญ เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบแนวนอนหรือแบบกระจายอันเป็นเศรษฐกิจที่มีความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ ดังนั้นฐานคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่นำเสนอต่อการรับรู้ข่าวลัทธิพระบิดาโจเซฟเป็นผลกระทบต่อปลาร้าบองในรูปของสินค้าทางวัฒนธรรมของคนพื้นถิ่น ขณะเดียวกันได้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งอยู่ภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

2.3) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อการแสดงออกทางการเมืองผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

Mircea Eliade (1949) Clifford Geertz (1960,1966,1973) และ Victor Turner (1967)อ้างในนฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่าวัตถุและการปฏิบัติทางศาสนา คือ “ระบบของสัญลักษณ์” ที่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตัวเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่าง ๆรอบตัว ขณะที่ Turner (1967) มองว่าสัญลักษณ์ของความเชื่อจะปรากฏอยู่ในวัตถุสิ่งของในพิธีกรรมซึ่งถือเป็นช่วงเวลาพิเศษที่สมาชิกของสังคมจะออกมาท้าทายหรือเชิดชูระเบียบกฎเกณฑ์และระบบคุณค่าต่าง ๆ ทั้งนี้ การทำความเข้าใจระบบความเชื่อจำเป็นต้องตีความสัญลักษณ์ ซึ่งกระบวนทัศน์นี้จะสนใจการตีความเพื่อที่จะอธิบายอารมณ์ของมนุษย์และบรรทัดฐานทางสังคม

การอธิบายอารมณ์ ความรู้สึก ชุดความคิดของเยาวชนในฐานะพลเมืองของรัฐ ถูกแสดงผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ที่ผ่านมากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจถูกนำทางให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทเป็นแค่การมีส่วนร่วมเทียม มิได้เป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการอันจะสร้างอรรถประโยชน์ที่พึงจะได้รับ หรือคุณภาพชีวิตตามสิทธิทางการเมืองเข้ามาต่อรองกับรัฐได้ การแสดงออกผ่านการชุมชนประท้วงทางการเมืองของเยาวชนรุ่นใหม่จึงถูกถ่ายทอดออกมาเป็นพิธีกรรมชุดใหม่ท่ามกลางพื้นที่การแสดงออกทางการเมืองที่แลดูเหมือนว่าจะถูกมองข้าม ถูกละเลยจากรัฐไปด้วยเพียงเพราะว่า กลุ่มเยาวชนอาจเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยทางสังคม ทว่าพิธีกรรมภายใต้ชุดความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อการเรียกร้องสิทธิการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เยาวชนในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐใช้แสดงออกซึ่งตัวตน เพื่อให้รัฐได้มองเห็นสัญลักษณ์การเรียกร้องสิทธิทางการเมืองผ่านพิธี

กรรมการประท้วงที่เกิดขึ้น ซึ่งเจมส์ แอล เครย์ตัน (2551) ได้อธิบาย**การมีส่วนร่วมเทียม**ว่าเป็นลักษณะสร้างการมีส่วนร่วมโดยจะไม่มีการสานกิจกรรมต่อระหว่างสมาชิก สมาชิกรับรู้กิจกรรมเพียงแค่บางส่วนหรือเป็นเพียงแค่องค์ประกอบหนึ่งของกิจกรรมที่ไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนร่วมในขั้นตอนทั้งหมดของกิจกรรม เป็นลักษณะที่สมาชิกมิได้มีส่วนร่วมต่อกระบวนการทำงานที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นจนจบ ขณะที่**การมีส่วนร่วมแท้**จะมีลักษณะสำคัญอยู่อย่างน้อย 7 ประการคือ 1) การรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception) 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) 3) มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits) 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation) 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) 6) มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (interdependent) และ 7) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction) ดังนั้นการทำความเข้าใจกับองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมแท้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้เกิดการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ระหว่างผู้นำและสมาชิกได้อย่างสัมฤทธิ์ผลให้เป็นไปตามเป้าหมายและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่มิใช่ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด กรณีตัวอย่างเช่น การประท้วงรัฐบาลโดยม็อบราษฎร

“การรับรู้ข่าวประท้วงรัฐบาลที่นำเสนอเมื่อวันที่ 3 เม.ย. 2564 ได้ปรากฏม็อบราษฎร ชุมนุมหน้าเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ "เผาพริก เผาเกลือ" สาปแช่ง เผารูป "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ต่อต้านใช้มาตรา 112 พร้อมเรียกร้องให้ปล่อยเพื่อนเรา แกนนำที่ถูกจับได้ประกันตัว ที่หน้าเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ผู้สื่อข่าวรายงานว่ากลุ่มผู้ชุมนุมใช้ชื่อว่า "ราษฎร" หรือม็อบ 3 นิ้ว ได้ทำกิจกรรม "เผาพริกเผาเกลือ" และ เผารูป พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและรมว.กลาโหม และ พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีเพื่อทำพิธีกรรมสาปแช่ง ใครมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย มาตรา 112 และเรียกร้องให้ปล่อยเพื่อนเรา” (เพจไทยรัฐออนไลน์. (2564). ม็อบชุมนุม "เผาพริก-เกลือ" แช่ง "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา. 3 เม.ย. 64 สืบค้นจาก https://www.thairath.co.th/news/politic/2062900)

เหตุนี้เอง คนรุ่นใหม่เขาถึงหันกลับมามองไสยศาสตร์ว่ามันเป็นเครื่องมือสำคัญทางการเมือง ตัวเขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อนั่นเป็นอีกเรื่อง แน่นอนว่ามีบางคนที่ยังเชื่อ และแม้ในปัจจุบันไสยศาสตร์ก็ยังทำงานของมันอยู่ นอกจากจะเป็นการทำความเข้าใจ “mindset” ชนชั้นนำที่ไม่ได้อยู่ในฝักฝ่ายประชาธิปไตยให้ลึกซึ้ง เขายังพยายามหาแนวรบทางวัฒนธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย คือเอาไสยศาสตร์มาใช้ “โต้กลับ” ทั้งในทางสัญลักษณ์ หรือยียวนกวนประสาท เป็นสงครามจิตวิทยา อีกทั้งอาจสามารถหาแนวร่วมจากกลุ่มคนที่เขามีความเชื่อขยายวงออกไปด้วย “*ผมคิดว่า คนรุ่นนี้เขาสนใจว่าอะไรที่ทำให้เรามาถึงจุดที่สังคมของเราไร้ความหวังและชีวิตของพวกเขาถูกทำให้ไร้ความหมาย ถูกกดทับจาก “ผู้ใหญ่” ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามที่ผู้ใหญ่เชื่อ เขาก็อยากจะรู้ให้หมด”* (คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง, 2564)

ภาพที่ 25 พิธีกรรมเผาพริก เผาเกลือ ประท้วงรัฐบาล โดยกลุ่มเยาวชน ม็อบราษฎร

จากเพจไทยรัฐออนไลน์. ม็อบชุมนุม "เผาพริก-เกลือ" แช่ง "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา. วันที่ 3 เมษายน 2564

สิ่งที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า การรับรู้สถานการณ์การเมืองของสังคม ประกอบกับการรับรู้เรื่องไสยศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ ทางรายการโทรทัศน์ ได้ถูกนำมาประสาน ต่อรอง เป็นเครื่องมือแห่งการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของเยาวชน การประท้วงเชิงสัญลักษณ์ด้วยการเผาพริกเผาเกลือ ปรากฏในกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงม็อบราษฎร พิธีกรรม จึงเป็นจุดนับพบ และเป็นจุดนัดหมายโดยเฉพาะ สำหรับชุมชนหรือหมู่ชนในสังคมนั้น ๆ ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการใด ๆ กันอย่างจริงจัง เพราะการกระทำที่สำคัญของชุมชนหรือของส่วนรวมล้วนแต่เป็นเรื่องพิธีกรรม (ceremony) ดังนั้นฐานคิดประการที่สามเป็นปฏิบัติการภายใต้พฤติกรรม การรับรู้ใด ๆ จากการดูรายการเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ซึ่งเผยให้เห็นเป็นตัวอย่างการแสดงออกของพฤติกรรมที่สะท้อนความเชื่อต่อพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ทั้งยังเป็นที่พึ่งของความหวังเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยที่พลเมืองควรจะได้รับจากผู้ที่ถูกเลือกให้เข้ามาทำหน้าที่ดูแลพวกเขาเหล่านั้นนั่น ผู้ซึ่งรัฐต้องดูแลคือคำว่า ‘ประชาชน’

2.4) การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสัญลักษณ์ ผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์

"อาจารย์ลักษณ์" ได้ทำคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 มหามงคลแห่งปี "พญานาคราชประทานพร" กับรายการรูปแบบออนไลน์ "ฟันธง ลงคลิป" ที่สามารถติดตามได้ทางช่อง YouTube : Ajarnluck honfuntong ประเดิมตอนแรก ขอแท็กทีมพิธีกรสายมู (เตลู ตัวแม่ "ดีเจบุ๊คโกะ ธนัชพันธ์" เปิดบ้าน "อาจารย์ลักษณ์" แบบเอ็กคลูซีฟ ทุกซอกทุกมุมเป็นครั้งแรก เพื่อฟังเรื่องราวและตำนานความเชื่อต่าง ๆ ของพญานาค พร้อมดูเครื่องรางของขลัง อาทิ พญานาคราชไม้แกะสลัก 9 เศียร ที่ใช้เวลาสร้างนานถึง 3 ปี รูปปั้นท้าววิรูปักโขนาคราช ฝีมือของ "อาจารย์พิทักษ์ เฉลิมเล่า" ประติมากรรมชำนาญการผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งปั้นในรูปแบบศรีวิชัยผสมไทย เรียกได้ว่าเป็นองค์แรกในโลกและในประเทศไทย

งานนี้ "อาจารย์ลักษณ์" ก็บอกว่า ปีนี้เป็นปีพญานาคราช ใครมีนาคราชติดตัว หรือมีนาคราชในบุญสัมพันธ์จะมีปาฏิหาริย์ และเรื่องราวดี ๆ เกิดขึ้น ซึ่งในรายการฟันธงลงคลิป #ต้นตำรับโหรฟันธง

เราจะพาทุกคนออกเดินทางตามรอยสักการะสถานที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เกาะคำชะโนด พระธาตุบังพวน ถ้ำนาคาวัดมรุกขนคร ลานพญาศรีสัตตนาคราช วัดพระธาตุพนม ฯลฯ พื้นที่ไหนไหว้แล้วปัง ไหว้แล้วศักดิ์สิทธิ์ มีวิธีการสวดอย่างไร อธิฐานอย่างไร แบบที่อาจารย์ลักษณ์ทำแล้วปัง ก็จะพาไปดู ซึ่งก่อนหน้านี้ผมเคยเขียนหนังสือ สมบัติพญานาคครั้งที่หนึ่ง พิมพ์ประมาณ 1 แสนเล่ม ครั้งที่สองอีก 5-6 หมื่นเล่มก็หมด ปีนี้เป็นปีพญานาคราชก็มีคนอยากให้ออกหนังสืออีกครั้ง และเมื่อจะทำแล้วก็อยากจะสร้างมงคลวัตถุให้เขาเลยจะได้ไม่ต้องไปหาซื้อแพง ๆ ที่สำคัญต้องทำพิธีเสกใหญ่ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในทุกพื้นที่ที่จะเป็นนาคนคราอีกด้วย อยากให้รอติดตามชมกันให้ดี (เพจคมชัดลึกออนไลน์. (2565). ฟันธง "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาคราชประทานพร. 24 ธันวาคม 2564 สืบค้นจาก https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/498347)

ภาพที่ 26 เครื่องรางพญานาค โดยหมอลักษณ์ฟันธง

จากเพจคมชัดลึกออนไลน์. ฟันธง "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาคราชประทานพร. วันที่ 24 ธันวาคม 2564

การนำเสนอความเชื่อเรื่องพญานาค บนแพลตฟอร์มออนไลน์ช่องยูทูป ในรายการฟันธงลงคลิป บอกเล่าเรื่องราวปีพญานาคราช หรือการรับรู้จากข่าวประเพณีประจำปีงานบุญบั้งไฟพญานาคของภาคอีสาน พื้นที่จังหวัดที่ติดริมแม่น้ำชายฝั่งโขงเมืองเชียงคาน บึงกาฬ หนองคาย ฯ เป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อชุดความเชื่อว่า พญานาคพ่นลูกไฟสีแดงอมชมพูพวยพุ่งขึ้นจากลำน้ำโขง เกิดเป็นปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ซึ่งถูกผูกโยงเข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อในตำนานพญานาค การรับรู้ที่ว่านี้เผยให้เห็น มูลค่าความศรัทธาสู่รายได้ของไสยศาสตร์เชิงพาณิชย์ที่กำลังเฟื่องฟูในโลกวิทยาศาสตร์สังคมสมัยใหม่ จิตรกร เอมพันธ์ (2545) อ้างใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายพิธีกรรมบูชาพญานาคของชาวอีสานซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ เพราะชาวอีสานต้องพึ่งธรรมชาติในการทำเกษตรกรรมในพิธีบูชาพญานาคมีการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาผนวก

ทำให้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพเจ้าของดินและน้ำและเป็นสาวกที่มีบุญบารมีที่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า

จากกรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเชื่อและแรงศรัทธาของมหาชนที่มีต่อพญานาคเห็นได้จากพฤติกรรมประชาชนที่หลั่งไหลเดินทางไปสักการะบูชายังสถานที่ที่เชื่อว่ามีพญานาคสถิตอยู่และทุกแห่งหนนั้นมักมีสัญลักษณ์ของพญานาคให้ผู้คนกราบไหว้ขอสิ่งใด ๆ ต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่จะดลบันดาลให้สมหวังในทุกสิ่งสรรพ ทว่าสัญลักษณ์ตามสถานที่สักการะทั้งหลายนั้น รวมไปถึงเครื่องรางพญานาคล้วนทำหน้าที่เยียวยา หนุนนำ จรรโลง และประทานพรแก่ผู้บูชานับถือ

ในฐานคิดเกี่ยวกับการรับรู้ พฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสัญลักษณ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อพญานาค ความต้องการสัญลักษณ์เข้ามาเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เสริมแรงใจ จะเห็นได้จากพฤติกรรมการบูชาเครื่องรางพญานาค ประเด็นนี้ต้องการสะท้อนว่าพฤติกรรมการบูชาเครื่องรางพญานาคเกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อ ซึ่งผู้คนรับรู้ผ่านสื่อ ถ่ายทอด และส่งต่อภายใต้โครงสร้างของวัฒนธรรมสัญญะที่ให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ “พญานาค” นิยมบูชากันมากโดยเฉพาะสายมู สายเสี่ยงโชค เนื่องจากพญานาคหรือนาค เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชั้นสูงเป็นสัตว์ในตำนานที่มีหลายตระกูลที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ นำพาโชคดีและความร่ำรวย คนส่วนใหญ่จึงมักมีความเชื่อในเรื่องของโชคลาภ เงินทอง และความสำเร็จ รวมถึงบูชาเพื่อขอพรในการเสี่ยงโชคให้ถูกหวยรวยหุ้นกันมาก (เพจคมชัดลึกออนไลน์. (2564). 9 "เครื่องราง" สายมู เสริมโชค เฮง รวยแคล้วคลาด. สืบค้นจาก https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/general-knowledge/482009)

การประกอบสร้างความหมายจากการนำเสนอเรื่องพญานาคของสื่อทั้งรายการโทรทัศน์ รายการบนแพลตฟอร์มออนไลน์อีกมากมายต่างทำหน้าที่ส่งสารให้ไหลออกไปยังผู้รับสาร สัญญะพญานาคที่ส่งถึงผู้รับสารก่อเกิดเป็นสายธารแห่งความเชื่อความศรัทธา ดังนั้น การเลือกถือครองเครื่องรางพญานาคได้ทำหน้าที่ให้ผู้รับสารได้สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พึ่งทางจิตใจ ขณะที่ผู้ผลิต ผลิตเครื่องรางได้ทำหน้าที่สนองตอบต่อความเชื่อเหล่านั้น ตามที่ Claude Levi-Strauss (1908-1968) อ้างใน นัฐวุฒิ สิงห์กุล (2556) กล่าวว่า มนุษย์ติดต่อสื่อสารโดยความหมายของสัญลักษณ์และสัญญะ เครื่องรางพญานาคจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ หรือให้ความหมายในบริบทความเชื่อเรื่องพญานาค ซึ่งทำให้มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามที่กล่าวมาเป็นพฤติกรรมความเชื่อต่อเครื่องรางพญานาค

3) กระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในประเทศไทย

MEDIA ALERT (2564) ได้ศึกษารายการข่าวเช้า 4 รายการ ระหว่างวันที่ 31 พ.ค. 64 - 4 มิ.ย. 2564 และ วันที่ 14 -18 มิ.ย. 2564 พบว่าประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

1) มีข่าวที่มีเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 102 ข่าว คิดเป็นเวลาประมาณ 218 นาที โดยรายการคุยข่าวเช้าช่อง 8 มีจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์มากที่สุดรวม 48 ข่าว

คิดเป็นเวลา 119.47 นาที ในขณะที่รายการเรื่องเล่าเช้านี้ พบจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์น้อยที่สุด จำนวน 10 ข่าว คิดเป็นเวลา 10.47 นาที เมื่อพิจารณาเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในภาพรวม จำนวน 102 ข่าว พบว่าเป็นข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเลขและการเสี่ยงโชคถึง 77 ข่าว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 75.5 และเมื่อพิจารณาเนื้อหาข่าวแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการบอกใบ้หวยทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะในวันก่อนประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล และในวันที่มีการประกาศผลสลากกินแบ่งรัฐบาล ส่วนในวันหลังประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล พบว่า มักเป็นการรายงานข่าวผู้ถูกรางวัลที่หนึ่ง ที่มาพร้อม ที่มาและวิธีการเสี่ยงโชคที่มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

2) มีการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มาก (มีจำนวน 10 ข่าวขึ้นไป) ในวันที่มีการรายงานการประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล (วันที่ 1 และวันที่ 16 มิ.ย. 2564) รองลงมาคือ ช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล (วันที่ 31 พ.ค. 2564) และช่วงวันถัดจากวันประกาศผลรางวัล (วันที่ 17 มิ.ย. 2564)

3) ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา เช่น ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ พญานาค กุมาร ฯลฯ และการสักการะบูชาเพื่อขอพรหรือขอโชคลาภมากที่สุด จำนวน 31 ข่าว รองลงมาเป็นข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง และวัตถุมงคล เนื้อหาที่เกี่ยวกับสัตว์ที่มีลักษณะ/พฤติกรรมที่ผิดปกติ และเนื้อหาที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์/ความเชื่อของกลุ่มคน โดยพบกลุ่มละ 15 ข่าวเท่ากัน ในขณะที่พบข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทัก การพยากรณ์น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 3 ข่าว

4) การรายงานข่าวเชิงความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในตัวอย่างข่าวที่ศึกษา คือ

4.1)ข่าวลุงพล คดีฆาตกรรมน้องชมพู่ ได้มีการย้อนเล่าถึงพิธีสาบานของลุงพลการปักธูป กลับหัว การโกนผม และข้อสังเกตอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ เพื่อสื่อให้เห็นเงื่อนงำที่บ่งชี้ว่าลุงพลคือหนึ่งในผู้ต้องสงสัย ในขณะที่บางรายการมีการนำเสนอประเด็นอื่น ๆ ประกอบการรายงานข่าว ตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ความเห็นของพระ หรือร่างทรง ที่ให้ความเห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพราะอำนาจสิ่งลี้ลับ หรือการทำนายดวงชะตาของลุงพล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรายงานว่าตัวเลขที่ถูกหวยมาจากเลขไข่ในการทำพิธีเอิ้นขวัญที่แฟนคลับจัดขึ้นเพื่อต้อนรับลุงพลกลับบ้านภายหลังจากที่ได้รับการประกันตัว

4.2) ข่าวแม่น้ำหนึ่ง นักใบ้หวย มีการรายงานข่าวแม่น้ำหนึ่งใบ้หวยผ่านการจุดธูปบูชา (องค์ปู่พญานาค) โดยมีการตัดให้เห็นภาพเลขธูปในช่วงใกล้วันประกาศผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล และรายงานตัวเลขผู้เข้าชมไลฟ์สด แม้การรายงานผลการใบ้หวยที่คลาดเคลื่อน/ไม่แม่นยำ แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังศรัทธา เนื่องจากเลขทะเบียนรถของแม่น้ำหนึ่ง ตรงกับผลรางวัล

จากประเด็นที่รายการข่าวเลือกนำเสนอ ทั้งในกรณีข่าวลุงพลและข่าวแม่น้ำหนึ่ง สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจของคน ที่สอดรับกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโชคลางในสังคมไทย และการมุ่งผลิตซ้ำความเชื่อและความสนใจนั้นของรายการข่าวเพื่อตอบโจทย์ความสนใจของคนดูอันมีผลต่อเรตติ้งของรายการ

นอกจากนี้จากการศึกษาของ MEDIA ALERT (2564) ยังพบว่าประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์ รายการข่าวเช้า 4 รายการ จาก 4 สถานี ได้แก่ 1) รายการเรื่องเล่าเช้านี้ ช่อง 3HD 2) รายการข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ ช่องเวิร์คพอยท์ 3) รายการคุยข่าวเช้า ช่อง 8 และ 4) รายการข่าวเช้าช่องวัน ช่อง ONE31 ระหว่างวันที่ 31 พ.ค. 2564 - 4 มิ.ย. 2564 และวันที่ 14 -18 มิ.ย. 2564 มีค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

1) ทุก ๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวเช้าที่เลือกศึกษา จะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ประมาณ 2.23 นาที

2) แนวโน้มการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีสัดส่วนมากขึ้น ในวันที่มีการประกาศผลสลากกินแบ่งรัฐบาล รองลงมาคือช่วงวันก่อนประกาศผลรางวัล ส่วนใหญ่เป็นการใบ้หวยทั้งทางตรงและทางอ้อม และการรายงานข่าวผู้ถูกรางวัล ในช่วงวันถัดจากวันที่มีการประกาศผลรางวัล

3) การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับหวยและการเสี่ยงโชคถึงร้อยละ75.5

4) การรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ (1) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา (2) เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล (3) สัตว์ที่มีลักษณะ/พฤติกรรมที่ผิดปกติ (4) พิธีกรรมทางไสยศาสตร์/ความเชื่อของกลุ่มคน (5) การตีความตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค (6) ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ (7) พืชที่มีลักษณะผิดปกติ (8) การตีความความฝันเพื่อการเสี่ยงโชค และ (9) การทำนายทายทัก การพยากรณ์ ตามลำดับ

5) รายการข่าวใช้กลวิธีการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ตนนำเสนอ (Disclaimer) ผ่าน (1) การขึ้นข้อความ "โปรดใช้วิจารณาญาณในการรับชม" (2) การพูดเตือนผู้ชมให้ใช้วิจารณญาณ (3) การอ้างว่าเป็นเรื่องที่สังคมให้ความสนใจ และ (4) การแซวหรือตั้งข้อสังเกตเชิงขำขันเพื่อสื่อสารว่าไม่เจตนาชี้นำให้ผู้ชมเชื่อ

6) การสอดแทรกความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวอาชญากรรม ที่อาจเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์ การสืบสวนและพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญ และไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น

7) การสอดแทรกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในรายการข่าว อันอาจเป็นการสร้าง การผลิตซ้ำมาตรฐานการทำงาน หรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าว ที่ใช้วิธีเชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทาง

ไสยศาสตร์และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม อันส่งผลต่อเรตติ้งรายการ แต่เป็นการลดทอนมาตรฐานเชิงคุณค่าของรายการข่าวที่มีบทบทกำหนดวาระทางสังคม

จากกระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ประชาชนให้ความสนใจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยาดา หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สำหรับการศึกษากระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ที่ปรากฏผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน พบความสัมพันธ์กับบริบทความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเครื่องสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มีทั้งในแนวตั้งและแนวราบ กล่าวคือ เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำในแนวตั้งโดยรัฐด้วยลักษณะโครงสร้างจากบนลงล่างแบบ Top-down ที่ภายใต้กลไกทุนนิยมสมัยใหม่ได้กระทำต่อผู้คน ขณะที่ความเหลื่อมล้ำในแนวราบของผู้เดินทางไปเสี่ยงโชคที่วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) จ. นครศรีธรรมราช มีทั้งคนที่สมหวังได้เลขเด็ด และคนที่ไม่สมหวัง รอคอยความหวังจากการขอพรไอ้ไข่ สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนความเหลื่อมล้ำหลายด้าน ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของผู้คนเพื่อหาปัจจัย เลี้ยงชีพ ตามที่นักสังคมศาสตร์ให้ความสนใจเรื่องของความเหลื่อมล้ำสามประเด็นคือ 1. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม 2. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และ 3. ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ล้วนแทรกซึมอยู่ในปัญหาการดำรงชีวิตของคนในสังคมยุคปัจจุบัน

พระมหามนัสวี ฐิตธมฺโม (อารยะนรากูล) (2564) พบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลกระทบด้านค่าครองชีพ ด้านราคาสินค้าต่าง ๆ ที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้น จึงส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระมากมาย ทั้งในด้านค่าอาหารในแต่ละมื้อ ค่าเช่าบ้าน ค่าผ่อนรถ ค่าเทอมลูก ฯลฯ เมื่อประชาชนไม่สามารถที่จะรอการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐได้เพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงหันพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของตน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงกลายเป็น ที่พึ่งสุดท้ายที่จะช่วยเยียวยาความบอบช้ำจากความทุกข์ใจได้บ้าง และความหวังที่จะได้รับโชคลาภ ความสำเร็จของการดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเอง และกระแสข่าวรายวันยังพบว่า ประชาชนเกิดการแสวงหาโชคลาภที่แปลกขึ้น เช่น การบูชาจอมปลวกที่มีลักษณะคล้ายรูปมนุษย์ การที่กล้วยออกปลีกลางลำต้น หรือแม้แต่การประสบอุบัติเหตุของรถยนต์ก็สามารถตีเลขจากป้ายทะเบียน เพื่อหวังที่จะนำไปเสี่ยงโชคในแต่ละงวด เป็นการหวังรวยในทางลัด เมื่อนำมาพิจารณาแล้วหากไม่เป็นการสร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนบุคคลอื่นก็เป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่กระทำได้ ดังนั้น เมื่อบุคคลเกิดสภาวะที่มีผลกระทบต่อครอบครัวและความเป็นอยู่ สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จึงเกิดกระแสข่าวอีกว่ามีผู้ที่ได้ไปขอโชค ขอลาภกับไอ้ไข่ แล้วเกิดสำเร็จดังที่ขอ จึงมีการแก้บนตามที่ตนกล่าวไว้ ตลอดทั้งสื่อมวลชนได้มีการเผยแพร่ภาพของผู้ที่สมหวังออกไปอย่างกว้างขวาง บางท่านให้สัมภาษณ์ด้วยความสุขที่เกิดจากโชคลาภจากไอ้ไข่ จึงเกิดความเชื่อศรัทธาว่าเมื่อมีการบนบานต่อไอ้ไข้ด้วยตัวเองแล้ว จะได้โชค หรือบางท่านที่ประกอบธุรกิจ ก็หวังที่จะให้ธุรกิจของตนนั้นประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ และความเชื่อ

ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดการยอมรับ เกิดความคิดที่เกี่ยวโยงไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตแตกต่างกัน

จากกรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่สร้างกระแสสังคมที่ทำให้ไอ้ไข่โด่งดังมากคือโลกออนไลน์ เช่น Facebook YouTube รวมทั้งข่าวและรายการโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อและการหาที่พึ่งทางใจ

5) ประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเว็บไซด์ข่าวออนไลน์ต่าง ๆ

การทบทวนวาระประเด็นด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเว็บไซด์ข่าวออนไลน์ครั้งนี้ อาศัยการสืบค้นด้วยระบบแท็ก (tag) และระบบการค้นหา (search) จากคำสำคัญ (keyword) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเชื่อ ไสยศาสตร์ รายการไสยศาสตร์ ไสยเวทย์ พิธีกรรม การแก้บน มูเตลู เลขเด็ด เลขเสี่ยงโชค เครื่องราง พบเนื้อหาประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

1) เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างและประดิษฐานให้เคารพบูชา เช่น เทพเจ้า เทวดา ดวงวิญญาณ ที่มีลักษณะให้คุณแก่ผู้ที่มาขอพร หรือโชคลาภ

2) เนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล ที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่มีลักษณะสำคัญคือสามารถครอบครองหรือพกพาเพื่อบูชา เพื่อคุณประโยชน์ เช่น ศิริมงคล โชคลาภ ขอพร เป็นต้น

3) เนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายทายทักดวงชะตา ลักษณะนิสัย รวมทั้งการพยากรณ์สถานการณ์ต่าง ๆ

4) เนื้อหาเกี่ยวกับผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

5) เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมทางความเชื่อของกลุ่มคน มีลักษณะเน้นย้ำให้เห็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม

6) เนื้อหาเกี่ยวกับการตีความเรื่องตัวเลขและการเสี่ยงโชค

ผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ศรัทธาหรือความเชื่อเป็นแรงดลใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม ดังนั้น การนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลซึ่งเป็นหนึ่งในสื่อกระแสหลักจึงมีผลกระทบต่อสังคมในหลายมิติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของประชาชน

จากการทบทวนผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล โดยทบทวนจากงานวิชาการที่ผ่านมาและประเด็นข่าวที่ปรากฏใน

สื่อออนไลน์พบว่า มีทั้งผลกระทบในแง่บวกและผลกระทบในแง่ลบ ซึ่งสามารถแบ่งตามประเด็นหลักได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1) **ด้านสื่อมวลชน: เมื่อ "ผี" แปรสภาพเป็นสินค้า**

ประเทศไทยใช้ระบบทุนนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ "ผี" มีมิติสอดคล้องกับยุคสมัยและได้รับความสนใจมากขึ้น โดยการทำให้ "**ผี" แปรสภาพเป็น "สินค้า**" (Commoditization of Culture) สังเกตได้จากการปรากฏตัวของภูตผีวิญญาณในแวดวงสื่อสารมวลชน และสื่อโซเชียลมีเดีย ต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของโฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละคร หรือเว็บไซต์ เว็บเพจ เกี่ยวข้องกับผี โดยสร้างสรรค์แต่งเป็นเรื่องราวให้มีความน่าสนใจ เพิ่มมูลค่าให้กับผีมากขึ้น เกิดปรากฏการณ์ภูตผีเชิงพาณิชย์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย

ด้วยเหตุผลของการนำเรื่องราวเกี่ยวกับผี ความเชื่อต่าง ๆ มาเพิ่มคุณค่าทางการตลาดทำให้ในวงการสื่อสารมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอด เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม ได้มีการเลือกสรรหรือประกอบสร้าง (Construct) ความเชื่อเรื่องผีขึ้นมาตามมาตรฐาน ตามทัศนะของแต่ละองค์กรสื่อ ซึ่งอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการกำหนด สร้างผลิตผลทางความคิด และความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย แม้อาจจะมาในรูปแบบของความบันเทิงก็ตาม (ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค, 2553)

สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผีและความเชื่อผ่านวิธีการเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันที่พบมากที่สุด เช่น การเล่าข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ และหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับเรื่องผี สิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับด้านความเชื่อ อาทิเช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา การบนบาน การทรงเจ้าเข้าผี และการพบเห็นวิญญาณ และข่าวเกี่ยวกับวิญญาณในคดีฆาตกรรมที่พบเห็นกันในกรณีที่มีการเสียชีวิตของผู้ประสบเหตุอันนำมาซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่มาปรากฏตัว เรียกร้องความเป็นธรรม การนำเสนอข่าวไม่ได้เป็นเพียงการเสนอถึงข้อเท็จจริง แต่เป็นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับผีและความเชื่อที่ยังคงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมว่าผีมีอยู่จริง (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

ความเชื่อเรื่องผีมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกและฝังรากลึกภายในความคิดของคนในสังคมไทย จนได้มีการดัดแปลงมาสู่ด้านธุรกิจบันเทิง ถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ ทั้งรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีเป็นการสร้างภาพตามจินตนาการของผู้สร้างที่จะทำให้ผู้ที่รับชมเกิดความกลัวและติดตามเรื่องราว ทำให้ผู้รับชมเห็นภาพชัดยิ่งขึ้นโดยอาศัยองค์ประกอบของความกลัว และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างถึงลักษณะของ "ผี" ว่ามีลักษณะหน้าตาอย่างไร ทำอันตรายอะไรกับมนุษย์ได้บ้าง สามารถสร้างภาพและบรรยากาศให้ผู้รับชมรู้สึกได้ถึงความน่ากลัวและไฟสลัว อบอวนไปด้วยควันพร้อมกับเสียงหมา

หอน ให้ผู้ชมเกิดจินตนาการได้ว่าบรรยากาศแบบนี้ผีต้องมาปรากฏตัวในสถานที่นั้น ๆ อย่างแน่นอน (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

นอกจากนี้ เรื่องผีและสิ่งลี้ลับยังได้ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ตออนไลน์เป็นจำนวนมาก คือ ช่องทางยูทูบ (Youtube) ซึ่งเป็นการอัปโหลดสื่อวีดิทัศน์ผ่านเว็บไซต์ที่สามารถแบ่งปันกันได้ เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย เข้าชมได้แบบไม่จำกัดเวลา เป็นสื่อที่สร้างความสะพรึงกลัวได้แบบไม่จำกัดรูปแบบขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์ของผู้ดูแลช่องหรือที่เรียกกันว่ายูทูบเบอร์, ยูทูบคอนเทนต์ครีเอเตอร์ (Youtuber) หลายรายการที่มีการนำเสนอเรื่องผีผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนมานำเสนอรายการผ่านช่องทางยูทูบไลฟ์ (Youtube live) แทนการนำเสนอผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงแบบเดิม หรือบางรายการจัดควบคู่กันไปทั้ง 2 รูปแบบ และมีการอัปโหลดวีดิทัศน์ลงในเว็บไซต์ให้สามารถรับชมย้อนหลังได้อีกด้วย ซึ่งรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือรายการ “เดอะโกสต์เรดิโอ” ที่นำเสนอเรื่องผีและสิ่งลี้ลับผ่านการเล่าเรื่องจากการรับสายผู้เล่าจากทางบ้านที่โทรมาเล่าประสบการณ์ รายการที่หยิบยกมาดังกล่าวเป็นรายการที่มียอดผู้ติดตามเยอะที่สุด เป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกันในกลุ่มผู้ฟังเป็นอย่างดี เดอะโกสต์เรดิโอยังมีรายการ “สถานีผีดุ”ที่ทำร่วมกับทางไทยรัฐทีวีอีกด้วย และได้รับการยอมรับในทางธุรกิจและรายการยังได้รับความนิยมจากผู้ฟัง สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมเรื่องผียังคงอยู่กับสังคมไทย (ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์, 2565)

2) **ด้านสังคม: การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ในสังคมไทย**

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนมิได้เปลี่ยนนิยามไปตามรูปแบบของเทคโนโลยี หากแต่ยึดมั่นในวิถีแห่งการกระทำและเกี่ยวพันกับค่านิยม วัฒนธรรมความเชื่อของคนในสังคม การนำเสนอเนื้อหาในสื่อดั้งเดิม (old media) ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งสื่อใหม่ (new media) ในรูปแบบออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทแทนที่สื่อดั้งเดิม ก็ยังคงปรากฏการผลิตเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อในสังคมอย่างสม่ำเสมอ จากการนำเสนอข่าวที่ส่งเสริมความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ของสื่อมวลชนกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย อาจมีบทบาทในการควบคุมซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดการผลิตเนื้อหาผ่านสื่อมวลชนในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากประเด็นข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่น่าสนใจของสังคมไทย ทำให้บทบาทของสื่อปรากฏเรื่องของการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย เนื้อหา (Content) และประเด็นการนำเสนอข่าวสารที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนในสังคมไทยจึงยังคงยึดโยงอยู่กับความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์หลากหลายแง่มุมที่ไม่สามารถพิสูจน์หรืออธิบายด้วยวิทยาศาสตร์มานำเสนอเป็นข่าว ยกตัวอย่างเช่น อาถรรพ์ ปาฏิหาริย์ ร่างทรง ผีสาง เป็นต้น

การนำเสนอข่าวทั่วไปที่ควรนำเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง เช่น ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวภัยพิบัติ ข่าวฆาตกรรม และข่าวอาชญากรรมทั่วไป กลับถูกสื่อมวลชนนำเสนอเชื่อมโยง เข้ากับความลึกลับอาถรรพ์ และชี้นำไปสู่การตีความของตัวเลข เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการพนันหรือการเสี่ยงโชครูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมุมมองของการพนันมิได้มีเพียงในแง่ของวัฒนธรรมของสังคมเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายเชิงลบในมุมมองระดับชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอเนื้อหารายการประเภทข่าวสารซึ่งมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสาธารณะมากกว่ารายการประเภทอื่น เพราะเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ด้วยรูปแบบและวิธีการนำเสนอแล้ว พบว่าหลายครั้งเป็นการล้ำเส้นรายการข่าวและสารคดีซึ่งควรจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง แต่กลับมีความเป็นรายการประเภทบันเทิงคดี หรือเรียลลิตี้มากขึ้น (สุภิญญา กลางณรงค์, 2563) และในบางกรณีอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการการสืบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่นกรณีการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรมให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์ และการใบ้หวย เป็นต้น (สำนักข่าวอิศรา, 2562)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551: 101) ได้เผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมลักษณะนิสัยของคนไทยที่ควรพัฒนาเพราะเป็นส่วนที่ไม่ดี โดยมีประเด็นการชอบเสี่ยงโชคและการเล่นพนันเป็นหนึ่งในส่วนที่ต้องพัฒนา ทั้งนี้สื่อควรเป็นผู้กำหนดคุณค่าและจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสารเพื่อให้ได้ผลในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งในด้านที่ต้องพัฒนาและด้านที่ต้องอนุรักษ์ไว้ ถึงแม้ว่าภาครัฐจะกำหนดความหมายเชิงลบให้กับการพนัน แต่ในเชิงนโยบายส่วนหนึ่งยังมีการถกเถียงและย้อนแย้ง เพราะด้านหนึ่งคือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขณะที่อีกด้านหนึ่งคือความไม่ถูกต้องในเชิงศีลธรรม ทำให้มีหลายประเด็นที่เคยเป็นที่ถกเถียงและไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เช่น การอนุญาตให้เปิดบ่อนอย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย หรือการออกสลากแบบพิเศษ อย่างไรก็ตาม มูลค่าทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาลทำให้ภาครัฐให้การสนับสนุนการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลด้วยสโลแกน "ช่วยราษฎร์ เสริมรัฐ ยืนหยัดยุติธรรม" ภายใต้การดูแลของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (ณัชชา อาจารยุตต์, 2563)

ความเชื่อเรื่องโชคลางจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและการเสี่ยงโชคต่าง ๆ และยิ่งทัศนคติเรื่องการเล่นหวย หรือสลากกินแบ่งรัฐบาลค่อนข้างเปลี่ยนยาก ผลลัพธ์ที่ออกมา คือ เผลอใช้จ่ายเกินกำลัง โดยจะเห็นได้จากในปัจจุบันมากกว่า 50% ของคนที่มีรายได้ขั้นต่ำ เงินจะไม่พอใช้จ่ายถึงสิ้นเดือน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจที่จะเสี่ยงโชค ทั้งหวยใต้ดิน หวยรัฐบาลหรือที่เรียกว่าลอตเตอรี่ เนื่องจากหวยอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านานทุกยุคทุกสมัย อาจจะเรียกได้ว่าเป็นกำลังสำคัญที่มีบทบาทแฝงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย (ลำภู แก้วกล้า, 2564)

ประเด็นความเชื่อเรื่องโชคลางและไสยศาสตร์ดังกล่าวนำไปสู่การตีความตัวเลข และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมการเล่นหวยและการพนันอื่น ๆ ซึ่งการที่คนในสังคมได้รับข้อมูลดังกล่าวซ้ำ ๆ ทำให้รู้สึกว่าเป็น

เรื่องปกติของวิถีชีวิต สื่อจึงถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทในการส่งเสริมหรือดำรงรักษาความเชื่อและค่านิยมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคม การสื่อสารถูกใช้เพื่อผลิตซ้ำ ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยสื่อมวลชนมีบทบาทเป็นสื่อกลางในการคัดเลือกประเด็นมานำเสนอเป็นข่าว ซึ่งส่งผลต่อการดำรงรักษาความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์อันนำไปสู่การตีความเกี่ยวกับตัวเลขและการส่งเสริมการพนันของคนในสังคมไทย ตลอดจนนำไปสู่การบอกตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชคหรือการพนันของสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่ มีความเกี่ยวพันกับความเชื่อของประชาชน เนื่องจากสังคมไทยมีความหลากหลายทางความเชื่อ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่ยังมีความเชื่อเรื่องผีและพราหมณ์ประกอบกันนำไปสู่พิธีกรรมในชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก โดยวิธีการบอกตัวเลขของสื่อถูกเชื่อมโยงเข้ากับส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา เช่น การหาตัวเลขจากขันน้ำมนต์ที่วัดต่าง ๆ หรือ การเชื่อมโยงตำนานเรื่องพญานาคและการทรงเจ้าเข้าผีไปสู่การบอกตัวเลขจากร่างทรงของพญานาค หรือแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องงูซึ่งเป็นสัตว์ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นบริวารของพญานาคก็ถูกผลิตในประเด็นเกี่ยวกับสัตว์และนำไปสู่การบอกตัวเลขที่เกี่ยวข้องในข่าว

ไม่เพียงเท่านั้น พระหรือนักบวชพระพุทธศาสนาบางกลุ่มก็ได้เชื่อมโยงความเป็นพุทธเข้ากับเรื่องราวของความเชื่อและตำนาน เพื่อสร้างศรัทธาและดำรงรักษาความเชื่อของประชาชนไว้ เห็นได้จากตัวอย่างข่าว

“พระครูยติธรรมานุยุต เผยว่า ไอ้ไข่เป็นรูปปั้นของวัดเจดีย์ อ.สิชล จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งชาวภาคใต้ต่างทราบเรื่องราวของไอ้ไข่เป็นอย่างดี ใครที่มีเรื่องทุกข์ร้อนของหาย หากมาบนขอพรจะได้กลับคืนมาอย่างปาฏิหาริย์ หรือขอโชคขอลาภก็ได้ตามหวัง จึงเป็นที่เลื่องลือไปทั่วภาคใต้ เมื่อหลวงพ่อแว่นท่านมีเจตจำนงนำไอ้ไข่มาประดิษฐานที่วัด อาตมารีบตอบรับทันที เพราะท่านตั้งใจหล่อด้วยวิธีโบราณตามแบบฉบับ ของภาคใต้ อาตมาเลยตั้งชื่อว่า "ไอ้ไข่ สามนคร จึงเชิญชวนสาธุชนมาไหว้ ขอพรได้" (ไทยรัฐออนไลน์, 25 พฤศจิกายน 2561 อ้างใน ณัชชา อาจารยุตต์, 2563)

การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องโชคลางและไสยศาสตร์ของ สื่อมวลชนกับความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ต่างก็มีบทบาทในการกำหนดซึ่งกันและกัน ความต้องการตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชคกับการนำเสนอตัวเลขเพื่อตอบสนองความต้องการผู้บริโภคจึงทำหน้าที่สอดรับกันก่อให้เกิดการผลิตซ้ำเนื้อหาผ่านสื่อมวลชนในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม แม้ว่าสังคมและเทคโนโลยีการใช้สื่อจะเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของ หนึ่งฤทัย ขอผลกลาง และคณะ (2545) ที่ระบุถึงการทำงานของสื่อ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ว่า

“แม้สังคมไทยก้าวสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่สิ่งพิมพ์ทุกฉบับยังคงแสดงบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ ความเชื่อ ความเร้นลับ หรือสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้อยู่มาก นอกจากนี้ใน

สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีคอลัมน์ประจำเกี่ยวกับการดูดวง ดูโหวเฮ้ง ดวงวิญญาณ ความเชื่อ พิธีกรรม ไสยศาสตร์ เนื้อหาที่นำเสนอก็มักสร้างความน่าเชื่อถือคล้อยตามให้ผู้อ่านได้มาก ขณะที่สื่อโทรทัศน์ก็ยังมีโฆษณารับดูดวงชะตา ทำเลที่ตั้งบ้านหรือฮวงจุ้ย ทั้งที่ตามระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มีข้อห้ามโฆษณาสินค้าหรือบริการโดยมีเจตนาให้หลงเชื่อ หรืองมงาย"

เช่นเดียวกับแนวคิดของ John B. Thompson (1995) อ้างใน ณัชชา อาจารยุตต์ (2563) ซึ่งอธิบายถึงการสื่อสารกับวัฒนธรรมด้วยมุมมองเชิงโครงสร้างว่าปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเกิดจากการทำงานของสถาบันต่าง ๆ รูปแบบและเนื้อหาความหมายของผลผลิตทางวัฒนธรรมจะเป็นอย่างไร จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านโครงสร้างของสื่อมวลชน ดังนั้น ความเชื่อเรื่องโชคลาง ไสยศาสตร์ที่ถูกผูกโยงอย่างแนบแน่นกับการเสี่ยงโชคหรือการพนัน ซึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจึงมีสถาบันสื่อเป็นส่วนสำคัญในการดำรงรักษาวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ผ่านการผลิตซ้ำประเด็นเหล่านี้

3) **ด้านเศรษฐกิจ: สิ่งศักดิ์สิทธิ์ กระแสความเชื่อ และที่พึ่งพิงทางใจที่นำไปสู่การสร้างธุรกิจใหม่ในสังคม**

ประเทศไทยใช้ระบบทุนนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ "ผี" มีมิติสอดคล้องกับยุคสมัยและได้รับความสนใจมากขึ้น โดย "ผี " แปรสภาพเป็น "สินค้า" (Commoditization of Culture) สังเกตได้จากการปรากฏตัวของภูตผีวิญญาณในแวดวงสื่อสารมวลชน และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของโฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละคร หรือเว็บไซต์เว็บเพจเกี่ยวข้องกับผี โดยสร้างสรรค์แต่งเป็นเรื่องราวให้มีความน่าสนใจ เพิ่มมูลค่าให้กับผีมากขึ้น เกิดปรากฏการณ์ภูตผีเชิงพาณิชย์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย (ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี, 2561)

สังคมไทยปัจจุบันภายใต้กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมปลุกปั่นให้เกิดความต้องการทาง วัตถุเพิ่มขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่ขาดที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิต ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จึงมีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น การมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ลุ่มหลงงมงายประกอบกับการแสวงหาผลประโยชน์ของมิจฉาชีพที่หากินกับความเชื่อดังกล่าว ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย ดังที่ Phra Pisarn Visaro (2003) อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง (2564) กล่าวว่า *"ไสยศาสตร์ในปัจจุบันเป็นการสนองความต้องการโชคลาภและความสำเร็จล้วนๆ พระเครื่องและวัตถุมงคลทั้งหลายได้มาด้วยการซื้อขายล้วนๆ โดยไม่จำเป็นต้องทำความดีประกอบ หรือมีศีลกำกับความ ประพฤติแต่อย่างใด หลักการทางพุทธศาสนาที่เน้นให้พึ่งตนและทำความดีถูกกลบทับไป เครื่องรางของขลัง กลายเป็นที่พึ่งพิงอย่างใหม่ไปแทน"*

เมื่อปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลกระทบด้านค่าครองชีพ ด้านราคาสินค้า ต่าง ๆ ที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระมากมายทั้งในด้านค่าอาหารในแต่ละมื้อ ค่าเช่าบ้าน ค่าผ่อนรถ ค่าเทอมลูก เป็นต้น ทำให้คนส่วนใหญ่หันพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของตน สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงกลายเป็นที่พึ่งสุดท้ายที่จะช่วยเยียวยาความบอบช้ำจากความทุกข์ใจได้บ้าง และความหวังที่จะได้รับโชคลาภ ความสำเร็จของการดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเอง โดยจากกระแสข่าวรายวันพบว่าประชาชนเกิดการแสวงหาโชคลาภที่แปลกขึ้น เช่น การบูชาจอมปลวกที่มีลักษณะคล้ายรูปมนุษย์ การที่กล้วยออกปลีกลาง ลำต้น หรือแม้แต่การประสบอุบัติเหตุของรถยนต์ก็สามารถตีเลขจากป้ายทะเบียนเพื่อหวังที่จะนำไปเสี่ยงโชคในแต่ละงวด เป็นการหวังรวยในทางลัด เมื่อนำมาพิจารณาแล้ว หากไม่เป็นการสร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนบุคคลอื่นก็เป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่กระทำได้ (พระมหามนัสวี ฐิตธมฺโม (อารยะนรากูล), 2564)

หากแต่ความเชื่อ ที่มากเกินขอบเขตแห่งความพอดีก็เบี่ยงเบนและทำลายบรรทัดฐานและคุณค่าของ สังคม ดังเช่นความเชื่อที่เกิดขึ้นระหว่างร่างทรงหรือตุ๊กตาลูกเทพในเรื่องมูลค่าและค่าใช้จ่ายอันไม่พึงจ่ายกับราคาที่เกินจริงและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ การดูแคลนต่อภาพทวิลักษณ์ของคนเหล่านี้กลายเป็นทั้งความรุนแรง เป็นทั้งการสร้างความเป็นอื่นทางความเชื่อจากสมาชิกอื่นในสังคม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคม ความรุนแรงทางความคิด วาจา และการแสดงออก (พระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยันต์ พุทธธมฺโม), 2559 : 9)

ในช่วงที่ผ่านมามีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (spiritual tourism) ธุรกิจบริการหลังความตาย (after life service) ธุรกิจโหราศาสตร์ (astrology business) รวมถึงธุรกิจขายสินค้า และบริการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น หนังสือหินนำโชค สินค้าโชคลาง บริการให้ คำปรึกษา ก่อสร้างตามความเชื่อ บริการตั้งชื่อ บริการเลือกหมายเลขโทรศัพท์ และ บริการเสริมโหงวเฮ้ง จึงต้องมีการปรับตัวแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อไม่ใช่เป็นเพียงแค่ความเชื่ออีกต่อไป ดังนั้นการหาแนวทางการจัดการอย่างเหมาะสมโดยการสร้างความ เข้าใจในทิศทางความเชื่อของสังคมไทยจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าใจในประเด็นปัญหา และเกิดการยอมรับความแตกต่างของความเชื่อ เพื่อให้สามารถสร้าง จิตสำนึก ปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมแห่งความดี และสามารถสร้างบรรทัดฐานทาง สังคม กฎและกติกาที่เป็นกลางอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ประชาชนในประเทศสามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

ดังนั้นเพื่อให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์จึงได้บูรณาการความเชื่อของประชาชน เช่น ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ ชีวิตหลังความตาย วิญญาณ ผีปู่ย่า ผีฟ้า บรรพบุรุษ องค์เทพ เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ แม่ย่านาง นางกวัก กุมารทอง และความเชื่อเรื่อง พญานาค ครุฑ มังกร วานร และ เสือ เป็นต้น ร่วมกับ

เทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน ในการสร้างความสะดวกในการเข้าถึง และใช้งาน รวมถึงการเสริมสร้างความมั่นใจ และความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตซึ่งจะทำให้เห็นถึงทิศทางธุรกิจความเชื่อของสังคมไทยต่อไป (รุจิกาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยาวีร์ สัทธาพงษ์ , 2560)

ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เป็นหนึ่งในความเชื่อและค่านิยมในการบูชาของคนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เนื่องจากเกิดกระแสข่าวว่ามีผู้ที่ได้ไปขอโชคขอลาภกับไอ้ไข่แล้วเกิดสำเร็จดังที่ขอจึงมีการแก้บนตามที่ตนกล่าวไว้ ตลอดทั้งสื่อมวลชนได้มีการเผยแพร่ภาพของผู้ที่สมหวังออกไปอย่างกว้างขวาง บางท่านให้สัมภาษณ์ด้วยความสุขที่เกิดจากโชคลาภจากไอ้ไข่ จึงเกิดความเชื่อศรัทธาว่าเมื่อมีการบนบานต่อไอ้ไข่ด้วยตัวเองแล้วจะได้โชค หรือบางท่านที่ประกอบธุรกิจก็หวังที่จะให้ธุรกิจของตนนั้นประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ ความเชื่อจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดการยอมรับ เกิดความคิดที่เกี่ยวโยงไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตแตกต่างกัน นั่นเป็นเพราะความเชื่อมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต เปรียบเสมือนหนทางหนึ่งที่จะเป็นตัวชี้ถูกชี้ผิดแก่ชีวิตของมนุษย์ได้ โดยสังคมไทยที่ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตไปพร้อม ๆ กับความเชื่อมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ความสบายใจ และไม่ว่าความเชื่อนั้นจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ก็ตาม แต่ความเชื่อนั้น ๆ ก็มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้จึงมีผลให้เกิดแรงบันดาลใจต่อกระบวนการทางความคิด อารมณ์และความรู้สึกโดยการแสดงออกผ่านผลงานทางการสร้างสรรค์

ไอ้ไข่วัดเจดีย์ ทำให้เกิดความต้องการที่พึงทางใจแก่คนทั่วไปที่นับถือผี วิญญาณ ไสยศาสตร์ โชคลาง อาถรรพ์ เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ของชาวพุทธในสังคมไทย ความเชื่อและการบนบานเป็นสิ่งที่ยากจะลบเลือนออกไป จากสังคมไทย การจะปฏิเสธ ความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยจะให้ยึดหลักเหตุผลอย่างเดียว คงไม่ได้ เพราะในชีวิตประจาวันของเราถูกสอนถูกกล่อมเกลาด้วยระบบความเชื่อเริ่มตั้งแต่ในสถาบันครอบครัว จะเห็นว่าการให้คุณค่าและความหมายของวัดเจดีย์ไอ้ไข่ก่อนวิกฤติความทันสมัย (ในช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2540) ที่วัดเจดีย์ ไอ้ไข่เป็นเพียงวัดที่ผู้คนเข้ามาปฏิบัติธรรม ศาสนกิจ และบนบานศาลกล่าว ตามความเชื่อตาม ความศรัทธาตามที่มีอยู่ตามตำนาน และการประสพพบเจอด้วยตนเองและการเล่าขานสืบต่อกันมา ต่อมาเมื่อเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับความเชื่อของคนในพื้นที่ถูกขยายต่อไปในวงกว้างผ่านสื่อต่าง ๆ ในสังคม ทำให้คนในสังคมไทยเชื่อตามกันมากขึ้น หลายคนเดินทางมากราบไหว้ขอโชคลาภถึงวัดเจดีย์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงทำให้ความเชื่อกรณีไอ้ไข่วัดเจดีย์ส่งผลอย่างมากต่อเที่ยวบินไปนครศรีธรรมราช ทำให้มีผู้โดยสารและอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงไปด้วยได้ประโยชน์ เมื่อเศรษฐกิจในเขตนครศรีธรรมราชดีขึ้น คนที่เกี่ยวข้องก็ได้รับผลประโยชน์จึงทำให้สภาพจิตใจดีตามไปด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ไอ้ไข่วัดเจดีย์มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจประเทศและคนในท้องที่ และยังสะท้อนปัญหาหลาย ๆ ด้านในสังคมไทย พบว่าแต่ละปีมีเงินสะพัดมากกว่าหมื่นล้าน

บาท ในกิจกรรมและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อ ซึ่งตัวเลขนี้ เป็นข้อมูลจากสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (สนค.) กระทรวงพาณิชย์ ที่ได้สำรวจพฤติกรรมของผู้บริโภคในทุกอำเภอ จำนวน 7,904 คน ในช่วงเดือน ตุลาคม 2563 ที่ผ่านมา และได้พบว่า คนไทยทำบุญ ไหว้พระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และทำกิจกรรมทางความเชื่อซึ่งเป็นเงินสะพัดทั่วประเทศกว่า 10,800 ล้านบาทต่อปี หรือคิดเป็น 0.36 % ต่อมูลค่าการท่องเที่ยวไทย ซึ่งถือเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับสูง (วราลี ศรีตระกูล, 2564)

"ปรากฏการณ์ขอได้ไหว้รับ หรือไอ้ไข่พารวย" ทำให้ผู้คนทั่วทุกทิศเดินไปหาถึงที่ ด้วยความเชื่อและความศรัทธาที่ถูกบอกเล่าและเผยแพร่ต่อสาธารณะโดยผู้มีอิทธิพลทางสื่อ เช่น ดารา นักธุรกิจ หรือแม้แต่ชาวบ้านธรรมดา หลังจากที่สมหวังจากสิ่งที่ขอหรือบนไว้ที่จัดเจดีย์ และได้มีการบอกเล่าประสบการณ์กันต่อ ๆ ออกไป ทำให้ผู้คนต่างหลั่งไหลเข้ามาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่เพียงแค่มาท่องเที่ยว แต่ยังต้องแวะสักการะ ไหว้พระที่วัดเจดีย์ เพื่อขอพรบนบานกับไอ้ไข่ และด้วยแรงศรัทธาจำนวนมากนี้ จึงทำให้วัดมีการจัดสร้างวัตถุมงคลไอ้ไข่รุ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวแทนการสื่อสารระหว่างคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ทำให้วัดเจดีย์ มีการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ด้วยแรงศรัทธานี้เองยังส่งผลให้เกิดธุรกิจของชุมชนซึ่งชาวบ้านสามารถมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากที่ทำแค่เกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ เช่น ขายล็อตเตอรี่ ปั้นรูปปั้นไก่เพื่อขายไปยังร้านค้า ทำธุรกิจโฮมสเตย์ (Home Stay) ที่พัก เป็นต้น (วราลี ศรีตระกูล, 2564)

เศรษฐกิจชุมชนจึงมีการกระจายรายได้ผ่านกระบวนการทางความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อไอ้ไข่วัดเจดีย์ร้านค้า วัสดุสิ่งค้าที่เนื่องจากความเชื่อ ได้กลายเป็นว่ารอบ ๆ วัด มีร้านค้าเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อ จำนวนมาก จากการเดินทางสะท้อนให้เห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างวัดสร้างความเชื่อและการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงความหวังทางใจ และศาสนา ทำบุญไหว้พระ ปิดทองบนบานศาลกล่าว ประสบความสำเร็จ จากการร้องขอ ซึ่งในความเป็นจริงอาจะเป็นจริงก็ได้ หรือไม่จริงก็ได้โดยไม่มีเครื่องชี้ที่วัดได้ ชัดเจน แต่อย่างน้อยคนเหล่านั้นก็กลับมาแสดงออกต่อความสำเร็จ ซึ่งอาจเทียบกับจำนวนผู้ที่มาแล้วอาจมีเพียงน้อยนิดแต่ทั้งหมดเป็นภาพแทนของคนส่วนใหญ่ที่มีกระแสการบริโภคผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางความเชื่อ เมื่อได้สอบถามแล้วมีประมาณ 60 ร้าน โดยประมาณ รวมทั้งผู้ค้าสัญจร เช่น คนขายลอตเตอรี่ การเช่าพระเครื่องวัตถุมงคล เครื่องเซ่นไหว้บูชา เนื่องด้วยการบนบานร้องขอ และความสำเร็จ ที่กระจายอยู่ในรอบรัศมีเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร เช่น ดอกไม้ เครื่องบวงสรวง ประทัดกรอบรูป ชุดทหาร ของเล่นเด็ก เช่น ไก่ปูนปั้นขนาดต่าง ๆ ที่ในปัจจุบัน พบเห็นว่า ไก่ปูนปั้นเต็มทั่วบริเวณวัด นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมาเลเซียที่หลั่งไหลเข้ามายังวัดเจดีย์เพื่อบูชาไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์อย่างมากมาย จนทางวัดต้องขยายพื้นที่ให้มีห้องน้ำและพื้นที่สำหรับจอดรถให้มีอย่าง

เพียงพอแล้ว ความนิยม แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นวาทกรรมเล่าขานรับความเชื่อดังกล่าวว่า "ขอได้ไหว้รับ" ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์เทพแห่งสามัญชน (อนุชสรา เรืองมาก, 2559)

4) **ด้านศาสนาและความเชื่อ: เครื่องรางของขลัง และการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมการทำบุญของสังคมไทย**

จากการศึกษาพบว่าความหมายของการทำบุญในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากระบบบุญกุศลสู่ระบบ ผลประโยชน์กล่าวคือ ในอดีตการทำบุญอยู่ใน "ระบบบุญกุศล" ที่มีเจตนาของการให้มากกว่าการรับแต่ทำ กับพุทธศาสนา ในขณะที่พระสงฆ์ให้ธรรมทานกับชาวบ้านที่มาทำบุญเป็นการตอบแทน "ระบบความสัมพันธ์ ที่มีมาแต่เดิมตามหลักการเรียกว่า ระบบบุญกุศลก็คือ ชาวบ้านไปวัดด้วยความมุ่งหวังดีงามต่อพระศาสนา ใฝ่ใจว่าจะสร้างสมบุญกุศลคุณธรรมความดีด้วยความปรารถนาดีต่อพุทธศาสนา การทำบุญจึงเป็นเสมือนการเสียสละทรัพย์ส่วนตนเพื่อให้เกิดประโยชน์ ธรรมทาน ส่วนชาวบ้านก็มีหน้าที่ช่วยเกื้อกูลต่อพระสงฆ์ด้วยอามิสทานเป็นการถวายกำลังเพื่อให้ท่านทำหน้าที่ ต่อมาท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยมของสังคมไทย ส่งผลให้ความหมายของการทำบุญ เปลี่ยนไปเมื่ออยู่ใน "ระบบผลประโยชน์" ที่มีเจตนาในการทำเพื่อต้องการรับมากกว่าการให้ ยกตัวอย่างเช่น การบนบาน การขอโชคลาภ เครื่องรางของขลัง และวัตถุมงคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทำบุญที่เกิดจากอำนาจของกิเลส โดยละเลยเรื่องหลักธรรมคำสอนที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา โดยPhrabrahmagunabhorn (P.A. Payutto) (1995) อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง, 2564) กล่าวว่า

"ระบบผลประโยชน์ก็คือ ชาวบ้านเวลานี้ จำนวนมากไปวัดโดยมุ่งหวังโชคลาภให้แก่ตนเองซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว จะไปหาพระก็ต่อเมื่อไปเอาสิ่งที่จะให้เกิดโชคลาภแก่ตน เช่น วัตถุมงคล ความสนใจและความสัมพันธ์กับวัดและพระสงฆ์ตลอดจนพระ ศาสนาทั้งหมดของเขามีแค่นั้น เขาจะไม่สนใจว่าธรรมวินัยเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าสอนอะไร หลักธรรมเป็นอย่างไร ส่วนไสยศาสตร์นั้น มักเอามาใช้ในทางสนองโลภะโทสะโมหะ เช่น ทำร้ายหรือแก้แค้นกันบ้าง ทำเสน่ห์ให้ลุ่มหลงบ้าง จะเอาผลประโยชน์บ้าง จึงเสียคุณธรรมไม่ใช่เสริมคุณธรรม และจึงผิดสำหรับพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นการใช้ในทางที่ดึงขึ้นสู่ธรรมอันนี้เป็นเรื่องที่เราชาวพุทธจะต้องตระหนัก"

ผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ พระสงฆ์ที่ออกมาสร้างเครื่องรางของขลัง ทำให้ชาวไทยพุทธที่เป็นนักวิชาการมองว่า ไม่ควรทำ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ประกอบพิธีทางศาสนาและมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่พุทธศาสนา ดังนั้น พระสงฆ์ควรสงบสำรวม และเรียบร้อย ละจากกิเลสทั้งปวง แต่ในชาวพุทธบางคนก็มองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องปกติ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเครื่องรางของขลังนั้นเป็นของพุทธศาสนา ซึ่งความจริงนั้นเครื่องรางของขลังไม่มีปรากฏ

อยู่ในคำสอนทางพุทธศาสนา ในปัจจุบันจึงเห็นได้ว่า เครื่องรางของขลังมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวพุทธเป็นอย่างมาก เพราะคนเราคิดว่าเครื่องรางของขลังนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้โดยทำให้วิถีชีวิตที่เร่งรีบ มีการแข่งขันกันสูง และมีความกังวล ได้มีกำลังใจ มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจให้รู้สึกดีและปลอดภัยมากขึ้น โดยเครื่องรางของขลังที่เคยได้รับความนิยมและทำให้เศรษฐกิจของไทยมีการเงินที่แพร่สะพัดมากขึ้น จากที่หยุดนิ่งมานาน เพราะภาวะเศรษฐกิจของประเทศ คือ จตุคามรามเทพ เนื่องจากมีการโฆษณาที่ดี จูงใจในเรื่องของความร่ำรวย ทำให้มีผู้คนสนใจเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นไม่นานความนิยมในจตุคามรามเทพก็เริ่มหายไปแทนที่ด้วยพระพิฆเณศ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้เครื่องรางของขลังได้กลายเป็นเรื่องของกระแส และค่านิยม ซึ่งคนไทยเราก็จะเปลี่ยนสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจไปตลอดเวลาขึ้นอยู่กับปัจจัยของกระแสว่าเครื่องรางของขลังชิ้นใดจะเข้ามาสู่กระแสของการค้าที่เรียกว่าพาณิชย์ การสร้างเครื่องรางของขลังขึ้นมาให้เป็นการพาณิชย์หรือการค้ามากเกินไปนั้นจึงอาจทำให้คนเราห่างเหินจากพุทธศาสนามากขึ้น และเป็นสาเหตุให้พุทธศาสนาเสื่อมลงได้ในที่สุด (บ้านจอมยุทธ์, 2564)

ความหมายของการทำบุญที่เปลี่ยนไปดังกล่าวสอดคล้องกับเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ของสังคมที่มีจุดหมายในการทำบุญเพื่อสนองกิเลสของมนุษย์ โดยหวังว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จะเป็นทางลัดที่ช่วยดลบันดาลในสิ่งที่ต้องการได้ ทัศนะดังกล่าวชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมการทำบุญจากระบบบุญกุศลมาเป็น ระบบผลประโยชน์ โดยทำให้ผู้คนเกิดความเชื่อถือศรัทธาว่าไสยศาสตร์เป็นความจริง สอดคล้องกับ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่เห็นว่าทั้งไสยศาสตร์และระบบวัตถุนิยมบริโภคนิยมต่างสนับสนุน ซึ่งกันและกัน

“นักรอผลดลบันดาลหรือนักหวังพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกกับนักเสพบริโภคนั้นไปกันได้ดี และมักจะรวมอยู่ในคนเดียวทั้งสองพวกนั้นมีลักษณะร่วมกันคือไม่อยากทำและไม่เพียรพยายามที่จะทำ เรียก ได้ว่ามีชีวิตอยู่ในวิถีแห่งความเสื่อม” (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1998) อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง, 2564)

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่คนไทยเชื่อถือเครื่องรางของขลัง ทั้งที่เป็นเรื่องนอกพุทธศาสนานั้นสอดคล้องไปตามลักษณะของสังคมพุทธที่ให้อิสระและเสรีภาพทางความคิดความเชื่อของแต่ละบุคคล ทั้งการเชื่อเครื่องรางของขลังในสังคมไทยนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ธรรมดาและไม่เสียหาย เพราะแม้ว่าจะเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ แต่คนไทยก็ถือว่าพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมไทยมาช้านาน จึงสามารถอยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืนได้ แต่อย่างไรก็ตามเราก็ควรที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้หลุดจากความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีไป (บ้านจอมยุทธ, 2564)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) เห็นว่าสังคมไทยยังมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา กล่าวคือ ไสยศาสตร์ทำให้คนงมงาย มีความหวังในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่าที่จะเชื่อในหลักคำ

สอน ว่าด้วยว่าด้วยเรื่องหลักของเหตุผลและหลักกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของการมีปัญญา (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1997) จะเห็นได้ว่า ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยเข้าหาไสยศาสตร์ตามกระแสพุทธพาณิชย์ที่เห็นพุทธศาสนาเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งการเกิดของกระแสพระสัทธรรมปฏิรูป สำนักหรือลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ที่มักมีแนวคิดที่ปะปนกันระหว่างพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ ส่งผลให้วัดกลายมาเป็นพื้นที่ของไสยศาสตร์มากกว่าพุทธศาสนา คนเข้าวัดเพราะต้องการไสยศาสตร์มากกว่าธรรมะ (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 1999 อ้างใน จักรพันธ์ แสงทอง, 2564)

กรณีตัวอย่าง: บทบาทและผลกระทบต่อสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทย

1) **ผลกระทบต่อสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการโทรทัศน์**

รายการโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคม ฉะนั้น โครงสร้างและวิธีการนำเสนอของรายการโทรทัศน์จึงส่วนสำคัญอย่างมากในการสื่อสาร ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกกรณีตัวอย่างรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ คือ รายการเลขอวดกรรม ซึ่ง ภัททราวรดา วิไลลอย (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างรายการเลขอวดกรรมมีลักษณะสอดคล้องกับแบบจำลองการสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร (sender) ได้แก่ ผู้สร้างกรรม ทำหน้าที่เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นวิทยาทานแก่ผู้ชม ในขณะเดียวกันก็ทำ หน้าที่เป็นผู้รับสาร (receiver) มีหน้าที่ในการรับฟังการอ่านเรื่องราวที่ทำนายจากตัวเลขวัน เดือน ปีเกิดและข้อเสนอแนะ ด้านความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจากผู้ถอดรหัสกรรม ซึ่งผู้ถอดรหัสกรรมก็ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับ สารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน โดยเนื้อหาของสาร (message) จะมุ่งเน้นไปที่การนำเสนอเรื่องราวความ หมายของตัวเลขที่เชื่อมโยงเข้ากับเหตุการณ์กรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ถูกนำเสนอออกมาใน รูปแบบความเชื่อด้านต่าง ๆ ผ่านสื่อ (channel) ซึ่งก็คือสื่อบุคคล และอุปกรณ์ในการแสดงการเชื่อมโยงตัวเลข (ไวท์บอร์ดสีขาว) และเรื่องราวของผู้สร้างกรรม

ด้านบทบาทของรายการเลขอวดกรรมในการสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อศึกษาโครงสร้างทางสังคมพบว่าสถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางสังคม จึงได้รับความคาดหวังจากคนในสังคมให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ ของสื่อมวลชนในการสื่อสารด้านวัฒนธรรมตามหลักทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งพบว่ารายการเลขอวดกรรมได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูล ข่าวสาร (information) ด้วยการ ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องกรรมผ่านคำบอกเล่าเรื่องราวกรรมและผลของกรรมของผู้สร้างกรรม ควบคู่ไปกับการ

ประกอบสร้างความเชื่อเรื่องตัวเลขว่าสามารถทำนายกรรมได้ ทำให้ความเชื่อเรื่องตัวเลขได้รับสถาปนาความ น่าเชื่อถือโดยสถาบันสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ (correlation) ให้กับคนและ สถาบันต่าง ๆ ในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการปลอบประโลมให้กำลังใจ การสร้าง ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว การแนะแนวทางในการดำเนินชีวิต และการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งรายการ เลขอวดกรรมให้ผู้ถอดรหัสกรรมทำหน้าที่กระตุ้นเตือน ให้ข้อคิด ข้อแนะนำด้วยแนวคิดความเชื่อด้านต่าง ๆ เช่น ข้อคิดจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่าทำเช่นไรก็ย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น ข้อเท็จจริงทางการแพทย์ ด้านสุขภาพและสุขภาพจิต และข้อควรปฏิบัติทางกฎหมาย เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

รายการเลขอวดกรรมยังทำหน้าที่ในการสืบต่อวัฒนธรรม (continuity) ด้วยการผลิตซ้ำ (reproduction) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมให้คงอยู่ในสังคมไทย ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ผสมผสานระหว่างรายการประเภท ความเชื่อหรือเรื่องเล่า (fiction) ซึ่งทางรายการได้นำความเชื่อเรื่องตัวเลขมาผูกโยงกับเรื่องราว ส่วนบุคคล และนำเสนอโดยใช้ข้อเท็จจริง (factual) จากการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากปากคำของบุคคลนั้น ๆ ซึ่ง ทำให้ลักษณะเนื้อหาและการนำเสนอของรายการเลขอวดกรรม มีความก้ำกึ่งระหว่างเรื่องเล่า (fiction) และ เรื่องจริง (non-fiction) ด้วยเหตุนี้ บทบาทของรายการเลขอวดกรรมใน การสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม จึงเป็นทั้งการสะท้อน (reflection) ให้เห็นว่า กรรมเป็นเรื่องของทุกคน ไม่ว่าผู้ใดเมื่อได้ทำกรรมลงไปแล้ว ย่อมต้องพบเจอกับผลของการกระทำนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดาหรือดารานักแสดงที่ โด่งดังก็ตาม นอกจากนี้ รายการเลขอวดกรรมยังมีบทบาทในการประกอบสร้างความหมายใหม่ที่เกี่ยวโยง ความเชื่อด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากความเชื่อที่เป็นค่านิยมหลักในสังคมไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องดวงชะตา ความเชื่อเรื่องตัวเลข เช่น เลขวันที่เกิด เลขที่บ้าน เลขทะเบียนรถ ตลอดจนความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาที่มี ความเกี่ยวข้องกับการกระทำในชีวิตของมนุษย์

2) ผลกระทบต่อสังคมจากการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าว

สำหรับประเด็นการนำเสนอเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์และการเสี่ยงโชคในรายการข่าวปัจจุบัน แม้จะไม่ใช่เรื่อง ผิดกฎหมาย แต่ในแง่จริยธรรมทางวิชาชีพสื่อแล้ว พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความสนใจ ของผู้รับชมข่าวสาร จนทำให้มุมมองด้านวิทยาศาสตร์การสืบหาและพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือปัญหาเชิงโครงสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องราวที่รายงาน ถูกลดทอนความสำคัญไม่ถูกพูดถึงหรือไม่ได้รับความสนใจจากสังคมอย่างที่ควรจะเป็น และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นการสร้างมาตรฐานการทำงานหรือสูตรสำเร็จของการรายงานข่าวที่มักเชื่อมโยงข่าวต่าง ๆ กับความเชื่อทางไสยศาสตร์

และโชคลาง เพื่อเรียกความสนใจจากผู้รับชม สร้างและสืบต่อวงจรที่ไม่รู้จบสิ้นของการสร้างและการเสพย์สื่อ กับทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์เพื่อการเสี่ยงโชค (MEDIA ALERT, 2564) เช่น กรณีการนำเสนอข่าวการเสียชีวิตน้องชมพู่ เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและเชื่อมโยงเรื่องไสยศาสตร์นั้น ถือเป็นการสร้างมลพิษในพื้นที่ข่าวให้กับสังคม นำเสนอความขัดแย้งขยายบาดแผล ขยี้ปมเรื่องส่วนตัว ไม่คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยไม่ยกระดับข่าวให้เกิดการกระตุ้นเตือนสังคม หรือถอดบทเรียนเพื่อป้องกันไม่ให้กระทำซ้ำ ดังนั้นควรมีกลไกคัดกรองคนทำสื่อ เพราะสื่อทำหน้าที่เหมือนตะเกียงและกระจก คอยส่องทางสะท้อนภาพสังคมที่เกิดขึ้นจริง (ชเนตตี ทินนาม, 2563)

บทที่ 5
กรณีศึกษาข้อกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงพัฒนาการ รูปแบบและกลไก และบทเรียนการกำกับดูแลสื่อในภาพรวม จากนั้นจะเน้นอธิบายในส่วนที่เกี่ยวกับรูปแบบ กลไก และข้อกฎหมายในการกำกับดูแลเนื้อหารายการสื่อที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทยในปัจจุบัน รวมถึงอธิบายให้เห็นถึงปัญหาในเชิงระบบและการบริหารจัดการ ช่องว่างและข้อท้าทาย ประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ และกรณีศึกษาจากต่างประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาการ รูปแบบและกลไก และบทเรียนการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

พัฒนาการและบทเรียนการกำกับสื่อเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ของประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น ยุค 4 ยุค คือ

1) ยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ (ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นเพียงสื่อบันเทิง) พ.ศ 2498-2539

2) ยุคแห่งการปฏิรูปโครงสร้างสื่อและเนื้อหาสื่อ พ.ศ. 2540-2556

3) ยุคคสช. ให้อำนาจ กสทช. กำกับดูแลสื่อ พ.ศ. 2557-2560

4) ยุควิกฤตความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ถูกสร้างผ่านสื่อ พ.ศ. 2561- ปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ (ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นเพียงสื่อบันเทิง) พ.ศ 2498-2539

ในช่วงนี้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ของประเทศไทย ถูกผูกขาดโดยรัฐบาล เนื่องจากมีสภาพวุ่นวายและความขัดแย้งทางการเมือง และถูกใช้เพื่อการโฆษณาทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกชาตินิยม กลไกการกำกับดูแลหลัก คือ การตรวจสอบเนื้อหาก่อนออกอากาศ (หรือการเซ็นเซอร์) และรัฐมิได้มีมาตรการด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพหรือกำกับดูแลเนื้อหารายการ เนื้อหารายการโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงเน้นความบันเทิงและการโฆษณา ขณะที่รายการข่าวทำหน้าที่ในการเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล

ในปี 2518 มีการจัดตั้งคณะกรรมการการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) และออกกฎระเบียบการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยเน้นการควบคุมเนื้อหาโดยมีอนุกรรมการตรวจเซ็นเซอร์รายการด้านโฆษณา ภาพยนตร์และละคร การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองยังคงเป็นสิ่งต้องห้าม หน่วยงานของรัฐที่ดูแลควบคุม เช่น กรมประชาสัมพันธ์กรมไปรษณีย์โทรเลข กระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรมตำรวจ เป็นต้น

ในปี 2535 มีการตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.) รัฐบาลได้ออกระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535 และยกเลิกการตรวจพิจารณาเนื้อหารายการ โดยให้คณะกรรมการของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ตรวจพิจารณากันเอง โดยเจ้าหน้าที่ในกองงาน กกช. จะทำหน้าที่ในการสอดส่องเนื้อหาหลังออกอากาศ มีการกำหนดเรื่องเวลาในการโฆษณาและการวางบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ให้สถานีชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร ตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษร สั่งระงับรายการที่ฝ่าฝืน เพิกถอนใบอนุญาตหรือสั่งให้ปิดสถานี โดย กกช. ทำงานเน้นหนักด้านการกำกับและเซ็นเซอร์เนื้อหา เฝ้าระวังรายการ แต่ยังไม่สามารถดูแลเนื้อหาให้ตอบสนองความต้องการหลากหลายของกลุ่มประชาชนได้

2) ยุคแห่งการปฏิรูปโครงสร้างสื่อและเนื้อหาสื่อ พ.ศ. 2540-2556

ยุคแห่งการปฏิรูปสื่อ โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพขอประชาชน ปลดปล่อยสื่อจากการควบคุมของรัฐ การปฏิรูปโครงสร้างสื่อและการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในสื่อมวลชนให้สนองประโยชน์สาธารณะ โดยรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 ได้บรรจุเจตนารมณ์ของการปฏิรูปสื่อซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุ ซึ่งเป็นทรัพยากรของสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม และกำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมบนหลักการของประโยชน์สาธารณะและการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวการกำกับดูแลเนื้อหายังคงเป็นหน้าที่ของ กกช.จนกระทั่ง ปี 2543 มีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ได้กำหนดให้มีการกำกับดูแล 2 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ซึ่งกำกับดูแลโทรคมนาคม และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ซึ่งเป็นองค์กรกำกับดูแลสำหรับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยกทช. สามารถจัดตั้งได้ในปี พ.ศ. 2547 แต่ กสช. ไม่สามารถสรรหาและจัดตั้งได้ ต้องหยุดชะงักและจบลงด้วยคำตัดสินของศาลปกครองสูงสุดที่ทำให้กระบวนการสรรหาเป็นโมฆะ ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวสื่อมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีการเกิดขึ้นของผู้ให้บริการโทรทัศน์ผ่านโครงข่ายอื่น นอกเหนือจากฟรีทีวี เช่น เคเบิลทีวี ทีวีดาวเทียมที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดระดับความเหมาะสมของรายการ พบลักษณะเนื้อหาที่อาจเป็นภัยในรายการประเภทละครว่ามีความรุนแรง อคติและภาพตัวแทนและเรื่องเพศ ความรุนแรงทางกายภาพทั้งต่อร่างกายต่อจิตใจ ต่อวัตถุ

ทางเพศ และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง สังคม ทางเพศ ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ มีการออกอากาศที่ไม่เป็นไปตามผังรายการ มีการแพร่ภาพรายการโดยไม่ได้ตรวจสอบรายการก่อนออกอากาศ มีเนื้อหารายการที่ไม่เหมาะสมแต่ไม่มีองค์กรในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ และมีการใช้ในทางการเมืองใช้ในการหาเสียง ปลุกปั่นและชักชวนให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมไปถึงสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ อวดอ้างข้อมูล อวดอ้างอานุภาพวัตถุมงคลโดยพระสงฆ์ส่งเสริมอบายมุข แสวงหาผลประโยชน์จากการทำนายดวง นำเด็กและเยาวชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์วัตถุมงคล และลบหลู่ ดูหมิ่นความเชื่ออื่น ๆ

ปี พ.ศ. 2549 เกิดการรัฐประหาร ได้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2540 จนกระทั่งปี พ.ศ.2550 มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ได้รับการรับรองโดยการลงประชามติจึงมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสื่ออย่างน้อย 5 ฉบับ รวมถึงพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้แนวทางในการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์โดยตรง นอกจากนี้ ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 47 ได้กำหนดให้มีองค์กรกำกับดูแลด้านการสื่อสารของประเทศเพียงองค์กรเดียว ซึ่งเป็นการยุบรวมองค์กรกำกับดูแลเดิม โดยมีการร่างและออกกฎหมายฉบับใหม่ เพื่อเป็นฐานไปสู่การตั้ง กสทช. แต่เนื่องจากสภาวะการเมืองกระบวนการร่างกฎหมายฉบับใหม่จึงยังไม่สามารถเริ่มต้นได้เนื่องจากยังไม่สามารถจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลได้

ปี พ.ศ. 2554 มีกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ขึ้น กสทช. มีภารกิจสำคัญในการกำกับดูแลกิจการโทรทัศน์ให้เข้ามาอยู่ในกรอบของกฎหมาย โดยใช้เครื่องมือ คือ กฎ ระเบียบ และประกาศที่อยู่ในอำนาจขององค์กร และยังมีภารกิจในการพัฒนาการประกอบกิจการโทรทัศน์ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี และพฤติกรรมคนดูที่เปลี่ยนแปลงไป กสทช.ทำหน้าที่เป็นองค์กรอิสระ และในปี พ.ศ.2555 มีการแต่งตั้ง“คณะอนุกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการ” ขึ้น ตามคำสั่งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ที่ 19/2555 โดยมีอำนาจหน้าที่

1. จัดทำหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดมาตรฐานของเนื้อหารายการและผังรายการสำหรับใบอนุญาตประกอบกิจการแต่ละประเภทเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประกอบกิจการที่ได้รับอนุญาต

2. ให้ความเห็นชอบหรือข้อเสนอแนะในการกำหนดกลไกหรือเครื่องมือการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลจากการกำกับดูแลเนื้อหาและผังรายการต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

3. รายงานผลการดำเนินการตามหลักเกณฑ์มาตรฐานของเนื้อหารายการและผังรายการและผลการเฝ้าระวังเนื้อหารายการของผู้รับใบอนุญาต ตลอดจนให้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

4. วินิจฉัยและจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการพิจารณาอนุญาตหรือออกคำสั่งแก้ไขผังรายการที่ผู้รับใบอนุญาตนำส่งหรือขอเปลี่ยนแปลงตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2551 ต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

5. ประเมินผลกระทบจากการกำกับดูแลด้านเนื้อหารายการและผังรายการเพื่อลดระดับการกำกับดูแลในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม

6. ร้องขอให้บุคคลดำเนินการชี้แจงหรือจัดส่งเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามอำนาจหน้าที่

7. จัดการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อร่างหลักเกณฑ์มาตรฐานของเนื้อหารายการและผังรายการและจัดการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้รับใบอนุญาตเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความเห็นประกอบการศึกษา วิเคราะห์และดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

8. จัดทำข้อเสนอต่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในการพิจาณาแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการโดยให้คณะทำงานดังกล่าวมีระยะเวลาการปฏิบัติงานครั้งละไม่เกิน 3 เดือน และ

9. ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์มอบหมาย (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2559)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปีพ.ศ. 2554-2556 ถึงแม้ กสทช.จะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติมีการดำเนินการกำกับในลักษณะ “ปล่อย” จนกระทั่งมีทีวีกลุ่มการเมืองต่าง ๆ สามารถถ่ายทอดสดการชุมนุมและใช้ภาษาหยาบคายออกอากาศได้ ไม่มีกติกาหรือแนวปฏิบัติกำกับ ซึ่งเวลานั้นได้มีคนมาร้องเรียนแต่ กสทช.ก็ไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด (ILaw Freedom, 2562)

3) ยุคคสช. ให้อำนาจ กสทช. กำกับดูแลสื่อ พ.ศ. 2557-2560

ในช่วงปี พ.ศ.2557 จากการรัฐประหารโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการออกมาตรการควบคุมสื่ออย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติได้อาศัย กสทช. เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อโดยเฉพาะเนื้อหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ กองทัพบกประกาศใช้ พ.ร.บ. กฎอัยการศึก พ.ศ.2457 และได้ออกประกาศควบคุมสื่อห้ามก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือต่อต้านการปฏิบัติงานของกองทัพ และมีการส่งกำลังเข้าควบคุมการทำงานของสื่อ ทำให้สื่อวิทยุและโทรทัศน์

ในประเทศไทยทุกช่องทั้งระบบแอนะล็อก ดิจิทัล ดาวเทียม เคเบิลทีวี วิทยุหลักและวิทยุชุมชนต้องหยุดการออกอากาศรายการปกติและแพร่สัญญาณรายการของกองทัพบกเท่านั้น

หลังการรัฐประหาร กสทช. ยังคงทำหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ต่อไป หากแต่เป็นอำนาจที่อยู่ภายใต้การปกครองโดย คสช. กฎหมายสำคัญที่ คสช. ใช้ในการควบคุมและกำกับดูแลเนื้อหาสื่อวิทยุและโทรทัศน์ 2 ฉบับ ได้แก่ประกาศ คสช. ฉบับที่ 97/2557 และประกาศ คสช. ฉบับที่ 103/2557 โดยประกาศฉบับที่ 97/2557 คือการกำกับเนื้อหาที่มีลักษณะดังนี้

1. ข้อความอันเป็นเท็จหรือที่ส่อไปในทางหมิ่นประมาท หรือสร้างความเกลียดชังต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ องค์รัชทายาท และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

2. ข่าวสารที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ รวมทั้งหมิ่นประมาทบุคคลอื่น

3. การวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยมีเจตนาไม่สุจริตเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ คสช. ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ

4. ข้อมูลเสียง ภาพ วีดิทัศน์ ความลับของการปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่าง ๆ

5. ข้อมูลข่าวสารที่ส่อให้เกิดความสับสน ยั่วยุ ปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง หรือสร้างให้เกิดความแตกแยกในราชอาณาจักร

6. การชักชวน ซ่องสุม ให้มีการรวมกลุ่มก่อการอันเกิดการต่อต้านเจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องของ คสช.

7. การขู่จะประทุษร้ายหรือทำร้ายบุคคล อันนำไปสู่ความตื่นตระหนก หวาดกลัวแก่ประชาชน

ในขณะที่ มาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ มีองค์ประกอบความผิด 2 ส่วนคือ ขัดความมั่นคงของชาติและกระทบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่เมื่อมีประกาศ คสช. ก็เกิดกรณีที่ลงโทษทีวีที่วิพากษ์วิจารณ์การเมืองและวิพากษ์วิจารณ์คสช. ซึ่งก่อนรัฐประหารก็มองว่าเป็นเสรีภาพและค่อนข้างเป็นเสรีภาพเกินขอบเขต โดยให้ทีวีถ่ายทอดการชุมนุม 24 ชั่วโมง ไม่ได้มีการลงโทษ ซึ่งสร้างมาตรฐานว่า สามารถวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองได้ ทั้งนี้ที่ผ่านมาเนื้อหาที่กสทช. มักจะใช้มาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 เอาผิดคือเนื้อหาก้ำกึ่งอนาจาร เนื้อหาที่กระทบเด็ก เนื้อหาการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์หรือทางวัฒนธรรม เท่านั้น ยังไม่พบการเอาผิดในประเด็นทางการเมืองแต่อย่างใด รวมทั้ง ผู้ประกอบวิชาชีพและองค์กรสื่อเองก็ไม่ได้คำนึงถึงจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพของตนเอง ประกอบกับการกำกับดูแลกันเองของสภาวิชาชีพ/องค์กรวิชาชีพข่าว ทำให้มีกระบวนการพิจารณาเรื่องร้องเรียนและมาตรการลงโทษทางจริยธรรมที่ไร้ประสิทธิภาพจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังอีกทั้งไม่มีบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การกำกับดูแลกันเองไม่ได้รับความศรัทธาจากประชาชน

4) ยุควิกฤต ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ถูกสร้างผ่านสื่อ พ.ศ. 2561- ปัจจุบัน

ยุคของการเกิดวิกฤตสื่อ เกิดภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมสื่อ รวมทั้งการเข้ามาแทรกแซงและควบคุมสื่อของรัฐบาล และเน้นในการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อผ่านมาตรา 37 ของ พ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 ซึ่งมาตราดังกล่าวมีอำนาจที่กว้าง โดยห้ามออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาเข้าข่าย 5 ลักษณะได้แก่

1. รายการที่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. รายการที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ

3. รายการที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4. รายการที่มีการกระทำซึ่งเข้าลักษณะลามกอนาจาร

5. รายการที่มีผลกระทบต่อการให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง และในช่วงหลังปี 2560 เป็นมา มีการลงโทษสื่อไปแล้วไม่น้อยกว่า 59 ครั้ง เฉลี่ยประมาณปีละเกือบ 12 ครั้ง บทลงโทษรุนแรงที่สุด คือ การเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบกิจการ จนเกิดเป็นคำถามต่อการปฏิบัติงานของกสทช. ว่ากระทำการที่สมควรแก่เหตุหรือเลือกปฏิบัติต่อสื่อที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐหรือไม่

จากการที่เน้นกำกับดูแลเนื้อที่เป็นประเด็นทางการเมือง ควบคุมการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เน้นประเด็นความมั่นคง จนทำให้เกิดช่องว่างในการดูแลควบคุมสื่อประเด็นอื่น ๆ เช่น เนื้อหาที่มีลักษณะงมงาย ไสยศาสตร์ โฆษณาเกินจริง หรือแม้แต่ภาษาหยาบคาย กสทช. ไม่ให้ความสำคัญและไม่ผิดต่อมาตรา 37 ของพ.ร.บ.ประกอบกิจการฯ 2551 หากเทียบข่าวการเมือง ในช่วงนี้เอง ทำให้สื่อพยายามหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และเลือกนำเสนอข่าวในประเด็นอื่น ๆ เช่น ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อด้านไสยศาสตร์ โชคลาภ วัตถุมงคล สร้างความเชื่อเกินจริง เพราะมีผู้ชมติดตามเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นช่วงที่ประเทศไทยมีการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีสภาวะเศรษฐกิจค่อนข้างตกต่ำ ประชาชนตกงาน ไม่มีรายได้ ประชาชนหาจึงหันมาหาที่พึ่งทางใจ ให้ความสำคัญกับการเสี่ยงโชค เล่นพนัน และพกเครื่องรางของขลัง จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อเลือกนำเสนอด้านไสยศาสตร์ความเชื่อมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน จนลืมประเด็นจรรยาบรรณของสื่อ (ILaw Freedom, 2562) ทำให้ในช่วงปี 2561 สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติมีมติรับรอง และให้ประกาศใช้แนวปฏิบัติสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2561 เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมาพบว่ามีสื่อมวลชนนำเสนอข้อมูล ข่าว และภาพข่าว ในเรื่องไสยศาสตร์ และความเชื่อเรื่องงมงาย รวมถึงการให้ข้อมูลสนับสนุนการทายผลตัวเลขสลากกินแบ่งรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น คณะกรรมการจริยธรรมเห็นว่า การนำเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าว อาจละเมิดข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 ที่ระบุว่า “หนังสือพิมพ์พึงหลีกเลี่ยงการเผยแพร่ประกาศโฆษณาที่มีเหตุให้น่าเชื่อว่า

เจ้าของประกาศโฆษณานั้น เจตนาจะทำให้ผู้อ่านหลงเชื่อในสิ่งที่งมงาย” ซึ่งแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าวมีทั้งหมด 9 ข้อ คือ

1. ต้องไม่ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสลากพนัน หรือสื่อสารไปในทำนองที่สนับสนุนการเล่นสลากพนัน หรือการพนันรูปแบบอื่น ๆ เว้นแต่สลากดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการกุศล

2. ต้องไม่นำเสนอแหล่งที่มา วิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงไปในรายงานข่าวภาพข่าวหรือสามารถนำไปใช้ในการเล่นพนันได้โดยไม่ต้องตีความ หรือสื่อความหมายอื่น ๆ

3. ต้องไม่นำเสนอข่าวสารการพนันทุกรูปแบบในบริบทที่ปรากฏภาพ เนื้อหา ข้อมูลของเด็กเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมเล่น ร่วมหาตัวเลข หรือมีส่วนในการเป็นพรีเซ็นเตอร์หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากเงินสลาก และเงินกองทุนสลากในทุกกรณี

4. ต้องไม่นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนัน หรือสลากพนัน ที่ได้มาจากศิลปิน ดารา หรือบุคคลสาธารณะ อันนำไปสู่การจูงใจให้เล่นการพนัน

5. ต้องไม่นำเสนอเนื้อหาสนับสนุนการเล่นพนัน หรือสลากพนันในระหว่างการถ่ายทอดสดทางวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ในการจับรางวัลสลากพนันแก่ผู้ชมทั่วไปว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์การกุศล หรือช่วยแก้ปัญหาชีวิต หาทางออกในปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องปกติในสังคมสำหรับการเล่นพนันหรือซื้อสลากพนัน

6. พึงนำเสนอข่าวสารที่เน้นความสมดุล รอบด้าน ของผู้เล่นการพนันแล้วไม่ประสบความสำเร็จหรือโอกาสที่จะเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย และผลกระทบของการเล่นพนันที่เกิดขึ้น

7. พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก

8. พึงระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยชี้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้

9. พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล

กล่าวโดยสรุป ในยุคสื่อถูกผูกขาดและควบคุมโดยรัฐ พ.ศ 2498-2539 ประเทศมีความขัดแย้งทางการเมือง รัฐบาลจึงใช้สื่อเน้นเพื่อการโฆษณาทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกชาตินิยม และรัฐไม่ได้มีมาตรการด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพหรือกำกับดูแลเนื้อหารายการ เนื้อหารายการโทรทัศน์ในขณะนั้นจึงเน้นความบันเทิงและการโฆษณา ขณะที่รายการข่าวทำหน้าที่ในการเป็นกระบอกเสียงให้

รัฐบาล สื่อที่ออกมาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในช่วงนั้นจึงเป็นเพียงแค่สื่อบันเทิง ต่อมาจุดเปลี่ยนเกิดขึ้นในช่วงปฏิรูปสื่อ 2540 โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพขอประชาชน ปลดปล่อยสื่อจากการควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงฯ ไม่มีองค์กรในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ จึงเกิดช่องว่าง มีสื่อเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีเนื้อหารายการที่ไม่เหมาะสม สื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้นมากในช่วงนี้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในช่วง 2554-2556 จะมีการตั้ง กสทช.ขึ้นมาเพื่อกำกับดูแลแต่ก็ไม่ได้มีการจัดการดูแลอย่างจริงจัง สื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกินจริงมอบเมาประชาชนก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการเข้ามาของคสช. ที่เข้ามาแทรกแซงและควบคุมสื่อออกกฎหมายเอาผิดสื่อที่นำเสนอข่าวทางการเมืองวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ยิ่งทำให้การนำเสนอสื่อในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นทางเลือกให้สื่อเลือกนำเสนอมากขึ้นในปัจจุบัน

2. ข้อกฎหมาย นโยบาย และกลไกในการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในปัจจุบัน

เนื่องจากสถานการณ์ปัจุบัน สื่อมวลชนมีการนำเสนอข่าว เนื้อหาข่าว การแสดงความคิดเห็นเน้นไปในลักษณะการนำเสนอเรื่องความเชื่อส่วนบุคคล เรื่องเหนือธรรมชาติ ไสยศาสตร์ อันนำไปสู่การสร้างความงมงาย รวมถึงการให้ข้อมูลสนับสนุนการเล่นพนัน การเข้าร่วมกิจกรรมเสี่ยงโชคสินค้าและบริการรวมถึงการทายผลตัวเลขสลากพนัน หลายภาคส่วนจึงมีการกำหนดข้อกฎหมาย ระบบ กลไกหรือแนวทางปฏิบัติร่วมกันของสื่อมวลชนในการกำกับดูแลสื่อเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยในหัวข้อนี้จะแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกับกำดูแลสื่อ และกลไก ระเบียบแนวปฏิบัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกับกำดูแลสื่อ

ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. กำกับดูแลโดยองค์กรของรัฐ โดยใช้อำนาจผ่านกฎหมาย ผ่านพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37

2. กำกับดูแลกันเอง ผ่านองค์กรวิชาชีพฯ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39 และ

3. กำกับดูแลตนเอง โดยแต่ละองค์กรสื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของตนเอง ภายใต้มาตรฐานจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพแผนแม่บทกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2555 – 2559 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กำกับดูแลโดยองค์กรของรัฐ โดยใช้อำนาจผ่านกฎหมาย ผ่านพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37

มาตรา 37 ในหมวด 2 ว่าด้วยรายการของกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มีเนื้อความระบุว่า ห้ามมิให้ออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือมีการกระทำซึ่งเข้าลักษณะลามกอนาจารหรือมีผลกระทบต่อการให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง

ผู้รับใบอนุญาตมีหน้าที่ตรวจสอบและให้ระงับการออกอากาศรายการที่มีคุณลักษณะตามวรรคหนึ่ง หากผู้รับอนุญาตไม่ดำเนินการ ให้กรรมการซึ่งคณะกรรมการมอบหมายมีอำนาจสั่งด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือให้ระงับการออกอาการายการนั้นได้ทันทีและให้คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าวโดยพลัน ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนแล้วเห็นว่า การกระทำดังกล่าวเกิดจากการละเลยของผู้รับใบอนุญาตจริง ให้คณะกรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้รับใบอนุญาตดำเนินการแก้ไขตามที่สมควรหรืออาจพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตก็ได้

จากข้อความข้างต้น เป็นข้อกฎหมายที่รัฐใช้กำกับดูแล สำหรับการกำกับดูแลโดยอำนาจรัฐ (statutory Regulation) มักเป็นมาตรการออกคำสั่งและควบคุม (Command and Control) เน้นการใช้ข้อกฎหมายและการบังคับใช้ของหน่วยงานที่มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดบทลงโทษโดยอาจประกอบด้วยหน่วยงานด้านการบังคับใช้กฎหมาย (ตำรวจ) หน่วยงานกำกับดูแลด้านการแข่งขัน หน่วยงานกำกับดูแลเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ฯลฯ มีความสามารถในการบังคับใช้เนื่องจากมีบทลงโทษตามอำนาจทางกฎหมาย โดยมีลักษณะ การกำกับดูแลได้ 4 วิธี

1. กำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมาย (Make the Content Illegal) กำหนดเนื้อหาที่ไม่พึงประสงค์แล้วใช้กฎหมายในการห้ามเผยแพร่ออกอากาศเนื้อหานั้น เช่น การห้ามนำเสนอเนื้อหาที่ก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครอง เป็นต้น โดยมีข้อควรระวังในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก

2.จำกัดการผลิตเนื้อหา (Limit Production) สำหรับเนื้อหาบางประเภทที่พิจารณาแล้วว่าไม่เป็นภัยร้ายแรงจนถึงขั้นกำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายแต่ยังสมควรจำกัดปริมาณเนื้อหานั้น หรืออาจมีการจำกัดไปถึงต้นตอของเนื้อหา

3. จำกัดการเข้าถึงเนื้อหา (Limit Access) การกำหนดแนวทางหรือวิธีการในการเข้าถึงเนื้อหาบางประเภทให้เข้าถึงได้ยากขึ้น สำหรับวิทยุและโทรทัศน์ อาจทำได้เช่น กำหนดระดับของเนื้อหา (Rating System) ซึ่งอาจกำหนดอายุของผู้ชม/ผู้ฟังเป็นเกณฑ์ (Age Constraint) ได้ และหรือกำหนดเวลาในการแพร่ภาพออกอากาศของเนื้อหาบางประเภท เช่น กำหนดให้รายการที่มีเนื้อหาสำหรับผู้ใหญ่ ให้แพร่ภาพออกอากาศได้ในเวลาดึก เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนได้รับชมรับฟังเนื้อหาดังกล่าว

4. การสกัดหรือปิดกั้นการเข้าถึงเนื้อหา (Block Access) ในบางกรณีที่อาจไม่สามารถจัดการกับต้นตอของปัญหาได้ จึงมีการสกัดการเข้าถึงเนื้อหาดังกล่าว โดยวิธีการนี้ใช้บ่อยครั้งสำหรับสื่อออนไลน์ สำหรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์อาจใช้การสกัดเนื้อหาจากต่างประเทศมายังประเทศไทย

2) กำกับดูแลกันเองผ่านองค์กรวิชาชีพฯ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 39

มาตรา 39 อยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยการส่งเสริมและควบคุมจริธรรมแห่งวิชาชีพและการคุ้มครองผู้เสียหายจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มีเนื้อความระบุว่า ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาตผู้ผลิตรายการและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำาหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพและควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม การจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรตามวรรคหนึ่งต้องคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กร

ในการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ให้แต่ละองค์กรตามวรรคหนึ่งจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมจริยธรรมขึ้นโดยมีองค์ประกอบและให้คำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

มาตรา 39 ได้เปิดช่องให้สื่อมวลชนสามารถกำกับดูแลกันเอง (Self-Regulation) ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกลไกที่สื่อมวลชนใช้ในการควบคุมการทำงานของสื่อด้วยกันเอง เพื่อให้สื่อมวลชนยังคงมีเสรีภาพภายใต้ความรับผิดชอบในการนำเสนอข่าวสาร โดยการกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชนนั้นช่วยป้องกันการแทรกแซงจากรัฐบาลเนื่องจากสื่อมวลชนเองจะมีความเข้าใจถึงธรรมชาติในการทำงานของสื่อได้ดีกว่าหน่วยงานของรัฐ ซึ่งการกำกับดูแลกันเองอาศัยหลักของจริยธรรมที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และจะมีประสิทธิภาพได้ต้องมีองค์ประกอบ สำคัญ 3 ประการคือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกฎหมายที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพของสื่อ

2. กลไกการกำกับดูแลกันเองที่อยู่บนหลักการของความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และเป็นประชาธิปไตย

3. การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและประชาชน โดยการกำกับดูแลกันเองของสื่อนั้นมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยน และมีประสิทธิภาพมากกว่าการควบคุมจากรัฐ อีกทั้งการกำกับดูแล

กันเองของสื่อนั้นยังสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสื่อมวลชนด้วย ซึ่ง พัชราภา เอื้ออมรวนิช (2562) ได้ให้เหตุผลที่สื่อมวลชนควรมีการพัฒนาการกำกับดูแลกันเองไว้ดังนี้

1. การกำกับดูแลกันเองช่วยให้กองบรรณาธิการมีอิสระ
2. การกำกับดูแลกันเองช่วยให้ถูกแทรกแซงจากรัฐได้น้อย
3. การกำกับดูแลกันเองช่วยส่งเสริมให้สื่อมวลชนมีคุณภาพ
4. การกำกับดูแลกันเองเป็นหลักฐานของความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
5. การกำกับดูแลกันเองช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้

ส่วนการกำกับดูแลกันเอง โดยองค์กรธุรกิจด้วยการใช้จรรยาบรรณทางวิชาชีพตามความสมัครใจ โดยมีหลักสำคัญ 10 ประการ คือ

1. ระบบการควบคุมกันเองควรเป็นสากล เป็นที่ยอมรับของนักวิชาชีพ นักโฆษณาเอเจนซีและสื่อมวลชน โดยได้รับการสนับสนุนจากธุรกิจสื่อเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น

2. การจัดตั้งกองทุนที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน

3. การบริหารจัดการควรเป็นอิสระจากองค์กรธุรกิจที่ให้ทุน เป็นการดำเนินงานที่ต้องมีความน่าเชื่อถือต่อบุคคลภายนอก

4. ควรมีการกำหนดจรรยาบรรณทางวิชาชีพซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

5. ควรจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงาน (Guidance Notes) ให้กับสมาชิกประกอบการดำเนินงาน

6. การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อร้องเรียนต้องมีความเที่ยงตรง ฉับไว และมีประสิทธิภาพซึ่งจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรได้

7. คณะกรรมการพิจารณาข้อร้องเรียนควรมีความเป็นกลางและปลอดจากการแทรกแซงของรัฐและองค์กรอื่น ๆ การทำงานต้องโปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้

8. มีการดำเนินงานกับผู้ฝ่าฝืนอย่างมีประสิทธิภาพและสื่อต่าง ๆ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

9. ควรมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ อาจเป็นการตรวจสอบตามประเภทสื่อหรือตรวจสอบตามประเด็นปัญหา

10. ผู้บริโภคควรตระหนักรู้ว่าสามารถส่งข้อร้องเรียนไปยังช่องทางใด ในขณะเดียวกันธุรกิจควรปฏิบัติตามจรรยาบรรณและขั้นตอนต่าง ๆ อย่างถูกต้องในขณะที่กำกับดูแลกันเอง

แม้พระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว จะมีผลบังคับใช้มานานแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า กสทช. ยังไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ประกอบวิชาชีพขึ้นเป็นองค์กรเพื่อการกำกับดูแลกันเองภายใต้มาตรฐานจริยธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะได้จริงจัง อีกทั้งยังไม่พบ

การเกิดขึ้นขององค์กรใดเพื่อจัดทำแนวทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนได้รับการส่งเสริมแลคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไปพร้อม ๆ กับการสร้างกลไกในการกำกับดูแลด้านจริยธรรมเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2559)

3) กำกับดูแลตนเองโดยแต่ละองค์กรสื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของตนเองภายใต้มาตรฐานจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2555 – 2559

สาระสำคัญของมาตราฐานจริยธรรมและการกำกับดูแลกันเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ คือ

1. กำหนดกรอบจริยธรรมและจรรยาบรรณ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับองค์กรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ 8 ข้อ ได้แก่ หลักผลประโยชน์สาธารณะ หลักความเป็นอิสระ หลักสิทธิมนุษยชน หลักความสุจริตซื่อสัตย์ หลักความโปร่งใส หลักการยอมรับการตรวจสอบ หลักธรรมาภิบาล หลักความคุ้มค่า ระดับผู้ประกอบวิชาชีพกระจายเสียงและโทรทัศน์ 14 หลักการ ได้แก่ จริยธรรม ความเป็นอิสระ สิทธิมนุษยชน ความทั่วถึง หลักความเท่าเทียม ความหลากหลาย การพัฒนา หลักพื้นที่สาธารณะ หลักความถูกต้องเที่ยงตรง วัตถุวิสัย หลักความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ความสมดุลเป็นธรรม ผลประโยชน์สาธารณะ และหลักเกียรติยศ ศักดิ์ศรี

2. กำหนดแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของการประกอบวิชาชีพ 8 หลักการ ได้แก่ 1) ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เที่ยงตรง ครบถ้วน สมดุล และเป็นธรรม 2) สิทธิมนุษยชน สิทธิส่วนบุคคล สิทธิในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงข้อมูลส่วนตัว 3) ความอิสระทางวิชาชีพ ความรับผิดชอบต่อสังคม ผลกระทบต่อผู้บริโภค 4) เคารพในลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา 5) ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติเพื่อสร้างสรรค์ สังคม ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) ปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่มีความเสี่ยงและเด็กที่ปรากฏในสื่อ 7) การให้พื้นที่สาธารณะ ข่าวสารสาธารณะในเหตุการณ์สาธารณะที่สำคัญ และ 8) การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (รดี ธนารักษ์, 2557)

ตามแผนแม่บทฯ ยุทธศาสตร์ที่ 5.2 การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์ในมิติเชิงเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง มีการใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุคมนาคมอย่างถูกต้องและปราศจากการรบกวน รวมถึงมีการแข่งขันเสรีภายใต้กติกาที่โปร่งใสและเป็นธรรม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ

1. เพื่อกำกับดูแลการประกอบกิจการในด้านเนื้อหาให้มีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและความหลากหลาย

2. เพื่อกำกับดูแลโฆษณามิให้ละเมิดสิทธิและเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

3. เพื่อกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุคมนาคมให้ถูกต้องตามกฎหมาย และมิให้เกิดการรบกวนซึ่งกันและกัน

4. เพื่อกำกับดูแลให้มีการแข่งขันอย่างเสรี ตลาดมีประสิทธิภาพ ภายใต้กฎกติกาที่โปร่งใส และเป็นธรรม

5. เพื่อให้มีมาตรการรองรับอย่างมีประสิทธิภาพกรณีที่มีภัยพิบัติหรือเหตุฉุกเฉิน

ส่วนแนวทางในการกำกับดูแล คือ

1. กำหนดหลักเกณฑ์และกติกาในการกำกับดูแลการประกอบกิจการด้านเนื้อหา

2. กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการอนุญาตให้ผู้รับใบอนุญาตต้องจัดเวลาให้แก่รายการที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์สังคมหรือรายการสำหรับเด็กและเยาวชน และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อเด็กและหลักสิทธิมนุษยชน

3. กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการให้บุคคลอื่นเช่าเวลาดำเนินรายการสำหรับผู้ได้รับใบอนุญาต

4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพกันเองภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรม

5. กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาโฆษณาอันมีลักษณะเป็นการค้ากำไรเกินควร หลอกลวงผู้บริโภค หรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ

6. สร้างกลไกการป้องกันโดยจัดการให้ความรู้ ทำความเข้าใจแก่ผู้สนใจเกี่ยวกับการใช้คลื่นและเครื่องวิทยุคมนาคมสำหรับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์อย่างถูกต้องและปราศจากการรบกวน

7. ประสานงานคลื่นความถี่เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการรบกวนการใช้คลื่นความถี่

8. ดำเนินการให้มีกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ

9. กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือก่อให้เกิดการไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

10. จัดทำหลักเกณฑ์การกำกับดูแลด้านราคาและอัตราค่าบริการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ให้เป็นธรรมต่อผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

2.2 กลไก ระเบียบ แนวปฏิบัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกับกำดูแลสื่อยังมีกลไก ระเบียบ แนวปฏิบัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อ

ทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565 ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565 มีข้อปฏิบัติจำนวน 11 ข้อ ดังนี้ (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ 2565)

1. ต้องไม่ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสลากพนัน หรือสื่อสารไปในทำนองที่สนับสนุนการเล่นสลากพนัน หรือการพนันรูปแบบอื่นๆ เว้นแต่สลากดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการกุศล

2. ต้องไม่นำเสนอแหล่งที่มา วิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงไปในรายงานข่าว ภาพข่าว หรือสามารถนำไปใช้ในการเล่นพนันได้โดยไม่ต้องตีความ หรือสื่อความหมายอื่นๆ

3. ต้องไม่นำเสนอข่าวสารการพนันทุกรูปแบบในบริบทที่ปรากฏภาพ เนื้อหา ข้อมูลของเด็กเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมเล่น ร่วมหาตัวเลข หรือมีส่วนในการเป็นพรีเซ็นเตอร์ หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากเงินสลาก และเงินกองทุนสลากในทุกกรณี

4. ต้องไม่นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนัน หรือสลากพนัน ที่ได้มาจากศิลปิน ดารา หรือบุคคลสาธารณะ อันนำไปสู่การจูงใจให้เล่นการพนัน

5. ต้องไม่นำเสนอเนื้อหาสนับสนุนการเล่นพนัน หรือสลากพนันในระหว่างการถ่ายทอดสดทางวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ในการจับรางวัลสลากพนันแก่ผู้ชมทั่วไปว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์การกุศลหรือช่วยแก้ปัญหาชีวิต หาทางออกในปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องปกติในสังคมสำหรับการเล่นพนันหรือซื้อสลากพนัน

6. พึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล

7. พึงระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้คนจำนวนมากเดินทางไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยชี้นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเล่นพนัน ซื้อสลากพนัน หรือสนับสนุนความเชื่ออันงมงายซึ่งพิสูจน์ไม่ได้

8. พึงระมัดระวังการนำเสนอข่าวจากบุคคลที่อ้างตัวว่ามีคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับข้อมูลความเชื่อทางไสยศาสตร์ และการทำนายผลการพนัน

9. พึงนำเสนอข่าวสารที่เน้นความสมดุล รอบด้าน ของผู้เล่นการพนันแล้วไม่ประสบความสำเร็จหรือโอกาสที่จะเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย และผลกระทบของการเล่นพนันที่เกิดขึ้น

10. พึงนำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก

11. ข่าว เนื้อหาข่าว การแสดงความคิดเห็น เนื้อหาทั่วไป ตามแนวปฏิบัติฉบับนี้หมายถึง ข่าวเนื้อหาข่าว การแสดงความคิดเห็น เนื้อหาทั่วไป ตามข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ พ.ศ. 2564

2) ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ พ.ศ. 2556

ในปี 2556 สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้ดำเนินการจัดทำแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ฯ ขึ้น โดยอ้างอิงจากคู่มือการจัดระดับความเหมาะสมของสื่อโทรทัศน์โดยกรมประชาสัมพันธ์และได้มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเหมาะสม ครอบคลุม และสอดคล้องกับรูปแบบของรายการโทรทัศน์ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยได้มีการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งผู้ประกอบกิจการ นักวิชาการ และองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักการและแนวคิดในการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์

1. การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการให้คำแนะนำสำหรับผู้ชม โดยเฉพาะพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ในการเลือกรับชมสื่อทางโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและเยาวชนในครอบครัว โดยมีหลักการในการจัดระดับความเหมาะสมของรายการ ดังนี้ 1) เป็นแนวทางและสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ที่ส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับผู้ชม 2) ส่งเสริมและพัฒนาระบบการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) ของกิจการวิทยุโทรทัศน์ 3) รักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการได้รับข้อมูลข่าวสาร 4) คำนึงถึงประโยชน์สุข ความปลอดภัยและพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และศักดิ์ศรีของเด็กและเยาวชน 5) สร้างมาตรฐานในการตรวจสอบเนื้อหาและเฝ้าระวังสื่อ บนหลักเกณฑ์และความเข้าใจเดียวกัน

2. การจำแนกเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ตามช่วงอายุของผู้ชมตามหลักการข้างต้น มีแนวคิดในการพิจารณา โดยแบ่งเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาที่ควรมีการจำกัด เป็นระบบการจำแนกเนื้อหาและการนำเสนอของรายการโทรทัศน์ เพื่อปกป้องเด็กและเยาวชนจากภาพ เสียง และ เนื้อหาของรายการโทรทัศน์ที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการและการเรียนรู้และเป็นแนวทางแก่สถานีวิทยุโทรทัศน์ในการพิจารณาจัดเวลาในการออกอากาศรายการให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชม 2) เนื้อหาที่ควรมีการส่งเสริม เป็นระบบการพิจารณาเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ที่สนับสนุน ด้านการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้ ของเด็ก และ เยาวชน อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์รายการที่มีคุณภาพ และการกำหนด

ทิศทางเพื่อการสนับสนุนรายการที่มีคุณภาพ รวมทั้ง เป็นการให้ความรู้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการเลือกรับชมรายการที่มีประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนในครอบครัว

หลักเกณฑ์การพิจารณาระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ การพิจารณาระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ประกอบด้วย 2 หลักเกณฑ์ ดังนี้

1. **หลักเกณฑ์ของระบบการจำแนกเนื้อหาที่ควรมีการจำกัด** พิจารณาจากภาพ เสียง และเนื้อหาในรายการ ประกอบกับเจตนาในการผลิต และการจัดทำวัตถุประสงค์และวิธีการในการนำเสนอภาพหรือเสียง น้ำหนักของการดำเนินเรื่อง รวมทั้ง มุมกล้องของการถ่ายทำ ที่ทำให้ผู้ชมรับรู้ในทางที่ไม่เหมาะสม และอาจมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมและพฤติกรรมในด้านลบ โดยพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ 1) พฤติกรรมและความรุนแรง 2) เรื่องทางเพศ และ 3) ภาษา

พฤติกรรมและความรุนแรง พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม ในเรื่องพฤติกรรมที่รุนแรง หรือนำไปสู่ความรุนแรงและอันตราย ประกอบด้วย 1) การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการนำเสนอที่ก่อหรือชักนำให้เกิดผลรุนแรง ต่อจิตใจของผู้ชม ทำให้เกิดความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความหดหู่ ความเศร้า ความเครียด ความสะเทือนใจอย่างรุนแรง รวมตลอดถึงองค์ประกอบของรายการที่ทำให้ผู้ชมตกใจกลัว ความน่าเกลียด สยดสยองขยะแขยง 2) การใช้ความรุนแรงกระทำต่อตนเอง บุคคลอื่น สิ่งมีชีวิตและวัตถุ 3) การใช้อาวุธ ยาเสพติด การแสดงภาพของการกระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงเนื้อหาที่ขัดต่อศีลธรรม และความสงบสุขของสังคม 4) การนำเสนอที่ก่อหรือชักนำให้เกิดการอคติ การเลือกปฏิบัติอันนำมาซึ่งการต่อต้านหรือล่วงละเมิดบุคคลหรือกลุ่มบุคคล รวมถึงการส่งเสริม การสร้างทัศนคติ ความเชื่อ การชักจูงใจให้เกิดการล่วงละเมิดหรือการต่อต้าน การดูหมิ่นเหยียดหยาม การลดทอนหรือการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ละเมิดสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการส่งเสริมหรือชักจูงให้เกิดการต่อต้าน ดูหมิ่น สร้างทัศนคติเชิงลบการล้อเลียนให้เกิดความอายกลายเป็น “ตัวตลกในสังคม” ที่มีผลต่อตัวบุคคล กลุ่มบุคคล ทั้งในประเด็นของเชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ เพศ รสนิยมทางเพศ ชนชั้น สถานะ สภาพทางเศรษฐกิจ อายุ ศาสนา สีผิว โรคหรือภาวะสุขภาพ ความพิการทั้งทางร่ายกาย จิตใจ และสติปัญญา

เรื่องทางเพศ พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม ในด้านการแต่งกาย การแสดงออกทางเพศ การแสดงท่าทางหรือกิริยาที่ไม่เหมาะสมในทางเพศการล่วงละเมิดทางเพศ การสนทนาหรือใช้คำพูดเกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศที่ล่อแหลมหรือ ไม่เหมาะสมการสร้างทัศนคติทางลบเกี่ยวกับเนื้อหาทางเพศในประเด็นต่าง ๆ เช่น การเหยียดเพศ เป็นต้น

ภาษา พิจารณาจากภาพ เสียงและเนื้อหา ที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมในเรื่องการใช้ภาษา ไวยากรณ์ทางภาษา การใช้ภาษาที่ล่อแหลม หมิ่นเหม่สื่อความหมายในเชิงลบ รวมถึงการใช้ภาษาที่ก้าวร้าว ดูหมิ่น นำมาซึ่งการลดทอนศักดิ์และศรีของผู้ฟัง

2. **หลักเกณฑ์ของระบบการจำแนกเนื้อหาที่ควรมีการส่งเสริม** พิจารณาเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ที่สนับสนุนด้านการศึกษาและการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยใช้เกณฑ์ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ 6 ประเด็น เป็นตัวชี้วัด ดังนี้ 1) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดระบบวิธีคิด กล่าวคือ ให้คิดเป็นตามความสามารถของสมองในแต่ละวัย ตลอดจนการส่งเสริมด้านพัฒนาการทางสมองและสติปัญญา ให้สามารถมีความรู้ มีความเข้าใจ มีความสามารถในการประยุกต์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การวางแผน การตัดสินใจการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 2) เนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ในเรื่องวิชาการ ตลอดจนความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ให้สามารถเรียนรู้วิชาการในศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ตลอดจนศาสตร์ประยุกต์ และศาสตร์ในเชิงบูรณาการ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ความรู้ในด้านภาษา ศาสตร์ตรรกะและคณิตศาสตร์ ดนตรี กีฬา ตลอดจนความรู้ในด้านวิชาชีพ รวมถึง การสร้างความรักในการเรียนรู้ 3) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านคุณธรรม และจริยธรรม ให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนเกิดความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อแรงบันดาลใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมและจริยธรรมในมาตรฐานของความเป็นมนุษย์ 4) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต ให้รู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะในการใช้ชีวิตในสังคมที่เหมาะสมกับกาลและเทศะ สามารถนำทักษะดังกล่าวไปใช้ในชีวิตของตนเองได้ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตอย่างเหมาะสมได้ 5) เนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับ เข้าใจ และชื่นชมความหลากหลายในสังคม ทั้งในเรื่องของสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ สัญชาติ ภาษา สถานะทางสังคม เพศและวัย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในความแตกต่างหลากหลาย และสามารถอยู่ร่วมกัน กับความแตกต่างหลากหลายนั้นได้อย่างสันติ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างหลากหลายนั้นได้ และ 6) เนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ในความสัมพันธ์ที่ดีของคนในครอบครัว ทั้งเรียนรู้และเข้าใจกันและกันของคนในครอบครัว ตลอดจนการทำให้เกิดศรัทธาและแรงบันดาลใจในสถาบันครอบครัวระดับความเหมาะสม

ILaw Freedom (2562) ได้ชี้เห็นว่าการกำกับดูแลสื่อในช่วงที่ผ่านมายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งการกำกับดูแลกันเองทางด้านจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนและการกำกับดูแลโดยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย รวมถึงภาคประชาชนก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำกับดูแลสื่อ ทำให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องตามมามากมาย

การกำกับดูแลกันเอง ทางจริยธรรมในวิชาชีพสื่อมวลชนในกรณีสื่อหลักได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ พบปัญหาการกำกับดูแลกันเองภายใต้ความสมัครใจ มีการละเมิดมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ และปัญหาการบังคับใช้มาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ เนื่องจากองค์กรวิชาชีพมิได้มีสถานะใด ๆ ในกฎหมาย จึงไม่มีอำนาจในการลงโทษ (Sanction) ผู้ประกอบวิชาชีพที่กระทำการขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพ

ที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ ไม่ใช่สภาวิชาชีพหรือคณะกรรมการควบคุมการประกอบวิชาชีพที่ได้รับอำนาจตามกฎหมาย

นอกจากองค์กรวิชาชีพไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่สมาชิก สมาชิกที่ถูกตัดสินว่าทำผิดมาตรฐานจริยธรรม ก็สามารถที่จะไม่ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินดังกล่าว และลาออกจากองค์กรวิชาชีพได้ และคณะกรรมการองค์กรวิชาชีพหลีกเลี่ยงการตัดสินชี้ผิดถูก เพราะเป็นผู้ประกอบการสื่อด้วยกัน ขณะเดียวกันองค์กรวิชาชีพในกิจการวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ยังมีบทบาทน้อยในด้านการคุ้มครองแก่สมาชิก ในเรื่องของสวัสดิภาพและสวัสดิการ และการเปิดช่องทางในการรีบเรื่องราวร้องทุกข์หรือร้องเรียนในกรณีผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมีการปฏิบัติงานไม่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนกิจกรรมที่องค์กรและวิชาชีพสื่อในกลุ่มสื่อวิทยุชุมชน วิทยุธุรกิจท้องถิ่น เคเบิลทีวี โทรทัศน์ดาวเทียม และสื่อออนไลน์ ยังไม่ค่อยทำนักคือ กิจกรรมในเรื่องการรับเรื่องราวร้องทุกข์หรือร้องเรียนจากผู้บริโภค ในกรณีผู้ประกอบวิชาชีพมีการปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม หรือละเมิดหลักจริยธรรมและกิจกรรมการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของผลงานสื่อมวลชน

การกำกับดูแลโดยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย ในกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) พบปัญหาธรรมาภิบาลขององค์กร ในการเปิดเผยข้อมูล การกำหนดนโยบาย การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ การจัดการเรื่องร้องเรียน และการใช้งบประมาณซึ่งขาดความโปร่งใส และการรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกที่ดีเพียงพอ กสทช.ถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนและรัฐ ความไม่โปร่งใส การกีดกัน การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จากกลุ่มประชาชนผู้บริโภค และการพยายามแทรกแซงสื่อ ภาคประชาชนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กสทช.ยังขาดแนวปฏิบัติการกำกับสื่อ และการรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน ที่ผ่านมากสทช.ยังไม่มีแนวปฏิบัติของการกำกับเนื้อหาสื่อ ไม่มีเกณฑ์ปฏิบัติที่ชัดเจน และที่ผ่านมา กสทช. ไม่มีความเชี่ยวชาญในการทำงานสื่อ ภูมิหลังส่วนใหญ่ของกรรมการ กสทช.คือ เป็นทหารหรือตำรวจ ขาดภูมิหลังเรื่องวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มีคนที่พอจะมีมุมมองที่เปิดกว้างบ้างคือหน่วยงานภาควิชาการและ NGOs ซึ่งมีจำนวนน้อย ดังนั้นวิธีคิดก็ค่อนข้างที่จะไปในทางที่ตัดสินอยู่บนพื้นฐานความคิดและความเชื่อส่วนตนปราศจากหลักการรองรับในแง่ที่ตีความในทางของผู้มีอำนาจ วิจารณ์ผู้มีอำนาจคือกระทบต่อความมั่นคงมีแนวโน้มจะมีความเชื่อลักษณะเชิงอำนาจนิยม อนุรักษ์นิยมและการตัดสินใจเป็นบนลงล่าง (Top Down Decision)

4. ช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

จาการทบทวนช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่ามีปัญหาที่ไม่แตกต่างไปจากประเด็นอื่น ๆ มากนัก กล่าวคือปัญหาส่วนใหญ่มาจากการแข่งขันทางการตลาดในอุตสาหกรรมของสื่อ จึงขอนำเสนอปัญหาช่องว่างและข้อท้าทายในการกำกับสื่อของไทยใน

ภาพรวม ซึ่งพีรวัฒน์ โชติธรรมโม นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ได้สะท้อนปัญหาในภาพรวมว่า

"การแข่งขันแซงหน้าหลักวิชาชีพ ทุกครั้งที่พูดเกี่ยวกับสื่อ ก็จะมีการพูดถึงการแข่งขันทางอุตสาหกรรมของสื่อ มีเหตุมีผลที่สื่อทีวีดิจิตอลต้องแข่งขันกันโดยมีค่านิยมและเรตติ้งเป็นตัวกำหนด จึงจำเป็นต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้รายการข่าวช่องทีวีสร้างรายได้ เป็นสิ่งที่กองบรรณาธิการมักพูดว่ามีความเจ็บปวดแต่จำเป็นต้องทำ เพราะว่าต้องรักษาเรตติ้งเพื่อรักษารายได้ ไม่เช่นนั้นจะมีผลกระทบกับภาพรวมของสำนักข่าว ข้อท้าทายคือ ต้องมาทบทวนว่ารายได้จากการแข่งขันแบบนี้คุ้มค่าพอที่จะเสียจุดยืนหรือภาพลักษณ์ของความเป็นสื่อหรือไม่พอที่จะเสียจุดยืนหรือภาพลักษณ์ของความเป็นสื่อหรือไม่" (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565)

ส่วน สุภิญญา กลางณรงค์ อดีตคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

"กสทช. ต้องสื่อสารกับสื่อและผู้บริโภคเพื่อหาสมดุล ใช้ประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง เมื่อพูดถึงเสรีภาพของสื่อ ก็มักจะนึกถึงเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งอาจจะมีข้อจำกัด จึงทำให้สื่อไปแสดงความคิดเห็นกับอย่างอื่นแทนแล้วไปล้ำเส้นจริยธรรม โดยไม่ต้องถูกกดดันจากทางการเมือง ซึ่งจะเกี่ยวโยงกับ กสทช. ในอดีต ซึ่งจุดหนึ่งที่เป็นปัญหาถกเถียงมาตลอด คือการไม่ได้ดุลกันระหว่างทางสื่อกับฝ่ายที่กำกับดูแล หลายเรื่องที่กระทบต่อประชาชน การกำกับดูแลของรัฐก็อ่อนแอ และเรื่องที่ประชาชนจะได้ประโยชน์ อย่างเช่นสื่อขุดเรื่องของประโยชน์สาธารณะ ก็อาจจะถูกเซ็นเซอร์หรือไม่ก็ลงโทษ สุภิญญามองว่า การแก้ปัญหาระยะยาวเป็นเรื่องของการประคับประคองระหว่างการกำกับการรายงานข่าวของสื่อกับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีประโยชน์สาธารณะเป็นตัวตั้ง" (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2565)

พิรงรอง รามสูต มีมุมมองว่า

"ความท้าทายของการกำกับดูแลสื่อ กสทช. ต้องการจัดการกับภาวะ "Dumbing Down" "Racing to the bottom" อุดมดราม่า ไม่ประเทืองปัญญา และการแข่งกันฉุดรั้งมาตรฐานให้ต่ำลง ภายใต้กระแส Disinformation การเคลื่อนย้ายแพลตฟอร์มสู่ดิจิทัล (migration to digital) กับขอบเขตอำนาจทางกฎหมายที่ไปไม่ถึงที่จะจัดการปัญหาทางจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็น แหล่งที่มาของเนื้อหา ความน่าเชื่อถือและการตรวจสอบข้อเท็จจริง ความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล การละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิส่วนบุคคล การเผยแพร่เนื้อหาเร้าอารมณ์การตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่มีวาระซ่อนเร้น" (สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์, 2565)

ในขณะที่ กุลทิพย์ ศาสตระรุจ ได้กล่าวถึงความท้าทายในการทำงานของสื่อในภาพรวมไว้หลายประเด็น ดังนี้

1) องค์กรสื่อในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์และสื่อส่วนใหญ่ไม่มีช่องทางร้องเรียน มีแค่ ThaiPBS ช่อง 9 ดังนั้น เสียงของผู้บริโภคจะเป็นอีกหนึ่งพลังที่จะช่วยกำกับกันเอง เพื่อเป็นการทบทวนบทบาทและคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

2) องค์กรวิชาชีพสื่อ ถูกมองว่าเป็นเสือกระดาษ จะทำยังไงให้คนทำข่าวดีและยืนหยัดได้ และคนที่มีคุณภาพได้รับการส่งเสริม ซึ่งจะมีกลไกอะไรบ้าง อีกทั้งสมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์และสื่อออนไลน์จะต้องทำงานร่วมกัน ซึ่งถ้าสามารถสร้างกลไกได้จะดีมาก และประชาชนพร้อมแล้วที่จะตรวจสอบ

3) ผู้บริโภคต้องการความถูกต้อง ไม่ได้ต้องการความเร็ว ดังนั้น บรรณาธิการต้องเป็น GateKeeper จริงๆ และตรวจสอบทุกอันก่อนออกอากาศ ถามบรรณาธิการก่อนไลฟ์ สดซึ่งสิ่งเหล่านี้มีกระบวนการและถ่วงดุลดีแล้วหรือยัง (สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์, 2565)

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

MEDIA ALERT (2564) ได้แบ่งข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและมาตรฐานการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ออกเป็น 3 ประเด็นประกอบไปด้วย ข้อเสนอแนะต่อผู้ผลิตรายการข่าว ข้อเสนอแนะต่อกลไกกำกับดูแลสื่อ และข้อเสนอต่อสังคมและผู้รับชมรายการข่าว

1) ข้อเสนอแนะต่อผู้ผลิตรายการข่าว

แม้ประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นหนึ่งในเรื่องราวที่มีคนในสังคมให้ความสนใจ อันอาจเป็นเหตุให้ผู้ประกอบการและผู้ผลิตรายการข่าว มักใช้เป็นข้ออ้างในการกำหนดวาระและเนื้อหาข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของคนดู อีกทั้งยังไม่ใช่เรื่องผิดกฎหมาย แต่อาจขัดจริยธรรมทางวิชาชีพ ทั้งที่รายการประเภทข่าวย่อมถูกคาดหวังให้มีมาตรฐานเชิงคุณค่าข่าวที่สูงกว่ารายการประเภทอื่น ๆ เพราะรายการข่าวมีบทบทกำหนดวาระทางสังคม จึงควรมุ่งเน้นการนำเสนอข้อเท็จจริง อย่างรอบด้านอย่างถูกต้องเที่ยงตรง อย่างเป็นเหตุเป็นผลผู้ผลิตรายการข่าวจึงไม่ควรจัดกระทำให้ข่าวเชื่อมโยงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างมุ่งกระตุ้นความสนใจ ที่อาจเป็นการตอกย้ำ ผลิตซ้ำ หรือทำให้เป็นความเชื่อที่งมงายด้วยไร้เหตุผล ไม่สร้างประโยชน์อาจทำให้ติดการเสี่ยงโชคการที่รายการข่าวไม่นำเสนอประเด็นข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างเชื่อมโยงถึงการเสี่ยงโชค นอกจากแสดงถึงการเป็นสื่อที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานงานข่าว และจริยธรรมสื่อแล้ว ยังเป็นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อต่อสังคมในการไม่สื่อสารหรือผลิตซ้ำเนื้อหาความเชื่อ และพฤติกรรม ที่ไม่สร้างสรรค์และไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2) ข้อเสนอแนะต่อกลไกกำกับดูแลสื่อ

กลไกการควบคุมกันเองขององค์กรวิชาชีพสื่อ ต้องเคร่งครัดในกระบวนการควบคุมกันเอง ทั้งการกำหนดข้อบังคับจริยธรรม การติดตามตรวจสอบ การรับเรื่องร้องเรียน การพิจารณาและกำหนด

มาตรการเพื่อระงับยับยั้งพฤติกรรมสื่อที่กระทำละเมิดข้อตกลงหรือข้อบังคับจริยธรรม โดยมีการสื่อสารและรายงานต่อสังคมหรือกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนทางสังคม อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในการศึกษา “ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์” ครั้งนี้ พบการนำเสนอเนื้อหาข่าวที่ขัดกับ แนวปฏิบัติสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าวและภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2561 ในหลายข้อ อาทิ นำเสนอวิธีการตีความเพื่อให้ได้ตัวเลข หรือบ่งชี้ตัวเลขลงไปในรายงานข่าว นำเสนอข้อมูลประกอบการเล่นพนันหรือสลากพนันที่ได้มาจากศิลปิน ดาราหรือบุคคลสาธารณะ ทั้งในการศึกษา ยังไม่พบข้อพึงปฏิบัติที่แนะนำในแนวปฏิบัติดังกล่าว อาทินำเสนอคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์จากผู้เชี่ยวชาญ หรือหลักฐานที่พิสูจน์ทราบได้ ในส่วนของความนำ และเนื้อหาข่าวที่เป็นเรื่องราวปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือเรื่องแปลก ที่ย้อนแย้งอย่างสำคัญ คือมีการนำเสนอในทางตรงกันข้ามกับข้อพึงปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่ได้หลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ได้รับรางวัลสลากพนัน หรือข้อมูลการได้มาซึ่งตัวเลข วิธีการ โดยเฉพาะความฝัน วิญญาณ ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อส่วนบุคคล

อาจสรุปได้ว่า ในกรณีเกี่ยวกับการนำเสนอข่าว/เนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงไปถึงการนำเสนอตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค แม้องค์กรวิชาชีพสื่อจะมีแนวปฏิบัติสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าว และภาพข่าว ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2561 แต่ก็ยังขาดกลไกการติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ แม้จะมีกลไกรับเรื่องร้องเรียน แต่ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาก็ไม่พบการรายงานต่อสังคมถึงผลการพิจารณาและการกำหนดมาตรการเพื่อระงับยับยั้งพฤติกรรมสื่อที่กระทำละเมิดข้อตกลงหรือข้อบังคับจริยธรรม งานการศึกษาครั้งนี้ จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังระบุข้างต้นและในสรุปท้ายข้อนี้

กลไกการกำกับดูแลของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสื่อ เช่น กสทช.กรณีสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ ที่เป็นหน่วยในการศึกษาครั้งนี้ ควรส่งเสริมให้กลไกการกำกับดูแลกันเองขององค์กรวิชาชีพสื่อ ได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้กลไก “กำกับดูแลร่วม” ตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์ พ.ศ.2551 ที่กำหนดให้ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการทุกรายต้องเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพที่ทำหน้าที่กำกับดูแลกันเอง หากรายใดไม่เป็นสมาชิกก็จะถูกกำกับดูแลโดยตรงจากคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) รวมทั้ง กสทช.สามารถเข้าไปกำกับดูแลการทำหน้าที่ขององค์กรวิชาชีพที่ควบคุมกันเองอย่างไม่มีประสิทธิภาพได้อีกทางหนึ่งด้วยอีกทั้งหากกรณีที่การกำกับดูแลกันเอง ไม่มีประสิทธิภาพ หรือพบการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานงานข่าว/รายการ นิเวศสื่อ และสังคม กสทช.ก็มีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินตามมาตรการจากเบาไปหนัก เช่นตักเตือน ปรับทางปกครอง ระงับการออกอากาศ ยึดใบอนุญาต จึงขอเสนอให้ กสทช.ดำเนินการติดตามตรวจสอบ และพิจารณาดำเนิน

มาตรการตามอำนาจหน้าที่ และให้ความสำคัญกับการประสาน สนับสนุน เพื่อให้การทำหน้าที่การควบคุมกันเองขององค์กรวิชาชีพสื่อมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) **ข้อเสนอต่อสังคมและผู้รับชมรายการข่าว**

สังคมและผู้รับชมรายการข่าว ควรใช้วิจารณญาณในการรับชมข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นทางโทรทัศน์ภาคพื้นดิน หรือรับชมสดหรือชมย้อนหลังทางออนไลน์ หากพบรายการข่าวที่มีพฤติกรรมล้ำเส้น นำเสนอเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ในลักษณะการแสวงหาผลประโยชน์ หรือเข้าลักษณะสร้างความเชื่อที่งมงายไร้เหตุผล ไม่มีประโยชน์ใดแต่อาจส่งผลเสียต่อทรัพย์สิน สุขภาพ สุขภาวะ ฯลฯ ควรร้องเรียนต่อสถานีหรือช่องทางออนไลน์ที่เผยแพร่เนื้อหา รวมทั้งองค์กรวิชาชีพสื่อ อาทิ สภาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติ กรณีพบในรายการวิทยุกระจายเสียงหรือรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดิน ที่นำเสนอทางออนไลน์ด้วยก็ร้องเรียนได้ที่ กสทช.

6. กรณีศึกษาการกำกับดูแลสื่อด้านไสยศาสตร์ในต่างประเทศ

ในส่วนนี้จะนำเสนอกรณีศึกษาเดี่ยวกับยโนบายและแนวทางการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์และเรื่องเหนือธรรมชาติในต่างประเทศ โดยเน้นไปที่กลุ่มประเทศภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทย โดยนำเสนอในภาพรวมของภูมิภาค และลงรายละเอียดในรายประเทศ/เขตเศรษฐกิจ ที่น่าสนใจ ได้แก่ อินเดีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และ ฮ่องกง รวมถึงกรณีศึกษาจากแอฟริกา ได้แก่ เคนยา

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในระดับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก**

ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เป็นภูมิภาคที่มีประชากรสูงถึง 4.3 พันล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนของ 60%ของประชากรโลก (UNFPA, n.d.) ในแง่ของเม็ดเงินโฆษณาภูมิภาคนี้มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาเท่านั้น (Guttmann, 2021) สะท้อนให้เห็นถึงตลาดของสื่อที่มีขนาดใหญ่และมีเงินไหลเวียนเป็นจำนวนมาก โดยประเทศในภูมิภาคนี้เต็มไปด้วยความหลากหลายทั้งเชื้อชาติและศาสนา รวมถึงมีผูกพันกับความเชื่อในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติซึ่งดูจะแทรกตัวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคนี้มาช้านาน ด้วยเหตุนี้ความตื่นตัวในเรื่องการควบคุมหรือจัดระเบียบในการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ผ่านสื่อไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากนัก โดยหลายประเทศในภูมิภาคมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองมากว่าที่จะเป็นเรื่องที่ต้องห้าม ขณะเดียวกันประชาชนในประเทศเหล่านี้ ยังชื่นชอบเรื่องราวเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ เรื่องสยองขวัญเหนือธรรมชาติ ทำให้ผู้ผลิตสื่อ

ไม่ว่าจะเป็นละคร หรือรายการต่าง ๆ มักจะนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านสื่ออยู่เป็นประจำ แม้กระทั้งประเทศ ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้ ที่อยู่ในกลุ่ม OECD[2] ซึ่งถือเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วก็ยังนิยมนำเสนอเรื่องผีในรายการโทรทัศน์และวิทยุอย่างแพร่หลายในช่วงฤดูร้อน ตามความเชื่อที่ว่าจะเป็นช่วงเทศกาลที่ดวงวิญญาณจะกลับมาบนโลกมนุษย์ เป็นต้น

สอดคล้องกับ รายงานของ Baker & McKenzie (2012) ที่ได้รวบรวมกฎระเบียบการดำเนินงานของสื่อใน ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก 11 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย จีน (รวมฮ่องกง) อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ไทยและเวียดนาม พบว่า แม้แต่ละประเทศจะมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการดำเนินงานของสื่อในด้านต่าง ๆ ทว่า ในประเด็นเรื่องการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์หรือสิ่งลี้ลับ กลับมีการพูดถึงเพียงเล็กน้อย และเป็นเพียงการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างกว้าง ๆ หรือเพียงขอให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอมากกว่าที่จะมีการออกกฎระเบียบที่เคร่งครัดและชัดเจนเพื่อดำเนินการ อย่างไรก็ดี รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ต่างแสดงความกังวลร่วมกันต่อการนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวให้กับผู้ชมที่เป็น “เด็ก”

พิจารณาจากกฎระเบียบฯ ที่รวบรวมในรายงานดังกล่าว พบว่า มาเลเซียและเกาหลีใต้ ได้มีการห้ามการเผยแพร่โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติผ่านสื่อกระจายเสียงต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่ เวียดนามก็ห้ามสื่อในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับประเพณีหรือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นสื่อและโฆษณา โดยระบุไว้ในกฎระเบียบสื่อของตนเพียงคราวๆ เท่านั้น ปราศจากการมาตรฐานจัดการที่ชัดเจนหากพบว่าผู้ผลิตฝ่าฝืนการนำเสนอเรื่องดังกล่าว

อย่างไรก็ดี รายงานของ Baker & McKenzie แสดงให้เห็นว่า มีเพียง “จีน” ที่เป็นประเทศในกลุ่มเอเชีย-แปซิฟิก ที่มีความตื่นตัวและที่มีการควบคุมสื่อเคร่งครัดมากสุด ยิ่งในยุคของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ที่มุ่งให้ความสำคัญในการส่งเสริมประชาชนให้ยึดหลักมาร์กซิสต์และแนวทางปฏิบัติตามค่านิยมและจารีตประเพณีจีน ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโต โดยทางการจีนมองกว่าความแนวทางปฏิบัติในทางไสยศาสตร์ เช่นการเชื่อหมอดูและการยึดหลักฮวงจุ้ย ล้วนการเป็นปฏิบัติที่ขัดกับหลักแนวคิดลัทธิมาร์กซิสต์ ที่เป็นแก่นสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าพัฒนาตามหลักแนวทางวิทยาศาสตร์ (AFP, 2016)

Wang Zuoan หัวหน้าสำนักงานจัดการกิจกรรมศาสนาแห่งชาติ (State Administration of Religious Affairs) ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ Study Times ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของโรงเรียนพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Central Party School) ว่า “สำหรับพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ปฏิบัติตามหลักการมาร์กซิสต์ทางพรรคจำเป็นต้องช่วยประชาชนในการสร้างมุมมองต่อโลกที่ถูกต้องและจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นการเกิด แก่ เจ็บ และตาย รวมถึงการโชคดีหรือแม้แต่โชคร้าย

[2] องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organisation for Economic Co-operation and Development)

ด้วยการส่งเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ทว่า ทางการจีนก็ตระหนักว่าการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลา และความอดทนเพื่อทำให้สำเร็จ" (Ben Blanchard, 2013)

ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนจำนวนกว่า 1.41 พันล้านคน (World Bank, n.d.) ที่นับถือพุทธ เต๋า คริสต์ และอิสลาม ได้รับสารที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักแนวคิดพรรค ทางการจีนได้มีการจัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจัดการกิจกรรมศาสนาแห่งชาติ สำนักงานจัดการวิทยุ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์แห่งชาติ (State Administration of Radio, Film and Television: SARFT) หรือสำนักบริหารสื่อสารมวลชนและสิ่งพิมพ์แห่งชาติ (General Administration and Press and Publishing: GAPP) ให้อยู่ภายใต้การดูแลของคณะมนตรี (State Council) โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง SARFT ที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและดูแลการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ ในประเทศ

SARFT ถือว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการควบคุมและกำกับสื่อ โดยทำหน้าที่ทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติการ โดยเฉพาะมีอำนาจในการออกใบอนุญาต หรือเซ็นเซอร์เนื้อหาและคุณภาพของสื่อที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ แอนิเมชันและสื่อออนไลน์ ทั้งนี้ การห้ามสื่อในการนำเสนอและเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับลัทธิชั่วร้ายและเรื่องไสยศาสตร์งมงาย ถือเป็นหนึ่งในกฎเหล็กสำคัญที่สื่อไม่ว่าจะเป็นฟรีทีวี เคเบิลทีวีหรือระบบบอกรับสมาชิก และวิทยุในจีน จำเป็นต้องยึดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับการนำเสนอผ่านทางออนไลน์และสื่อโสตทัศน์บนอินเตอร์เน็ต ผู้ให้บริการข้อมูลหรือคอนเทนต์ต่าง ๆ ผ่านทางอินเตอร์ จะต้องรับประกันว่าเนื้อหาเหล่าที่นำไม่ขัดกับนโยบายด้านศาสนาของรัฐหรือเป็นการเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการหลักการสอนที่ผิดเพี้ยนหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ รวมถึงไม่ส่งเสริมและสนับสนุนลัทธิหรือความเชื่อในเรื่องงมงายใดๆ (Baker & McKenzie, 2012) เห็นได้ชัดในปัจจุบัน ที่ทางการจีนมีการแบนภาพยนตร์หรือละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและภูติผีปีศาจ ซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดด่านสำคัญที่ทำให้หนังหรือละครผีของไทย ไม่สามารถเจาะตลาดแดนมังกรได้ง่ายแม้จะไปโกยรายได้ในตลาดต่างประเทศอื่น ๆ ได้ก็ตาม

ในส่วนของหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ GAPP หน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลด้านดังกล่าวก็ได้ออกมาตรการที่เคร่งครัดเช่นเดียวกัน โดยสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ รายปักษ์ต่าง ๆ หรือหนังสือรวมถึงหนังสือออนไลน์ จะต้องไม่มีเนื้อหาที่ส่งเสริมเรื่องลัทธิต่าง ๆ หรือความเชื่อที่งมงาย เป็นต้น (Baker & McKenzie, 2012)

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศอินเดีย**

อินเดียเป็นประเทศที่ประชาชนกว่า 1.39 พันล้านคน (World Bank, n.d.) มีความผูกพันกับเรื่องลี้ลับหรือไสยศาสตร์มากสุดประเทศหนึ่ง ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ ขณะเดียวกัน

ก็ยังมีมุสลิม คริสต์ สิกข์ พุทธและเชน ด้วยศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องดังกล่าว ทำให้เป็นการยากที่จะควบคุมหรือจำกัดการเผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ในสื่อต่าง ๆ ของประเทศ อีกทั้ง เรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติเหล่านี้ยังเป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจ ทำให้สื่อจำนวนมากมักจะนำเสนอคอนเทนต์ดังกล่าวเพื่อผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของตนเอง

ภาพที่ 27 สำนักข่าว India Today ได้นำเสนอคลิปวิดีโอของหญิงชาวอินเดียที่นำเด็กมาใช้ในการประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ในอินเดีย วันที่ 13 ตุลาคม 2022

ภาพที่ 28 ตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์อินเดียที่เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญจากบทความ

Top 10 scariest Hindi horror TV Shows ในเว็บไซต์ https://tellychakkar.com2

ยกตัวอย่างเช่นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ความเชื่อในเรื่องการรักษาที่ไม่ใช่หลักวิทยาศาสตร์มีการเผยแพร่อย่างรวดเร็ว โดยหนึ่งในนั้นคือการที่สมาชิกพรรคภาราติยะ จานาตะ (Bharatiya Janata Party) ในรัฐเบงกอลตะวันตกจัดงานดื่มปัสสาวะวัวขึ้น เพื่อช่วยประชาชนจากการแพร่ระบาดของโลก นอกจากนี้ บางกลุ่มก็ยังเชื่อว่าปัสสาวะวัวไม่เพียงแต่ช่วยป้องกันโควิด-19 แต่ยังช่วยรักษาโรคมะเร็ง เบาหวานหรือหัวใจอีกด้วย จากการเผยแพร่ข่าวในลักษณะเหล่านี้ ทำให้ Raoof Mir อาจารย์คณะวารสารศาสตร์ของมหาวิทยาเดลี ได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับระดับการเข้าใจในด้านวิทยาศาสตร์ของสาธารณชนอินเดียและเรียกร้องให้สื่อช่วยทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องให้กับประชาชนด้วย โดยมองว่าในอินเดียการเข้าถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์นั้นทำได้ยาก เมื่อเทียบกับคอนเทนต์ที่เกี่ยวกับกีฬาคริกเก็ต การเมืองหรือบันเทิง ที่สามารถหาได้ทั้งในสื่อหลักและสื่อออนไลน์ ซึ่งความน่าดึงดูดใจกอปรกับคอนเทนต์ที่นำเสนอผ่านความบันเทิงช่วยในการสร้างการรับรู้ของผู้ชมและทำให้หลายคนเชื่อว่านั้นคือเรื่องจริงได้ (Raoof Mir, 2020)

ที่ผ่านมา ทางการอินเดียและองค์กรสื่อในประเทศได้มีความพยายามในการดำเนินมาตรการเพื่อควบคุมและกำกับการนำเสนอเนื้อหารายการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสตร์ลี้ลับหรือไสยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะมนตรีรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาการกระจายเสียง (The Broadcasting Content Complaints Council: BCCC) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับตนเองอิสระสำหรับช่องบันเทิงที่ไม่ใช่ข่าว ซึ่งจัดตั้งภายใต้มูลนิธิการกระจายเสียงของอินเดีย (Indian Broadcasting Foundation: IBF) ทำงานร่วมกับกระทรวงสารสนเทศและการกระจายเสียง (Ministry of Information and Broadcasting: MIB) ในการรับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวไสยศาสตร์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ และได้ทำหนังสือไปยังองค์กรสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักและออนไลน์ในการทบทวนการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการเผยแพร่เรื่องลี้ลับ มนต์ดำ หรือที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์เกินจริงเหนือธรรมชาติ ซึ่งหากมีความจำเป็นก็ให้มีการนำเสนอในช่วงเวลาที่กำหนดไม่ใช่ช่วงไพร์ไทม์ หรือต้องการมีเขียนข้อความแจ้งเตือนให้กับผู้ชมก่อนที่จะนำเสนอเรื่องดังกล่าว (Anuradha Raman, 2015) นอกจากนี้ MIB เองที่มีการทำหนังสือแจ้งเตือนไปยังสื่อต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นฟรีทีวีหรือช่องเคบิล รวมถึงสื่อโฆษณาเกี่ยวกับยกเลิกการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาที่เป็นการส่งเสริมความเชื่องมงายหรือเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติ เพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบสื่อและสื่อโฆษณาที่กำหนดไว้ (BestMediaInfo Bureau, 2021)

ภาพที่ 29 ข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ยังคงเป็นยังเป็นปัญหาในอินเดีย แม้จะมีกฎหมายควบคุมก็ตาม จากหนังสือพิมพ์ Hindustan Times วันที่ 18 ตุลาคม 2022

นอกจากนี้ อินเดียยังมีการออกกฎระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ทั้งโดยรัฐบาลและองค์กรสื่ออิสระ ไม่ว่าจะเป็น IBF หรือ สมาคมผู้ประกอบการกระจายเสียงข่าวและดิจิทัล (News Broadcasters and Digital Association: NBDA) ที่มีการออกคู่มือหรือประมวลจรรยาบรรณสื่อในการควบคู่การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ลี้ลับ เช่น Self-Regulatory Content Guidelines For Non-news and Current Affairs Television Channels ซึ่งจัดทำโดย IBF ซึ่งมีการระบุข้อกำหนดชัดเจนเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องไสยศาสรตร์ของช่องข่าว ที่จะต้องไม่มีการเผยแพร่ข่าวสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับหรือเรื่องไสยศาสตร์ใด ๆ และหากมีการนำเสนอในเชิงดังกล่าวจะต้องมีการแจ้งเตือนผู้ชมก่อนเสมอ เพื่อป้องกันไม่มีการเข้าใจผิดว่าเรื่องราวความเชื่อเหล่านั้นเป็นเรื่องจริง หรือ CODE of Ethics and Broadcasting Standards ของ NBDA ที่มีการกำหนดประเภทรายการเป็น 2 ประเภท คือ “G” คือรายการทั่วไปไม่มีการจำกัดผู้ชม และ/หรือต้องอยู่ภายใต้การดูแลขอผู้ปกครอง และ “R” คือรายการที่ไม่เหมาะกับผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติจะสามารเผยแพร่ได้เฉพาะในกลุ่มรายการหมวด “R” เท่านั้น อีกทั้ง เนื้องหาที่นำเสนอจะต้องมีไม่ส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว สร้างความหวาดกลัวหรือนำไปสู่การเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา ป้องกันการทำตาม และต้องไม่สร้างภาพให้เป็นผู้หญิงเป็นแม่มดตามแนวความเชื่อเรื่องเวทมนต์ลี้ลับใด ๆ เป็นต้น

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศสิงคโปร์**

สิงคโปร์เป็นหนึ่งในประเทศอาเซียนที่ให้ความหลากหลายด้านเชื้อชาติของประชาชนในประเทศ ในปี 2021 จำนวนประชากรในประเทศอยู่ที่ 5.45 ล้านคน (World Bank, n.d.) ประกอบไปด้วยทั้งชาวจีน มาเลย์ หรืออินเดีย ที่นับถือไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ มุสลิม ฮินดู และอื่น ๆ ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติไม่แตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ ในประเทศอาเซียน เห็นได้จากการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับศาสตร์เหล่านี้ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ ฮวงจุ้ย การอ่านลายมือ หรือศาสตร์ตัวเลขต่าง ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ

ภาพที่ 30 เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติมีปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในสื่อสิงคโปร์ เช่น เรื่องเกร็ดตำนานเรื่องเล่า หรือศาสตร์ความเชื่อต่าง ๆ เช่น บทความที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ Time Out วันที่ 15 ตุลาคม 2020

ทว่า รัฐบาลสิงคโปร์มีความพยายามอย่างหนักในการควบคุมและจำกัดการนำเสนอในเรื่องเหล่านี้ผ่านสื่อต่าง ๆ ของประเทศ โดย หน่วยงาน Inforcomm Media Development Authority (IMDA) ภายใต้กระทรวงสื่อสารและสารสนเทศ (Ministry of Communications and Information) ได้มีจัดทำกฎระเบียบครอบคลุมทั้งดำเนินงานของสื่อประเภทต่าง ๆ รวมถึงการโฆษณาและการสนับสนุน (sponsorship) ในการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ อีกด้วย

ทั้งนี้ หากพิจารณาตามกฎข้อบังคับการกระจายเสียงไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์หรือสื่อโฆษณาต่างมีข้อกำหนดในเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ที่ให้มุ่งให้ความสำคัญในการรับสารของสื่อที่เป็นเยาวชน เช่น ในข้อระเบียบด้านเนื้อหาในการให้บริการสื่อโทรทัศน์ทั่วประเทศ (Content Code for Nationwide Managed Transmission Linear Television Services) ได้มีการกำหนดช่วงเวลาในการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติหรือเป็นสิ่งลี้ลับหลังเวลา 22.00 น. เพื่อป้องกันการสร้างความหวาดกลัวให้กับเด็ก เป็นต้น

ขณะเดียวกัน รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ฮวงจุ้ย การอ่านลายมือหรือตัวเลข รวมถึงการอ่านไพ่และอื่น ๆ ต้องไม่นำเสนอในรูปแบบที่ทำให้ผู้ชมรู้ว่าสิ่งเหล่านี้คือศาสตร์ที่แท้จริง (INFOCOMM Media Development Authority, n.d.) ซึ่งความพยายามดังกล่าวอาจจะทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากประชาชนชาวสิงคโปร์ ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน มีความเชื่อในเรื่องศาสตร์ดังกล่าวเป็นอย่างมาก อีกทั้งวิถีชีวิตก็มีเกี่ยวข้องกับศาสตร์เหล่านี้จนกลายมาเป็นส่วนใหญ่ของวัฒนธรรมไปแล้ว

นอกจากนี้ ทางการสิงคโปร์ยังได้มีมาตรการในการควบคุมสื่อโฆษณาในการเผยแพร่ความเชื่อเกินจริงเหนือธรรมชาติ เช่น ในประมวลกฎการโฆษณาวิทยุและการสนับสนุน (Radio Broadcasting and Sponsorship Code) การห้ามสื่อโฆษณาที่มีเนื้อหาในการประชาสัมพันธ์ในเรื่องโหราศาสตร์ หลักฮวงจุ้ย การปฏิบัติตามลัทธิหรือความเชื่อในเรื่องลี้ลับ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม หรือเป็นการโฆษณาสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ในสื่อวิทยุ รวมถึง โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับความเรื่องลี้ลับและการทำนายโชคชะตาที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ฟัง (INFOCOMM Media Development Authority, n.d.) เนื่องจากความเชื่อดังกล่าว สามารถชี้นำสังคมไปในทิศทางต่าง ๆ ได้ เช่นในตลาดอสังหาริมทรัพย์ ที่ความเชื่อในเรื่องฮวงจุ้ย ช่วยในการตัดสินใจซื้อของลูกค้าหรือกลายเป็นมาจุดขายของผู้ประกอบการในการดึงดูดและเพิ่มยอดขายได้ เป็นต้น

ภาพที่ 31-32 ความเชื่อเรื่องฮ้วงจุ้ยและศาสตร์ตัวเลข มีผลต่อตลาดอสังหาริมทรัพย์สิงคโปร์
(ซ้าย) จากบทความของสำนักข่าว Channel NewsAsia วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2018
(ขวา) จากบทความของเว็บไซต์ 99.co วันที่ 9 กรกฎาคม 2016

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศฟิลิปปินส์**

ฟิลิปปินส์ถือเป็นประเทศขนาดใหญ่อันดับต้น ๆ ในภูมิภาค ด้วยจำนวนประชากรกว่า 111.05 ล้านคน (World Bank, n.d.) ในปี 2021 ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาธอลิก ตามด้วยโปรเตสแตนท์ มุสลิม พุทธและอื่น ๆ ชาวฟิลิปปินส์มีการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อในด้าน

ไสยศาสตร์หรือสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่นทั้งในยุคก่อนอาณานิคมและหลังอาณานิคม เรื่องเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและตำนานที่เล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 33-34 เรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือความเชื่อลัทธิต่าง ๆ ที่มีการนำเสนอผ่านสื่อ โดยแสดงให้เห็นว่า เรื่องเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของประชาชนชาวฟิลิปปินส์ ในรูปแบบต่าง ๆ

(ซ้าย) จากบทความของเว็บไซต์ Things Asian วันที่ 22 มิถุนายน 2014

(ขวา) จากบทความของหนังสือพิมพ์ South China Morning Post วันที่ 30 มกราคม 2019

การนำเสนอเรื่องราวเล่านี้ผ่านสื่อต่าง ๆ สามารถพบเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักหรือสื่อออนไลน์ โดยฟิลิปปินส์มีการกำหนดข้อปฏิบัติในการนำเสนอของสื่อเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องลี้ลับและไสยศาสตร์ ทว่าไม่เคร่งครัดเหมือนกับหลายประเทศ เป็นเพียงการขอความร่วมมือให้ระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหามากกว่าที่จะห้ามอย่างเด็ดขาด

ภาพที่ 35 รายการตัวอย่างรายการทางโทรทัศน์ฟิลิปปนส์เกี่ยวกับเรื่องสยองขวัญ

จากบทความ Top Pinoy horror TV shows that scared you as a child จาก https://sugbo.ph/

ปัจจัยหนึ่งมากจากการโครงสร้างการกำกับดูแลองค์กรสื่อในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (The National Telecommunications Commission: NTC) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ ทั้งนี้ NTC ได้จัดตั้งสมาพันธ์ผู้ประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์ (Association of Broadcasters of the Philippines: KBP) ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับเนื้อหาทางโทรทัศน์ รวมถึงโฆษณาทางโทรทัศน์เป็นต้น ขณะที่ การควบคุมและกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อในประเทศจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดประเภทรายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ (Movie and Television Review and Classification: MTRCB) อย่างไรก็ดี กลไกการกำกับการดำเนินงานของสื่อในฟิลิปปินส์ดำเนินไปในรูปแบบการกำกับดูแลตัวเองมากกว่าที่จะมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ควบคุมโดยเฉพาะ KBP มีหน้าดูแลกำกับการดำเนินงานของสื่อที่เป็นสมาชิก ซึ่งการเข้าร่วมกลุ่มก็เป็นไปด้วยความสมัครใจของสมาชิกที่ยินดีให้มีการกำกับดูแลกันเองภายในสมาพันธ์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ NTC และ KBP ได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับดูแลด้านเนื้อหาที่นำเสนอทางโทรทัศน์ (Broadcast Code of the Philippines (as of amended 2011)) เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการดำเนินงานของสมาชิกซึ่งมีจำนวนมากกว่าร้อยบริษัทสื่อในประเทศ โดย 1 ในข้อกำหนดจากทั้งหมด 33 ข้อ มีการพูดถึงข้อปฏิบัติในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับและลัทธิต่าง ๆ เพียงสั้นๆ เท่านั้น โดยระบุเพียงว่า รายงานที่นำเสนอในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติหรือความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ เช่น พลังวิเศษ การพยากรณ์อนาคต โหราศาสตร์ อำนาจจิต การดูลายมือหรือทายตัวเลข การสะกดจิต

หรือความเชื่อในการรักษาต่าง ๆ ต้องมีความระมัดระวังในการนำเสนอโดยต้องไม่เป็นการส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว เพื่อป้องกันคนที่อาจจะถูกชักจูงในเรื่องดังกล่าวได้ง่าย อีกทั้ง ยังไม่อนุญาตให้มีการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาในเชิงเผยแพร่หรือเชิญชวนให้เกิดลัทธิความเชื่อ เช่น เรื่องมนต์ดำ แม่มด หรือกิจกรรมที่คล้าย ๆ กันนี้ (Association of Broadcasters of the Philippines, 2011) จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวได้มีการระบุไว้เพียงกว้าง ๆ เท่านั้น และไม่มีการกำหนดมาตรการควบคุมที่เป็นรูปธรรมหากมีการฝ่าฝืน ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับหลายประเทศในเอเชีย ที่มีการพูดถึงแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากหนักเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นสื่อในด้านอื่น ๆ ส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากเรื่องลี้ลับและไสยศาสตร์เหล่านี้ ยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในสังคม และไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกหรือร้ายแรง ในทางกลับกัน ฟิลิปปินส์ ซึ่งมีประชาชนจำนวนมากและมีหลากหลายทางเชื้อชาติ ยังคงยึดถือปฏิบัติตามวิถีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ในปัจจุบัน ทำให้เป็นการยากที่จะควบคุมอย่างเคร่งครัดในการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ตามสื่อต่าง ๆ

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของฮ่องกง**

'ฮ่องกง' เขตปกครองพิเศษของจีน ที่มีประชากรกว่า 7.41 ล้านคนในปี 2021 (World Bank, n.d.) โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีน และมีการนับถือศาสนาพุทธมหายาน คริสต์ อิสลาม ฮินดูและสิกข์ รวมถึงกลุ่มคนที่ไม่นับถือศาสนาก็มีจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ถึงแม้ฮ่องกงจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม รวมถึงสัมผัสกับความเป็นตะวันตกจากการที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษจนทำให้กลายเป็นศูนย์กลางความทันสมัยที่มีการขยายตัวในด้านเศรษฐกิจ การเงินและเทคโนโลยีในภูมิภาคเอเชีย มีชาวต่างชาติที่มาทำงานในเกาะแห่งนี้จำนวนมากและหลากหลาย ทว่า หากใครที่ได้ไปสัมผัสก็ได้เห็นถึงความผสมผสานในเรื่องความเชื่อ โดยเฉพาะศาสตร์ฮวงจุ้ย กับความสมัยใหม่ที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างตึกที่อยู่อาศัย หรือความเชื่อทั้งในเรื่องหมอดู หรือศาสตร์ลี้ลับต่าง ๆ ก็สามารถพบเห็นได้ง่ายบนเกาะแห่งนี้

ภาพที่ 36 บทความของหนังสือพิมพ์ The Guardian วันที่ 19 กรกฎาคม 2018 แสดงให้เห็นถึงวิถีความเชื่อในศาสตร์ฮวงจุ้ย ที่มีบทบาทในฮ่องกงที่มีความทันสมัยและเป็นหนึ่งในฮับเศรษฐกิจของภูมิภาค

ภาพที่ 37 ละครชุด Karma ออกอากาศทาง Hong Kong /television Network ในปี 2015 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับและไสยศาสตร์

Yan Zhang, ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) ได้อธิบายเหตุผลสำคัญที่ทำให้คนเชื่อในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติเพราะต้องการสร้างความรู้สึกที่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ ทั้งนี้ ศาสนา วิทยาศาสตร์และเรื่องลี้ลับ คือสามสิ่งที่ช่วยให้คนเรารู้สึกว่าสามารถควบคุมได้และเกิดความผ่อนคลาย ยิ่งฮ่องกงซึ่งเป็นที่ที่ไม่มีความเกี่ยวโยงในเรื่องศาสนาเหมือนกับหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักวิทยาศาสตร์หรือความเชื่อด้านไสยศาสตร์ย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยให้ประชาชนมีความรู้สึกดีขึ้น (Matthew Keegan, 2020)

อย่างไรก็ดี ก็ป้องกันการสร้างความเข้าใจผิดให้กับประชาชนในเรื่องดังกล่าว รัฐบาลฮ่องกงนำโดยสำนักงานสื่อสาร (Communication Authority) ได้มีการกำหนดมาตรต่าง ๆ ในการเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ เช่น ได้มีการกำหนดประมวลหลักปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรฐานรายการของสื่อวิทยุ (Radio Code of Practice on Programme Standards) ในการห้ามนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวหมอดู ฮวงจุ้ย การอ่านจิตใจ หรือการดูลายมือและศาสตร์ตัวเลข เป็นต้น เพื่อป้องกันไม่ประชาชนเข้าใจผิดหรือเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวเป็นศาสตร์ที่เป็นจริง อีกทั้งยังหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจ เช่น ก่อให้เกิดความกลัวและวิตกกังวล โดยเฉพาะกับเด็กและคนที่อายุน้อย เป็นต้น (Communications Authority, 2014)

ภาพที่ 38 การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับ ไสยศาสตร์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังคงได้รับความนิยมในฮ่องกง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่โซเชียลมีเดียขยายตัว ทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถขยายช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวด้วยกล่าวเพื่อดึงดูดผู้ชมเพิ่มขึ้น จากหนังสือพิมพ์ Financial Times วันที่ 4 มิถุนายน 2021

ทั้งนี้ อาจจะเป็นการยากที่รัฐบาลจะควบคุมในเรื่องการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเหนือธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนมาช้านาน ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดจากรุ่นที่รุ่น แม้แต่กับคนรุ่นใหม่ที่เกิดท่ามกลางการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ การถ่ายทอดเรื่องราวที่ลี้ลับหรือความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ต่าง ๆ กลายเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ในสื่อทั่วไป ทั้งสื่อโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ ยิ่งในการเติบโตของสื่อโซเชียลมีเดีย ที่ทำให้การควบคุมในเรื่องการนำเสนอเรื่องดังกล่าว

ทำได้ยาก กอปรกับข้อจำกัดในการควบคุมเรื่องดังกล่าวก็มีการพูดถึงไม่มากและเป็นไปในลักษณะกว้าง ๆ เท่านั้น

- **การศึกษาระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศเคนยา**

เช่นเดียวกับชาวแอฟริกาจำนวนมาก ชาวเคนยามีความผูกพันกับความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์อย่างเหนียวแน่น มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชาติที่มีกว่า 54.99 ล้านคนในปี 2021 (World Bank, n.d.) เคนยามีการนับถือศาสนาที่หลากหลายทั้งคริสต์ อิสลาม ความเชื่อดั้งเดิม และอื่นๆ

เมื่อความเชื่อในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติได้กลายส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของประชาชนไปแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะควบคุมเรื่องเหล่านี้ แม้ว่าการอพยพไปยังดินแดนใหม่หรือการปรับตัวในถิ่นฐานอื่นที่มีความเชื่อแตกต่างไป จะนำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อเดิมที่มี หรือการค้นพบด้านวิทยาศาสตร์จะทำให้คนที่ได้รับการศึกษามีความเชื่อในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติลดลงก็ตาม (Joseph Mutei, 2022)

ขณะที่เดียวกัน การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์สิ่งลี้ลับก็สามารถพบเห็นในทั่วไปในสื่อของประเทศ เนื่องจากกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการทำงานของสื่อภายใต้กฎหมายสารสนเทศและการสื่อสาร (Kenya Information and Communication Act) ได้ระบุเพียงคำเตือนมากกว่าที่จะเป็นข้อห้าม โดยขอให้รายการที่นำเสนอเรื่องราวในเรื่องความเชื่อลี้ลับควรระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อไม่ให้ผู้ชมรับสารที่ผิด หรือหากเป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับความปฏิบัติของลัทธิต่าง ๆ หรือเรื่องเกี่ยวกับแม่มด หรือเรื่องลี้ลับอื่น ๆ ก็จะต้องไม่นำเสนอในช่วงเวลาที่สำคัญในการรับชม (Justin Limpitlaw, 2016) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการลอกเลียนแบบหรือการเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้มีกฎหมายการควบคุมสื่อที่เคร่งครัด ทำให้การนำเสนอเนื้อหาหรือรายการเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับหรือเวทย์มนต์ต่าง ๆ ยังเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในสื่อของประเทศ เพราะความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในประเทศ ในมุมมองของสื่อ ก็เห็นว่าเป็นการนำเสนอเรื่องราวที่ตรงตามความสนใจของผู้ชม ยิ่งเคนยาและประเทศในแถบแอฟริกามีความผูกพันในเรื่องเหนือธรรมชาติและเวทมนต์คาถา การนำเสนอเรื่องราวอย่างไม่ระมัดระวังอาจจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงตามมา

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันได้มีการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับผลกระทบของความเชื่องมงายและไสยศาสตร์ที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวในประเทศ โดยเฉพาะการล่าแม่มดหรือทำร้ายคนที่เชื่อว่าเป็นแม่มดหรือมีศาสตร์มนต์ดำ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้อยู่บ่อยครั้งในเคนยา โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่อาศัยในเผ่าต่าง ๆ มีการฆ่าคนแก่และเด็ก หรือผู้หญิงที่

ถูกเชื่อว่าเป็นแม่มดที่จะนำความโชคร้ายมาให้กับเผ่าของตน จนคนเหล่านี้ต้องลี้ภัยไปอยู่ที่ต่าง ๆ หรือถูกทำร้ายอย่างสาหัส เป็นต้น

ภาพที่ 39 ข่าวการล่าแม่มดในเคนยา

ในสำนักข่าว Aljazeera วันที่ 26 ธันวาคม 2009

ภาพที่ 40 บทความเกี่ยวกับปัญหาการล่าแม่มดในเคนยา

ในหนังสือพิมพ์ Telegraph (ไม่ได้ระบุวันที่เผยแพร่)

ภายหลังสำนักงานด้านสื่อสารของเคนยา (Communications Authority of Kenya: CA) ซึ่งทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาอุตสาหกรรมการกระจายเสียงของประเทศ ได้เสนอให้มีการมีการระบุช่วงเวลาในการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติ โดยต้องไม่ใช่ช่วงเวลาที่มีผู้ชมเป็นเด็กรับชมหรือฟัง อีกทั้งได้มีการเน้นย้ำให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหาดังล่าวเพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนที่อาจจะหลงเชื่อในเรื่องลี้ลับหรือไสยศาสตร์ได้ง่าย อีกด้วย (Communications Authority of Kenya, n.d)

COMMUNICATIONS AUTHORITY OF KENYA

THE PROGRAMMING CODE FOR
BROADCASTING SERVICES IN KENYA

3rd EDITION-September 2019

A Publication of the
COMMUNICATIONS AUTHORITY OF KENYA

ภาพที่ 41 กฎหมายการผลิตรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงในเคนยา
ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3

ทั้งนี้ ข้อเสนอดังกล่าวได้มีการระบุในกฎหมายการผลิตรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงในเคนยา ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 ปี 2019 ที่จัดหมวดรายการที่มีเนื้อหาในทางส่งเสริมหรือสนับสนุนการปฏิบัติในทางไสยศาสตร์หรือพวกมนต์ขาวหรือมนต์ดำ เรื่องเวทมนต์คาถา และอื่น ๆ ที่มีลักษณะแบบเดียวกันนี้ ไม่ให้ฉายในช่วงเวลา 05.00-22.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีเด็กและเยาวชนรับชม เป็นต้น (Communications Authority of Kenya, 2019)

บทที่ 6
การวิเคราะห์เนื้อหารายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอ เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

การศึกษาเนื้อหารายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้วิธีการเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง ด้วยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากรายการข่าวที่ได้รับการจัดเรตติ้งสูงสุดทั้งข่าวเช้าและข่าวเย็น และการเลือกรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์จาก 5 สถานี

หลังจากได้รายการกลุ่มตัวอย่างแล้ว ดำเนินการเก็บข้อมูลด้าน วันและเวลา ความยาวในการออกอากาศ เนื้อหาในการนำเสนอ ประเภทของเนื้อหา องค์ประกอบของข่าว ลักษณะการพูดคุยของผู้ดำเนินรายการ องค์ประกอบด้านภาพและเสียง โดยใช้แบบบันทึกข้อมูล เพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ต่อไป

<u>ประเภทกลุ่มตัวอย่าง</u>

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

ก. <u>รายการข่าว</u> คือการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมีคุณค่าและองค์ประกอบของข่าวที่ทำให้มีเนื้อหาเฉพาะตัว มีความเป็นปัจจุบันและทันต่อเหตุการณ์ นำเสนอเป็นประจำทุกวัน มีผู้ประกาศข่าวเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาในรูปแบบของการรายงาน มีการพูดคุยแสดงความคิดเห็นประกอบเพื่อลดความจริงจังในการนำเสนอข่าว บางครั้งมีผู้สื่อข่าวร่วมนำเสนอรายละเอียด

รายการข่าวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้พิจารณาจากรายการข่าวช่วงเช้าและช่วงเย็นที่ออกอากาศวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และได้รับการจัดเรตติ้งสูงสุด 5 ลำดับ รวม 10 รายการ (ข้อมูลเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2565) ประกอบด้วย

ข่าวเช้า

1. เรื่องเล่าเช้านี้ ออกอากาศทาง ช่อง 3 เอชดี เวลา 06.00-08.30 น. ผู้ประกาศข่าวได้แก่ สรยุทธ สุทัศนะจินดา พิชญทัพห์ จันทร์พุฒ เอกราช เก่งทุกทาง

2. สนามข่าว 7 สี ออกอากาศทาง ช่อง 7HD เวลา 07.30-09.05 น. ประกอบด้วยเนื้อหาช่วงต่าง ๆ ได้แก่ ข่าวหลัก กล้าลองกล้าคุย แบบนี้บิวทำได้ เจษฎาโอ้โฮ สนามข่าวเศรษฐกิจ สนามข่าวธุรกิจ สนามข่าวกีฬา ภาพเป็นข่าว ผู้ประกาศข่าวได้แก่ เปรมสุดา สันติวัฒนา ศจี วงศ์อำไพ ชัยอนันต์ ปันชู ปิ่นปินัทธ์ ฐากุลวีรนันท์ ณิชารีย์ พัดทอง ชัยอนันต์ ปันชู เจษฎา อุปนิ เกณฑ์สิทธิ์ กัณฑจันทร์ อดิสรณ์ พึ่งยา วาทิต ตรีครุธพันธุ์ ศรสวรรค์ ภู่วิจิตร

3. ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ ออกอากาศทาง ช่องเวิร์คพอยท์ เวลา 05.00-08.45 น. ประกอบด้วยเนื้อหาสองช่วง คือ ตลาดข่าว ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ คลิปเป็นข่าว ผู้ประกาศข่าวได้แก่ บรรจง ชีวมงคลกานต์ สุภาพชาย บุตรจันทร์ รินรดา รวีเลิศ ชมพูนุช ตัณฑเศรษฐี ประภาศรี สภานนท์

4. ตะลอนข่าว ออกอากาศทาง ไทยรัฐทีวี เวลา 08.30-10.00 น. ผู้ประกาศข่าวได้แก่ ชนะ เดชภิรัตนมงคล ชิสา อธิบุญญาโชค รัชตวรรณ โพชนุกูล

5. ข่าวอรุณอมรินทร์ ออกอากาศทาง อมรินทร์ทีวี เวลา 05.30-08.45 น. ประกอบด้วยเนื้อหา คือ ช่วงข่าวหลัก ส่องข่าวเด็ด เดือดคลิปเด็ด ผู้ประกาศข่าวได้แก่ รังสิมา ศฤงคารนฤมิตร สถาปัตย์ แพทอง ศุภโชค โอภาสะคุณ

ข่าวเย็น

6. ไทยรัฐนิวส์โชว์ ออกอากาศทาง ไทยรัฐทีวี เวลา 19.00-22.40 น. ประกอบด้วยเนื้อหาสองช่วง คือช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 มีข่าวในพระราชสำนักคั่นกลาง ผู้ประกาศข่าวประกอบด้วย ภาคภูมิ พันธุ์สถิตย์ เขมสรณ์ หนูขาว พีระวัฒน์ อัฐนาค อรชพร ชลาดล

7. ทุบโต๊ะข่าว ออกอากาศทาง อมรินทร์ทีวี เวลา 18.55-22.30 น. ผู้ประกาศข่าวประกอบด้วย พุทธอภิวรรณ องค์พระบารมี ธนญญ์นภสสร์ น้อยเวียง สารวัตร กิจพานิช กมลพร วรกุล

8. ข่าวเย็นประเด็นร้อน ออกอากาศทาง ช่อง 7HD เวลา 15.45-18.00 น. ประกอบด้วยช่วงข่าวหลัก เบื้องหลังข่าวกับ กาย สวิตต์ ถกไม่เถียง รู้กฎหมายกับมิสเตอร์ฆ่าโง่ ข่าวดีประจำวัน ผู้ประกาศข่าวได้แก่ ทิน โชคกมลกิจ ศรีสุภางค์ ธรรมาวุธ (ต่อมาได้ย้ายไปเป็นผู้ประกาศข่าวช่องวัน 31) เปรมสุดา สันติวัฒนา สวิตต์ ลีละพงศ์วัฒนา สงกาญ์ อัจฉริยะทรัพย์

9. เรื่องเด่นเย็นนี้ ออกอากาศทาง ช่อง 3 เอชดี เวลา 16.30-18.00 น. ประกอบด้วยช่วง ข่าวหลัก และ เรื่องเด่นเศรษฐกิจ ผู้ประกาศข่าวประกอบด้วย ภาษิต อภิญญาวาท ปรินดา คุ้มธรรมพินิจ บัญชา ชุมชัยเวทย์

10. ข่าวเย็นช่องวัน ออกอากาศทาง ช่องวัน 31 เวลา 16.30-18.00 น. ประกอบด้วยช่วงข่าวหลัก วันบันเทิง จั๊ดซัดทุกความจริง และข่าวลักยิ้ม ผู้ประกาศข่าวประกอบด้วย บัญชา แข็งขัน วีณา รัตน์ เลาหภคกุล ศรีสุภางค์ ธรรมาวุธ ธีมะ กาญจนไพริน ศรัณภัสร์ ตั้งไพศาลธนกุล ลิลลี่ แม็คกร๊าธ

ข. <u>รายการทั่วไป</u> เป็นรายการต่าง ๆ ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ในการศึกษาครั้งนี้รายการกลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง จาก 5 สถานี ประกอบด้วย

1. คชาภาพาไปมู ออกอากาศทางไทยรัฐทีวี วันเสาร์ 17.00-18.00 น. ดำเนินรายการโดย คชาภา ตันเจริญ วรฤทธิ์ เฟื่องอารมย์ เฉลิมพล ทิฆัมพรธีรวงศ์ ประชากร ปิยะสกุลแก้ว เป็นรูปแบบรายการสารคดี มีหลายเรื่องย่อยในแต่ละตอน นำเสนอผ่านการพูดคุย สัมภาษณ์แขกรับเชิญ พาเยี่ยมชมสถานที่จริง

2. จิ้งจกทัก ออกอากาศทาง ช่อง 3 เอชดี วันอาทิตย์ 16.45-17.30 น. ดำเนินรายการโดย คชาภา ตันเจริญ ทศพร ศรีตุลา เป็นรูปแบบรายการแข่งขันชิงรางวัลสอดแทรกด้วยการพูดคุยกับแขกรับเชิญซึ่งเป็นผู้เข้าแข่งขัน

3. บ้านดีผีคุ้ม ออกอากาศทางช่องเวิร์คพอยท์ วันศุกร์ 23.30-24.00 น. ดำเนินรายการโดย กพล ทองพลับ ปานรวัฐ ลิ่มรัตนอาภรณ์ (ริว จิตสัมผัส) เจนจิรา เรียบร้อยเจริญ เป็นรายการที่เคยออกอากาศมาแล้วและนำมาออกอากาศซ้ำอีกครั้ง เป็นรูปแบบรายการพูดคุยสัมภาษณ์แขกรับเชิญผ่านทางออนไลน์ ประกอบการนำพาเยี่ยมชมภายในบ้านแขกรับเชิญ

4. ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน ออกอากาศทาง ช่อง 9 MCOT วันเสาร์ 13.00-14.00 น. ดำเนินรายการโดย ศักดิ์สิทธิ์ แท่งทอง คงกะพัน แสงสุริยะ เป็นรูปแบบรายการสารคดี มี 4 ช่วงย่อยในแต่ละตอน ได้แก่ วัดสวย เกจิดัง คงกระพัน และอร่อยรอบวัด นำเสนอผ่านการพูดคุย สัมภาษณ์แขกรับเชิญ พาเยี่ยมชมสถานที่จริง

5. สารพันมู ออกอากาศทางช่อง JKN18 วันอาทิตย์ 12.55-13.40 น. ดำเนินรายการโดย เชษฐวุฒิ วัชรคุณ สุระประภา คำขจร (อ.เรนนี่) ร่วมดำเนินรายการ เป็นรายการที่เคยออกอากาศมาแล้วและนำมาออกอากาศซ้ำอีกครั้ง เป็นรูปแบบรายการสารคดี นำเสนอผ่านการพูดคุย สัมภาษณ์แขกรับเชิญ พาเยี่ยมชมสถานที่จริง

<u>มิติด้านเวลา</u>

รายการข่าวทุกรายการมีการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ พบว่ารายการข่าวช่วงเช้ามีจำนวนของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มากกว่าข่าวช่วงเย็น อาจจะด้วยความยาวของรายการที่ยาวกว่าจึงทำให้มีพื้นที่ในการนำเสนอได้มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่า สถานีที่นำเสนอ

รายการข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มาก คือนำเสนอทั้งในช่วงเช้าและช่วงเย็น ได้แก่ ไทยรัฐทีวี อมรินทร์ทีวี อีกทั้งยังมีปริมาณข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มากกว่าสถานีอื่น

	รายการ	สถานี	จำนวนข่าว
ข่าวเช้า	ตะลอนข่าว	ไทยรัฐทีวี	477
	ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	ช่องเวิร์คพอยท์	408
	ข่าวอรุณอมรินทร์	อมรินทร์ทีวี	267
	เรื่องเล่าเช้านี้	ช่อง 3 เอชดี	80
	สนามข่าว 7 สี	ช่อง 7HD	21
ข่าวเย็น	ไทยรัฐนิวส์โชว์	ไทยรัฐทีวี	169
	ทุบโต๊ะข่าว	อมรินทร์ทีวี	154
	ข่าวเย็นช่องวัน	ช่องวัน 31	91
	ข่าวเย็นประเด็นร้อน	ช่อง 7HD	85
	เรื่องเด่นเย็นนี้	ช่อง 3 เอชดี	38
รวม			1790

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทางสถานีช่อง 3 เอชดี ช่อง 7HD และช่องวัน 31 ไม่ค่อยเน้นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์เท่าไรนัก เพราะมีจำนวนข่าวที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเจน

ภาพที่ 42 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

สถานีข่าวเช้า 3 แห่งมีรายการข่าวที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ทุกวัน ได้แก่ ตะลอนข่าวทางไทยรัฐทีวี ข่าวอรุณอมรินทร์ทางอมรินทร์ทีวี และ ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ทางช่อง

เวิร์คพอยท์ โดยทางตะลอนข่าว และข่าวเช้าเวิร์คพอยท์มีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มากเป็นพิเศษในช่วงวันที่ 15, 16 และ 30 (31), 1 ของเดือน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ใกล้กับการออกรางวัลสลากของหน่วยงานต่าง ๆ

ภาพที่ 43 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่นำเสนอในแต่ละวัน

จากแผนภูมิพบว่าข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่นำเสนอในช่วงวันที่ 15,16 และ 30 (31), 1 ของเดือนจะมีมากเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับวันอื่นๆ ของเดือน ยกเว้นในช่วงเวลาที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มากเป็นพิเศษ เช่น วันที่ 26 กันยายน 2565 เป็นวันเริ่มต้นของเทศกาลกินเจ วันที่ 10 และ 11 ตุลาคม 2565 เป็นวันประกอบพิธีฌาปนกิจศพเหยื่อที่ถูกกราดยิงที่จังหวัดหนองบัวลำภู

การปรากฏของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีลักษณะกระจายอยู่ตลอดทุกช่วงของรายการ บางรายการมีการจัดกลุ่มในการนำเสนอให้อยู่ในช่วงเดียวกัน เช่น ไทยรัฐนิวส์โชว์ บางรายการมีการนำเสนอข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ตลอดทั้งเบรกโดยเฉพาะในช่วงใกล้วันออกรางวัลสลาก เช่น ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ ตะลอนข่าว

ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ส่วนใหญ่มีความยาวของข่าวโดยประมาณ 2-3 นาที สำหรับข่าวที่มีเรื่องราวนำเสนอเพียงประเด็นเดียว ส่วนข่าวที่มีความยาวเพียง 1-2 นาที มักไม่มีรายละเอียดของเหตุการณ์ตามหลักการนำเสนอข่าว ปรากฏในช่วงข่าวหลักและภาพปิดท้ายของรายการเป็นเพียงคลิปที่มีการโพสต์ในสื่อสังคมออนไลน์แล้วทางรายการนำมาเสนอผ่านทางรายการข่าวอีกครั้ง

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการสอดแทรกภาพข่าวและคำพูดของผู้ประกาศที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์อยู่ในข่าวทั่วไป โดยเฉพาะในข่าวที่มีความยาวมากกว่า 3 นาที โดยประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์มักปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ เช่น การจุดธูปเชิญดวงวิญญาณในข่าวอาชญากรรมต่าง ๆ การเป็นประธานในพิธีเปิดงานของนักการเมือง

รายการทั่วไป	สถานี	จำนวนตอน
คชาภาพาไปมู	ไทยรัฐทีวี	13
บ้านดีผีคุ้ม	ช่องเวิร์คพอยท์	12*
สารพันมู	ช่อง JKN18	13
จิ้งจกทัก	ช่อง 3 เอชดี	13
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	ช่อง 9 MCOT	13

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนตอนรายการทั่วไปที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

* หมายเหตุ ในช่วงเวลาของการเก็บข้อมูล มีการงดออกอากาศเพื่อถ่ายทอดการแข่งขันวอลเล่ย์บอล

รายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีความยาวโดยเฉลี่ยประมาณ 1 ชั่วโมง ในแต่ละตอนจะแบ่งออกเป็นช่วง มีความยาวของช่วงประมาณ 10-12 นาที โดยมากมักออกอากาศในช่วงวันเสาร์และอาทิตย์ ในช่วงเวลาเย็น

<u>มิติด้านเนื้อหา</u>

ในการพิจารณาเนื้อหาของรายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ พบว่า เนื้อหารายการข่าวส่วนใหญ่มีประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลัก มีจำนวน 1,337 ข่าว (ร้อยละ 75) และมีประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบ จำนวน 453 ข่าว (ร้อยละ 25) ส่วนรายการทั่วไปมีประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักทุกรายการและทุกตอน

ภาพที่ 44 แผนภูมิแสดงสัดส่วนจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักและส่วนประกอบ

ภายใต้เงื่อนไขของเวลาที่นำเสนอที่มีอยู่อย่างจำกัด และสอดรับกับรูปแบบของรายการ ส่งผลต่อการนำเสนอประเด็นเนื้อหาในรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ดังนี้

ก. **<u>ประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักในการนำเสนอ</u>** เกิดขึ้นทั้งในรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ รายการข่าวทุกรายการมีการเสนอข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์โดยตรง มากและน้อยแตกต่างกันไปตามจุดเน้นของแต่ละรายการ ภายใต้เวลาอันจำกัดของข่าวทำให้ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่นำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีรายละเอียดด้านเนื้อหาและภาพแตกต่างกันไปตามเหตุการณ์ เช่น ข่าวที่นำเสนอพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน เนื้อหามีรายละเอียดที่สามารถแสดงด้วยภาพและคำพูดได้ค่อนข้างมาก การนำเสนอจึงสามารถเลือกได้ว่าจะเน้นกิจกรรมในช่วงใด ในขณะที่ข่าวที่นำเสนอเรื่อง ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ มีเนื้อหาเรื่องราวให้นำเสนอแต่อาจมีข้อจำกัดด้านภาพ บางรายการแก้ปัญหาด้วยการใช้ภาพกราฟิกเพื่อทำให้เรื่องราวดูน่าติดตามมากยิ่งขึ้น

สำหรับรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ สามารถนำเสนอเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ได้อย่างละเอียด มีการแบ่งเป็นช่วงทำให้สามารถนำเสนอได้หลากหลายประเด็นมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถเสนอเรื่องราวรวมถึงขายสินค้าที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ร่วมในรายการได้ ลักษณะการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์เรื่องเดียวที่ประกอบกันขึ้นมาจากหลากหลายประเด็น สามารถเป็นได้ทั้งรูปแบบสารคดีและการแข่งขันชิงรางวัล กล่าวคือ ในรูปแบบสารคดีหนึ่งตอนที่นำเสนอเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ มีประเด็นที่หลากหลายเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ นำเสนอแยกกันไปเป็นช่วงๆ ในขณะที่การแข่งขันชิงรางวัลมีการกำหนดแนวคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ไว้เพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่มีประเด็นคำถามที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ในเรื่องนั้น

ข. **<u>ประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบของเหตุการณ์ในการนำเสนอ</u>** เกิดขึ้นเฉพาะในรายการข่าว โดยทั่วไปประเภทของข่าวที่นำเสนอในรายการข่าวมีความหลากหลายไม่จำกัดเพียงข่าวประเภทใดประเภทหนึ่ง อีกทั้งเวลาในการนำเสนอข่าวแต่ละข่าวค่อนข้างจะมีอยู่อย่างจำกัด เว้นเสียแต่ว่าข่าวนั้นจะเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและเป็นที่สนใจของผู้ชม ภายใต้ข้อกำหนดด้านประเภทของข่าวและเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด การเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ให้เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ก็เป็นสิ่งที่พบได้อย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏทั้งที่เป็นภาพข่าวและหรือคำพูดของผู้ประกาศ เช่น ในข่าวอาชญากรรมเกี่ยวกับอุบัติเหตุบนถนน การปรากฏภาพป้ายเลขทะเบียนหรือคำพูดหมายเลขทะเบียนรถของผู้ประกาศข่าวเป็นสิ่งที่สามารถนำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคได้ หรือการให้ความสำคัญกับความเชื่อในเครื่องรางของขลังมากกว่าการตั้งใจขับขี่อย่างปลอดภัย ในข่าวอาชญากรรมเกี่ยวกับเหตุฆาตกรรมมักปรากฏภาพญาติผู้สูญเสียจุดธูปเชิญดวงวิญญาณเพื่อตอกย้ำถึง ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย ในข่าวการเมืองการปรากฏภาพนักการเมืองสักการะบูชารูปเคารพเพื่อแสดงถึงการศรัทธาในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตน

ยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้สังคมไทยที่ดำเนินไปบนพื้นฐานเรื่องราวของความเชื่อและไสยศาสตร์ ข่าวที่นำเสนอส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น การแย่งชิงสิทธิ์ในการซื้อสลากชิงรางวัล การโจรกรรมทรัพย์สินเงินทองและของมีค่าที่มาจากการบริจาคตามความเชื่อ

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์จะเป็นเหตุการณ์ในการนำเสนอ หรือเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ในการนำเสนอ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องในการสื่อสารประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เหล่านั้น

<u>วิธีการเล่าเรื่อง</u>

วิธีการเล่าเรื่อง เป็นกลวิธีในการเสนอเรื่องราวที่ปรากฏในรายการข่าวและรายการทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ สามารถจำแนกได้เป็นสองลักษณะใหญ่ คือ

ประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักในการนำเสนอ มีวิธีการเล่าเรื่องเป็นไปตามหลักการนำเสนอข่าวโดยทั่วไป คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และทำไม (5W 1H)

ใคร - บุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือตัวละครหลักในข่าวหรือเรื่องราวที่นำเสนอ ในข่าวที่เสนอเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค บุคคลนั้นหมายถึงประชาชนทั่วไปและบุคคลที่มีชื่อเสียง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ครอบคลุมถึงรูปเคารพที่สร้างขึ้นเพื่อบูชา เทพเจ้า พืช สัตว์ เครื่องรางของขลัง วิญญาณ

ทำอะไร - กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือกิจกรรมที่บุคคลได้กระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น บนบานศาลกล่าว ขอพร ขอโชค ขอลาภ หายตัว คลุ้มคลั่ง แห่เฉลิมฉลอง

ที่ไหน - สถานที่ที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่หรือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น

เมื่อไหร่ - เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อไหร่

อย่างไร - รายละเอียดของเหตุการณ์หรือวิธีการในการกระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทำไม - สาเหตุของการกระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เพื่อร่ำรวย เพื่อการเป็นที่ยอมรับ เพื่อประสบความสำเร็จ เพื่อให้หายเจ็บป่วย เพื่อให้พ้นทุกข์ สาเหตุของการกระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มักไม่ได้ถูกนำเสนอผ่านข่าวโดยตรง

วิธีการเล่าเรื่องที่ประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักในการนำเสนอมีแนวทางที่สำคัญคือ ง่ายและไม่ซับซ้อน กล่าวคือวิธีการเล่าเรื่องนั้นจะต้องเข้าใจได้ง่ายโดยทันที ไม่จำเป็นต้องตีความ ไม่มีเหตุการณ์มากมายซับซ้อนซ่อนเงื่อน เนื่องจากข้อมูลหลักที่ผู้ชมต้องในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีเพียงตัวเลขเพื่อใช้เสี่ยงทาย การนำเสนอตัวเลขอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนจึงเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด หรือในกรณีที่นำเสนอเนื้อหา ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

ก็จำเป็นต้องรวบรัดชัดเจนมากที่สุด ไม่จำเป็นต้องมีกลวิธีการเล่าเรื่องแบบซ่อนเร้นให้เกิดความเคลือบแคลงแบบเรื่องเล่าสยองขวัญโดยทั่วไป หากเป็นการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา ก็ระบุถึงพุทธคุณได้ในทันที โดยนำเสนอผ่านตัวอย่างบุคคลที่ได้รับผลจากพุทธคุณนั้น

ประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบของเหตุการณ์ในการนำเสนอ มีวิธีการเล่าเรื่องที่เป็นไปตามหลักการนำเสนอข่าว หากแต่มีรายละเอียดไม่มากและลึกซึ้ง อาจจะไม่ครบทุกองค์ประกอลหรืออาจมีองค์ประกอบที่ไม่สำคัญต่อเหตุการณ์หลักแต่มีนัยสำคัญต่อประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เพิ่มขึ้น (5W 1H -> 6w1h)

ใคร - บุคคลในข่าวหลักครอบคลุมถึงบุคคลรอบข้างหรือใกล้ชิดบุคคลในข่าวหลัก

อะไร - สิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของบุคคลในข่าวหลัก เช่น ป้ายทะเบียนรถ เครื่องรางที่พกติดตัว

ทำอะไร - กิจกรรมย่อยที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์หลักที่นำเสนอในข่าว เช่น การจุดธูปเชิญดวงวิญญาณ การดูหมอ การเปิดพิธี การรอดชีวิต

เมื่อไหร่ - เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อไหร่

ที่ไหน - สถานที่ในการประกอบกิจกรรม หากเป็นบ้านที่เกิดเหตุการณ์หลักอาจมีการนำเสนอผ่านเลขที่บ้าน

อย่างไร - ไม่มีการระบุรายละเอียดของกิจกรรม

ทำไม - สาเหตุของการกระทำที่มีความเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์หลักในการนำเสนอข่าว เช่น เพื่อเชิญดวงวิญญาณกลับบ้าน เพื่อให้ค้นพบ

วิธีการเล่าเรื่องประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ที่เป็นส่วนประกอบของเหตุการณ์ในการนำเสนออาจดำเนินไปโดยที่ไม่ครบทุกองค์ประกอบ ซึ่งไม่ส่งผลต่อเหตุการณ์หลักที่เกิดขึ้นโดยตรง หากแต่เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เหตุการณ์หลักนั้นดำเนินไปอย่างมีสีสันทางอารมณ์มากยิ่งขึ้น และช่วยตอกย้ำทัศนะที่มีต่อเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์

<u>ประเภทของเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์</u>

ในการพิจารณาประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ พบว่า ข่าวในรายการข่าวและรายการทั่วไปสามารถเป็นได้ทั้งประเภทเนื้อหาเพียงเนื้อหาเดียว และผสมผสานกันมากกว่าหนึ่งเนื้อหา เช่น ข่าวที่นำเสนอเนื้อหาความผิดปกติของพืชหรือสัตว์จะมีเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยง

โชคร่วมอยู่ด้วยเสมอ หรือข่าวที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาอาจจะมีเนื้อหาพิธีกรรมและเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคร่วมอยู่ด้วย หรือรายการที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจจะมีเนื้อหาผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญร่วมอยู่ด้วย เป็นต้น

รายการข่าวและรายการทั่วที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีการนำเสนอผ่านทางรายการสามารถจัดแบ่งประเภทของเนื้อหา ได้ดังต่อไปนี้

1. **<u>การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค</u>** เป็นประเภทเนื้อหาที่มีการนำเสนอมากที่สุดในรายการข่าว บางรายการมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค มีบุคคลที่ให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคเป็นข่าวประจำของทางรายการ เช่นในข่าวอรุณอมรินทร์มี แม่น้ำหนึ่ง เจ๊ฟองเบียร์ และจอมทัพ โดยตะลอนข่าว และข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ เป็นรายการข่าวที่นำเสนอเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคมากที่สุด ในขณะที่รายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ไม่มีการนำเสนอเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคเท่าใดนัก

รายการข่าว	จำนวนข่าวการตีความตัวเลขเพื่อเสียงโชค
ตะลอนข่าว	336
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	274
ข่าวอรุณอมรินทร์	161
เรื่องเล่าเช้านี้	9
สนามข่าว 7 สี	1
ไทยรัฐนิวส์โชว์	2
ทุบโต๊ะข่าว	3
ข่าวเย็นช่องวัน	10
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	1
เรื่องเด่นเย็นนี้	3

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนข่าวการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

ภาพที่ 45 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคประกอบด้วย**ตัวเลขจากกิจกรรมของมนุษย์**ที่เกิดขึ้นโดยประชาชนทั่วไปหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงที่กระทำต่อสิ่งที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์โดยตรงไม่ว่าจะเป็น เทพเจ้า รูปเคารพทั้งที่เป็นมนุษย์และอมนุษย์ รวมถึงต้นไม้ กิจกรรมที่มนุษย์ได้กระทำขึ้นก่อให้เกิดตัวเลขปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจุดประทัดขนาดยาวทำให้เกิดเลขหางประทัด การจุดธูปเสี่ยงทายทำให้เกิดเลขปรากฏค้างอยู่ที่ขี้ธูป การลงแป้งบนพื้นผิวของวัตถุแล้วถูทำให้เกิดลวดลายที่ตีความเป็นตัวเลข การเสี่ยงเซียมซี การล้วงไหที่ภายในมีลูกปิงปองและมีตัวเลขเขียนกำกับ การส่องหาเลขที่เกิดจากการจุดเทียนและปล่อยให้น้ำตาเทียนตกลงในขันน้ำมนต์ การทายปริศนาคำใบ้ เป็นต้น ตัวเลขจากกิจกรรมทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการนำเสนอเป็นข่าวมากที่สุด

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น “อลังการกฐินวัดอ่าวใหญ่ลุ้นปลายหางประทัด” ตะลอนข่าว 18 ตุลาคม 2565, “ล้วงไหขอโชคไอ้ไข่เหนือ” ตะลอนข่าว 13 ตุลาคม 2565, “ประชาชนแห่ส่องเลขปลายประทัด ‘ไอ้ไข่’” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 15 กันยายน 2565

บางรายการมีการนำเสนอ**ตัวเลขจากบุคคล** โดยเป็นตัวเลขจากบุคคลที่มีชื่อเสียงที่เสียชีวิตเพื่อใช้เสี่ยงโชค เช่น เวลาสวรรคต อายุ ของสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธที่ 2 อายุ จำนวนบุตรธิดา จำนวนผลงาน ปีที่เข้าวงการ ของสมบัติ เมทะนี เด่น ดอกประดู่ และ มิตร ชัยบัญชา เป็นต้น

ในกรณีที่เป็นบุคคลที่มีชีวิต ตัวเลขจากบุคคลจะมาจากทั้งร่างทรงและบุคคลปกติ เพื่อใช้เสี่ยงโชคโดยที่ไม่ต้องตีความแต่อย่างใด อาทิ แม่น้ำหนึ่งและเจ๊ฟองเบียร์ ร่างทรงเจ้าแม่ตะเคียนทอง ร่างทรงเจ้าแม่หมอนทอง ร่างทรงเจ้าแม่ขันทอง เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคจากบุคคล เช่น “จับตาเลขเด็ด ‘สมบัติ เมทะนี’” ข่าวอรุณอมรินทร์ 1 กันยายน 2565, ถั่วแระเชิญยิ้มชูเลขที่ถ่ายจากข้างโลงศพ ใน “บรรยากาศงานศพศิลปินตลก เด่น ดอกประดู่” เรื่องเล่าเช้านี้ 12 ตุลาคม 2565, “เฮลั่น! ร่างทรงเจ้าแม่กระซิบบอกเลขเด็ด” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 15 สิงหาคม 2565, “แม่น้ำหนึ่ง ฝันเห็นเลขเดียว 3 วันติด เจ๊ฟองเบียร์บอกแล้วเลขนี้มาแรง” ข่าวอรุณอมรินทร์ 16 สิงหาคม 2565

ตัวเลขจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสัตว์ประเภทนั้นคือ งู เช่น งูเข้าบ้าน งูเลื้อยผ่าน งูกินไก่ในเล้า งูกินแมว งูสองตัวเกี้ยวกัน งูเลื้อยขึ้นหลังคา งูเลื้อยเข้ากระโปรงรถ ฯลฯ ตัวเลขที่ถูกตีความเพื่อเสี่ยงโชค ได้แก่ เลขที่ห้อง เลขที่บ้าน หมู่ที่ วันที่งูเข้าบ้าน จำนวนไข่ ความยาวของงู ป้ายทะเบียนรถ แม้ว่าคนไทยในสมัยก่อนจะมีความเชื่อกันว่าการที่งูเลื้อยเข้าบ้านถือเป็นลางที่ไม่ดี อาจนำมาซึ่งความเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต แต่ในปัจจุบันการปรากฏของงูภายในบ้านถือเป็นการนำโชคลาภเข้ามาในบ้าน

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ประเภทอื่นที่นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค หากเกิดขึ้นในบ้านจะเป็นเลขที่บ้าน หากเกิดขึ้นบนรถจะเป็นป้ายทะเบียนรถ เช่น ตัวเงินตัวทองเกาะเสาไฟ แมวคลอดลูก แมวนอนในศาลพระภูมิ ตัวเลขที่ถูกตีความเพื่อเสียงโชค คือ เลขที่บ้าน ตัวเงินตัวทองเลื้อยเข้ามาในห้องเครื่องรถยนต์ เสือขึ้นรถ กระแตคลอดลูกที่คอรถจักรยานยนต์ สุนัขหัวติดกันชนรถ ตุ๊กแกเกาะป้ายทะเบียน ลิงติดหน้าห้องเครื่องรถยนต์ ตัวเลขที่ถูกตีความเพื่อเสี่ยงโชค คือ ป้ายทะเบียนรถ การเกิดขึ้นของรังจอมปลวก ตัวเลขที่ถูกตีความเพื่อเสี่ยงโชค ได้แก่ ความสูง อายุ การสร้างรังของผึ้ง ตัวเลขที่ถูกตีความเพื่อเสี่ยงโชค ได้แก่ วันที่ก่อสร้าง ระยะเวลา ขนาดของวัตถุที่ไปสร้างรัง

เหตุการณ์ที่มนุษย์กระทำต่อสัตว์ที่นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค คือ การให้สัตว์เลี้ยงเป็นผู้เสี่ยงทายตัวเลข เช่น นกแก้ว นกเอี้ยง กระต่าย สุนัขคาบเซียมซี แมวเขี่ยลูกปิงปอง พญาบึ้งเสี่ยงทาย เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น “‘ดวงดี’ นกเอี้ยงใบ้เลขเด็ด” ข่าวอรุณอมรินทร์ 7 ตุลาคม 2565, “ช่วยตัวเงินตัวทองหัวติดแก้วพลาสติก” ตะลอนข่าว 13 ตุลาคม 2565, “ขอโชคจากพญาบึ้งวัดโบสถ์ราชศรัทธา” ตะลอนข่าว 12 กันยายน 2565, “น้องแมวช่วยเสี่ยงโชค” ตะลอนข่าว 18 สิงหาคม 2565

ตัวเลขจากสัตว์ มนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับความฝันถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่มีความหมายแตกต่างกันออกไป เช่น ในเรื่องการงาน โชคลาภ การเดินทาง ฯลฯ รวมทั้งมีการกำหนดเลขนำโชค เมื่อฝันเห็นสัตว์ชนิดนั้นๆ ทว่าตัวเลขจากความฝันถึงสัตว์เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลที่ไม่เคยปรากฏเป็นข่าวแต่อย่างใด ตัวเลขจากสัตว์จึงเกิดขึ้นจากลวดลายของสัตว์ที่ปรากฏนำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค เช่น ลวดลายผิวหนังของตัวเงินตัวทอง เลขใต้ท้องกบ เลขจากกระดูกช้าง กระดูกวาฬ ตลอดจนไข่ไก่ประหลาดที่มีเส้นนูนเป็นตัวเลข เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขจากสัตว์เพื่อเสี่ยงโชค เช่น “ขอโชคลาภกระดูกช้างกลายเป็นหินหนัก 2.8 กก.” ตะลอนข่าว 19 กันยายน 2565, เลขใต้ท้องกบ ใน “ส่องเลขใต้ท้องกบก่อนลงกระทะ” ข่าวอรุณอมรินทร์ 1 กันยายน 2565 กระดูกวาฬ ใน “แปลกขอโชคจากกระดูกวาฬเจ้าของถูกรางวัลต่อเนื่อง” ตะลอนข่าว 16 กันยายน 2565, “ปชช.แห่ขอเลขเด็ดกระดูกวาฬ” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 15 กันยายน 2565 ตลอดจนไข่ไก่ประหลาดที่มีเส้นนูนเป็นตัวเลข ใน “ไข่ไก่ประหลาดมีตัวเลขขึ้นที่เปลือก” ตะลอนข่าว 10 สิงหาคม 2565

ตัวเลขจากป้ายทะเบียนรถ เป็นตัวเลขเพื่อนำไปเสี่ยงโชคที่ได้รับการนำเสนอในข่าวบางรายการเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวอุบัติเหตุที่โดยปกติแล้วจะมีการทำให้ภาพป้ายทะเบียนรถยนต์เบลอไม่สามารถระบุเลขได้เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหาย แต่ในข่าวเช้าเวิร์คพอยท์มีการนำเสนอตัวเลขจากทะเบียนรถยนต์โดยไม่มีการปกปิดแต่อย่างใด บางครั้งผู้ประกาศข่าวได้อ่านเลขทะเบียนรถในเนื้อข่าวด้วย นอกจากข่าวอุบัติเหตุที่มีการเสนอภาพป้ายทะเบียนรถแล้ว ยังมีเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีการเสนอตัวเลขจากป้ายทะเบียนรถอีกด้วย เช่น หญิงคลอดลูกบนรถ รถลุยน้ำ รถนักการเมืองที่มาตรวจเยี่ยมประชาชน เป็นต้น

แม้ว่าความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเลขป้ายทะเบียนรถมักจะมีความเกี่ยวข้องกับผู้เป็นเจ้าของรถ และมีรายละเอียดของความเชื่อแตกต่างมากมายหลายตำรา ข่าวที่นำเสนอตัวเลขจากป้ายทะเบียนรถกลับไม่ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเลขป้ายทะเบียนรถและผู้เป็นเจ้าของรถแต่อย่างใด แต่มุ่งนำเสนอเฉพาะตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคเป็นหลัก

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขจากป้ายทะเบียนรถเพื่อเสี่ยงโชค เช่น “‘ลุงตู่’ เปลี่ยนรถ แห่ส่องทะเบียน” ข่าวอรุณอมรินทร์ 28 ตุลาคม 2565, “ตุ๊กแกเกาะทะเบียนรถนักเสี่ยงโชคลุ้นหมดแผง” ตะลอนข่าว 29 สิงหาคม 2565, “สิบล้อขนลูกเจี๊ยบเบรกแตกตายเกลื่อน” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 6 กันยายน 2565, “นายกฯ ลงพื้นที่กาญจนบุรี พบปะประชาชน” เรื่องเล่าเช้านี้ 5 สิงหาคม 2565

ตัวเลขจากพืช เป็นตัวเลขที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำต่อต้นไม้โดยตรงและโดยอ้อม กิจกรรมที่กระทำต่อต้นไม้โดยตรงมักเกิดขึ้นกับไม้ยืนต้นที่มีอายุยาวนาน เช่น การถูแป้งเพื่อส่องหาตัวเลขที่อาจจะปรากฏบนพื้นผิวของต้นไม้ โดยมากมักจะเป็นต้นตะเคียนที่เชื่อกันว่ามีดวงวิญญาณสิงสถิตอยู่ ปรากฏเป็นชื่อเจ้าแม่ต่าง ๆ เช่น เจ้าแม่ตะเคียนทอง แม่ศรีมณีทอง แม่ตะเคียนจุฬามณี แม่สร้อย พี่สไบแก้ว-พี่จำปา เป็นต้น เมื่อเชื่อกันว่าต้นไม้เหล่านั้นมีดวงวิญญาณสิงสถิต ก็จะมีการนำผ้าแพรสีพวงมาลัยมาผูกล้อมรอบ มีการนำเครื่องเซ่นไหว้และชุดไทยมาถวาย บางแห่งมีการสร้างศาลขึ้นเพื่อให้ดวงวิญญาณสิงสถิตอยู่ และจัดกิจกรรมเพื่อให้มนุษย์ได้กระทำต่อต้นไม้โดยอ้อม เช่น การล้วงไหเสี่ยงโชค การจุดธูปเสี่ยงทาย เป็นต้น นอกเหนือจากต้นตะเคียนแล้วยังมีต้นไม้ประเภทอื่นที่ผู้คนไปกราบไหว้ขอโชคลาภ เช่น ต้นจามจุรี ต้นโพธิ์ ต้นกระบกยักษ์ ต้นมะสัง ต้นข่อยโบราณ ต้นสะเดาคู่ ต้นอ้อยช้าง เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว พืชที่ไม่ค่อยพบเห็นได้โดยทั่วไป อย่างเห็ดบางชนิด เช่น เห็ดปะการัง เห็ดดาวดิน เห็ดกระดิ่งหยก เมื่อมีปรากฏขึ้นในบ้านของมนุษย์ก็ถือว่าเป็นพืชนำโชค นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคผ่านการนำเสนอเลขที่บ้านที่พบ พืชบางชนิดมียางไหลออกจากลำต้นเป็นตัวเลข นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ตลอดจนพืชบางชนิดที่มีความเชื่อว่าเป็นไม้มงคล เช่น พญากาเผือก ก็มีการตีความตัวเลขจากลายเส้นที่ใบ พืชที่ผ่านการทำพิธี เช่น การนำมะเขือเปราะไปไว้ใต้โลงศพแล้วนำมาผ่าครึ่งเพื่อดูลายจากเมล็ด เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่มีการตีความตัวเลขจากพืชเพื่อเสี่ยงโชค เช่น “แห่ขอเลขเด็ด ‘พี่สไบแก้ว-พี่จำปา’ คึกคัก” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 16 สิงหาคม 2565, “ขอโชคลาภแม่ตะเคียน 3 ต้น” ตะลอนข่าว 8 กันยายน 2565, “ไขปริศนาโชคลาภตะเคียนแม่ศรีมณีทอง” ตะลอนข่าว 13 ตุลาคม 2565, “‘บวบ’แปลกแจกเลขถูกสองงวดติดแล้ว!” ข่าวอรุณอมรินทร์ 25 ตุลาคม 2565, “ขอโชคเจ้าแม่ไม้นุ่นโบราณอายุกว่า 200 ปี” ตะลอนข่าว 24 สิงหาคม 2565, “ส่องโชคจากมะเขืองานศพ” ตะลอนข่าว 31 สิงหาคม 2565, “เรื่องประหลาดยางไหลจากต้นลีลาวดีเป็นตัวเลข” ตะลอนข่าว 3 สิงหาคม 2565, “พญากาเผือก ต้นบอนกระดาษมหาโชค” ตะลอนข่าว 26 สิงหาคม 2565,

ลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค	จำนวนข่าวที่พบ*
กิจกรรมของมนุษย์	312
ป้ายทะเบียนรถ	148
เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์	113
พืช	107
สัตว์	73
บุคคล	46

ตารางที่ 9 แสดงลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคและจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคมากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 46 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคในรายการข่าว

การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคและการพูดคุยของผู้ประกาศข่าว โดยเฉพาะในช่วงเวลาใกล้ออกรางวัลสลากของหน่วยงานต่าง ๆ และสามารถเกิดควบคู่ไปพร้อมกันกับประเภทเนื้อหาอื่น ได้แก่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรม พืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ

รายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ไม่มีการนำเสนอประเภทเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคเลย

2. **<u>สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา</u>** เป็นรูปเคารพที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้บูชา กราบไหว้ขอพร ขอโชคลาภ ได้แก่ รูปเคารพที่สร้างขึ้นมีที่มาจากหลายแหล่ง บ้างมีประวัติที่สามารถสืบค้นได้ถึงการมีอยู่จริง บ้างเป็นเพียงแค่เรื่องเล่าในท้องถิ่น ในตำนาน หรือแม่แต่ในวรรณคดี

การนำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา มักเสนอควบคู่ไปกับเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ตะลอนข่าว เป็นรายการข่าวที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชามากที่สุด ส่วนข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ และข่าวอรุณอมรินทร์ เป็นรายการข่าวที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชารองลงมา

ขณะที่รายการทั่วไปที่เกี่ยวความเชื่อและไสยศาสตร์ คชาภาพาไปมู ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน และสารพันมู เป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชามาก มีการเน้นที่ประวัติ เรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ และศรัทธาของประชาชน โดยรูปแบบรายการเป็นการพาไปยังสถานที่ที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นตั้งอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ส่วน บ้านดีผีคุ้ม มีการพูดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ตามบ้านแขกรับเชิญของรายการ

รายการข่าว	จำนวนข่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา
ตะลอนข่าว	208
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	58
ข่าวอรุณอมรินทร์	52
เรื่องเล่าเช้านี้	4
สนามข่าว 7 สี	0
ไทยรัฐนิวส์โชว์	6
ทุบโต๊ะข่าว	2
ข่าวเย็นช่องวัน	10
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	2
เรื่องเด่นเย็นนี้	2

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนข่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา

ภาพที่ 47 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา

รายการทั่วไป	จำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา
คชาภาพาไปมู	13
บ้านดีผีคุ้ม	10
สารพันมู	11
จิ้งจกทัก	0
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	13

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาประกอบด้วย **เทพเจ้า เทวดา** เช่น ท้าวเวสสุวรรณ พระพิฆเนศวร ปู่ฤาษีนารอด พระราหู พระตรีมูรติ หน่าจาซาไท้จื้อ ยักษ์กุมภัณฑ์ พระเสื้อเมือง พระอุเชนทร์ **วิญญาณ** เช่น ไอ้ไข่ กุมารทอง กุมารสองจุก กุมารจุกดำ ตาทอง งิ้วราย ไอ้สัมฉุน เจ้าแม่หมอนทอง นครสวรรค์ เจ้าแม่แก่งเกาะใหญ่ นครสวรรค์ เศรษฐีตายาย เจ้าแม่เกล็ดแก้ว อ่างทอง ย่านาคพระโขนง เจ้าแม่สองนาง หนองคาย ปู่ขุนเดชขุนจันทร์ ปราจีนบุรี หุ่นพยนต์ แปะโรงสี **พระพุทธรูป** เช่น พระพุทธรูปหยกเขียวหยกขาว พระเงินพระทอง หลวงพ่อสำเร็จ ศักดิ์สิทธิ์ หลวงพ่อปลดหนี้ หลวงพ่อปากแดง หลวงพ่อทันใจ พระนอนขอนตาล เจ้าแม่กวนอิม **พระเถระพระเกจิ** เช่น พระอุปคุต พระสีวลี พระอาจารย์จวน วัดภูทอก ปู่ฤาษีชีวกโกมารภัจจ์ หลวงพ่อเปิ่น วัดบางพระ หลวงปู่หลิวขี่พญาเต่าเรือน วัดไร่แตงทอง หลวงปู่ทวด วัดทับช้าง หลวงปู่สรวง วัดป่าพลาญเพชร หลวงพ่อคล้ายวาจาสิทธิ์ หลวงพ่ออี๋ วัดสัตหีบ **พระมหากษัตริย์ ชนชั้นขุนนาง** เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเจ้าตากสินมหาราช พระวอ ท้าวสุรนารี เจ้าแม่นางพระยานครศรีธรรมราช พระนางเลือดขาว **ตัวละครในวรรณคดี สัตว์ในตำนาน** เช่น พญานาค ช้างเอราวัณ พญาครุฑ แม่ผีเสื้อสมุทร แมงสี่หูห้าตา พ่อขุน

ช้างมหาเศรษฐี **สถานที่** เช่น ประตูมหาเฮง วัดโพธิ์ พระที่นั่ง วัดอรุณ หลุมเปรต วัดนาเตา หลักกิโลจำลอง ประตูแห่งกาลเวลา วัดเลขธรรมกิตติ์ ป้อมผีเสื้อสมุทร เป็นต้น

ลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา	จำนวนข่าวที่พบ*
วิญญาณ	118
เทพเจ้า เทวดา	86
ตัวละครในวรรณคดี สัตว์ในตำนาน	59
พระเถระพระเกจิ	33
สถานที่	25
พระพุทธรูป	17
พระมหากษัตริย์ ชนชั้นขุนนาง	5

ตารางที่ 12 แสดงลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาและจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชามากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 48 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาในรายการข่าว

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างขึ้นให้เคารพบูชามีวัตถุประสงค์ในการสร้างที่แตกต่างกันออกไป เช่น เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อความมั่นคงในหน้าที่การงาน เพื่อโชคลาภ ฯลฯ ในบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาที่มีการนำเสนอเป็นข่าวมากที่สุดคือ ท้าวเวสสุวรรณ และพญานาค ท้าวเวสสุวรรณเป็นเทพเจ้าแห่งยักษ์ เป็นหนึ่งในจตุมหาราช ผู้คุ้มครองและดูแลโลกมนุษย์ ตามคติทางพุทธศาสนา ท้าวเวสสุวรรณได้ถวายสัตย์ในการดูแลพระพุทธเจ้า จึงมักจะพบเห็นรูปประดิษฐานท้าวเวสสุวรรณพร้อมด้วยเทพองค์อื่นที่บริเวณทางเข้าโบสถ์ เชื่อกันว่าการบูชาท้าวเวสสุวรรณจะทำให้ค้าขายดี ทรัพย์สมบัติมั่นคง จึงมักปรากฏข่าวที่เกี่ยวข้องกับท้าวเวสสุวรรณในเรื่องการขอโชคลาภอย่างมากมาย จนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ทั่วแทบทุกจังหวัดของประเทศไทย พญานาคปรากฏในความเชื่อของผู้ที่อาศัยอยู่แถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในตำนานทางพระพุทธศาสนามีพญานาคตนหนึ่งได้

เข้าช่วยปกป้องพระพุทธเจ้าจากลมฝน ในตำนานทางภาคเหนือมีพญานาคแปลงกายมาช่วยชี้ที่ตั้งเมืองใหม่ ตำนานทางอีสานเชื่อว่าพญานาคเป็นเจ้าแห่งบาดาล ผู้ให้กำเนิดน้ำ มีรูปปั้นพญานาคปรากฏตามสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ แต่ปัจจุบันความศรัทธาในพญานาคมีมากขึ้น ด้วยเชื่อว่าจะนำโชคลาภและสิริมงคลมาให้ ปรากฏว่ามีการสร้างรูปเคารพที่เป็นพญานาคตระกูลต่าง ๆ มากมายทั่วประเทศ

รูปเคารพต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้บูชาเกือบทั้งหมดตั้งอยู่ในวัด ซึ่งเป็นสถานที่เผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา วัดหลายแห่งมีการสร้างรูปเคารพอย่างมากมายเพื่อเป็นการดึงดูดให้ประชาชนเข้าวัดมากขึ้น มีชื่อเสียงสำหรับนักแสวงโชคลาภ ในช่วงเวลาการออกรางวัลสลากของหน่วยงานต่างจึงปรากฏข่าวประชาชนเข้าวัดไปกราบไหว้ขอโชคลาภกันอย่างมากมาย

นอกจากวัดแล้วสถานที่บางแห่งถูกสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพเหล่านี้ เช่น อาศรมฤาษีเณร ธรรมสถานม่อนพญานาคราช เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวที่เสนอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา เช่น “แห่ขอพระท้าวเวสฯ ส่งเลขเซียมซีให้โชค” ข่าวอรุณอมรินทร์ 26 กันยายน 2656, “บูชาท้าวเวสสุวรรณในพิธีวางศิลาฤกษ์” ตะลอนข่าว 9 สิงหาคม 2565, “ ‘ต่าย’ หล่อท้าวเวสฯ โชว์เลขหางประทัด” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 31 ตุลาคม 2565, “จุดประทัดขอเลขไอ้ไข่ที่วัดสว่างอารมณ์” ตะลอนข่าว 29 สิงหาคม 2565, “ขุนช้างจำแลงแก้บนไอ้ไข่ส้มฉุนหลังโชคดี 5 งวดต่อเนื่อง” ตะลอนข่าว 16 กันยายน 2565, “กราบไหว้ขอพรพระพุทธรูปในโลงศพ” ตะลอนข่าว 7 กันยายน 2565, “ฮือฮา!พระเจ้าทันใจแกะสลักหิน อายุ 152 ปี” ข่าวเย็นประเด็นร้อน 25 ตุลาคม 2565, “ชาวบ้านแห่ร่วมพิธีเปลี่ยนผ้า ‘หลวงพ่อแดง’” ข่าวอรุณอมรินทร์ 24 ตุลาคม 2565, “ศิษย์ขอเลขหลวงปู่สรวง-พ่อปู่พญานาค” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 1 กันยายน 2565, “ขอพระพรเจ้าตากสินวัดปากน้ำโจโล้” ตะลอนข่าว 2 สิงหาคม 2565, “ขอพร ‘ย่าโม’ ก่อนลุยศึก ‘วันอาเซียนกรังด์ปรีซ์ ครั้งที่ 2’” ข่าวเย็นช่องวัน 9 กันยายน 2656, “ถวายหมูทั้งตัว แก้บนแม่ผีเสื้อสมุทร” ข่าวอรุณอมรินทร์ 20 กันยายน 2565, “ขอโชคลาภจากช้างเอราวัณ” ตะลอนข่าว 9 สิงหาคม 2565, “ไหว้ขอพรพญานาควัดดังภาคอีสาน” ตะลอนข่าว 1 กันยายน 2565, “ส่องเลขธูปงานบวงสรวงปู่พญานาค” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 15 กันยายน 2565

ตัวอย่างรายการทั่วไปที่เสนอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา เช่น “หน่าจาซาไท้จื้อ เทพแห่งความสำเร็จ” คชาภาพาไปมู 24 กันยายน 2565, “ตำนานรอยพระพุทธบาทและยักษ์กุมภัณฑ์” คชาภาพาไปมู 15 ตุลาคม 2565, “วัดจุกเฌอ จุดเริ่มต้นของท้าวเวสสุวรรณ” ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 13 สิงหาคม 2565

3. **<u>พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน</u>** เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติตามความเชื่อความศรัทธา มีทั้งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา

รายการข่าว	จำนวนข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน
ตะลอนข่าว	256
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	97
ข่าวอรุณอมรินทร์	84
เรื่องเล่าเช้านี้	30
สนามข่าว 7 สี	9
ไทยรัฐนิวส์โชว์	66
ทุบโต๊ะข่าว	55
ข่าวเย็นช่องวัน	29
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	37
เรื่องเด่นเย็นนี้	23

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

ภาพที่ 49 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

ตะลอนข่าวเป็นรายการข่าวที่นำเสนอเนื้อหาพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนมากที่สุด ส่วนในรายการศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน จิ้งจกทัก และสารพันมูมีการนำเสนอเนื้อหาพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนอยู่บ้าง

พิธีกรรมที่ได้รับการนำเสนอสามารถแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ประกอบด้วย

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงโชค เป็นพิธีกรรมที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุด พบได้เกือบทุกรายการข่าว เช่น พิธีพุทธาภิเษก พิธีหล่อ พิธีอัญเชิญ พิธีบวงสรวง พิธีเบิกเนตร พิธีเจิมกระเป๋า พิธีแก้บน พิธีขอเลข โดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนี้มักเป็นท้าวเวสสุวรรณ และพญานาคต่าง ๆ

มีการนำเสนอถึงรายละเอียดขั้นตอน ของเซ่นไหว้ที่ใช้ประกอบพิธี และเมื่อเสร็จพิธีก็มักจะนำเสนอกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชคร่วมอยู่ด้วย เช่น การจุดประทัดเสี่ยงทาย การจุดธูปเสี่ยงทาย การล้วงไหหาตัวเลข ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มักถูกทำให้เป็นช่วงสำคัญของพิธีกรรม

บางท้องถิ่นมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงทาย เช่น นางกวักเสี่ยงทาย พิธีเหยาดูเสื้อ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มักนำเสนอประกอบข่าวอาชญากรรมที่มีผู้เสียชีวิต เช่น พิธีเชิญดวงวิญญาณ พิธีจุดธูปเปิดทาง การทำบุญอุทิศส่วนกุศล นอกจากนี้มีการนำเสนอในลักษณะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับเป็นการเฉพาะท้องถิ่น เช่น พิธีจุดธูปบอกลา พิธีโปรยทาน พิธีเรียกขวัญกลับบ้าน พิธีขอตัดความสัมพันธ์ พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ พิธีทำบุญข้าวประดับดิน งันเฮือนดี พิธีบุญล้านนาข้าว 100 คำ พิธีเก็บอัฐิ พิธีฝังหม้อดิน ฯลฯ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน มักเป็นช่วงเวลาตามปีปฏิทินจันทรคติ บางพิธีกรรมได้รับความนิยมนอกเหนือจากประชาชนท้องถิ่นจนกลายเป็นเทศกาล เช่น พิธีตั้งเสาทีกงเต็ง พิธีติดยอดไฟ พิธีเชิญเจ้าประทับทรง พิธีอิ้วเก้งแห่พระรอบเมือง บุญสารทเดือนสิบ พิธีเรียกขวัญข้าว พิธีเลี้ยงผีไฟของชาวปกาเกอะญอ ประเพณีชนไข่แดง ประเพณีหว่านแหขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแซนโฎนตา พิธีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีปล่อยไข่พญานาค งานไหลเรือไฟ งานบั้งไฟพญานาค พิธีนวราตรี ประเพณีรับบัว ฯลฯ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะกิจโดยกระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับบุคคล เช่น พิธีบูชาพญายมราช ฟ้อนนางเหลียวบวงสรวงอารักษ์เมืองเชียงราย รวมถึงการอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้สมหวัง บนบานศาลกล่าว และสาปแช่ง

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการบูชาครู เป็นพิธีกรรมที่มักจะมีผู้ร่วมพิธีเกิดอาการ “องค์ลง” เพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ในพิธี เช่น พิธีไหว้ครูโนราห์ พิธีไหว้ครูหุงข้าวเหนียวดำ พิธีครอบครูตือโป๊ยก่าย พิธีครอบหน้าพรานโนราห์ มะม็วดบ็องบอต

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาและสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมเฉพาะท้องถิ่นบางถิ่นเกิดขึ้นเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยบางอย่าง เช่น พิธีผมดูดผีถอนของ พิธีกาบเปลือยมหา พิธีเรียกขวัญ (ส่อนขวัญ) พิธีแยกแม่ซื้อจากเด็ก พิธีแก้ขัดทางเหนือ พิธีแซ่ย่าง พิธีเหยาเหยียบไฟ พิธีโนราห์เชิญครูหมอขึ้นหิ้ง พิธีสวดถอน การสวดต่อชะตา พิธีอาบน้ำว่าน พิธีลงธรรมพุทโธรักษาโรค พิธีลิมนตร์ พิธีโต๊ะครึม พิธีโหนผ้า พิธีไล่ผี

พิธีกรรมที่เพิ่มความเป็นสิริมงคล เป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่บุคคล วัตถุ หรือสถานที่ที่ประกอบพิธี เช่น พิธีกรรมลอดท้องพระเจดีย์ พิธีเผาผีต้นกล้วย พิธีปลุกเสกเลข

ทะเบียนรถ พิธีกรรมบางอย่างกระทำขึ้นเพื่อสร้างความคุ้มครองให้ปลอดภัย เช่น พิธีขึ้นเปลบูชาแม่ซื้อ พิธีต้อนรับสะใภ้เข้าบ้าน พิธีรัดมือคุ้มครองลูกหลาน พิธีขี่ม้าแห่นาคเข้าโบสถ์

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสน่ห์ เป็นพิธีกรรมที่กระทำแก่บุคคลที่ต้องการสมหวังในความรักและเสน่หา เช่น พิธีผูกหุ่น การทำเมตตามหานิยม พิธีปิดทองของลับ มนต์แมลงวันดำ ใน จิ้งจกทัก มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสน่ห์เป็นคำถามของทางรายการ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเบิกปฐมฤกษ์ เช่น พิธีวางศิลาฤกษ์

ลักษณะพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน	จำนวนข่าวที่พบ*
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงโชค	227
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว	143
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์	96
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาและสะเดาะเคราะห์	87
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์	69
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเพิ่มความเป็นสิริมงคล	26
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการบูชาครู	19
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสน่ห์	17
พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเบิกปฐมฤกษ์	2

ตารางที่ 14 แสดงลักษณะพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนและจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีลักษณะพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนมากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 50 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนในรายการข่าว

พิธีกรรมที่ได้รับการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพระพุทธศาสนา มีบางพิธีกรรมที่เชิญพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามาร่วมประกอบพิธีกรรม ส่งผลให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าเป็นกิจแห่งพระพุทธศาสนา ในขณะที่พิธีกรรมส่วนใหญ่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันกับสิ่งเหนือธรรมชาติจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

ตัวอย่างรายการข่าวที่เสนอพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน เช่น “เปิดพิธี-โปรยเหรียญในเถ้ากระดูก 32 เหรียญ/โปรยข้าวตอกเปรียบสัจธรรมชีวิต” “เศร้า ทำพิธีตัดภพตัดโลก ฝังอัฐิในป่าช้า” ไทยรัฐนิวส์โชว์ 12 ตุลาคม 2565, “ตายติดกันหลายศพ ชาวบ้านปั้นหุ่นทำพิธีขอขมาผี” ข่าวอรุณอมรินทร์ 22 สิงหาคม 2565, “พิธีสูตรถอนล้านนา” ตะลอนข่าว 3 สิงหาคม 2565, “การละเล่นงันเฮือนดีเล่นเพื่อคลายความโศกเศร้า” ตะลอนข่าว 6 กันยายน 2565, “เซ่นไหว้บรรพบุรุษแซนโฎนตาเสี่ยงทายคางไก่” ตะลอนข่าว 23 กันยายน 2565, “ยกเสาตะเกียงฟ้าดินทีกงเต็งเริ่มเทศกาลกินเจ” ตะลอนข่าว 26 กันยายน 2565, “รำวงแห่หมรับเทศกาลทำบุญส่งตายาย” ตะลอนข่าว 3 ตุลาคม 2565, “หาดูยากการสางผมย่านาค” ตะลอนข่าว 30 กันยายน 2565, “มิติใหม่! ครอบครู ‘ตือโป๊ยก่าย’” ข่าวอรุณอมรินทร์ 5 กันยายน 2565, “พิธีกาบเปลือยมหา ปัดเป่าสิ่งไม่ดี” ตะลอนข่าว 8 สิงหาคม 2565, “แซ่ย่าง พิธีบูชาผีเพื่อสะเดาะเคราะห์” ตะลอนข่าว 5 กันยายน 2565, “พิธีโก้ยโห้ย (จุนโช) ม้าทรงฝากเปลวเพลิงที่ร้อนระอุ” ตะลอนข่าว 5 ตุลาคม 2565, “พิธีกรรมมะม๊วดรักษาอาการป่วย” ตะลอนข่าว 18 สิงหาคม 2565, “พิธีกรรมเสียวลงนะกลางเป้าสาว” ทุบโต๊ะข่าว 14 กันยายน 2565, “พระลงนะหน้าทององคชาต ลงพิธีเสร็จแถมอมให้ด้วยจนเสร็จ” ข่าวอรุณอมรินทร์ 8 สิงหาคม 2565

ตัวอย่างรายการทั่วไปที่เสนอพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน เช่น “พระพิฆเนศเทพแห่งความสำเร็จ” คชาภาพาไปมู 1 ตุลาคม 2565, “งานบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” สารพันมู 7 สิงหาคม 2565

4. **<u>ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ</u>** เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นได้อย่างแน่ชัด สร้างความน่าสะพรึงกลัวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องจนทำให้เชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจเร้นลับบางอย่างทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้น มีลักษณะที่หลากหลายมากที่สุด ไทยรัฐนิวส์โชว์ ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ และข่าวอรุณอมรินทร์เป็นรายการข่าวที่นำเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ มากกว่ารายการอื่น รองลงมาเป็น ตะลอนข่าว และทุบโต๊ะข่าว ตามลำดับ

รายการข่าว	จำนวนข่าวผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ
ตะลอนข่าว	61
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	71
ข่าวอรุณอมรินทร์	70
เรื่องเล่าเช้านี้	19
สนามข่าว 7 สี	7
ไทยรัฐนิวส์โชว์	98
ทุบโต๊ะข่าว	58
ข่าวเย็นช่องวัน	26
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	18
เรื่องเด่นเย็นนี้	9

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนข่าวผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

ภาพที่ 51 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

ในส่วนของรายการ คชาภาพาไปมู ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน มีการเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เกือบทุกตอน ส่วน สารพันมู และบ้านดีผีคุ้ม มีการเสนอเนื้อหาอยู่บ้าง

รายการทั่วไป	จำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ
คชาภาพาไปมู	10
บ้านดีผีคุ้ม	5
สารพันมู	7
จิ้งจกทัก	9
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	12

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญในรายการทั่วไป

เนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ประกอบด้วย

เหตุการณ์เกี่ยวกับวิญญาณเข้าสิงร่าง เป็นเหตุการณ์ที่มนุษย์แสดงพฤติกรรมหรืออาการที่ผิดปกติไปจากที่เป็นอยู่ โดยเชื่อว่ามีวิญญาณของผู้อื่นเข้าสิง ซึ่งเป็นได้ทั้งเทพ ครู ผี มักจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ไปเข้าร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การเข้าสิงของวิญญาณเกิดขึ้นเพื่อสื่อสารข้อมูลบางอย่างแก่คนรอบข้าง หรือแสดงพฤติกรรมที่สร้างความตื่นตะลึงแก่ผู้พบเห็น ในขณะเดียวกันก็อาจมีการทำให้บุคคลที่ถูกสิงนั้นกลับคืนสู่สภาพปกติ เป็นลักษณะเหตุการณ์ที่พบมากที่สุด

เหตุการณ์เกี่ยวกับลางสังหรณ์ เป็นเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์ โดยก่อนเกิดเหตุการณ์บุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องจะมีลางบอกเหตุถึงสิ่งไม่ดีที่กำลังจะเกิด แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ร้ายอะไร บุคคลนั้นจะรับรู้หรือจะหนักได้ถึงลางสังหรณ์ก็ต่อเมื่อเหตุการณ์ร้ายได้เกิดขึ้นแล้ว เหตุการณ์ร้ายมักเป็นเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิต

ร่องรอยปริศนา เป็นร่องรอยที่เกิดขึ้นตามที่ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถระบุสาเหตุหรือแสดงถึงที่มาที่แน่ชัดได้ มนุษย์มักเชื่อว่าเป็นการกระทำของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พญานาค กุมาร ตลอดจนภาพถ่ายติดวิญญาณต่าง ๆ

ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์หรือสถานที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพและความเป็นไปของธรรมชาติ เช่น หลุมยุบ หินประหลาด หากเป็นปรากฏการณ์มักเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำพิธีกรรมอยู่ สร้างความเข้าใจว่าเป็นเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมจึงทำให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนั้นขึ้น เช่น ท้องฟ้าเปิด เมฆแผ่ปกคลุม ต้นไม้มีน้ำหยดตลอดเวลา

เหตุการณ์หายตัว เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้สูญหายโดยที่ไม่ทราบแน่ชัดว่ายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ผู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อว่าสิ่งเร้นลับบางอย่างที่ทำให้ตามหาไม่พบ อาจจะมีการทำพิธีบางอย่างเพื่อค้นหา ผู้ที่สูญหายอาจจะกลับมาหรือว่าไม่กลับมา หรือบางครั้งเป็นผู้เสียชีวิตไปแล้ว

อุบัติการณ์ที่ไม่ทราบสาเหตุ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นผู้กระทำ สามารถบันทึกภาพวิดีโอไว้ได้ แต่ก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น เครื่องเสียงดับเอง รถเคลื่อนที่ได้เอง รถไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ ฝาตะกร้าเปิดเองได้ เครื่องวัดชีพจรดังโดยที่ไม่มีผู้ป่วย ในพิธีล้างป่าช้าพบศพที่ไม่เน่าเปื่อย กระดูกที่ลอยอังคารในแม่น้ำไหลทวนน้ำกลับมา คณะโคโยตี้เต้นในงานศพทำให้ฝาโลงเปิดปิดเองได้

การตายโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นเหตุการณ์ที่มีการตายเกิดขึ้น โดยที่สภาพแวดล้อมทำให้เชื่อได้ว่าผู้ตายได้กระทำการบางอย่างต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานใดๆ ก็ตาม เช่น หนุ่มตายปริศนาข้างศาลเจ้าแม่ ชายคลั่งลบหลู่ศาลหลวงปู่ทวดเดินลงทะเลดับ

เหตุการณ์เกี่ยวกับจินตนาการ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในแง่ดีและแง่ร้าย บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์คิดไปเองหรือเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพราะอำนาจเร้นลับบางอย่างทำให้เหตุการณ์เป็นเช่นนั้น โดยมากมักเป็นเรื่องร้าย เช่น การที่บุคคลเสียชีวิตในที่เดียวกันต่างเวลากัน การรู้สึกปวดหลังภายหลังจากเข้าไปในโรงเรียนร้าง จอมปลวกทำให้เกิดการฆาตกรรมขึ้น พระธาตุเจดีย์ถล่มเป็นเพราะเกิดอาเพศ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นซ้ำซากบริเวณใดบริเวณหนึ่ง แต่ก็มีบ้างที่เป็นเรื่องดี เช่น การทำความดีอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ได้รับสิ่งมีค่า อำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้รอดพ้นจากการถูกปล้น

เหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่อ เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน บางความเชื่อกลายเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันต่อเนื่องมา เช่น การไม่นับถือครูส่งผลต่อชีวิต คนดีตายแล้วขึ้นสวรรค์ การไม่เผาศพในวันอังคาร การไม่เผาศพตายทั้งกลม การปักธูปกลับหัวเป็นการสะกดวิญญาณ การทำผิดจารีตทำให้กลายเป็นผีปอบ ไก่ร้องตอนเย็นลูกสาวจะมีคนมาจีบและตั้งท้องใน จิ้งจกทัก มักเสนอเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคน

เหตุการณ์เกี่ยวกับความสามารถ เป็นเหตุการณ์ที่มีการใช้ความสามารถเฉพาะตัวในการรอดชีวิต เช่น การใช้ฟันรับกระสุน การสะเดาะเชือกหนีจากการถูกจับกุม การขายสินค้าปิดหน้ากากอนามัยเพื่อเสริมสมาธิ นอกจากนี้ยังพบในรายการทั่วไป อย่าง ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน และคชาภาพาไปมู มีการแสดงถึงความสามารถของพระเกจิต่าง ๆ ที่เป็นที่กล่าวขานกันจนเป็นตำนาน

ลักษณะเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ	จำนวนข่าวที่พบ*
เหตุการณ์เกี่ยวกับวิญญาณเข้าสิ่งร่าง	125
เหตุการณ์เกี่ยวกับจินตนาการ	68
ร่องรอยปริศนา	53
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ	46
เหตุการณเกี่ยวกับลางสังหรณ์	37
อุบัติการณ์ที่ไม่ทราบสาเหตุ	30
การตายโดยไม่ทราบสาเหตุ	30
เหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่อ	24
เหตุการณ์หายตัว	17
เหตุการณ์เกี่ยวกับความสามารถ	8

ตารางที่ 17 แสดงลักษณะเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญและจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีลักษณะพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนมากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 52 แผนภูมิแสดงสัดส่วนลักษณะการเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

ตัวอย่างข่าวที่เสนอเหตุการณ์ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เช่น “ไก่ร้องตอนเย็นเชื่อเกิดเรื่องไม่ดี” ตะลอนข่าว 24 ตุลาคม 2565, “ลุงหายตัวปริศนา 8 วัน รื้อบ้านตามหา” ไทยรัฐนิวส์โชว์ 9 สิงหาคม 2565, “เชื่อผีสุนัข สิงร่างยายวัย 87 ป่วยติดเตียง” ไทยรัฐนิวส์โชว์ 17 ตุลาคม 2565, “หมอปลาบุกช่วยสาว 12 หิวเลือด มีผีสิง 5 ตัว” ข่าวอรุณอมรินทร์ 7 กันยายน 2565

5. **<u>พืชผิดปกติ</u>** เป็นลักษณะผิดปกติที่เกิดขึ้นกับพืช ไม่อาจพบเห็นได้โดยทั่วไป พืชที่แสดงลักษณะผิดปกติ และนำไปสู่ความเชื่อของมนุษย์มากที่สุดคือ กล้วย ลักษณะผิดปกติที่เกิดขึ้นกับกล้วย

เช่น กล้วยสองยอด กล้วยออกเครือมากกว่าหนึ่ง กล้วยออกปลีมากกว่าหนึ่ง กล้วยออกเครือชี้ฟ้า กล้วยออกเครือกลางลำต้น กล้วยตายแล้วออกปลี กล้วยออกเครือคล้ายงวงช้าง กล้วยออกปลีคล้ายมังกร กล้วยใบสีขาวทั้งต้น เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกล้วยมีอยู่อย่างมากมายในสังคมไทยทั้งในแง่ดีและแง่ร้าย ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งการปลูกกล้วยในบ้าน การไม่เดินเข้าไปในดงกล้วย การใช้หน่อกล้วยในงานมงคล รวมถึงการที่กล้วยออกปลีกลางลำต้น กล้วยมีหัวปลีหลายหัว มียอดหลายยอด ถือเป็นเรื่องอุบาทว์ตามความเชื่อล้านนา ฯลฯ แต่ในสังคมปัจจุบันความผิดปกติของกล้วยถูกนำไปเชื่อมโยงกับการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคทั้งสิ้น ผ่านเลขที่บ้านที่ต้นกล้วยนั้นตั้งอยู่

นอกจากความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับกล้วยที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุดแล้ว พืชประเภทอื่นที่มีลักษณะผิดปกติที่ได้รับการนำเสนอ อาทิ มะพร้าวแตกหน่อคล้ายงวงช้าง มะพร้าวออกต้นลอยกลางอากาศ อินทผาลัมออกใบคล้ายพญานาค หน่อไม้เศียรพญานาค ว่านสี่ทิศออกดอกหกดอก คตมะละกอ เป็นต้น

เมื่อความผิดปกติเกิดขึ้นกับพืช มนุษย์ได้ประกอบพิธีกรรมที่ทำให้พืชมีความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการจุดธูปบูชา นำเครื่องเซ่นไหว้มาประกอบ ดำเนินกิจกรรมให้ได้มาซึ่งตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค จึงมักพบเนื้อหาพืชผิดปกติควบคู่กันกับเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

รายการข่าว	จำนวนข่าวพืชผิดปกติ
ตะลอนข่าว	22
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	13
ข่าวอรุณอมรินทร์	5
เรื่องเล่าเช้านี้	0
สนามข่าว 7 สี	0
ไทยรัฐนิวส์โชว์	0
ทุบโต๊ะข่าว	0
ข่าวเย็นช่องวัน	0
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	0
เรื่องเด่นเย็นนี้	0

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนข่าวพืชผิดปกติ

ภาพที่ 53 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวพืชผิดปกติ

ตะลอนข่าว เป็นรายการข่าวที่เสนอเนื้อหาพืชผิดปกติค่อนข้างมาก ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์และข่าวอรุณอมรินทร์ เสนอข่าวพืชผิดปกติรองลงมา เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะความผิดปกติของพืชเหล่านี้ไม่มีรายการใดนำเสนอข่าวในแง่มุมวิทยาศาสตร์ว่าเป็นความผิดปกติทางพันธุกรรมเลย

ตัวอย่างข่าวที่เสนอพืชผิดปกติ เช่น “มะพร้าวแปลกยืนต้นลอยกลางอากาศ” ตะลอนข่าว 7 กันยายน 2565, “เห็ดรูปร่างแปลกประหลาดหาดูได้ยาก” ตะลอนข่าว 26 ตุลาคม 2565, “ขอโชคลาภกล้วยแปลกหัวปลีโผล่จากพื้นดิน” ตะลอนข่าว 28 กันยายน 2565, “เชื่อให้โชค! หน่อไม้คล้ายพญานาคปรก” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 1 สิงหาคม 2565, “ชาวบ้านแห่ส่องเลขเด็ด กล้วยงอขึ้นฟ้า” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 16 สิงหาคม 2565, “ส่องเลขกล้วยออกปลี 5 หัวในต้นเดียว” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 30 กันยายน 2565

6. **<u>สัตว์ผิดปกติ</u>** มีสองลักษณะ ลักษณะแรกเป็น**ความผิดปกติหรือความพิการ**ที่เกิดขึ้นกับสัตว์ที่ไม่อาจพบเห็นได้โดยทั่วไป เช่น แมวสามตา จิ้งจกหัวโต จิ้งจกหางสองแฉก จิ้งจกสามตา วัวสามตา ลักษณะที่สองเป็น**ลักษณะปกติทางพันธุกรรมที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้พบเห็น** เช่น ปลาไหลสีทอง ปลาไหลสีเผือก ปลาบู่สีทอง ปลาดุกสีทอง ตะพาบสีทอง ควายสีเผือก ตะพาบยักษ์ เต่าดำ คางคกปานแดง คางคกสีทองสลับแดง หนอนผีเสื้อในใบกล้วย ตัวอ่อนบั่วรา ลักษณะที่พบเห็นได้น้อยในสัตว์ทั้งสองลักษณะจึงถูกนำเสนอออกมาในแง่มุมสัตว์ผิดปกติ

การปรากฏของสัตว์ผิดปกติ จะก่อให้เกิดพิธีกรรมที่มนุษย์ได้จัดทำให้มีขึ้น เช่น การจุดธูปเซ่นไหว้ และดำเนินกิจกรรมให้ได้มาซึ่งตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค จึงมักพบเนื้อหาสัตว์ผิดปกติควบคู่กันกับเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

รายการข่าว	จำนวนข่าวสัตว์ผิดปกติ
ตะลอนข่าว	27
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	6
ข่าวอรุณอมรินทร์	22
เรื่องเล่าเช้านี้	0
สนามข่าว 7 สี	0
ไทยรัฐนิวส์โชว์	1
ทุบโต๊ะข่าว	0
ข่าวเย็นช่องวัน	0
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	0
เรื่องเด่นเย็นนี้	1

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนข่าวสัตว์ผิดปกติ

ภาพที่ 54 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวสัตว์ผิดปกติ

ตะลอนข่าว และข่าวอรุณอมรินทร์เป็นรายการข่าวที่เสนอเนื้อหาสัตว์ผิดปกติค่อนข้างมาก และในทำนองเดียวกันกับพืชผิดปกติ ไม่ปรากฏว่ามีรายการใดนำเสนอข่าวในแง่มุมวิทยาศาสตร์ว่าเป็นความผิดปกติทางพันธุกรรม หรือเป็นประเภทของสัตว์ที่หายากแต่อย่างใด

ตัวอย่างข่าวที่เสนอสัตว์ผิดปกติ เช่น “ปลาไหลแปลกเขียวทั้งตัวเชื่อให้โชค” ตะลอนข่าว 9 กันยายน 2565, “กบ 6 ขา ให้โชคหลายงวด” ข่าวอรุณอมรินทร์ 17 ตุลาคม 2565

7. **<u>เครื่องราง ของขลัง</u>** เป็นวัตถุที่มนุษย์เชื่อกันว่านำสิ่งที่ดีในแง่มุมต่าง ๆ มาให้แก่ชีวิต มีสามลักษณะ ลักษณะแรกเป็น**วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น** เช่น ปลัดขิก ยันต์ เหรียญรูปเคารพ ผีบั้ง ลักษณะที่

สองเป็น**วัตถุที่นำมาจากพืชหรือสัตว์** เช่น เดือยงู ช้องหมูป่า แหวนหางช้าง หมอนนกกระแตแต้แวด เครือเขาหลง คตมะละกอ คตคูน ลักษณะที่สามเป็น**วัตถุที่หายากในธรรมชาติ** เช่น เหล็กไหล วัตถุแต่ละชนิดมีความหมายตามความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป

รายการข่าว	จำนวนข่าวเครื่องราง ของขลัง
ตะลอนข่าว	23
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	20
ข่าวอรุณอมรินทร์	9
เรื่องเล่าเช้านี้	6
สนามข่าว 7 สี	2
ไทยรัฐนิวส์โชว์	13
ทุบโต๊ะข่าว	8
ข่าวเย็นช่องวัน	6
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	9
เรื่องเด่นเย็นนี้	2

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนข่าวเครื่องราง ของขลัง

ภาพที่ 55 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวเครื่องราง ของขลัง

การนำเสนอเนื้อหาข่าวลักษณะเครื่องราง ของขลัง มักจะแสดงให้เห็นถึงเครื่องราง ของขลังนั้นๆ พร้อมกับการกล่าวถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวของเครื่องราง ของขลัง แต่ไม่ได้เสนอถึงผลจากคุณสมบัติเฉพาะตัวดังกล่าว แต่การนำเสนอเนื้อหาเครื่องราง ของขลังในอีกลักษณะหนึ่งที่พบเห็นโดยมากคือ การแคล้วคลาดจากภยันตรายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอุบัติเหตุ หรืออาชญากรรม โดยผู้ที่รอดชีวิตปลอดภัยเชื่อว่าเป็นเพราะบารมีหรือความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องราง ของขลังที่พกติดตัว โดยมีทั้งระบุ

ว่าเป็นเครื่องราง ของขลังจากที่ใด และการกล่าวถึงโดยไม่ระบุเจาะจง ทั้งนี้ไม่มีข่าวใดนำเสนอข้อมูลถึงการทดสอบคุณสมบัติที่แท้จริงที่ทำให้ผู้ที่พกพาเครื่องราง ของขลังนั้นแคล้วคลาดปลอดภัย เนื้อหาเครื่องราง ของขลัง พบอยู่บ้างในทุกรายการข่าว พบมากใน ตะลอนข่าว และข่าวเช้าเวิร์คพอยท์

ลักษณะของเครื่องราง ของขลัง	จำนวนข่าวที่พบ*
วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น	36
วัตถุที่นำมาจากพืชหรือสัตว์	12
วัตถุที่หายากในธรรมชาติ	16
บารมีของเครื่องราง ของขลัง	36

ตารางที่ 21 แสดงลักษณะของเครื่องราง ของขลังและจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีลักษณะของเครื่องราง ของขลังมากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 56 แผนภูมิแสดงลักษณะของเครื่องราง ของขลังและจำนวนข่าวที่พบ

รายการทั่วไป	จำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาเครื่องราง ของขลัง
คชาภาพาไปมู	10
บ้านดีผีคุ้ม	5
สารพันมู	7
จิ้งจกทัก	9
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	12

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนตอนที่เสนอเนื้อหาเครื่องราง ของขลัง

ตัวอย่างข่าวที่เสนอ เครื่องราง ของขลัง เช่น “แหวนหางช้างให้โชคเรื่องค้าขาย” ตะลอนข่าว 22 สิงหาคม 2565, “พบผมผีช่อของสาวใหญ่เชื่อปืนยิงไม่เข้า” ตะลอนข่าว 31 ตุลาคม 2565, “‘คตมะละกอ’ ของขลังจากธรรมชาติ” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 16 กันยายน 2565, “ฮือฮา! เดือยงูเหลือมตายพรายเป็นของขลัง” ข่าวอรุณอมรินทร์ 10 สิงหาคม 2565, “หมอนนกกระแตแต้แว้ดให้โชคลาภ” ตะลอนข่าว 28 สิงหาคม 2565, “ช้องหมูป่าของขลังให้โชค” ตะลอนข่าว 1 กันยายน 2565, “เก็บรกแมวไว้บูชาเชื่อให้

โชคลาภ” ตะลอนข่าว 26 กันยายน 2565, “ว่านจักจั่นของขลังนำโชค” ตะลอนข่าว 24 ตุลาคม 2565, “ฮือฮา! เหล็กไหลงอกในหิน เซียนทุ่ม 100 ล้าน” ข่าวอรุณอมรินทร์ 1 กันยายน 2565

ตัวอย่างรายการทั่วไปที่เสนอ เครื่องราง ของขลัง ในศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน มีการนำเสนอเนื้อหาวัตถุมงคลเป็นช่วงหนึ่งของรายการ โดยเป็นการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ราคา รุ่น บารมีของเครื่องราง ฯลฯ เช่น “เปิดกรุวัตถุมงคลหลวงพ่อคล้าย วาจาสิทธิ์ที่ได้สร้างไว้” ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 6 สิงหาคม 2565, “สุดยอดวัตถุมงคลหายาก หลวงปู่ดู่ พรหมปัญโญ” ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 27 สิงหาคม 2565 ขณะที่คชาภาพาไปมู มีการนำเสนอเนื้อหาเครื่องราง ของขลัง อยู่บ้าง เช่น “หุ่นพยนต์รับเคราะห์แทนหนุนธุรกิจรุ่งเรือง” คชาภาพาไปมู 10 กันยายน 2565 ใน จิ้งจกทัก มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง เช่น “เครื่องรางชิ้นใดเรียกทรัพย์ได้ไม่หยุด” จิ้งจกทัก 14 สิงหาคม 2565

8. **<u>การทำนายพยากรณ์</u>** เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ รวมถึงการพยากรณ์ถึงเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยมากผู้ทำนายมักเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการ

รายการข่าว	จำนวนข่าวการทำนายพยากรณ์
ตะลอนข่าว	2
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	4
ข่าวอรุณอมรินทร์	2
เรื่องเล่าเช้านี้	0
สนามข่าว 7 สี	0
ไทยรัฐนิวส์โชว์	1
ทุบโต๊ะข่าว	2
ข่าวเย็นช่องวัน	0
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	0
เรื่องเด่นเย็นนี้	0

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนข่าวการทำนายพยากรณ์

ภาพที่ 57 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวการทำนายพยากรณ์

ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ประเภทอื่น โดยเป็นเรื่องการทำนายอนาคตของนายกรัฐมนตรีในช่วงที่ศาลรัฐธรรมนูญกำลังจะตัดสินถึงระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เช่น “ถอดดวง ‘ประยุทธ์’ รอด หรือ หลุด?” ทุบโต๊ะข่าว 28 กันยายน 2565, “ฤาษีฟันธง ‘บิ๊กตู่ อยู่ต่อ’ เปรียบเป็นเหล็กไร้สนิม” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 29 กันยายน 2565

รายการทั่วไป	จำนวนตอนที่นำเสนอเนื้อหาการทำนายพยากรณ์
คชาภาพาไปมู	1
บ้านดีผีคุ้ม	1
สารพันมู	3
จิ้งจกทัก	13
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	0

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนตอนที่เสนอเนื้อหาการทำนายพยากรณ์

ในขณะที่ จิ้งจกทักเป็นรายการที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่เสนอเนื้อหาการทำนายพยากรณ์มากที่สุด และเป็นเนื้อหาหลักของทางรายการ โดยกำหนดให้แขกรับเชิญซึ่งเป็นผู้เข้าแข่งขันตอบคำถามเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายพยากรณ์ อาทิ ราศีใดจะแพ้ภัยตัวเอง ราศีใดจะรับทรัพย์ หากฝันถึงญาติที่เสียชีวิตจะเป็นลางบอกเหตุอะไร เป็นต้น โดยมีตัวเลือกให้กับผู้เข้าแข่งขัน และในช่วงท้ายของ

รายการยังมีช่วง เคล็ดเกร็ดมงคล ซึ่งเป็นการให้คำแนะนำการใช้ชีวิตเพื่อความเป็นสิริมงคลในแง่มุมต่าง ๆ ส่วนรายการอื่นมีการนำเสนอเนื้อหาการทำนายพยากรณ์อยู่บ้าง

9. **<u>ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์</u>** ไม่ได้เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์โดยตรง แต่เป็นผลสืบเนื่องจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีอยู่มากในสังคมไทย ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ทั้งต่อร่างการและจิตใจ เช่น คนถูกรางวัล การหลอกลวงผู้คนจากความเชื่อและศรัทธา การขโมยเงินบริจาค เป็นต้น ข่าวที่แสดงผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์พบในทุกรายการ โดยข่าวเช้าเวิร์คพอยท์นำเสนอมากที่สุด

รายการข่าว	จำนวนข่าวผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์
ตะลอนข่าว	16
ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	66
ข่าวอรุณอมรินทร์	31
เรื่องเล่าเช้านี้	28
สนามข่าว 7 สี	5
ไทยรัฐนิวส์โชว์	15
ทุบโต๊ะข่าว	38
ข่าวเย็นช่องวัน	34
ข่าวเย็นประเด็นร้อน	33
เรื่องเด่นเย็นนี้	7

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนข่าวผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์

ภาพที่ 58 แผนภูมิแสดงจำนวนข่าวผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์

ประเภทเนื้อหาผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ พบแต่ในรายการข่าวเท่านั้น ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

ผลกระทบต่อวงการศาสนา เป็นข่าวที่นำเสนอถึงเรื่องราวในวงการศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมของพระสงฆ์ที่ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อความรู้สึกของประชาชน ผลกระทบในแง่บวก เช่น ครูบาบุญชุ่มออกจากการปลีกวิเวกในถ้ำ หลวงตาบุญชื่นออกธุดงค์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนร่วมบริจาคเงิน เป็นต้น ผลกระทบในแง่ลบ เช่น พระถูกผีปอบเข้าสิง พระปลอมออกเรี่ยไรเงิน พระก๊งเบียร์เรียกสาวเข้ากุฏิ วัดป่าหรูกว่ารีสอร์ต เป็นต้น นอกจากนี้ยังผลกระทบในเชิงตั้งคำถามแก่วงการศาสนา เช่น การรักษาด้วยการอบโอ่ง การใส่บาตรออนไลน์ ผลกระทบต่อวงการศาสนาเป็นประเด็นเนื้อหาที่พบมากที่สุด

ผลกระทบจากเรื่องหวย เป็นข่าวที่นำเสนอถึงผลกระทบจากการส่งเสริมให้มีการซื้อขายล็อตเตอรีทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น คนถูกหวย การแย่งชิงคิวในการซื้อสลาก ความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ถูกรางวัลและไม่ถูกรางวัลต้องการจะเผาจอมปลวก ผู้คนแห่ไปไหว้ ‘พี่สาว’ ขอโชค

การขโมยและหลอกลวง เป็นข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์การใช้ประโยชน์จากความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อความเชื่อต่าง ๆ เช่น คนขโมยตู้บริจาคเงิน การหลอกลวงโดยอ้างลัทธิความเชื่อบางอย่าง การประมูลพระเครื่องแล้วได้ของปลอม หญิงสาวไล่ให้ไปตกนรกอเวจีปอยเปต

เรื่องล้อเลียน เป็นข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์การหยิบประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์มาล้อเลียน เช่น การแกล้งยายด้วยพระอุลตร้าแมน การแต่งตัวในงานฮาโลวีน ของขลังชวนอึ้ง พระแม่กาลีประทับขบวนกีฬาสี คอนเท้นต์รับจ้างกินเจ

ผลกระทบที่ดีต่อความรู้สึก เป็นข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์และส่งผลต่อความรู้สึกในเชิงบวก เช่น ม้าทรงรูปหล่อ ร้านอาหารขวัญใจสายมู ร้านกาแฟวาดลายยันต์ลงบนแก้วกาแฟ ร้านกาแฟริมป่าช้า

การทำร้ายร่างกายและจิตใจ เป็นข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์การทำร้ายร่างกายหรือจิตใจโดยมีมูลเหตุมาจากประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การทำร้ายร่างกายโดยอ้างว่ามีวิญญาณเข้าสิง การทำร้ายร่างกายโดยอ้างลัทธิความเชื่อบางอย่าง

การทำลายทรัพย์สินเสียหาย เป็นข่าวที่นำเสนอเหตุการณ์ทำลายทรัพย์สินโดยมีมูลเหตุมาจากประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น คนทำลายศาลปู่ย่าของหมู่บ้าน คนทำลายพระพุทธรูป เป็นต้น

ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์	จำนวนข่าวที่พบ*
ผลกระทบต่อวงการศาสนา	110
ผลกระทบจากเรื่องหวย	55
การขโมยและหลอกลวง	47
เรื่องล้อเลียน	27
ผลกระทบที่ดีต่อความรู้สึก	15
การทำร้ายร่างกายและจิตใจ	14
การทำลายทรัพย์สินเสียหาย	5

ตารางที่ 26 แสดงผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์และจำนวนข่าวที่พบ

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์มากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 59 แผนภูมิแสดงผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์และจำนวนข่าวที่พบ

ตัวอย่างข่าวผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น “แค้นจอมปลวก! ให้หวยไม่แม่นต้องเผาทิ้ง” ข่าวอรุณอมรินทร์ 3 สิงหาคม 2565, “ป้าสายมู! จุดธูปหน้าตู้ ATM. รอซื้อหวย” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 6 ตุลาคม 2565, “ธุรกิจใหม่ตักบาตรออนไลน์” ทุบโต๊ะข่าว 12 กันยายน 2565, “‘ขุนกวี ศรีสยาม’ ไล่ผีปอบสิงร่างพระสงฆ์” ข่าวอรุณอมรินทร์ 18 ตุลาคม 2565, “ชายถีบร้านทอง ทำพญานาคหางหัก” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 10 สิงหาคม 2565, “พิลึก! ไรเดอร์เจอลูกค้าไม่จ่ายค่าพิซซ่า แถมแช่งตกนรก” ข่าวเย็นประเด็นร้อน 14 กันยายน 2565, “หลานแกล้งยายบูชาพระอุลตร้าแมน” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 10 สิงหาคม 2565, “จิบกาแฟแลป่าช้า” ตะลอนข่าว 26 กันยายน 2565, “แชร์สนั่น! ม้าทรง ‘ต้าวเทพ’ สุดละมุน” ข่าวอรุณอมรินทร์ 5 ตุลาคม 2565, “โลกออนไลน์ตามหาม้าทรงรูปหล่อในงานกินเจที่หาดใหญ่” เรื่องเล่าเช้านี้ 5 ตุลาคม 2565, “เตือนสายบุญ! ปล่อยปลาไหล-กบ กลายเป็นเหยื่อปลาดุก” ข่าวเย็นช่องวัน 11 ตุลาคม 2565, “เจ้าอาวาสขับเก๋งชนบัณฑิตสาวดับ” ทุบโต๊ะข่าว 17 ตุลาคม 2565

ประเภทของเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์	ลักษณะของประเภทเนื้อหา
การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค	ตัวเลขจากกิจกรรมของมนุษย์ ตัวเลขจากป้ายทะเบียนรถ ตัวเลขจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ ตัวเลขเกี่ยวกับบุคคลที่มีชื่อเสียง ตัวเลขจากพืช ตัวเลขจากสัตว์ ตัวเลขจากบุคคล
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา	วิญญาณ เทพเจ้าเทวดา ตัวละครในวรรณคดีและสัตว์ในตำนาน พระเกจิ สถานที่ พระพุทธรูป พระมหากษัตริย์และชนชั้นขุนนาง
พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน	การเสี่ยงโชค ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ การรักษาและสะเดาะเคราะห์ การอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเพิ่มความเป็นสิริมงคล การบูชาครู การสร้างเสน่ห์ การเบิกปฐมฤกษ์
ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ	วิญญาณสิงเข้าร่าง จินตนาการ ร่องรอยปริศนา ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ลางสังหรณ์ อุบัติการณ์ที่ไม่ทราบสาเหตุ การตายโดยไม่ทราบสาเหตุ การหายตัว ความสามารถ
พืชผิดปกติ	-
สัตว์ผิดปกติ	ความผิดปกติหรือความพิการ ลักษณะปกติทางพันธุกรรมที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้พบเห็น
เครื่องรางของขลัง	วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น วัตถุที่มนุษย์นำมาจากพืชหรือสัตว์ วัตถุที่หายากในธรรมชาติ
การทำนายพยากรณ์	-
ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์	ผลกระทบต่อวงการศาสนา ผลกระทบจากเรื่องหวย การขโมยและหลอกลวง เรื่องล้อเลียน ผลกระทบที่ดีต่อความรู้สึก การทำร้ายร่างกายและจิตใจ การทำลายทรัพย์สินเสียหาย

ตารางที่ 27 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์และลักษณะของประเภทเนื้อหา

ข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์สามารถเป็นได้ทั้งประเภทเนื้อหาเพียงเนื้อหาเดียว และผสมผสานกันมากกว่าหนึ่งเนื้อหา เช่น ข่าวที่นำเสนอเนื้อหาความผิดปกติของพืชหรือสัตว์จะมีเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคร่วมอยู่ด้วยเสมอ หรือข่าวที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาอาจจะมีเนื้อหาพิธีกรรมและเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคร่วมอยู่ด้วย เป็นต้น

	ตะลอนข่าว	ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	ข่าวอรุณอมรินทร์	เรื่องเล่าเช้านี้	สนามข่าว 7 สี	ไทยรัฐนิวส์โชว์	ทุบโต๊ะข่าว	ข่าวเย็นช่องวัน	ข่าวเย็นประเด็นร้อน	เรื่องเด่นเย็นนี้
การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค	336	274	161	9	1	2	3	10	1	3
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา	208	58	52	4	0	6	2	10	2	2
พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน	256	97	84	30	9	66	55	29	37	23
ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ	61	71	70	19	7	98	58	26	18	9
พืชผิดปกติ	22	13	5	0	0	0	0	0	0	0
สัตว์ผิดปกติ	27	6	22	0	0	1	0	0	0	1
เครื่องราง ของขลัง	23	20	9	6	2	13	8	6	9	2
การทำนายพยากรณ์	2	4	2	0	0	1	2	0	0	0
ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์	16	66	31	28	5	15	38	34	33	7

ตารางที่ 28 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการข่าว

ภาพที่ 60 แผนภูมิแสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการข่าว

จากแผนภูมิจะพบว่ารายการข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ในปริมาณที่มาก แต่ละรายการมีจุดเน้นในการนำเสนอประเภทเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่น ตะลอนข่าว มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา และพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ และข่าวอรุณอมรินทร์ มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ไทยรัฐนิวส์โชว์ และทุบโต๊ะข่าว มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ และพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

	คชาภาพาไปมู	บ้านดีผีคุ้ม	สารพันมู	จิ้งจกทัก	ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา	13	10	11	0	13
พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน	3	0	1	1	2
ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ	10	5	7	9	12
พืชผิดปกติ	1	0	0	0	0
เครื่องราง ของขลัง	10	5	7	9	12
การทำนายพยากรณ์	1	1	3	13	0

ตารางที่ 29 แสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการทั่วไป

ภาพที่ 61 แผนภูมิแสดงประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบในรายการทั่วไป

ในส่วนของรายการทั่วไปที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์แต่ละรายการก็มีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป คชาภาพาไปมู ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน และสารพันมู มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา รวมถึงผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ขณะที่ บ้านดีผีคุ้ม มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา ส่วน จิ้งจกทัก มุ่งนำเสนอประเภทเนื้อหาการทำนายพยากรณ์ และผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่าง ๆ

<u>ประเภทของข่าว</u>

ประเภทของข่าวเป็นลักษณะการจัดแบ่งประเภทโดยพิจารณาจากแนวเนื้อหาหลักที่นำเสนอ ข่าวที่มีเนื้อหาหลักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นข่าวสังคม และข่าวเกษตร ในขณะที่ข่าวที่มีประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบ ส่วนใหญ่เป็นข่าวอาชญากรรม และมีปรากฏบ้างในข่าวการศึกษาและข่าวการเมือง

ประเภทของข่าว	จำนวน
ข่าวสังคม	1217
ข่าวอาชญากรรม	431
ข่าวเกษตร	106
ข่าวการเมือง	25
ข่าวการศึกษา	10
ข่าวราชสำนัก	1

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนและประเภทของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

ภาพที่ 62 แผนภูมิแสดงจำนวนและประเภทของข่าวที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

<u>ข่าวสังคม</u> คือ ข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบุคคลทั่วไปในสังคม ครอบคลุมเกือบทุกมิติของความเป็นมนุษย์ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความรัก ฯลฯ เป็นประเภทของข่าวที่พบมากที่สุด เนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบ ได้แก่ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน เครื่องรางของขลัง ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ และผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์

ข่าวสังคมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยมากเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ข่าวเรื่องลี้ลับต่างๆ ในสังคม ข่าวพิธีกรรมตามความเชื่อทั้งในงานประเพณีท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ ข่าวสรรพคุณของเครื่องรางของขลัง มีส่วนน้อยที่เป็นข่าวนำเสนอผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์

<u>ข่าวอาชญากรรม</u> คือ ข่าวที่สะท้อนความผิดปกติของสังคม ซึ่งผู้ก่ออาชญากรรมมีความเห็นแก่ตัวไม่คำนึงถึงความเสียหายหรือความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกกระทำ ครอบคลุมถึงอุบัติเหตุและโจรกรรม เนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเพียงส่วนประกอบของข่าวอาชญากรรม ได้แก่ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ เครื่องรางของขลัง

ข่าวอาชญากรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ อาทิ ข่าวอุบัติเหตุรถที่มีการแสดงตัวเลขป้ายทะเบียนรถ ข่าวการจุดธูปอัญเชิญดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตเพื่อไปประกอบพิธีฌาปนกิจ ข่าวการจุดธูปบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ตามหาผู้สูญหาย ข่าวอุบัติเหตุที่มีผู้รอดชีวิตแสดงเครื่องรางของขลังที่พกติดตัว ข่าวการทำร้ายร่างกายอันเนื่องมาจากอาการขาดสติ เป็นต้น

<u>ข่าวเกษตร</u> คือ ข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพืชและสัตว์ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่พบ ได้แก่ พืชที่มีลักษณะผิดปกติ สัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

ข่าวเกษตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ได้แก่ อาทิ ข่าวพืชหรือสัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติที่นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ซึ่งมีความหลากหลายของพืชและสัตว์ที่นำเสนอมาก

<u>ข่าวการเมือง</u> คือ ข่าวที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง นักการเมือง กระบวนการต่าง ๆ ทางการเมือง เนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเพียงส่วนประกอบของข่าวการเมือง ได้แก่ พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค

ข่าวการเมืองที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นข่าวนักการเมืองเดินทางไปเป็นประธานในพิธีอุ้มพระดำน้ำ ป้ายทะเบียนรถของนายกรัฐมนตรีเวลาตรวจเยี่ยมพื้นที่ และข่าวนักการเมืองเดินทางไปสักการะศาลหลักเมืองภายหลังจากการพ้นข้อกล่าวหาในคดีทุจริต

ข่าวการศึกษา คือ ข่าวที่นำเสนอประเด็นแง่มุมเรื่องการศึกษา เนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเพียงส่วนประกอบของข่าวการศึกษา ได้แก่ เครื่องรางของขลัง

เป็นที่น่าสังเกตว่าข่าวการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นข่าวที่เกี่ยวกับนักเรียนพกเครื่องรางของขลังเข้าในห้องสอบเพื่อช่วยเสริมสร้างกำลังใจในการสอบเท่านั้น

ข่าวราชสำนัก คือ ข่าวที่นำเสนอพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ ในช่วงเวลาที่ศึกษามีข่าวราชสำนักเพียงข่าวเดียวคือ ข่าวพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์เสด็จฯ ร่วมพิธีบวงสรวงหอเสื้อ วัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์ จังหวัดเชียงใหม่

ประเภทของข่าว	ประเภทของเนื้อหา
ข่าวสังคม	การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน เครื่องรางของขลัง ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์
ข่าวอาชญากรรม	การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ผีสางวิญญาณเรื่อง ลี้ลับสยองขวัญ เครื่องรางของขลัง ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์
ข่าวเกษตร	พืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค
ข่าวการเมือง	พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค การทำนายพยากรณ์
ข่าวการศึกษา	เครื่องรางของขลัง ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์
ข่าวราชสำนัก	พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

ตารางที่ 31 แสดงประเภทของเนื้อหาที่พบในประเภทของข่าว

องค์ประกอบของข่าว

องค์ประกอบของข่าว คือ คุณค่าของเหตุการณ์ซึ่งประกอบอยู่ในตัวข่าวที่ทำให้ข่าวนั้นสมควรได้รับการนำเสนอ ข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีคุณค่าของข่าวในการนำเสนอเพียงไม่กี่ประการ

องค์ประกอบของข่าว	จำนวน*
ความเร้าอารมณ์	956
ความมีเงื่อนงำ	597
ความแปลกประหลาด	84
ความขัดแย้ง	71
ผลกระทบ	62
ความมีชื่อเสียง	55
เพศ	13

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนและองค์ประกอบของข่าว

* หมายเหตุ ข่าวบางข่าวมีองค์ประกอบของข่าวมากกว่าหนึ่งลักษณะ

ภาพที่ 63 แผนภูมิแสดงจำนวนและองค์ประกอบของข่าว

<u>ความเร้าอารมณ์</u> เป็นเหตุการณ์ที่มนุษย์ปุถุชนสนใจ ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม ทั้งเห็นอกเห็นใจ ดีใจ เสียใจ รัก เกลียด โกรธ กลัว ตื่นเต้น ขบขัน เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านความเร้าอารมณ์ มักเป็นเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน และเครื่องรางของขลัง

<u>ความมีเงื่อนงำ</u> เป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่สามารถคลี่คลายหรือหาสาเหตุได้ รวมถึงเหตุการณ์ที่ยังไม่ทราบผลแน่ชัด เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านความมีเงื่อนงำ ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

<u>ความแปลกประหลาด</u> เรื่องราวที่แปลกประหลาด ปิดปกติไปจากธรรมดา ไม่ค่อยได้มีผู้พบเห็นมาก่อน เป็นได้ทั้งเหตุการณ์ตามธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านความแปลกประหลาด มักเป็นเนื้อหาพืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ เครื่องรางของขลัง และพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

<u>ความขัดแย้ง</u> เป็นเหตุการณ์ที่มาจากมุมมองที่แตกต่างกัน ในข่าวทั่วไปความขัดแย้งทางกายภาพจะได้รับการหยิบยกมานำเสนอ แต่สำหรับข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ คุณค่าด้านความขัดแย้งจะปรากฏในลักษณะการให้หลักการทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์ความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งพบเห็นได้น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนข่าวที่นำเสนอ เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านความขัดแย้ง มักเป็นเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ และพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

<u>ผลกระทบ</u> เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คนมักจะถูกนำเสนอในแง่ที่เลวลง แต่ทั้งนี้จำนวนข่าวที่แสดงถึงผลกระทบมีอยู่น้อยมาก เนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านผลกระทบ เป็นเรื่องผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การแย่งคิวซื้อสลาก การขโมยเงินตู้บริจาค การทำลายรูปเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

<u>ความมีชื่อเสียง</u> เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีชื่อเสียงจะได้รับความสนใจในการนำเสนอเป็นข่าว รวมถึงสถานที่ที่มีชื่อเสียง เป็นที่น่าสังเกตว่าการเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์จะมุ่งนำเสนอสถานที่ที่มีชื่อเสียงมาก มีบุคคลที่มีชื่อเสียงเพียงบางคนเท่านั้นที่ปรากฏในข่าว เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านความมีชื่อเสียง เป็นเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา

<u>เพศ</u> เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเพศและความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งผิดหวังและสมหวัง เนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีคุณค่าด้านเพศ เป็นเรื่องพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน โดยเฉพาะพิธีกรรมที่สร้างเสน่ห์ ซึ่งมีการนำเสนอเพียงน้อยนิด

ภาพที่ 64 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเนื้อหาและองค์ประกอบของข่าว

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของเนื้อหามีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของข่าว ข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์อาจมีองค์ประกอบของข่าวมากกว่าหนึ่งคุณค่า เช่น ข่าวการขอตัวเลขจากพืชหรือสัตว์ผิดปกติ มีคุณค่าทั้งในด้านความแปลกประหลาดและความมีเงื่อนงำ ลำพังการนำเสนอความผิดปกติของพืชหรือสัตว์อาจไม่ได้รับความสนใจจากผู้ชม ทางรายการจึงต้องนำเสนอตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคที่ได้มาจากพืชหรือสัตว์ผิดปกตินั้น ๆ โดยที่ยังไม่ทราบผลการออกรางวัล เป็นต้น

<u>ประเภทของรายการ</u>

ประเภทของรายการเป็นลักษณะการจัดแบ่งตามรูปแบบการนำเสนอ รายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่ศึกษาในครั้งนี้ มีสามประเภทคือ รายการสารคดี และรายการแข่งขันชิงรางวัล

รายการสารคดี เป็นรายการที่นำเสนอผ่านการบรรยายโดยมีภาพจากสถานที่จริงประกอบสลับกับผู้ดำเนินรายการพูดคุยถึงเรื่องราวในรายการ และการสัมภาษณ์แขกรับเชิญในรายการซึ่งโดยมากจะเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับสถานที่หรือเหตุการณ์ที่นำเสนอ ในแต่ละตอนมีเนื้อหาย่อยที่แตกต่างกันออกไป แต่นำเสนอภายใต้ทิศทางของเรื่องเดียวกัน ได้แก่ คชาภาพาไปมู สารพันมู และศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน

รายการพูดคุย เป็นรายการที่นำเสนอผ่านการพูดคุยและสัมภาษณ์แขกรับเชิญเป็นหลัก มีภาพจากสถานที่จริงประกอบการพูดคุยบ้าง เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับแขกรับเชิญ แต่ละตอนจะมีแขกรับเชิญเพียงหนึ่งคน ได้แก่ บ้านดีผีคุ้ม

รายการแข่งขันชิงรางวัล เป็นรายการที่นำเสนอผ่านการแข่งขันตอบปัญหา สอดแทรกด้วยการพูดคุยเพื่อขยายรายละเอียดของคำถามและคำตอบ อาจจะมีภาพประกอบคำถามและคำตอบเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เมื่อมีผู้ชนะในการแข่งขันก็จะเข้าสู่รอบแจ็คพ็อตด้วยการเสี่ยงทายว่าจะได้รางวัลเป็นอะไร ได้แก่ จิ้งจกทัก

<u>บทบาทของผู้ดำเนินรายการ</u>

ในรายการข่าว บทบาทของผู้ดำเนินรายการปรากฏในหน้าที่ของผู้ประกาศข่าว ส่วนในรายการบทบาทของผู้ดำเนินรายการปรากฏในหน้าที่ของพิธีกรและผู้ช่วยพิธีกร บทบาทของผู้ดำเนินรายการเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการกำหนดทิศทางของเนื้อหาในรายการและรายการข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ดังเช่นในข่าวเช้าเวิร์คพอยท์มีการเชิญบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านความเชื่อและไสยศาสตร์คือ ริว จิตสัมผัส มาร่วมเป็นผู้ประกาศข่าวเฉพาะเบรคที่ 4 ของรายการ (ประมาณเวลา 06.00 น.) ในช่วงวันที่ 15,16 และ 30(31),1 ของแต่ละเดือน ตะลอนข่าวมี หมอไก่ พ.พาทินี เป็นบุคคลในข่าวที่ปรากฏอยู่ในรายการเป็นประจำ

บทบาทของผู้ดำเนินรายการประกอบด้วย

<u>การให้ข้อมูล</u> ผู้ประกาศข่าวในรายการข่าวจะทำหน้าที่รายงานข่าว นำเสนอให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างละเอียด

ริว “เหตุการณ์นี้เราเลยไปสอบถามนายจอม ตุ่มนาค อายุ 40 ปี เจ้าของบ้านเลขที่ 129 หมู่ 6 ที่จังหวัดสุรินทร์นะฮะ ได้เผยว่าตนเองปลูกมะละกอสุกหนึ่งลูก เป็นพันธุ์ฮอลแลนด์ที่ปลูกไว้หลังบ้าน จึงเดินไปเก็บเพื่อจะนำมาผ่ากิน แต่เมื่อเขย่าดู ทำไมในทะละกอจึงมีเสียงป๊อกป๊อก คืออะไร ก็เลยผ่าออกมาดู ปรากฏว่าพบของแข็งมีลักษณะแหลมเรียวแฝงอยู่ในลูกมะละกอดังกล่าวนะครับ ซึ่งจากการสอบถามผู้รู้ในชุมชนเขาก็เลยบอก อ๋อ ไอ้ที่อยู่ในมะละกอเขาเรียกคตมะละกอ เป็นสิ่งมงคล เป็นของดี เป็นของขลังหายากจากธรรมชาติ จะพบได้หนึ่งในแสนเท่านั้น และเชื่อว่าจะให้โชคลาภแน่นอน จึงได้ชวนชาวบ้านมาขอโชคลาภจากต้นมะละกอต้นนี้นะครับ หวังว่าเจ้าพ่อเจ้าแม่ เพราะตอนนี้ยังไม่รู้ว่าจะเป็นเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ดีนะฮะ เพราะว่าพึ่งมีข่าวมะละกอเองนะครับผม ก็เลยมาหาเลขเด็ดกัน แล้วก็ได้ นี่แหละ ที่จดอยู่ในกระดาษนี่ล่ะครับ เออ บางคนก็อาจจะตีจากลูกมะละกอ บางคนก็อาจจะตีจากสิ่งที่เห็นว่าพบเจอหนึ่งอันอยู่ในนั้นนะครับ แต่ยังไงก็ตาม นี่คือวิถีความเชื่อของชาวบ้านนะฮะ ครับ”

รินรดา "คุณผู้ชมสงสัย คตคืออะไร คตคือ เออเป็นลักษณะที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาภายในสิ่งที่เป็นธรรมชาติอีกทีนึง แล้วมันกลายเป็นของแข็ง ๆ คล้ายหิน ใช่ไหมคะพี่ริว เออก็มีคตหลายอย่าง อันนี้เจอในมะละกอก็เป็นคตมะละกอ เจอในต้นคูณก็เป็นคตคูณ เจอในหอยก็เป็นคตหอย"

ริว "แล้วถ้าเจอในไม้สักก็คือ ก็นั่นแหละครับก็คือเป็นคตไม้ เป็นราชาคต ครับผม"

รินรดา "เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา เป็นลักษณะเป็นหินแข็งๆ อยู่แกนกลางจากสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติอีกทีนึงนะคะ"

ริว "เขาก็เลยยิ่งเชื่อกันว่าอันเนี่ยเป็นของขลังจากธรรมชาติเลย ไม่ต้องผ่านพิธีกรรมใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะเป็นของหายากเมื่อนำมาไว้ติดตัวเป็นของดี"

"'คตมะละกอ' ของขลังจากธรรมชาติ" ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 16 กันยายน 2565

ปรินดา "...แห่ทางทะเลแล้วก็ต้องแห่ทางรถด้วยนะคะ รถแห่หมายเลขทะเบียน 83-8379 สมุทรปราการ (เสียงเน้น)"

"ปชช. แห่ "หลวงพ่อปาน" ทางเรือ-รถอย่างยิ่งใหญ่" เรื่องเด่นเย็นนี้ 28 ตุลาคม 2565

พิธีกรในรายการนอกจากจะให้ข้อมูลแล้ว อาจทำหน้าที่ซักถามแขกรับเชิญเพื่อให้รายละเอียดข้อมูลของเรื่องราวที่เกิดขึ้น เช่นใน บ้านดีผีคุ้ม ซึ่งเมื่อถามรายละเอียดข้อมูลของแขกรับเชิญมากแล้ว พิธีกรผู้มากด้วยประสบการณ์เรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ก็จะเสนอแนะและตัดสินบนพื้นฐานของเรื่องราวที่เกิดขึ้น

ริว "แก้มบุ๋ม แก้มบุ๋มอย่าโกรธกันนะ สำหรับพี่ริวจำกัดความเลย... รก"

ปรียาดา "รก อ๋อ มันรกจริง ๆ ของมันเยอะ"

ริว "นี่ถ้าไม่มีแม่บ้านนะแก้มบุ๋ม พี่บอกได้เลยเชื่อมั้ย หนูเองยังจำไม่ได้ด้วยซ้ำเลยว่าตรงไหนทำความสะอาดแล้วหรือไม่ทำ"

ปรียาดา "ดูดฝุ่นทุกวัน บนที่นอน เพราะว่าไม่ดูดไม่ได้ขนเยอะมาก ขนเยอะมากจริง ๆ เพราะว่าแมวด้วย หมาด้วย แล้วหมาเป็นแบบผลัดขน"

กพล "แนะนำได้มั้ยฮะพี่ริว แนะนำน้องได้มั้ย หรือว่าคุณผู้ชมที่ดูอยู่ได้มั้ยว่าถ้ามีห้องในลักษณะที่แบบ

แก้มบุ๋ม มีอย่างนี้เนี่ย ควรจะแยกห้องทำงานมั้ยนะฮะ เพราะว่าอย่างที่เห็นอยู่อย่างนี้แนะนำหน่อยสิ ควรมั้ย"

ริว "ถ้าถามพี่ริวนะ เอาตรง ๆ มันไม่ควรหรอก ห้องนอนก็คือห้องนอน ห้องนอนคือที่ควรที่เราเดินเข้าห้องปุ๊บ เราสามารถปิดสวิทช์สมอง แล้วหลับให้มันสบาย การที่มีโต๊ะทำงานอยู่ในห้องนอน การที่มีอะไรอยู่ในห้องนอนเนี่ย มันจะทำให้เรานอนไม่หลับ เราจะไปงุ่นง่านแล้วก็ห่วงกับการทำธุรกิจ เราก็จะคิดไม่ตกกับเรื่องขายของ อันนี้มันเป็นหลักจิตวิทยาแล้ว นอนจะทำให้นอนไม่พอ เป็นคนที่พะวงแล้วแบบต้องรีบตื่น อันนี้มันไม่ดี เพราะฉะนั้นชาวต่างชาติหรือแม้กระทั่งชาวฝรั่งเนี่ยถ้าเราสังเกตให้ดี ถ้าเราไป

บ้านคนฝรั่งเนี่ย ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้รู้เรื่องฮวงจุ้ยนะ แต่เขาจะเป็นอย่างนี้เลยคือ ถ้าห้องนอนบ้านเขาเราเข้าไปเนี่ยเขาไม่มีทีวีนะ เขามีแต่ห้องคือเขานอนอย่างเดียว คือ เข้าไปปุ๊บพักผ่อนเลย ส่วนห้องดูทีวีเขาก็จะแยกอีกห้องนึง ห้องทำงานเขาก็จะแยกอีก ห้องนึง อันนี้ถูกต้อง”

(ช่วงท้าย)

ป๋อง “พี่ป๋องกลับไปที่พี่เจน พี่เจน ถ้างั้นแสดงว่าบ้านหลังนี้ของแก้มบุ๋มถือว่าเป็น บ้านดีผีคุ้มมั้ยครับ”

เจนจิรา “ในความรู้สึกของพี่นะคะ ก็มีทุกอย่างแล้วในบ้านหลังนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอะไรก็ถือ ว่าเป็นบ้านที่ดีนะคะ ถามว่าผีคุ้มมั้ยก็ตอบได้ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เยอะมากนะคะ แต่ไม่ค่อย ได้ไหว้หรือบูชาเท่าไหร่ แล้วก็เครื่องสักการะของไหว้ เช่น น้ำหรือว่าผลไม้ต่าง ๆ ที่มา สักการะควรจะมี เพราะว่าแต่ก่อนมีตลอดนะ แต่ว่าหลัง ๆ มาไม่เห็นภาพว่ามีเลยค่ะ อยากให้เพิ่มเติมตรงนี้นะคะ ก็ถือว่าเป็นบ้านที่ดี มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายเลยล่ะค่ะ”

บ้านดีผีคุ้ม 14 ตุลาคม 2565

<u>การเชิญชวน</u> ผู้ประกาศข่าวบางรายการนอกจากจะให้ข้อมูลแล้ว ยังเชิญชวนทำกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ด้วย อาจจะเป็นการเชิญชวนโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เช่น การบอกใบ้ตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญ การเชิญชวนให้ร่วมสวดอ้อนวอน การเชิญ ชวนให้ซื้อสินค้า บางรายการแสดงจุดยืนของการนำเสนอเพื่อเชิญชวนอย่างชัดเจน พบอย่างมากมายใน ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ ข่าวอรุณอมรินทร์ ตะลอนข่าว

สุภาพชาย “ที่วัดภูตะเภาทอง ก่อนวันหวยออก นักท่องเที่ยวคอหวย สายบุญ สายพญานาค เดินทางไปอธิษฐาน แล้วสิ่งหนึ่งที่ปฏิบัติกันเป็นทุกคนก็คือลอดท้องหิน ภูตะเภาทอง คล้ายกับท้องเรือสำเภาทอง เพื่อจะขอโชคลาภ หน้าที่การงานก็จะขอได้ เจ้าปู่หินหยกหรือเจ้าปู่มุจลินท์นาคราช เขาบอกเขาเชื่อแบบนี้ คุณบัวไลยก็พาญาติพี่ น้องไปทำบุญขอพรขอโชคขอลาภกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดภูตะเภาทอง แล้วก็จุดธูปขอเลข มงคลต่อองค์รูปเหมือนของเจ้าปู่มุจลินท์นาคราช มันก็ได้เลขมาอย่างนี้ ดูนะคุณหยก มันคล้ายกับเลขที่คุณหยกพูดเมื่อสักครู่นี้ ปรากฏเป็นเลข 319 กับเลข 69 นะ เมื่อสักครู่ บ้านเลขที่ของคนที่อยู่อุดรเหมือนกันใช่มั้ย”

รินรดา “339”

สุภาพชาย “บ้านเลขที่ 339 หมู่ที่ 9 ด้วย อายุ 39 ด้วย แล้วข่าวนี้ 69 ด้วย 319 ด้วย อันนี้ เป็นความเชื่อ ไม่ได้ใบ้อะไรทั้งสิ้นเลย เล่าสู่กันฟัง”

“ขอเลขเด็ด เจ้าปู่มุจลินท์ เจ้าแม่ตะเคียน” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 31 สิงหาคม 2565

ชิสา "ต้องบอกนิดนึงเพราะว่าแต่ละคนก็ไม่เห็นเหมือนกันเค้าบอกว่าพอเขาไปลูบไปสังเกตนะคุณช่วยดูนะว่าคุณเห็นตรงไหนตรงกันไหมเค้าเห็นเป็น 329"

ชนะ "เห็นอะไร"

รัชตวรรณ "ไม่รู้ไม่รู้ส่วนเลขจากธูปนั้นที่เค้าจุดไปแล้วมันดันออกมา 293"

ชนะ "มันต้อง 298 นะ"

รัชตวรรณ "ไม่รู้ไม่รู้"

ชนะ "การท่องสูตรคูณมันต้อง 298 นะแล้วยังมีอีก"

รัชตวรรณ "หางประทัดที่เอามาจุดแก้บน หลังจากที่สมหวังก็มาจุดประทัดแก้บนก็เป็นอันนี้ไม่รู้ไม่รู้ได้ยังไงนี่ก็เห็นอยู่ ก็ไม่รู้ว่ามันจะถูกยังไง"

ชนะ "เอาอย่างนี้แล้วกันแล้วก็ใช้วิจารณญาณ"

รัชตวรรณ "คือต้องบอกอย่างนี้ว่าหลายคนที่ถูกรางวัลเค้าจะเอาชุดไทยมาแก้บนซึ่งก็มีหลากหลายที่ที่เค้าแก้บนกันแบบนี้ นอกจากนี้นะเข้าไปในวัดในวัดมีพระพุทธรูปอยู่มากกว่า 150 ปีองค์นี้นะชาวบ้านนับถือขอพรขอโชคขอลาภกันเป็นประจำ นอกเหนือจากต้นตะเคียนคือมาวัดก่อนดีกว่า"

ชนะ "บางคนไปติดอยู่ต้นตะเคียนไม่ยอมเข้าวัดเลย"

รัชตวรรณ "อยู่ด้านหลังริมน้ำยังเข้าวัดไม่ถึงเลยแนะนำว่าเข้าไปในพระอุโบสถก่อนไปกราบไหว้พระประธานแล้วค่อยเดินออกไปสำรวจบริเวณรอบวัดนะคะ"

ชิสา "ไปทั้งทีก็ไปให้ครบทุกที่ทุกจุดนะคะ"

"ขอโชคต้นตะเคียนริมน้ำให้โชคหลายงวด" ตะลอนข่าว 16 กันยายน 2565

รังสิมา "ขุนช้างมาขอโชคขอลาภขุนช้างนะคะ โดยคุณพี่ทศพลที่มาแต่งเป็นพ่อขุนช้างบอกว่าก่อนหน้านี้ก็ไปขอพรมาหลายที่แล้ว แต่ว่าพื้นที่ตรงนี้ตัวเองก็มาเป็นประจำเหมือนกัน เวลามาแล้วเนี่ยเหมือนพ่อขุนช้างท่านถูกชะตา เออ เอ็งแต่งตัวแบบข้า เอาโชคเอาลาภเอาความเฮงไป พี่เขากลับมาตั้งใจทำมาหากินนะคะคุณผู้ชม คือกลับมาทำงานแล้วก็ได้ความเจริญรุ่งเรืองประสบความสำเร็จ ก็เลยกลับมาอีกค่ะ ครั้งนี้พอกลับมากระซิบ พ่อขุนช้างกระซิบหูพ่อขุนช้าง พ่อจ๊ะ พ่อจ๋า พรุ่งนี้หวยออกแล้วจ้ะพ่อ นอกเหนือจากการตั้งใจทำงานแล้ว พ่อให้ฉันกลับบ้านติดปลายนวมซักหน่อยได้มั้ย ล้วงขึ้นมา ล้วงกี่เลขอะพี่ เอ้อ ให้เวลาพ่อเขาล้วงหน่อย ล้วงออกมาได้สามเลข 049 เดี๋ยวพ่อขุนช้างทศพลเขาจะเอาไปเสี่ยงดวงในวันพรุ่งนี้ค่ะ นอกจากนี้งานทอดกฐินเขาก็มีการจุดประทัดกันด้วยนะคะคุณผู้ชม เลขหมายปลายประทัดก็พ่อขุนช้างนั่นแหละเป็นคนถือให้ สถาปัตย์ตาดี ๆ มองซิ"

สถาปัตย์ "อะไรอะ"

รังสิมา "อะไรมากมาย ๆ"

สถาปัตย์ "อ่านยากจังเลย"

รังสิมา “มากมาย 74 398 เออ ทีมงานบอกมาแบบนี้”

“พ่อขุนช้างจัดเต็มกระซิบขอโชคขุนช้าง” ข่าวอรุณอมรินทร์ 31 ตุลาคม 2565

การดำเนินรายการของพิธีกรในรายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์บางรายการสามารถนำไปสู่ความต้องการแสวงหาวัตถุมงคลมาไว้ครอบครอง ในศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน เมื่อพิธีกรสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุมงคลถึงพุทธคุณกับนักสะสม

ชัยชนะ “รุ่นฟ้าผ่าไม่ตาย เป็นประสบการณ์จริง ๆ ครับ”

ศักดิ์สิทธิ์ “เฮ้ย ฟ้าผ่า”

ชัยชนะ “รุ่นฟ้าผ่า”

ศักดิ์สิทธิ์ “มีฟ้าผ่า ไม่ใช่ใช่เครื่องบินตกอย่างเดียว” (ทำหน้าตกใจ)

ชัยชนะ “ชาวบ้านคนหนึ่งในหนองคายนี่แหละ เหมือนกำลังคุมงานเทปูน ถนน แล้วก็พอฝนตก แล้วก็ฟ้าผ่าลงมาแล้วก็โดนคอ เป็นรอยออกข่าวไปทั่ว อีกหนึ่งรุ่น นี่ล่ะครับไม่ธรรมดา”

ศักดิ์สิทธิ์ “มีอีกมั้ย”

ชัยชนะ “รู้สึกว่าจะหมดแล้วนะครับ”

ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 29 ตุลาคม 2565

ในขณะที่บางรายการพิธีกรร่วมกับแขกรับเชิญเชิญชวนให้ซื้อสินค้าผู้สนับสนุนรายการโดยมีวัตถุมงคลเป็นสิ่งกระตุ้นความต้องการ

คชาภา “อันนี้ออกมาจากกุฏิท่านเลย”

เฉลิมพล “แล้วท่านก็พรมน้ำมนต์ให้เรียบร้อยครับ”

คชาภา “ซึ่งอันนี้เป็นรุ่นที่เขาทำเหมือนองค์ที่แจ๊ค ใต้เตียงท่านเลย ซึ่งทางวัดไม่ได้มีจำหน่าย เราขอแจกให้ท่านผู้ชมก็แล้วกัน เอาเท่าที่ได้ แจกเท่าที่มีแล้วกัน เราขอให้พร้อมกับวันเดอร์สไมล์ที่ตัวเองเป็นพรีเซ็นเตอร์ จุดเริ่มต้นคือ เรื่องเยอะใช้ยาสีฟันอะไรก็ไม่ถูกใจทั้งนั้น”

ยุทธนา “ใช่เลยเพราะว่าเราเป็นคนกินกาแฟเวลาเรากินกาแฟน้ำลายบูดง่ายมากหรือว่าอยู่ใกล้ใครแล้วมันมีกลิ่นปากมันก็ไม่เหมาะอะไรแบบนี้จากปัญหาเรื่องหินปูนแบบมันมีอะไรเยอะมาก ใช่จริงๆ ปัญหาเรื่องหินปูนตอนแรกผมเข้าใจว่าเราอาจจะแปรงฟันไม่ดีหรือว่าเราแปรงไม่ดีหรือเปล่าแต่จริงๆ ยาสีฟันเกี่ยวมากๆ ครับเกี่ยวมากในการที่จะช่วยให้หินปูนหลุดออกมาได้โดยง่ายหรือว่ามันไม่จับคราบแบบนี้”

คชาภา “ซึ่งจริงๆแล้ว อยากจะบอกว่าเค้าใช้สมุนไพรไทย 12 ชนิดวิตามินอีกสามชนิดแล้วก็คิดค้นโดยทีมผู้เชี่ยวชาญเป็น ยาสีฟันฝีมือคนไทยใช้ง่ายรสชาติดีจริงๆ ปกติคุณเป็นไหมเวลาเราแปรงฟันเสร็จไม่มั่นใจมันจะต้องใช้น้ำยาบ้วนปากต่ออันนี้กล้าท้าให้ลองว่ามันเป็นทูอินวันตูมตามใช้แล้วเป็นยังไงบ้าง”

ยุทธนา "อันดับแรกเลยคือมันไม่มีกลิ่นปากและที่สำคัญคือมันช่วยลดคราบเหลือง แปรงแล้วรู้สึกสดชื่นมดดำมันตอบโจทย์ครั้งแรก..."

(พิธีกรและแขกรับเชิญบรรยายสรรพคุณของสินค้าสนับสนุนรายการ)

คชาภา "วันนี้โปรโมชั่นของเราฟังดีๆ นะ วันนี้ซื้อสามหลอด"

ยุทธนา "ซื้อสามหลอดแถมฟรีสามหลอดครับ"

คชาภา "เป็นหกหลอดนะฮะ คุณได้ยาสีฟันวันเดอร์สไมล์หกหลอด"

ยุทธนา "และได้แปรงสีฟันอีกสามด้าม"

คชาภา "ซึ่งมีสองระดับอีกสามด้าม รวมเป็นเก้าชิ้นแล้วนะฮะ และนี่เลย เมาท์สเปรย์อีกหนึ่งขวด ทั้งหมด"

ยุทธนา "ราคาเพียง 1,499 บาท"

คชาภา "ที่สำคัญเราได้พระอุเชนทร์องค์นี้มา เอามาทั้งหมดจากกุฏิพ่อท่านคล้าย มีเท่าที่มีแล้วกัน เพราะท่านให้มาทั้งหมดสองกล่อง กล่องหนึ่งจะเป็นสีทอง กล่องหนึ่งจะเป็นสีดำ ซึ่งด้านหนึ่งจะเป็นพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ อีกด้านหนึ่งจะเป็นพระอุเชนทร์ เอาอย่างนี้นะฮะ คือกล่องหนึ่งจะมีเท่าไหร่ยังไม่ได้นับเนอะ เราให้หมดเลย พิธีกรจะไม่เก็บไว้เลย เราขอมอบให้ทั้งหมดเลยสำหรับท่านที่สั่งสันเดอร์สไมล์วันนี้..."

คชาภาพาไปมู 21 ตุลาคม 2565

<u>การตั้งคำถาม</u> ในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์บางข่าว ผู้ประกาศตั้งคำถามเพื่อชวนให้ผู้ชมร่วมคิดวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น และร่วมตรวจสอบปรากฏการณ์ มีความพยายามในการทำความจริงให้ปรากฏพร้อมกับเชิญชวนให้ผู้ชมมีวิจารณญาณในการรับชม

สวิตต์ "อาจารย์พรมเปิดใจกับนักข่าวด้วยว่าพิธีกรรมนี้เรียกว่าพิธีกรรมมหาเสน่ห์ เรียกลูกค้า คาถานี้มีอยู่จริงแล้วก็สืบทอดกันต่อมาซึ่งได้ร่ำเรียนมาจากอาจารย์ท่านหนึ่งในพื้นที่ภาคอิสาน ให้คุณด้านการค้าขายเงินทองและโชคลาภ ส่วนในคลิปที่แชร์ลูกค้าลูกศิษย์ที่มาได้รับอนุญาตแล้วมีการเผยแพร่ทางโซเชียลมีเดียนะครับ ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคนที่ผ่านมาลูกศิษย์ที่มาหากลับไปได้เงินเป็นกอง ๆ เลยหลายคนชอบอกชอบใจ ถ้าไม่เชื่อก็ไม่ต้องมา มันก็อยู่ที่ความเชื่อ อาจารย์พรมยังบอกอีกว่ามนต์มหาเสน่ห์ในตำรามีอยู่จริง ซึ่งอาจารย์ที่ตนไปเรียนวิชาด้วยนั้นแกหวงวิชามาก เพราะกว่าที่จะได้มาต้องใช้เวลานานกว่าสิบปี ที่ผ่านมาลองผิดลองถูกมาแล้ว ที่สุดก็มีพิธีมหาเสน่ห์นี้เกิดขึ้นมา คลิปที่เราเห็นนี้มีผู้หญิงล้อมกันอยู่มีหม้อแล้วก็กวนอะไรบางอย่างอยู่ ที่กวนเป็นมวลสารจากธรรมชาติแล้วก็ท่องคาถาไปด้วย กวนน้ำมันในหม้อแล้วก็มีการตั้งไฟจุดเผาตลอดเวลา นี่ก็เป็นพิธีกรรมเรื่องของการทำเสน่ห์ เป็นพิธีมหาเสน่ห์เรียกลูกค้าเรียกโชคลาภ หลายคนเห็นคลิปนี้ก็เกิดความไม่สบายใจ เพราะเกรงว่าเป็นการหลอกลวงประชาชนหรือเปล่า มีผู้เสียหายหรือยัง ผมก็ไปสอบถามกับผู้กำกับ

การวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง ก็บอกว่าขณะนี้ยังไม่ได้รับรายงาน ยังไม่มีผู้เสียหายแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามขอเวลาหน่อยจะไปตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่าเป็นการหลอกลวงประชาชนหรือไม่ และมีผู้เสียหายเข้าร้องเรียนเรื่องนี้หรือไม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งไปตรวจสอบว่าพฤติกรรมเหล่านี้เหมาะสมหรือไม่อย่างไรครับ"

"เจ้าสำนักทำพิธี 'เสน่ห์พิสดาร' ส่อหลอกลวง" ข่าวเย็นประเด็นร้อน 13 กันยายน 2565

สำหรับรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ผู้ดำเนินรายการมีการตั้งคำถามเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการแข่งขัน และเพื่อซักถามข้อมูลที่เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ แต่ก็มีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ชมได้วิเคราะห์และตัดสินใจถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่บ้าง

กพล "พี่ริวครับ พี่ป๋องถามหน่อยสิ แทนคนดูฮะว่า อย่างกรณีอย่างพี่ทราครับที่มีพระเยอะมากมายเต็มไปหมดเลย ในห้องพระก็เยอะ แล้วยังมีตรงจุดอื่นอีกนะฮะ อย่างนี้ควรจะแนะนำพี่ทรายังไง แนะนำผู้ชมยังไงที่มีบ้านแบบนี้ แล้วมีพระเยอะแบบนี้ครับ"

ริว "สำหรับใครที่เวลาที่ไปทำบุญหรืออะไรก็ตาม หรือมีคนหวังดีที่เอาพระมาให้นะครับ เราต้องประมาณตนก่อน เราคิดแต่ว่าเรามีบุญ คนถึงเอาพระมาให้ เราต้องประมาณตนก่อนว่าที่เรามีมั้ย เราปฏิบัติได้หรือเปล่า แล้วคนที่เอามาให้เขาหวังดีจริงมั้ย เพราะของมงคลก็มีของไม่มงคลที่ถูกบรรจุอยู่ข้างในได้ เพราะฉะนั้น บางครั้งการที่จะเอาอะไรมาไว้ในบ้านก็ให้พอเหมาะพอควรจะดีที่สุดนะครับ นี่คือเรื่องแรก เรื่องที่สองที่เราลืมคิดคือพี่ทราย วันที่เราดูแลได้ วันที่เราแข็งแรงเนี่ย พระเยอะเป็นเรื่องดีทางจิตใจของเราเนอะ แต่ถ้าเกิดวันนึงไม่ใช่เราล่ะ ถามว่ารุ่นหลัง เขาจะดูแลได้มั้ย ถ้าเขาดูแลไม่ได้ประเด็นสำคัญต่อมาคือเขาจะกลายเป็นทุกข์ เพราะเขาก็จะเหมือนพี่ทราคือจะเอาไปไหนดี จะเอาไปก็ไม่กล้า กลัววิญญาณคุณปู่ คุณย่าจะมาว่า แต่ถ้าเอาไว้ก็ไม่ได้อยากทำ เออ มันก็จะกลายเป็นภาระของคนรุ่นหลัง เพราะฉะนั้น คนจีนถึงบอกว่าทุกอย่างควรอยู่ในความพอเหมาะพอดี มากเกินก็ไม่ดี น้อยเกินก็ไม่ดี ทำให้มันพอดี มันก็จะเป็นสิ่งที่ดีสำหรับคนในครอบครัว แล้วก็ตัวเราเองใน อนาคต บ้านสำคัญที่สุดคือเจ้าของบ้าน บารมีไม่ได้เกิดจากพระ พระพุทธรูป พระพุทธเจ้าท่านเสด็จไปแล้ว ท่านแค่ทิ้งแบบอย่างไว้ว่า ถ้าเจริญรอยตามท่านเธอก็กลับคืนนิพพานได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราทำรูปเคารพเพื่อสักการะในคุณงามความดีและการเป็นแบบอย่าง เพราะฉะนั้น เราเคารพไม่ใช่เพื่อความงมงาย"

บ้านดีผีคุ้ม 30 กันยายน 2565

<u>การปล่อยให้ผู้ชมตัดสินใจ</u> ผู้ประกาศข่าวบางรายการให้ข้อมูล บอกใบ้ตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย แต่ท้ายที่สุดผลักภาระให้กับผู้ชมในการใช้วิจารณญาณในการรับชม พร้อมทั้งให้เหตุผลในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ว่าเป็นวิถีของชาวบ้าน

สรยุทธ์ "ท่านผู้ชมครับ การนำเสนอข่าวสารในวันนี้ถ้ามีเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเลขผม พยายามจะบอก ไม่เกี่ยวกับการใบ้หวยไม่ถึงขนาดที่เราเห็นหลายที่ เขามีการออกข่าวเลยนะ น้ำมนต์หยดลงเท่าไหร่ยังไง เราไม่ถึงขนาดนั้น แต่เพื่อตอบสนองหลายท่านจะได้ไม่ต้องถาม เป็นว่าบ้านเลขที่นี้เท่าไหร่ ซอยอะไร อันนี้ เป็นการบอกข้อมูลปกติ..."

เรื่องเล่าเช้านี้ 1 กันยายน 2565

สุภาพชาย "ไปที่จังหวัดสุรินทร์กันหน่อย ยังมีปลาไหลสีทอง คือชาวบ้านเขาออกไปหาปลานั่นแหละ ที่อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์บ้านพี่เนี่ยะ เขาก็ไปดักปลาไปดักปลาไหล แต่ว่าได้ปลาไหลสีทองก็เลยเอามาเลี้ยงไว้ที่บ้าน คือเอามาใส่ในกาละมังน้ำใสๆให้ดูลายลายของปลาไหล คือคนดูเขาก็จ้องหัวจรดหางของปลาไหล เขาบอกว่าที่หัวนี่ชัดเจนมากเลย หัวด้านขวาเนี่ย เป็นเลขๆ หนึ่ง (สี่สอง) ใช่ๆๆๆ แล้วก็ลำตัวเป็นอีกเลขหนึ่ง ชาวบ้านชาวช่องยกขันห้าขันแปดมาไหว้ปลาไหล ก็แล้วแต่คนมอง"

ริว "แต่ผมเห็นธูปตรงหัวปลานะ"

สุภาพชาย "อันนี้ก็เป็นความเชื่อของชาวบ้านนะ นักข่าวก็ขยัน"

ริว "ปลาไหลสีทองเนี่ย คนจีนถือว่าเป็นแปดนะ ทองคือห้า เป็นธาตุทั้งห้าที่อยู่ในโลกเรา หนึ่งในนั้นก็คือทอง ไม่มีสาระหรอกครับที่พูด ให้คุณผู้ชมตื่นเต้นเล่นในตอนเช้าก็เป็นวิถีความเชื่อของชาวบ้านนะครับ เราไม่ได้สนับสนุนให้คุณผู้ชมอยู่ในเรื่องความหวังเพียงอย่างเดียว สองมือต้องลงมือทำด้วยนะครับ ความหวังคือความหวังครับ แต่ชีวิตจริงต้องลงมือทำครับ"

สุภาพชาย "ถ้าอยากได้ก็เข้าไปในอินบอกซ์ของสุภาพชายนะครับ พี่ริวให้ไว้แล้ว"

"ดักได้ 'ปลาไหลสีทอง' ไม่พลาดขอเลข" ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 15 กันยายน 2565

<u>การคุยเล่นเพื่อความสนุกสนาน</u> ผู้ประกาศข่าวบางรายการมีการพูดคุยเล่นในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างสนุกสนาน เสมือนเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน มักจะเป็นบทสนทนาที่เกิดขึ้นหลังจากที่เสนอข่าวจบแล้ว ผู้ประกาศต้องการผ่อนคลายบรรยากาศที่เคร่งขรึมจริงจังให้ผ่อนคลายลง โดยมากมักเป็นข่าวที่นำเสนอตัวเลขเพื่อการเสี่ยงทาย

(เสียงดนตรีแดนซ์เปิดรายการ)

ผู้ประกาศทั้งสามคน "สวัสดีครับ (ค่ะ)"

ชิสา "สัญจรทั่วทิศ"

รัชตวรรณ "เกาะติดทั่วไทย"

ชนะ "ติดตามในตะลอนข่าว โอ้ย ทั้งผีไทย ผีจีน มารวมกันอยู่ตรงนี้ มาแฮ่ๆๆ ใส่เลย เพราะฉะนั้นอาจารย์มาแล้ว เดี๋ยวอาจารย์จะท่องมนต์ร่ายเพื่อไล่ผี ไล่ทั้งสองเลยแล้วกัน

เพราะฉะนั้นพร้อมๆ กันเลยนะ (ร้อง) อะนันตะปัดชะเย อะปัดติเถเถนา อะปัดติยา อะปัดติเถเถคือ อะปัดติโถ อะปัดติกึด กึด กึด ไล่แล้วก็ไป...”

ตะลอนข่าว 31 ตุลาคม 2565

ในเรื่องเล่าเช้านี้ 19 กันยายน 2565 ภายหลังจากที่ผู้ประกาศข่าวได้เสนอข่าวการขายสลากดิจิทัลหมดภายในเวลาหกวัน ผู้ประกาศข่าวพูดว่า “งวดนี้ยังพอมีเวลาฝันนะ” และภายหลังจากที่เสนอข่าวภัยพิบัติในต่างประเทศ ผู้ประกาศข่าวพูดว่า “บ้านเราก็ต้องสวดมนต์ใช่มั้ย คือไม่อยากให้มีพายุมา”

สุภาพชาย “คางคกเขาบอกว่าแปลกประหลาดมากเลย สีสวยงามแบบนี้ เขาบอกว่าสีสวยงาม สีทองสลับกับแดง อยู่ที่ตำบลอู่โลก อำเภอลำดวน ตัวหวัดสุรินทร์ คุณยายเจ้าของบ้านได้พบคางคกตัวนี้ ในมุมของคุณยายบอกว่าเป็นคางคกที่ประหลาดมากเลย กระโดดเข้ามาในบ้านหยองๆๆ ชาวบ้านเชื่อว่าจะมาให้โชค แน่นอนมากันเต็มเลย นี่ขัน 5 มาแล้ว เหล้าขาวธูปเทียน ผลไม้มาแล้ว ไหว้ขอโชคลาภจากคางคก บอกว่าคางคกให้โชคแน่ๆ เลย ก็ไหว้กันแบบนี้ กล้วยหลายหวีทีเดียวเชียว สุดท้ายแล้วเอาคางคกขึ้นมาดู ดูที่หลังคางคกยังไม่ชัดเท่าไหร่ ดูที่ท้องคางคก เป็นไง หงายท้องหงายไส้มาเลย ดูเอาดู ชี้ไป ชัดเจนมั้ย เราอาจจะมองไม่ชัดแต่ว่าชาวบ้านชาวช่องมองชัดมากเลย แล้วก็มองตรงกันด้วย เป็นตัวนี้ ท่านผู้ชมครับ เป็นตัวนี้ สามตัวชัดๆ เลย (ภาพเลข) บอกว่างวดนี้แหละ เอาตัวนี้ไปเสี่ยงโชคดู... นอกจากคางคกให้ดูที่หน้า (ภาพหน้าเจ้าของบ้านเห็นทะเบียน จยย) อย่าเพิ่งไป เอากลับมาหน่อยๆๆ ที่ท้องคางคกได้เลขสามตัวใช่ไหม ดูหน้าของยายโปรดเมื่อสักครู่ ให้ดูที่หน้านะ อย่าดูที่ด้านหลังของยาย (เห็นเลขทะเบียนรถ จยย) แค่นี้แหละข่าวนี้แหละ”

บรรจง “ช่วงใกล้หวยออกนี่ตาไม่ค่อยดีเนอะ มองอะไรเห็นเป็นตัวเลขไปหมดเลย ลายขึ้นมา”

สุภาพชาย “หมกมุ่นเกินไปหรือเปล่า”

“แห่ขอโชค! คางคกประหลาด เลขเด็ดชัด” ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 30 สิงหาคม 2565

ลักษณะของการคุยเล่นเพื่อความสนุกสนานจะไม่ค่อยปรากฏในรายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์สักเท่าไหร่นัก เพราะอาจทำให้ความเคร่งขรึมจริงจังของทางรายการในการเสนอเนื้อหาลดลง แต่ก็มีอยู่บ้างในลักษณะของการแซวกัน เมื่อพิธีกรในศักดิ์สิทธิ์คงกระพันสงสัยในพระเครื่องที่ตนมีอยู่จึงให้เซียนพระดูให้

ศักดิ์สิทธิ์ “เอายังล่ะ”

คงกะพัน “เอาให้โกห่าวดูเลย”

ศักดิ์สิทธิ์ “จะได้สบายใจ จะได้ออกราคากันเลย หนุ่มจะไปรู้อะไร”

(เซียนพระสองคนส่องดูพระของศักดิ์สิทธิ์)

วัชรชัย “ใช่ครับ”

สมเกียรติ "อุ้ย แข็งนะเนี่ย อันนี้เม็ดใหญ่ ถือว่าใหญ่นะ"
(ศักดิ์สิทธิ์หัวเราะดีใจ)
สมเกียรติ "อันนี้เขาไม่ได้เรียกลูกอม เขาจะเรียกว่า ถ้าภาษาพวกผมเขาเรียกชานหมาก คาย คายออกมาจากปากแล้วปั้น ถ้าลูกอมจะเป็นเนื้อผสมเนื้อว่านคนละอย่างกัน"
ศักดิ์สิทธิ์ "เหนือขึ้นไปอีก ออกจากปากไม่มีส่วนผสมใดๆ ทั้งสิ้น"
คงกะพัน "โอเค โกห่าวกับคุณบอยคอนเฟิร์ม ดีแล้ว มีของแท้ๆ ไว้สักนิดนึง"
ศักดิ์สิทธิ์ "เหมือนเพิ่งจะมีชิ้นแรก มีไว้สักนิดนึง"
คงกะพัน "รู้จักกันมานาน เพิ่งจะดูว่าใช่ก็องค์นี้"
เสียงบรรยาย "เรื่องของดีนี่สองพิธีกรเขาไม่ยอมกันจริงๆ นะครับ เอางี้พี่ ถ้ามีแล้วก็ไม่แท้ เอามาฝาก ผมสักองค์สององค์ก็ได้นะครับ รับจบทุกกรณีจ้า"

ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 6 สิงหาคม 2565

<u>ลักษณะของภาพที่ปรากฏในรายการ</u>

ภาพที่ปรากฏในรายการและรายการข่าวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะภาพที่ปรากฏทำให้ผู้ชมได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทางผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนออย่างชัดเจน เป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับการตอกย้ำวัตถุประสงค์ในการเสนอเนื้อหา ทั้งในเรื่องของการให้ข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้เกิดการบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลตัวเลขเพื่อการเสี่ยงทาย นอกจากนี้ภาพที่นำเสนอยังช่วยทำให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์นั้นแๆ ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความกระจ่างในเรื่องลี้ลับที่ยังเป็นที่สงสัย

ภาพที่ปรากฏในรายการแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ ภาพวิดีโอ และภาพกราฟิก

<u>ภาพวิดีโอ</u> เป็นภาพที่เกิดจากการถ่ายทำโดยทางทีมงานที่ปรากฏเป็นภาพข่าว รวมถึงคลิปวิดีโอจากทางบ้าน และภาพรายการข่าว ภาพที่ถ่ายทำในสตูดิโอ และภาพประกอบที่ใช้ในรายการ

ภาพข่าว เป็นภาพที่ทางทีมงานถ่ายทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบในการเสนอข่าว รวมถึงภาพจากโทรทัศน์วงจรปิดที่แสดงถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ภาพข่าวที่เกิดขึ้นแสดงถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ มีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันข้อมูลของเรื่องราว รายการข่าวหลายรายการมีการใช้ภาพข่าวเพื่อที่จะให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อการเสี่ยงทาย แทนที่จะให้ผู้ประกาศเป็นผู้พูดข้อมูลดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการแช่ภาพดังกล่าวเพื่อให้ผู้ชมสามารถรับข้อมูลตัวเลขได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 65 “แม่น้ำหนึ่ง ฝันเห็นเลขเดียว 3 วันติด เจ๊ฟองเบียร์บอกแล้วเลขนี้มาแรง”

(ข่าวอรุณอมรินทร์ 16 สิงหาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย

ภาพที่ 66 “คอหวยแห่ลุ้นเลข พิธีบวงสรวงท้าวเวสฯ”

(ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 31 ตุลาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย

บางรายการภาพข่าวที่ให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อการเสี่ยงทายในข่าวอุบัติเหตุ มักจะถูกนำเสนอมากกว่าหนึ่งครั้ง ในขณะที่บางรายการเลือกที่จะใช้เทคนิคการทำให้ภาพเลขป้ายทะเบียนรถไม่ชัด

ภาพที่ 67 “ระทึก! เก๋งพุ่งทะลุลานจอดรถห้างฯ สาหัส”

(ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ 29 สิงหาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการให้ข้อมูลตัวเลขเพื่อเสี่ยงทายจากป้ายทะเบียนรถ

ภาพที่ 68 “ประกันไม่จ่าย เก๋งพุ่งชนกำแพงลานจอดห้องฯ 2 รอบ”

(ข่าวเย็นช่องวัน 29 สิงหาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการใช้เทคนิคทำให้ภาพเลขป้ายทะเบียนไม่ชัด

ภาพข่าวที่แสดงถึงความรุนแรงจะมีการทำให้ภาพไม่ชัด เพื่อลดความน่ากลัว ตลอดจนมีการทำให้ภาพใบหน้าไม่ชัดเพื่อเป็นการปกป้องผู้เสียหาย

ภาพที่ 69 “หนุ่มเมายา หลอนเป็นม้าทรง แทงปากเลือกสาด” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 10 ตุลาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการใช้เทคนิคทำให้ภาพไม่ชัด

ภาพที่ 70 “ครอบครัวเศร้า! เก็บอัฐิ เหยื่อเหตุสลดหนองบัวลำภู” (ข่าวช่องวัน 12 ตุลาคม 2565)

ภาพข่าวแสดงการใช้เทคนิคทำให้ภาพไม่ชัด

ภาพจากโทรทัศน์วงจรปิดเป็นภาพข่าวที่ทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะถ้าเนื้อหานั้นเป็นเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เพราะเป็นภาพจากแหล่งที่ไม่ได้มีการประกอบสร้างใด ๆ อย่างไรก็ดีเมื่อภาพจากโทรทัศน์วงจรปิดที่นำมาเป็นภาพข่าวก็เกิดข้อถกเถียงกันต่าง ๆ นานาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเพราะคุณภาพของกล้องหรือเป็นเพราะสาเหตุใด ยิ่งไปกว่านั้นบางข่าวมีการใส่เสียงดนตรีหลอนประกอบ

ภาพที่ 71 “สุดหลอน! สาวถ่ายติดวิญญาณเด็กกลางดึก” (ข่าวอรุณอมรินทร์ 29 สิงหาคม 2565)

ภาพข่าวจากโทรทัศน์วงจรปิด

ภาพที่ 72 “ภาพหลอน ถ่ายติดวิญญาณ” (ตะลอนข่าว 7 กันยายน 2565)

ภาพข่าวจากโทรทัศน์วงจรปิด

ภาพที่ 73 “พิสูจน์แสงปริศนาลอยผ่านกล้อง ผี หรือ คน?” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 5 กันยายน 2565)

ภาพข่าวแสดงความเห็นนักวิชาการกรณีมีแสงปริศนาปรากฏในภาพ

คลิปวิดีโอจากทางบ้าน เป็นภาพจากคลิปวิดีโอที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ที่ทางรายการนำมาเป็นข่าว ไม่มีรายละเอียดของเรื่องราว และขาดความสมบูรณ์ของภาพ รายการข่าวที่นำคลิปวิดีโอจากทางบ้านมาเป็นประกอบข่าวอาจจะมีการถ่ายภาพข่าวเพิ่มเติมเพื่อให้เนื้อหาสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ถ่ายทำในสตูดิโอ เป็นภาพรายการในขณะที่ผู้ประกาศรายงานข่าวอยู่ บางรายการมีใช้ภาพพื้นหลังให้สอดคล้องกับข่าวที่นำเสนอ หรือมีการสร้างภาพเสมือนเพื่อให้บรรยากาศดูน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 74 “พระ อ.แจ้ ยันไม่มีปิดทององคชาต ชี้โดนอดีตลูกศิษย์จัดฉาก”

(ข่าวอรุณอมรินทร์ 9 สิงหาคม 2565)

ภาพแสดงภาพพื้นหลังผู้ประกาศข่าว

ภาพที่ 75 “เชื่อผีสุนัขสิงร่าง! ยาย 87 ปีป่วยติดเตียง” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 17 ตุลาคม 2565)

ภาพแสดงภาพพื้นหลังผู้ประกาศข่าว

ภาพที่ 76 “คุณอยากเป็นผีอะไรในวันฮาโลวีน” (ตะลอนข่าว 31 สิงหาคม 2565)

ภาพแสดงพื้นหลังผู้ประกาศข่าว

ในส่วนของรายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีเพียงรายการจิ้งจกทักเพียงรายการเดียว ที่ถ่ายทำในสตูดิโอ มีการจัดฉากเป็นโต๊ะ มีพิธีกรและผู้เข้าแข่งขัน นั่งรอบโต๊ะ อีกด้านเป็นจอคำถาม สำหรับแข่งขัน และแผ่นป้ายเสี่ยงทายของผู้สนับสนุนรายการ

ภาพที่ 77 รายการจิ้งจกทัก 18 กันยายน 2565

ภาพแสดงฉากในสตูดิโอ

ภาพประกอบที่ใช้ในรายการ เป็นได้ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ด้วยความเป็นสารคดีจึงมีความประณีตในการถ่ายทำมากกว่าภาพข่าว และอาจมีการใช้เทคนิคพิเศษทางภาพเพื่อทำให้ภาพดูมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 78 รายการคชาภาพาไปมู 6 สิงหาคม 2565

ภาพแสดงการใช้อุปกรณ์พิเศษในการถ่ายทำ

บางรายการมีข้อจำกัดในการถ่ายทำในช่วงสถานการณ์โควิด ภาพที่ใช้ในรายการเกิดขึ้นจากการถ่ายทำด้วยกล้องของพิธีกรและแขกรับเชิญเอง ในลักษณะของการประชุมออนไลน์ แล้วนำมาผสมผสานกันให้เกิดเป็นรายการ

ภาพที่ 79 รายการบ้านดีผีคุ้ม 2 กันยายน 2565

ภาพแสดงการถ่ายทำภายใต้ข้อจำกัด

<u>กราฟิก</u> เป็นภาพที่สร้างขึ้นด้วยคอมพิวเตอร์มีทั้งที่เป็นตัวอักษรและภาพ ทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป รายการข่าวของทางไทยรัฐทีวีมีความโดดเด่นในเรื่องการใช้กราฟิกเป็นอย่างมาก ทำให้ภาพข่าวมีสีสันชวนติดตามมากยิ่งขึ้น หน้าที่ของกราฟิกในรายการข่าวและรายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีดังต่อไปนี้

การเน้นย้ำรายละเอียดของภาพ กราฟิกที่ทำหน้าที่เน้นย้ำรายละเอียดมักปรากฏเป็นวงกลมสีแดง อาจมีลูกศรชี้จุดพร้อมคำอธิบายที่ต้องการให้สังเกต

ภาพที่ 80 “ไม่ผิดหวัง! ‘บั้งไฟพญานาค’ โผล่เหนือลำน้ำโขง” (ข่าวเย็นประเด็นร้อน 11 ตุลาคม 2565)

ภาพแสดงกราฟิกเน้นย้ำรายละเอียดของภาพ

การให้ข้อมูล กราฟิกนำเสนอข้อมูล รายละเอียดของข่าว แหล่งข่าว และเหตุการณ์ ช่วยทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้บางรายการมีการใช้กราฟิกประเภทตัวอักษรเป็นซับไตเติ้ลคำพูดของแหล่งข่าว

ภาพที่ 81 ‘นางรำแก้บน’ กับความเชื่อ-ความศรัทธา (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 11 สิงหาคม 2565)

ภาพแสดงกราฟิกการให้ข้อมูล

ภาพที่ 82 “แห่ร่วมทำพิธีเผา ‘เรือสำเภามังกร’ ที่ประทับเทพเจ้า” (ข่าวเย็นประเด็นร้อน 5 ตุลาคม 2565)

ภาพแสดงกราฟิกการให้ข้อมูล

ภาพที่ 83 “สาวคลั่งเตลิดเข้าถ้ำ เชื่อถูกทำของ” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 7 ตุลาคม 2565)

ภาพแสดงกราฟิกการให้ข้อมูล

การจำลองเหตุการณ์ กราฟิกสร้างภาพจำลองเหตุการณ์ที่ไม่สามารถถ่ายทำได้ ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นได้อย่างมีอรรถรส

ภาพที่ 84 “ถูกหวย 18 ล้าน เลขนิ้วคนท้อง สาวท้องแก่เล่าฝันเห็นพญานาคถูกหวย 4 วันติด”

(ข่าวอรุณอมรินทร์ 10 สิงหาคม 2565)

กราฟิกแสดงการจำลองเหตุการณ์

ภาพกราฟิกจำลองเหตุการณ์หญิงสาวฝันเห็นพญานาคกลางแม่น้ำพอตื่นมามีเลขปรากฏที่นิ้วมือเลยนำไปซื้อหวย ปรากฏถูกรางวัลเป็นส่วนหนึ่งของภาพข่าว

ภาพที่ 85 “อาถรรพ์ป่าช้าเก่า! หนุ่มปลดทุกข์แล้วหลง” (ไทยรัฐนิวส์โชว์ 21 ตุลาคม 2565)

ภาพกราฟิกแสดงการจำลองเหตุการณ์

ภาพกราฟิกจำลองเหตุการณ์ชายหนุ่มเดินเข้าไปปลดทุกข์ในป่าแล้วถูกวิญญาณลักพาตัวไป แสดงเรื่องราวตามคำบอกเล่าของผู้อยู่ในเหตุการณ์เป็นส่วนหนึ่งของภาพข่าว นอกเหนือไปจากการใช้ภาพกราฟิกสรุปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ชมติดตามเรื่องราวได้อย่างเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

การให้คำแนะนำในการรับชม รายการข่าวและรายการทั่วไปเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ผู้ดำเนินรายการมักจะประกาศให้ผู้ชมใช้วิจารณญาณในการรับชม ขณะเดียวกันมีการแสดงข้อความแนะนำผู้ชมด้วยการแสดงข้อความ “โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” “เป็นความเชื่อนอกระบบ โปรดใช้วิจารณญาณ” “เป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” อีกด้วย

ภาพที่ 86 ภาพแสดงกราฟิกการให้คำแนะนำในการรับชมในรายการต่าง ๆ

การสร้างสีสันทางอารมณ์ กราฟิกในรายการเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ แสดงข้อความแซวแขกรับเชิญเป็นการสร้างสีสันทางอารมณ์ในขณะรับชมรายการ

ภาพที่ 87 รายการศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน 6 สิงหาคม 2565

ภาพกราฟิกการสร้างสีสันทางอารมณ์

ภาพที่ 88 รายการจิ้งจกทัก 6 ตุลาคม 2565

ภาพกราฟิกการสร้างสีสันทางอารมณ์

<u>วัตถุประสงค์ของการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์</u>

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ สามารถวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์ของการนำเสนอเนื้อหาได้ดังนี้

เพื่อส่งเสริมธุรกิจกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’ และเสนอขายสินค้าบริการด้านความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า รายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มุ่งนำเสนอเนื้อหาเพื่อการส่งเสริมธุรกิจเป็นหลัก โดยเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’ และ

เสนอขายสินค้าบริการความเชื่อ มากที่สุด โดยปรากฏทั้งในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ จะพบว่าเนื้อหาที่ตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวประกอบด้วยการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ พืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ เนื้อหาเหล่านี้ล้วนแต่ส่วนหนึ่งของกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’ ทั้งสิ้น

ภาพที่ 89 แผนภาพแสดงกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’

จุดเริ่มต้นของกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข ‘หวย’ คือ มีที่มาจาก สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การประกอบพิธีกรรม วิญญาณเร้นลับ พืชผิดปกติและสัตว์ผิดปกติ นำไปสู่การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ในการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคนี้เองก็มีการนำเสนอตัวเลขจากแหล่งที่อื่นด้วย ได้แก่ คน พืช สัตว์ และป้ายทะเบียน ตัวเลขที่ได้จะนำไปเสี่ยงโชคหรืออีกนัยหนึ่งคือ การพนัน โดยมีองค์กรของรัฐรับรองอย่างชัดเจนในรูปแบบของสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือสลากดิจิทัล และที่ผิดกฎหมายอย่างหวยใต้ดิน ตัวเลขที่ได้เมื่อถูกรางวัลก็จะมีการนำเสนอข่าวผู้ถูกรางวัลเป็นการกระตุ้นความต้องการของผู้ชมอย่างต่อเนื่อง จากนั้นก็จะมีกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมที่กระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะของการแก้บนพร้อมกับการร้องขอเลขในครั้งต่อไป ตลอดจนเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการความเชื่อตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชาตั้งอยู่ ทุกขั้นตอนทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในกลไกนี้ล้วนแต่ได้รับการนำเสนออย่างละเอียดด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องผ่านข่าวและรายการทั้งสิ้น ในขณะที่ไม่เคยมีปรากฏในข่าวหรือรายการเลยว่าตัวเลขที่ได้มาจากที่ใดก็แล้วแต่ไม่ถูกรางวัล แต่กลับนำเสนอขั้นตอนและกิจกรรมสำหรับการได้มาซึ่งตัวเลขในครั้งต่อไป กลไกที่เกิดขึ้นใช้ระยะเวลาประมาณสองสัปดาห์ การนำเสนอเนื้อหาในกลไกนี้มีแนวโน้มมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ โดยพิจารณาจากปริมาณและรายการที่นำเสนอ

เนื้อหาพิธีกรรมที่กระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชักนำให้ผู้ชมเดินทางไปยังสถานที่ดังกล่าวเพื่อประกอบกิจกรรมตามที่เคยนำเสนอในข่าว ด้วยหวังว่าจะได้รับโชคและลาภในลักษณะเดียวกัน การเสนอเนื้อหาในลักษณะนี้เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการบริโภคสินค้าและบริการด้านความเชื่อที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีวัดเป็น

ตลาดของสินค้าและบริการด้านความเชื่อ ปัจจุบันภาพที่ปรากฏทางสื่อวัดกลายเป็นสถานที่รวมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้มากกว่าเป็นแหล่งศึกษาพระธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในพระพุทธศาสนา

ในขณะที่การนำเสนอขายสินค้าความเชื่อได้รับการนำเสนอทางอ้อมผ่านการเสนอถึงพุทธคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา เครื่องรางของขลัง พร้อมกับเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นเพื่อตอกย้ำถึงพุทธคุณเหล่านั้น โดยที่ไม่ได้มีการแสดงถึงช่องทางการจำหน่ายโดยตรง หรือแม้จะไม่มีการจำหน่ายสินค้าความเชื่อเหล่านั้นแล้วก็ตาม แต่ก็ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกอยากได้ไว้ครอบครอง

รายการข่าวบางรายการมีข่าวที่เชิญชวนให้ผู้ชมร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบริจาคเงินเพื่อไถ่ชีวิตสัตว์ และมีการขายสินค้าความเชื่อในช่วงเนื้อหาและช่วงท้ายของรายการ

ยิ่งไปกว่านั้นการใช้สินค้าความเชื่อมาเป็นสิ่งดึงดูดเพื่อให้ผู้ชมสั่งซื้อสินค้าปกติเป็นวิธีการทางการตลาดที่ตอกย้ำให้เห็นว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมีคุณค่าไม่แตกต่างจากสินค้าบริการทั่วไป

เพื่อสร้างความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจ

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่ารายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มุ่งเสนอเนื้อหาเพื่อสร้างความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจ ซึ่งเป็นการเร้าอารมณ์ในลักษณะหนึ่ง โดยพิจารณาจากประเภทเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ จะพบว่ามีการเสนอเนื้อหาผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ เป็นอย่างมากและมีความหลากหลายของเรื่องราวอย่างสูง นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง การทำนายพยากรณ์ ที่ล้วนแต่มีเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ เรื่องเล่าเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสร้างความตื่นเต้นระทึกใจซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการสร้างความบันเทิง

เรื่องเล่าที่เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหามีที่มาจากในตำนานบ้าง บุคคลในที่เกิดเหตุบ้าง บุคคลใกล้เคียงบ้าง สำทับด้วยความเห็นที่มีต่อเรื่องเล่าเหล่านั้นยิ่งทำให้เรื่องราวดังกล่าวเป็นที่กล่าวขานร่ำลือมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากข่าวที่มีเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการหลักในการนำเสนอจะมีตัวละครบุคคลประกอบอยู่ด้วยเสมอ ยิ่งถ้ามีตัวละครปรากฏในเรื่องราวที่ไม่สามารถสร้างสถานการณ์คลี่คลายหรืออธิบายเหตุแห่งการกระทำได้ ยิ่งทำให้เรื่องเล่านั้นเป็นที่น่าสนใจใคร่ติดตามมากยิ่งขึ้น ในบรรดาเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่นำเสนอมาในรายการ แทบจะไม่มีการอธิบายให้เห็นอย่างประจักษ์แจ้งถึงสาเหตุของปรากฏการณ์เหล่านั้นในทางวิทยาศาสตร์เลย

ขณะที่รายการข่าวโดยปกติต้องอาศัยหลักการพื้นฐานของการเสนอข่าวด้วยการทำความจริงให้ปรากฏ แต่กลับมีบางรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นหลัก แม้จะมีความพยายามในการเสนอแง่มุมทางวิทยาศาสตร์หรือในทางตรงกันข้ามเพื่อทำความจริงให้ปรากฏอยู่บ้าง ทว่ายิ่งทำให้เรื่องราวดังกล่าวมีความตื่นเต้นน่าติดตามมากยิ่งขึ้น

เพื่อสร้างความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

การศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกว่า ท่ามกลางการนำเสนอเนื้อหารายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีอยู่อย่างมากมายและหลากหลายนั้น ทางผู้ผลิตพยายามแสดงความรับผิดชอบในการนำเสนอเนื้อหาด้วยการให้คำแนะนำในการรับชมเนื้อหาดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ ดังปรากฏว่ามีตัวหนังสือแนะนำให้ใช้วิจารณญาณในการรับชมสำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์โดยตรง ทว่าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมไม่ปรากฏคำแนะนำทั้งตัวอักษรหรือคำพูดแต่อย่างใด หากแต่ยังมีการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการให้คำแนะนำในการรับชมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์แล้ว ยังปรากฏอีกว่ามีความพยายามในการสร้างความสมดุลทางเนื้อหา ด้วยการให้ข้อมูลจากทางนักวิทยาศาสตร์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระตุกความคิดไม่ให้คล้อยตามไปกับปรากฏการณ์ความเชื่อโดยปราศจากการฉุกคิดและตั้งคำถาม

บางรายการมีการแสดงเจตนาของรายการไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น

"เป็นรายการบันเทิงที่เพิ่มความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิต โดยอิงศาสตร์ความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลและมีหลักทางวิทยาศาสตร์รองรับ...แต่ไม่ว่าศาสตร์มงคลใด ๆ ก็ไม่เท่ากับการดำเนินชีวิตด้วยสติและหลักการทางศาสนา"

จิ้งจกทัก

"รายการนี้เป็นวาไรตี้เที่ยววัดที่มีวัตถุประสงค์อยากให้คนไทยใกล้วัดและเข้าวัดมากขึ้น ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในรายการก็เพื่อให้ผู้ชมได้สาระและความบันเทิงเป็นสำคัญ หากมีสิ่งใดดูขัดใจหรือไม่เหมาะสมในมุมของท่าน ทางรายการมิได้มีเจตนา และกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วยครับ จากใจจริง ศักดิ์สิทธิ์ คงกระพัน"

ศักดิ์สิทธิ์ คงกระพัน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาที่แสดงถึงผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชวนให้เกิดคำถามถึงปริมาณความศรัทธาในความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีอยู่อย่างล้นเหลือในสังคมไทย อันนำมาซึ่งผลกระทบเหล่านั้น อย่างไรก็ดีเมื่อเทียบโดยปริมาณการนำเสนอแล้ว เนื้อหาที่แสดงถึงผลกระทบอันก่อให้เกิดการรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นยังมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป มิติด้านเวลาของรายการข่าวที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์มีลักษณะกระตุ้นการรับรู้เรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ของผู้ชมทั้งในแง่ช่วงวันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ กล่าวคือ มีข่าวที่นำเสนอเป็นจำนวนมากในช่วงวันใกล้ออกสลาก ในส่วนมิติด้านเนื้อหา

พบว่าข่าวช่วงเช้าเน้นการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา ในขณะที่ข่าวช่วงเย็นมีเนื้อหาประเภทผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ และสยองขวัญ โดยทั้งข่าวช่วงเช้าและช่วงเย็นมีกลวิธีการนำเสนอทั้งในบทบาทของผู้ประกาศและการใช้ภาพเพื่อการสื่อสารเพื่อตอกย้ำการรับรู้

ในส่วนรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีมิติด้านเวลาในการออกอากาศเพื่อตอบสนองความบันเทิงและกระตุ้นการรับรู้เรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยจะออกอากาศในช่วงวันหยุด และมีมิติด้านเนื้อหาที่มุ่งสู่ความบันเทิงเป็นสำคัญ ด้วยการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา และผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ และสยองขวัญ โดยมีการเสนอขายสินค้าความเชื่อปรากฏอย่างชัดเจน ทั้งนี้ไม่มีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์แต่อย่างใด

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับรายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับ ความเชื่อและไสยศาสตร์นั้นเป็นไปเพื่อกระตุ้นวัตถุประสงค์ของการนำเสนอเนื้อหาอย่างชัดเจน โดยเพื่อส่งเสริมกลไกการได้มาซึ่งตัวเลขและเสนอขายสินค้าบริการความเชื่อ ตลอดจนสร้างความบันเทิงตื่นเต้นระทึกใจ เป็นสำคัญ

บทที่ 7
ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

การวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ โดยอาศัยแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5,000 ตัวอย่าง โดยกระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากร ประกอบด้วย 1)ภาคเหนือ 2)ภาคอีสาน 3)ภาคกลาง 4)ภาคใต้ และ 5)กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยอาศัย

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายข้อมูลปริมาณเนื้อหารายการข่าวด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ ข้อมูลทางประชากร ตลอดจนความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอข่าว เนื้อหารายการ และผลกระทบจากรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบภายหลัง(Post-hoc.) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างโดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's method) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ของประชาชนทั่วประเทศกับความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าว เนื้อหารายการ ตลอดจนผลกระทบจากรายการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ผลการวิจัย

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพื้นที่เก็บข้อมูล

พื้นที่	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ภาคเหนือ	908	18.16
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1649	32.98
ภาคกลาง	904	18.08
ภาคใต้	717	14.34
กรุงเทพและปริมณฑล	822	16.44
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 33 พบว่าจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยอาศัยการคำนวณสัดส่วนจากจำนวนประชากรทั้งประเทศ จะมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด จำนวน 1649 คน รองลงมาคือ ภาคเหนือจำนวน 908 คน ภาคกลางจำนวน 904 คน กรุงเทพและปริมณฑลจำนวน 822 คน และผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด 717 คน คิดเป็นร้อยละ 32.98 18.16 18.0 16.44 และ 14.34 ตามลำดับ

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ชาย	2235	44.70
หญิง	2691	53.82
ผู้มีความหลากหลายทางเพศ	74	1.48
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 34 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 2691 คน รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 2235 คน และผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 53.82 44.70 และ 1.48 ตามลำดับ

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
9-24 ปี (GEN Z)	1227	24.54
25-40 ปี (GEN Y)	1372	27.44
41-56 ปี (GEN X)	1287	25.74
57-75 ปี (GEN BB)	1114	22.28
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 35 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25-40 ปี (GEN Y) จำนวน 1372 คน รองลงมามีอายุระหว่าง 41-56 ปี (GEN X) จำนวน 1287 คน และมีอายุระหว่าง 9-24 ปี (GEN Z) จำนวน 1227 คน ส่วนกลุ่มอายุระหว่าง 57-75 ปี (GEN BB) มีจำนวนน้อยที่สุด 1144 คน คิดเป็นร้อยละ 27.44 25.74 24.54 และ 22.28 ตามลำดับ

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.ต่ำกว่าปริญญาตรี		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	23	0.46
ประถมศึกษา	1086	21.72
มัธยมศึกษาตอนต้น	796	15.92
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	1068	21.36
อนุปริญญา/ปวส.	367	7.34
รวม	3340	66.80
2.ปริญญาตรี	1435	28.70
3.สูงกว่าปริญญาตรี	225	4.50
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 36 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 3340 คน ปริญญาตรี 1435 คน และสูงกว่าปริญญาตรี 225 คน คิดเป็นร้อยละ 66.80 28.70 และ 4.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามศาสนา

ศาสนา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พุทธ	4434	88.68
คริสต์	168	3.36
อิสลาม	364	7.28
อื่น ๆ	34	0.68
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 37 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 4434 คน รองมาคือ ศาสนาอิสลาม 364 คน ศาสนาคริสต์ จำนวน 168 คน และศาสนาอื่น ๆ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 88.68 7.28 3.36 และ 0.68 ตามลำดับ

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	974	19.48
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	665	13.30
พนักงานเอกชน	558	11.16
เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	581	11.62
รับจ้างทั่วไป	1329	26.58
พ่อบ้าน แม่บ้าน	354	7.08
เกษียณอายุ	176	3.52
ว่างงาน	264	5.28
อื่น ๆ	99	1.98
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 38 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 1329 คน รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา จำนวน 974 คน และข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 665 คน ส่วนอาชีพอื่น ๆ เช่น นักบวช เกษตรกร มีจำนวนน้อยที่สุด 99 คน คิดเป็นร้อยละ 26.58 19.48 13.30 และ 1.98 ตามลำดับ

ตารางที่ 39 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	2621	52.42
10,001-20,000 บาท	1446	28.92
20,001-30,000 บาท	508	10.16
30,001-40,000 บาท	198	3.96
40,001-50,000 บาท	114	2.28
มากกว่า 50,000 บาท	113	2.26
รวม	5000	100.00

จากตารางที่ 39 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 10,000 บาท หรือน้อยกว่า จำนวน 2621 คน รองลงมามีรายได้ 10,001-20,000 บาท จำนวน 1446 คน และมีรายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวน 508 คน ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด 113 คน คิดเป็นร้อยละ 52.42 28.92 10.16 และ2.26 ตามลำดับ

ตารางที่ 40 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	n	709	1818	1832	543	98	3.50	เห็นด้วย	.932
	%	14.18	36.36	36.64	10.86	1.96			
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	n	661	1849	1711	676	103	3.46	เห็นด้วย	.952
	%	13.22	36.98	34.22	13.52	2.06			
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	n	630	1700	1892	667	111	3.41	เห็นด้วย	.946
	%	12.6	34.00	37.84	13.34	2.22			
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	n	629	1665	1883	663	160	3.39	ไม่แน่ใจ	.973
	%	12.58	33.30	37.66	13.26	3.20			
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	n	760	2014	1647	488	91	3.57	เห็นด้วย	.924
	%	15.20	40.28	32.94	9.76	1.82			
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	n	1468	2129	1105	247	51	3.94	เห็นด้วย	.895
	%	29.36	42.58	22.10	4.94	1.02			
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	n	938	2243	1394	343	82	3.72	เห็นด้วย	.901
	%	18.76	44.86	27.88	6.86	1.64			
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	n	591	1763	1790	679	177	3.38	ไม่แน่ใจ	.978
	%	11.82	35.26	35.80	13.58	3.54			
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	n	963	1947	1404	575	111	3.62	เห็นด้วย	.993
	%	19.26	38.94	28.08	11.50	2.22			
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	n	1063	1942	1387	499	109	3.67	เห็นด้วย	.988
	%	21.26	38.84	27.74	9.98	2.18			
	n	805	2070	1513	511	101	3.59	เห็นด้วย	.943

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	%	16.10	41.40	30.26	10.22	2.02			
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	640	1780	1749	692	139	3.42	เห็นด้วย	.971
	%	12.80	35.60	34.98	13.84	2.78			
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	858	2143	1510	423	66	3.66	เห็นด้วย	.903
	%	17.16	42.86	30.20	8.46	1.32			
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	753	1976	1603	562	106	3.54	เห็นด้วย	.950
	%	15.06	39.52	32.06	11.24	2.12			
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	n	630	2035	1691	568	76	3.52	เห็นด้วย	.906
	%	12.60	40.70	33.82	11.36	1.52			
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	n	1098	2333	1265	254	50	3.84	เห็นด้วย	.859
	%	21.96	46.66	25.30	5.08	1.00			
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	717	2033	1658	511	81	3.56	เห็นด้วย	.914
	%	14.34	40.66	33.16	10.22	1.62			
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	680	2006	1713	529	72	3.54	เห็นด้วย	.905
	%	13.60	40.12	34.26	10.58	1.44			
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	n	708	1961	1683	543	105	3.52	เห็นด้วย	.936
	%	14.16	39.22	33.66	10.86	2.10			
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	n	882	1892	1535	580	111	3.57	เห็นด้วย	.981
	%	17.64	37.84	30.70	11.60	2.22			
รวม							3.57	เห็นด้วย	.606

จากตารางที่ 40 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆของการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.57 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณ ในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.94) การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.84) และ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.72) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว (คะแนนเฉลี่ย 3.38)

ตารางที่ 41 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	n	730	2081	1636	468	85	3.58	เห็นด้วย	.908
	%	14.60	41.62	32.72	9.36	1.70			
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมา และไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	n	639	2087	1561	604	109	3.51	เห็นด้วย	.937
	%	12.78	41.74	31.22	12.08	2.18			
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	n	610	1854	1875	562	99	3.46	เห็นด้วย	.915
	%	12.20	37.08	37.50	11.24	1.98			
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	n	671	2049	1667	517	96	3.54	เห็นด้วย	.916
	%	13.42	40.98	33.34	10.34	1.92			
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิดคติสอนใจ	n	946	2278	1267	433	76	3.72	เห็นด้วย	.920
	%	18.92	45.56	25.34	8.66	1.52			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า "เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม" ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	n	1326	2383	913	318	60	3.92	เห็นด้วย	.897
	%	26.52	47.66	18.26	6.36	1.20			
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	n	915	2633	1016	385	51	3.80	เห็นด้วย	.863
	%	18.30	52.66	20.32	7.70	1.02			
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	n	577	2335	1408	565	115	3.54	เห็นด้วย	.918
	%	11.54	46.70	28.16	11.30	2.30			
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	n	708	2268	1462	474	88	3.61	เห็นด้วย	.904
	%	14.16	45.36	29.24	9.48	1.76			
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	n	1017	2218	1224	450	91	3.72	เห็นด้วย	.947
	%	20.34	44.36	24.48	9.00	1.82			
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	n	933	2191	1231	539	106	3.66	เห็นด้วย	.970
	%	18.66	43.82	24.62	10.78	2.12			
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	n	653	2172	1423	626	126	3.52	เห็นด้วย	.955
	%	13.06	43.44	28.46	12.52	2.52			
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	723	2205	1475	521	76	3.60	เห็นด้วย	.911
	%	14.46	44.10	29.50	10.42	1.52			
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	696	2116	1522	571	95	3.55	เห็นด้วย	.932
	%	13.92	42.32	30.44	11.42	1.90			
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	n	773	2421	1270	460	76	3.67	เห็นด้วย	.897
	%	15.46	48.42	25.40	9.20	1.52			
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทาง ไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	n	777	2233	1405	501	84	3.62	เห็นด้วย	.920
	%	15.54	44.66	28.10	10.02	1.68			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยม หรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	n	946	2096	1435	464	59	3.68	เห็นด้วย	.923
	%	18.92	41.92	28.7	9.28	1.18			
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	n	1135	2062	1317	414	72	3.75	เห็นด้วย	.944
	%	22.70	41.24	26.34	8.28	1.44			
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	n	824	2094	1473	471	138	3.60	เห็นด้วย	.961
	%	16.48	41.88	29.46	9.42	2.76			
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	n	545	1801	1609	784	261	3.32	ไม่แน่ใจ	1.03
	%	10.90	36.02	32.18	15.68	5.22			
รวม							3.62	เห็นด้วย	.581

จากตารางที่ 41 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.62 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม (คะแนนเฉลี่ย 3.92) การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (คะแนนเฉลี่ย 3.80) และ รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้ (คะแนนเฉลี่ย 3.75) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย (คะแนนเฉลี่ย 3.32)

ตารางที่ 42 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านเชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	n	538	1839	1404	914	305	3.28	ไม่แน่ใจ	1.071
	%	10.76	36.78	28.08	18.28	6.10			
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	n	478	1890	1418	924	290	3.27	ไม่แน่ใจ	1.051
	%	9.56	37.8	28.36	18.48	5.80			
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	n	549	1701	1361	1010	379	3.21	ไม่แน่ใจ	1.115
	%	10.98	34.02	27.22	20.20	7.58			
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	n	548	1590	1422	1029	411	3.17	ไม่แน่ใจ	1.124
	%	10.96	31.80	28.44	20.58	8.22			
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	n	499	1615	1480	1015	391	3.16	ไม่แน่ใจ	1.101
	%	9.98	32.30	29.60	20.30	7.82			
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	n	546	1589	1415	1047	403	3.17	ไม่แน่ใจ	1.122
	%	10.92	31.78	28.30	20.94	8.06			
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	n	559	1831	1420	881	309	3.29	ไม่แน่ใจ	1.074
	%	11.18	36.62	28.4	17.62	6.18			
	n	501	1824	1516	835	324	3.27	ไม่แน่ใจ	1.058

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	%	10.02	36.48	30.32	16.70	6.48			
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	n	436	1332	1461	1119	652	2.96	ไม่แน่ใจ	1.166
	%	8.72	26.64	29.22	22.38	13.04			
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะ หันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	n	486	1549	1455	980	530	3.10	ไม่แน่ใจ	1.144
	%	9.72	30.98	29.10	19.60	10.60			
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	n	722	1951	1343	719	265	3.43	เห็นด้วย	1.068
	%	14.44	39.02	26.86	14.38	5.30			
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	n	492	1595	1519	1005	389	3.16	ไม่แน่ใจ	1.095
	%	9.84	31.90	30.38	20.10	7.78			
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวม ชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	n	681	1833	1366	817	303	3.35	ไม่แน่ใจ	1.092
	%	13.62	36.66	27.32	16.34	6.06			
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	n	691	1900	1350	810	249	3.39	ไม่แน่ใจ	1.067
	%	13.82	38.00	27.00	16.20	4.98			
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้ง	n	633	2025	1379	705	258	3.41	เห็นด้วย	1.043
	%	12.66	40.50	27.58	14.10	5.16			

ประเด็น		ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
บ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆ ภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น									
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	n	490	1614	1541	971	384	3.17	ไม่แน่ใจ	1.090
	%	9.80	32.28	30.82	19.42	7.68			
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	n	506	1600	1667	891	336	3.21	ไม่แน่ใจ	1.062
	%	10.12	32.00	33.34	17.82	6.72			
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมี อยู่จริง	n	537	1628	1741	772	322	3.26	ไม่แน่ใจ	1.049
	%	10.74	32.56	34.82	15.44	6.44			
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	n	612	1622	1608	855	303	3.28	ไม่แน่ใจ	1.073
	%	12.24	32.44	32.16	17.10	6.06			
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	n	1007	2071	1191	536	195	3.63	เห็นด้วย	1.041
	%	20.14	41.42	23.82	10.72	3.90			
รวม							3.28	ไม่แน่ใจ	.802

จากตารางที่ 42 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.28 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท (คะแนนเฉลี่ย 3.63) จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ (คะแนนเฉลี่ย 3.43) และ จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น (คะแนนเฉลี่ย 3.41) ส่วนประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน (คะแนนเฉลี่ย 2.96)

กาทดสอบสมมติฐาน

1.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

2.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

3.ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกัน

ข้อตกลงเบื้องต้นในการทดสอบสมมติฐาน

1.ผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักการทดสอบสมมติฐาน โดยให้มีจำนวนเพศชาย-หญิงที่ใกล้เคียงกัน และจำนวนตามช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากตัวแปร เพศและอายุ เป็นตัวแปรที่สามารถเก็บข้อมูลในปริมาณที่ใกล้เคียงกันได้ จึงนำ 2 ตัวแปรนี้มาใช้ในการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและเมื่อพบว่าประเด็นใดมีความแตกต่างเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มจริง ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบเพื่อหาว่ากลุ่มใดแตกต่างกันบ้าง (Post hoc Test) ผลการทดสอบสมมติฐานจึงมีความน่าเชื่อถือในเชิงสถิติและสามารถอ้างอิงไปยังประชากรได้

2.เนื่องจากข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุไว้ในแบบสอบถามมีตัวแปรอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ตัวแปรดังกล่าวไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลในปริมาณที่ใกล้เคียงกันได้ จะเห็นได้ว่าจำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่มมีปริมาณที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ผู้วิจัยก็ได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มไว้โดยมิได้ทดสอบว่ากลุ่มใดแตกต่างกันบ้าง ผลการทดสอบสมมติฐานอาจจะสามารถมาใช้ประโยชน์ได้บ้างแต่ไม่สามารถใช้ในการอ้างอิงไปยังประชากรได้

ตารางที่ 43 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.50	3.51	3.19	4.17	.015	1,2>3
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.46	3.46	3.18	3.30	.037	1,2>3

3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.42	3.41	3.22	1.67	.188	-
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.39	3.39	3.11	3.11	.045	1,2>3
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.57	3.58	3.47	.46	.632	-
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.90	3.97	4.18	6.53	.001	2,3>1
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.71	3.73	3.68	.37	.690	-
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.38	3.39	3.20	1.36	.257	-
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.62	3.61	3.88	2.68	.069	-
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.66	3.67	3.88	1.70	.183	-
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.59	3.76	1.21	.299	-
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.43	3.41	3.38	.61	.545	-
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.63	3.68	3.81	2.96	.052	-

14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.54	3.54	3.61	.20	.817	-
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.51	3.52	3.47	.10	.909	-
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.78	3.88	3.96	9.07	.000	2,3>1
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.58	3.55	1.00	.369	-
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.53	3.54	3.65	.57	.563	-
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.52	3.52	3.73	1.80	.165	-
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.56	3.57	4.09	10.76	.000	3>1,2
รวม	3.56	3.58	3.60	.39	.679	-

จากตารางที่ 43 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามีบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม 2.การนำเสนอข่าว

ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด 3.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ 4.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม 5.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม 6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้

ตารางที่ 44 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.57	3.60	3.42	1.99	.137	-
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.49	3.53	3.36	2.17	.114	-
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.45	3.47	3.36	.70	.494	-
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.50	3.57	3.50	3.04	.048	2>1,3
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.67	3.75	3.73	4.30	.014	2>1
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.94	4.19	5.97	.003	3>1

7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.79	3.79	3.88	.349	.705	-
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.53	3.54	3.54	.112	.894	-
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.61	3.60	3.85	2.84	.059	-
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.70	3.74	4.08	6.51	.002	3>1,2
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.65	3.66	4.04	5.80	.003	3>1,2
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.49	3.54	3.39	2.37	.093	-
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.61	3.66	.74	.479	-
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.53	3.56	3.65	1.06	.348	-
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.70	3.73	2.49	.083	-
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.61	3.63	3.78	1.50	.223	-
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.68	3.68	3.95	3.11	.045	3>1,2

18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.75	3.75	3.93	1.33	.264	-
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.63	3.58	3.47	2.58	.076	-
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.34	3.30	3.20	1.62	.199	-
รวม	3.61	3.63	3.69	1.35	.259	-

จากตารางที่ 44 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามีบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ 2.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ 3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม 4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล 5.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น 6.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้

ตารางที่ 45 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	เพศชาย (1)	เพศหญิง (2)	ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3)			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านเชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.29	3.27	3.07	1.72	.180	-
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.27	3.27	3.04	1.79	.167	-
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.20	3.22	3.03	1.16	.314	-
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาลมากขึ้นกว่าเดิม	3.17	3.16	3.16	.02	.981	-
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.17	3.16	2.86	2.81	.060	-
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.16	3.17	3.01	.72	.488	-
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.27	3.31	3.08	2.12	.121	-

8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.28	3.27	3.01	2.25	.106	-
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.98	2.95	2.47	6.83	.001	1,2>3
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.14	3.07	2.78	4.64	.010	1>3
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.41	3.45	3.16	3.02	.049	1,2>3
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.17	3.16	3.07	.33	.718	-
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.32	3.38	3.43	1.67	.189	-
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.33	3.45	3.46	7.85	.000	2,3>1
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-	3.38	3.44	3.41	2.57	.077	-

สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น						
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.18	3.17	2.85	3.24	.039	1,2>3
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.16	3.25	3.19	4.79	.008	2>1,3
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับสยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.22	3.29	3.14	3.72	.024	1,2>3
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้อง ทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้าจะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.25	3.31	3.00	4.22	.015	1,2>3
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.61	3.65	3.49	1.92	.147	-
รวม	3.27	3.29	3.13	1.80	.165	-

จากตารางที่ 45 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ามีบางข้อที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ดังนี้ 1.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน 2.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะ หันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ 3.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ 4.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ

สีโทรศัพท์ เป็นต้น 5.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องรางของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง 6.ท่านมักจะเชื่อคำทำนายการพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ 7.ท่านเชื่อว่าผีสางวิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง 8.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่านตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ

ตารางที่ 46 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.43	3.50	3.47	3.60	6.86	.000	4>1,3
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.36	3.47	3.46	3.55	7.70	.000	4>1
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.34	3.42	3.41	3.49	5.45	.001	4>1
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.32	3.43	3.36	3.44	4.60	.003	4,2>1
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.53	3.57	3.56	3.64	2.72	.043	4>1,2,3
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.97	3.93	3.96	3.92	.86	.462	-

7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.66	3.71	3.75	3.77	3.66	.012	4>1
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.31	3.39	3.34	3.50	8.34	.000	4>1,2,3
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.60	3.66	3.59	3.61	1.59	.189	-
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.62	3.75	3.64	3.66	4.22	.005	2>1
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.57	3.64	3.55	3.61	2.44	.063	-
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.28	3.46	3.41	3.52	12.90	.000	2,3,4>1
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.70	3.63	3.67	1.95	.119	-
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.41	3.58	3.55	3.62	11.89	.000	2,3,4>1
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.44	3.54	3.51	3.57	4.96	.002	2,4>1
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้	3.88	3.84	3.83	3.79	1.92	.124	-

วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม							
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.47	3.57	3.58	3.61	5.35	.001	3,4>1
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.45	3.57	3.55	3.58	4.96	.002	2,4>1
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.41	3.55	3.53	3.61	9.13	.000	2,3,4>1
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.55	3.62	3.55	3.56	1.57	.195	-
รวม	3.51	3.60	3.56	3.62	6.88	.000	2,4>1

จากตารางที่ 46 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ตารางที่ 47 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.48	3.59	3.58	3.68	8.97	.000	2,4>1
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.41	3.52	3.56	3.55	6.56	.000	2,3,4>1
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.40	3.49	3.48	3.48	2.92	.033	2,3,4>1
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.49	3.55	3.55	3.55	1.31	.268	-
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.67	3.73	3.73	3.74	1.65	.175	-
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.94	3.96	3.90	1.89	.129	-
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.73	3.84	3.82	3.78	3.59	.013	2>1
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.46	3.56	3.56	3.57	4.24	.005	2,3,4>1
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.58	3.65	3.60	3.58	1.82	.141	-

10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.67	3.78	3.78	3.65	7.39	.000	1,4>2,3
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วัน เดือนปี เป็นต้น	3.58	3.71	3.72	3.62	6.69	.000	2,3>1
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.42	3.54	3.58	3.54	6.67	.000	2,3,4>1
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.55	3.63	3.62	3.57	2.36	.070	-
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.48	3.59	3.58	3.55	3.78	.010	2>1
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.70	3.69	3.67	1.93	.122	-
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.55	3.64	3.66	3.64	3.72	.011	3>1
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.68	3.74	3.65	3.64	3.02	.029	2>4
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.70	3.78	3.75	3.78	1.98	.114	-
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.50	3.62	3.65	3.63	6.48	.000	2,3,4>1
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.20	3.36	3.35	3.36	7.00	.000	2,3,4>1
รวม	3.55	3.65	3.64	3.62	7.28	.000	2,3,4>1

จากตารางที่ 47 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย เป็นต้น

ตารางที่ 48 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig	คู่ที่แตกต่าง
	9-24 ปี (GEN Z) (1)	25-40 ปี (GEN Y) (2)	41-56 ปี (GEN X) (3)	57-75 ปี (GEN BB) (4)			
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.19	3.29	3.26	3.38	6.59	.000	4>1,3
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.18	3.32	3.25	3.32	5.06	.002	2,4>1
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.08	3.21	3.25	3.28	7.31	.000	2,3,4>1
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.06	3.21	3.17	3.22	5.20	.001	2,4>1
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	2.99	3.20	3.21	3.25	14.08	.010	2,3,4>1

6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.04	3.22	3.16	3.24	7.89	.000	2,4>1
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.19	3.33	3.29	3.34	5.21	.001	2,4>1
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.09	3.33	3.33	3.22	15.22	.000	2,3,4>1
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.81	2.95	2.97	3.11	12.84	.000	4>1,2,3
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หายท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	2.90	3.11	3.14	3.25	19.43	.000	2,3,4>1
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.26	3.44	3.49	3.54	15.74	.000	2,3,4>1
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.02	3.16	3.18	3.29	11.49	.000	2,3,4>1
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.22	3.39	3.38	3.42	7.89	.000	2,3,4>1
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.31	3.44	3.42	3.40	3.80	.010	2>1
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.26	3.45	3.48	3.46	12.90	.000	2>1

16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.01	3.22	3.20	3.25	12.46	.000	2>1
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.12	3.27	3.21	3.23	4.15	.006	2>1
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.18	3.28	3.25	3.32	3.48	.015	4>1
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้าจะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.17	3.29	3.29	3.36	6.33	.000	2,3,4>1
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.45	3.68	3.68	3.71	16.65	.000	2,3,4>1
รวม	3.15	3.32	3.31	3.36	15.13	.000	2,3,4>1

จากตารางที่ 48 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ ตัวอย่างประเด็นที่แตกต่าง เช่น หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้ ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ เป็นต้น

ตารางที่ 49 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (1)	ปริญญาตรี (2)	สูงกว่าปริญญาตรี (3)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.56	3.38	3.29	24.59	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.55	3.33	3.20	31.06	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.48	3.27	3.31	28.20	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.47	3.23	3.18	34.98	.000
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.62	3.48	3.46	12.80	.000
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.92	3.98	3.98	2.55	.078
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.72	3.71	3.77	.45	.635
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.44	3.27	3.24	17.55	.000
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.57	3.70	3.76	11.63	.000
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.63	3.75	3.85	11.53	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.62	3.59	.774	.461
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.46	3.33	3.33	10.64	.000

13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.69	3.78	3.85	.021
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.50	3.60	2.20	.112
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.56	3.42	3.48	11.43	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.83	3.86	3.77	1.45	.236
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.57	3.53	3.63	1.49	.230
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.51	3.62	1.64	.194
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.54	3.47	3.58	3.45	.032
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.51	3.67	3.83	22.65	.000
รวม	3.59	3.54	3.56	3.49	.030

จากตารางที่ 49 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 50 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (1)	ปริญญาตรี (2)	สูงกว่าปริญญาตรี (3)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.65	3.45	3.36	33.01	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.58	3.37	3.32	29.79	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.53	3.34	3.32	24.76	.000
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.60	3.42	3.39	21.01	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.73	3.72	3.60	1.96	.140
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.92	3.92	3.85	.76	.468
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.81	3.75	3.86	2.63	.072
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.57	3.47	3.55	6.10	.002
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.60	3.60	3.69	.97	.379
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.69	3.78	3.81	4.86	.008
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.65	3.66	3.78	1.86	.155
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.58	3.41	3.36	19.22	.000

13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.60	3.58	.029	.972
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.52	3.56	1.01	.363
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.67	3.66	3.76	1.15	.316
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.62	3.60	3.78	3.66	.026
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.62	3.79	3.91	24.03	.000
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.72	3.81	3.95	10.14	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.66	3.48	3.51	17.52	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.42	3.10	3.16	50.74	.000
รวม	3.64	3.57	3.61	6.64	.001

จากตารางที่ 50 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 51 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย			F	Sig
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (1)	ปริญญาตรี (2)	สูงกว่าปริญญาตรี (3)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.40	3.03	3.03	66.05	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.36	3.09	3.07	37.17	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.32	2.98	2.90	58.19	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.28	2.93	2.96	55.35	.000
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.29	2.89	3.01	69.85	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.27	2.95	2.96	46.72	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการเมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.41	3.04	3.08	64.40	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.39	3.01	3.17	66.71	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	3.12	2.64	2.58	99.83	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.24	2.81	2.81	79.34	.000

11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.54	3.20	3.29	54.82	.000
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.28	2.92	2.94	57.99	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.45	3.17	3.14	36.34	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.47	3.24	3.24	27.98	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.50	3.23	3.29	37.84	.000
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องรางของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.29	2.93	2.88	65.72	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.30	3.03	3.09	34.04	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.37	3.04	3.00	56.25	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.38	3.08	3.01	48.15	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.69	3.52	3.50	15.27	.000
รวม	3.38	3.08	3.10	83.90	.000

จากตารางที่ 51 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 52 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.51	3.77	3.33	3.06	11.43	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.47	3.73	3.25	2.94	14.22	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.43	3.72	3.10	3.09	21.67	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.41	3.62	3.09	3.09	16.00	.000
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.59	3.71	3.32	3.29	12.15	.000
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.95	3.87	3.86	3.79	2.05	.105
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.75	3.77	3.44	3.47	13.87	.000
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.41	3.56	2.98	2.71	30.06	.000
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.66	3.73	3.05	3.47	43.86	.000

10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.71	3.73	3.09	3.82	45.92	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.64	3.26	3.21	18.40	.000
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.44	3.55	3.18	2.79	13.75	.000
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.68	3.68	3.45	3.12	11.55	.000
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.65	3.34	2.97	11.17	.000
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.53	3.68	3.24	3.15	15.65	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.84	3.78	3.77	3.79	1.02	.381
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.58	3.65	3.26	3.12	17.35	.000
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.57	3.68	3.19	3.12	23.85	.000
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.56	3.57	3.10	3.26	29.06	.000
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.59	3.75	3.18	4.06	25.43	.000
รวม	3.59	3.69	3.27	3.27	37.10	.000

จากตารางที่ 52 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 53 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.60	3.76	3.28	3.21	18.52	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.53	3.69	3.19	2.85	23.02	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.48	3.68	3.21	3.06	15.26	.000
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.55	3.63	3.37	3.18	6.48	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.72	3.70	3.71	3.47	.871	.455
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.95	3.98	3.55	3.68	23.38	.000
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.84	3.99	3.23	3.65	60.35	.000
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.57	3.73	3.17	2.85	30.25	.000
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.64	3.78	3.16	3.44	34.23	.000
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.76	3.82	3.21	3.74	39.04	.000
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.70	3.79	3.07	3.65	49.80	.000

12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.54	3.57	3.37	2.85	9.20	.000
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.61	3.76	3.38	3.35	9.96	.000
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.55	3.68	3.48	3.18	3.68	.012
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.69	3.73	3.44	3.29	10.86	.000
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.65	3.70	3.31	3.12	19.57	.000
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.67	3.89	3.68	4.03	4.60	.003
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.77	4.07	3.93	3.76	25.07	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.64	3.71	3.05	3.15	42.97	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.37	3.46	2.63	2.44	70.83	.000
รวม	3.64	3.76	3.30	3.30	47.73	.000

จากตารางที่ 53 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 54 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย				F	Sig
	พุทธ (1)	คริสต์ (2)	อิสลาม (3)	อื่น ๆ (4)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.33	3.54	2.57	2.59	67.94	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.34	3.48	2.33	2.97	113.28	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.27	3.48	2.38	2.44	84.37	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.22	3.49	2.39	2.68	70.68	.000
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.22	3.48	2.41	2.26	76.39	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.22	3.62	2.32	2.65	88.32	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.33	3.55	2.81	2.44	36.79	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.30	3.60	2.39	2.65	104.64	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.99	3.31	2.48	2.38	30.07	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.14	3.35	2.57	2.38	35.30	.000
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.50	3.49	2.55	2.62	101.28	.000

12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.21	3.49	2.43	2.21	73.52	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.42	3.58	2.48	2.44	99.66	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.47	3.57	2.46	2.65	114.02	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.51	3.57	2.23	2.62	197.83	.000
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.25	3.40	2.21	2.15	123.10	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.27	3.46	2.37	2.79	90.36	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.32	3.47	2.43	2.44	95.25	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.32	3.46	2.76	2.29	43.28	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.70	3.67	2.83	2.74	92.82	.000
รวม	3.34	3.53	2.52	2.59	143.38	.000

จากตารางที่ 54 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่นับถือศาสนาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 55 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการ ค้าขายธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.41	3.37	3.51	3.47	3.60	3.56	3.53	3.63	3.33	6.08	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.34	3.35	3.46	3.43	3.55	3.58	3.53	3.58	3.33	6.34	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.32	3.34	3.41	3.41	3.50	3.53	3.36	3.48	3.26	4.66	.000
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.31	3.33	3.40	3.37	3.46	3.47	3.30	3.46	3.29	2.82	.004
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.54	3.53	3.57	3.53	3.62	3.62	3.56	3.61	3.53	1.20	.295
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการ	3.97	4.03	4.02	3.88	3.88	3.93	3.99	3.85	4.16	3.70	.000

รับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม											
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.65	3.78	3.82	3.61	3.73	3.81	3.68	3.77	3.71	3.78	.000
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.29	3.39	3.39	3.31	3.43	3.49	3.39	3.52	3.25	3.23	.001
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.60	3.79	3.66	3.52	3.58	3.60	3.65	3.67	3.51	3.96	.000
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.62	3.85	3.70	3.67	3.65	3.59	3.70	3.67	3.30	5.25	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.57	3.73	3.61	3.52	3.57	3.60	3.54	3.70	3.43	3.22	.001
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.25	3.47	3.42	3.35	3.49	3.53	3.46	3.60	3.17	7.49	.000
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.77	3.70	3.67	3.62	3.68	3.65	3.67	3.48	2.21	.024

14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.40	3.65	3.58	3.56	3.54	3.63	3.54	3.63	3.41	4.92	.000
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.44	3.56	3.51	3.48	3.53	3.59	3.50	3.68	3.26	3.66	.000
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.91	3.88	3.89	3.78	3.76	3.88	3.72	3.78	3.99	3.94	.000
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.47	3.64	3.56	3.54	3.57	3.65	3.56	3.61	3.41	2.68	.006
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.46	3.68	3.55	3.49	3.53	3.62	3.52	3.55	3.38	4.11	.000
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.41	3.62	3.53	3.49	3.55	3.64	3.45	3.61	3.35	4.34	.000

20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.56	3.78	3.61	3.50	3.50	3.55	3.63	3.61	3.29	6.54	.000
รวม	3.51	3.63	3.59	3.53	3.58	3.63	3.56	3.63	3.44	3.92	.000

จากตารางที่ 55 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 56 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.47	3.48	3.60	3.55	3.66	3.76	3.53	3.67	3.60	6.53	.000
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.38	3.46	3.52	3.53	3.58	3.65	3.47	3.59	3.33	5.17	.000
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.38	3.41	3.49	3.41	3.54	3.60	3.32	3.56	3.36	4.72	.000
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.47	3.49	3.57	3.49	3.59	3.65	3.34	3.63	3.56	3.76	.000

5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.65	3.72	3.78	3.66	3.74	3.77	3.65	3.75	3.81	1.77	.077
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.88	3.96	4.04	3.85	3.91	3.98	3.86	3.82	4.00	2.97	.003
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.72	3.87	3.87	3.73	3.81	3.89	3.67	3.80	3.64	3.95	.000
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.45	3.64	3.56	3.47	3.57	3.61	3.45	3.58	3.36	3.71	.000
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.56	3.77	3.65	3.48	3.60	3.72	3.51	3.62	3.36	6.47	.000
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.64	3.94	3.78	3.66	3.71	3.80	3.60	3.65	3.44	7.90	.000
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.56	3.87	3.73	3.61	3.67	3.75	3.50	3.56	3.32	8.47	.000
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.36	3.54	3.59	3.47	3.59	3.64	3.51	3.53	3.51	5.75	.000
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.54	3.68	3.63	3.58	3.59	3.70	3.59	3.56	3.31	3.03	.002
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.44	3.66	3.62	3.48	3.57	3.58	3.47	3.62	3.43	4.42	.000
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.60	3.79	3.68	3.66	3.64	3.76	3.62	3.75	3.51	3.66	.000
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.56	3.76	3.64	3.60	3.62	3.69	3.59	3.67	3.47	3.95	.000
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.67	3.88	3.72	3.64	3.61	3.65	3.69	3.67	3.58	5.55	.000
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.68	3.88	3.73	3.78	3.74	3.76	3.98	3.74	3.54	4.26	.000

19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.48	3.69	3.59	3.51	3.67	3.77	3.49	3.59	3.43	6.26	.000
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.18	3.34	3.26	3.24	3.47	3.42	3.15	3.36	3.10	8.17	.000
รวม	3.53	3.69	3.65	3.57	3.64	3.70	3.55	3.63	3.49	7.17	.000

จากตารางที่ 56 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 57 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย									F	Sig
	นักเรียน/นักศึกษา(1)	ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (2)	พนักงานเอกชน(3)	เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว(4)	รับจ้างทั่วไป(5)	พ่อบ้าน แม่บ้าน(6)	เกษียณอายุ(7)	ว่างงาน(8)	อื่น ๆ (9)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.19	3.16	3.22	3.10	3.44	3.49	3.18	3.41	3.15	10.46	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.18	3.26	2.28	3.15	3.36	3.45	3.07	3.38	3.06	6.15	.000

3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.07	3.20	3.17	3.06	3.36	3.42	3.09	3.31	2.92	9.32	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.04	3.14	3.10	3.02	3.31	3.36	3.06	3.32	2.94	8.36	.000
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	2.96	3.17	3.09	3.02	3.34	3.43	3.00	3.35	2.91	15.32	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.02	3.17	3.17	2.99	3.30	3.41	3.02	3.26	2.95	9.43	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.11	3.25	3.21	3.16	3.43	3.47	3.09	3.44	3.41	8.55	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.05	3.29	3.27	3.22	3.41	3.50	3.10	3.36	2.90	13.28	.000
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	2.76	2.82	2.82	2.86	3.19	3.15	2.74	3.23	2.83	16.84	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	2.85	2.99	3.05	2.93	3.32	3.32	3.01	3.25	3.35	17.93	.000
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.23	3.49	3.36	3.37	3.53	3.68	3.30	3.54	3.43	9.62	.000
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	2.99	3.12	3.12	2.97	3.32	3.35	3.15	3.31	3.18	10.98	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.20	3.39	3.33	3.23	3.50	3.51	3.14	3.41	3.26	8.51	.000
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.29	3.45	3.35	3.24	3.50	3.60	3.17	3.48	3.17	8.10	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.24	3.47	3.37	3.39	3.52	3.64	3.19	3.45	3.24	9.06	.000

16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	2.95	3.16	3.13	3.07	3.37	3.29	3.05	3.34	2.89	13.68	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.11	3.23	3.15	3.13	3.33	3.33	2.98	3.32	2.98	6.42	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.16	3.19	3.17	3.18	3.38	3.45	3.06	3.43	3.16	8.00	.000
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.13	3.26	3.22	3.20	3.42	3.39	3.15	3.42	3.16	7.62	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.44	3.69	3.59	3.56	3.75	3.82	3.52	3.67	3.60	9.09	.000
รวม	3.13	3.28	3.24	3.17	3.42	3.47	3.15	3.40	3.14	15.52	.000

จากตารางที่ 57 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 58 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท (2)	20,001-30,000 บาท (3)	30,001-40,000 บาท (4)	40,001-50,000 บาท (5)	มากกว่า50,000บาท (6)		
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม	3.52	3.51	3.45	3.58	3.53	3.09	5.16	.000
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.49	3.44	3.41	3.51	3.51	3.04	5.22	.000
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.43	3.41	3.38	3.52	3.38	3.12	2.91	.013
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.40	3.42	3.34	3.44	3.38	3.00	4.29	.001
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ	3.60	3.58	3.52	3.53	3.48	3.35	2.28	.044
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.95	3.93	3.90	4.05	4.14	3.82	2.39	.036

7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.71	3.74	3.73	3.74	3.86	3.56	1.48	.193
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว	3.39	3.42	3.35	3.30	3.47	3.04	3.66	.003
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ	3.57	3.65	3.68	3.65	3.68	3.82	3.09	.009
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.59	3.74	3.76	3.74	3.75	3.95	7.53	.000
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น	3.56	3.64	3.61	3.62	3.67	3.65	1.55	.172
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.39	3.48	3.43	3.34	3.51	3.36	2.38	.037
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.62	3.68	3.75	3.71	3.83	3.73	3.41	.004
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.49	3.60	3.59	3.54	3.74	3.65	4.42	.001
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น	3.49	3.52	3.62	3.54	3.56	3.42	2.06	.067

16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม	3.85	3.81	3.85	3.86	3.87	3.66	1.52	.179
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.53	3.58	3.62	3.56	3.68	3.58	1.68	.136
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.49	3.58	3.58	3.58	3.70	3.63	3.12	.008
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น	3.49	3.55	3.55	3.60	3.70	3.58	2.03	.071
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้	3.50	3.59	3.70	3.69	3.83	3.88	9.28	.000
รวม	3.55	3.59	3.59	3.60	3.66	3.50	2.02	.073

จากตารางที่ 58 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 59 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท (2)	20,001-30,000 บาท (3)	30,001-40,000 บาท (4)	40,001-50,000 บาท (5)	มากกว่า50,000บาท (6)		
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือนไม่ปกปิดข้อมูลแก่ผู้ชม	3.61	3.58	3.54	3.56	3.52	3.24	4.01	.001
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด	3.52	3.52	3.50	3.48	3.47	3.13	3.91	.002
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง	3.47	3.49	3.46	3.43	3.34	3.12	3.80	.002
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ	3.56	3.54	3.49	3.55	3.43	3.18	4.47	.000
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิดคติสอนใจ	3.72	3.74	3.68	3.74	3.68	3.37	3.68	.003
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม	3.91	3.96	3.94	3.91	3.97	3.57	4.32	.001

7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย	3.77	3.80	3.87	3.83	3.93	3.82	1.77	.116
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ	3.52	3.55	3.59	3.62	3.70	3.30	3.04	.010
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม	3.59	3.61	3.67	3.56	3.79	3.62	1.71	.128
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล	3.67	3.77	3.80	3.83	3.80	3.84	4.02	.001
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น	3.61	3.68	3.75	3.77	3.77	3.75	3.18	.007
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่ เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย	3.51	3.55	3.50	3.49	3.57	3.31	1.65	.143
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.58	3.61	3.64	3.63	3.63	3.51	.725	.605
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.52	3.58	3.59	3.58	3.72	3.46	2.10	.063
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น	3.64	3.69	3.72	3.66	3.75	3.84	1.90	.091
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น	3.59	3.64	3.69	3.69	3.75	3.74	2.49	.029

17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแสค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้	3.64	3.71	3.72	3.85	3.81	3.74	3.25	.006
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้	3.70	3.76	3.87	3.87	3.97	3.96	5.86	.000
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย	3.60	3.60	3.61	3.63	3.65	3.45	.65	.663
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย	3.33	3.35	3.31	3.20	3.33	2.98	3.20	.007
รวม	3.60	3.64	3.65	3.64	3.68	3.50	2.15	.057

จากตารางที่ 59 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 60 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ จำแนกตามรายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย						F	Sig
	10,000 บาท หรือน้อยกว่า (1)	10,001-20,000 บาท(2)	20,001-30,000 บาท(3)	30,001-40,000 บาท(4)	40,001-50,000 บาท(5)	มากกว่า50,000บาท (6)		
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน เชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา	3.34	3.26	3.22	3.12	3.04	2.74	9.94	.000
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ	3.28	3.30	3.26	3.20	3.10	2.81	5.67	.000
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล	3.24	3.24	3.19	3.15	3.01	2.47	11.48	.000
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม	3.20	3.17	3.17	3.14	2.92	2.54	8.15	.000

5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ	3.19	3.21	3.06	3.09	3.09	2.64	7.23	.000
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค	3.18	3.20	3.14	3.16	3.11	2.59	6.40	.000
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการ เมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ	3.35	3.29	3.17	3.26	3.02	2.70	11.35	.000
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้	3.28	3.28	3.33	3.20	3.14	2.92	3.37	.005
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน	3.03	2.94	2.89	2.75	2.74	2.31	11.88	.000
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ	3.14	3.11	2.99	3.01	2.98	2.55	7.43	.000
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสมเมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ	3.46	3.40	3.42	3.45	3.33	3.20	1.77	.115

12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม	3.20	3.17	3.13	3.04	3.15	2.54	8.49	.000
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น	3.38	3.35	3.35	3.28	3.21	3.03	2.92	.012
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น	3.41	3.42	3.39	3.42	3.23	2.94	4.97	.000
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น	3.40	3.44	3.50	3.45	3.31	3.15	2.77	.017
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง	3.18	3.22	3.15	3.07	3.05	2.70	5.46	.000
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ	3.22	3.24	3.21	3.21	3.10	2.67	6.43	.000
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง	3.30	3.27	3.18	3.15	3.09	3.82	6.36	.000

19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ	3.30	3.31	3.22	3.23	3.18	2.76	6.26	.000
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท	3.63	3.63	3.62	3.57	3.61	3.35	2.11	.062
รวม	3.31	3.30	3.26	3.23	3.16	2.83	8.52	.000

จากตารางที่ 60 พบว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 8
สถานการณ์ ผลกระทบ ประเด็นปัญหา และแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.ของผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจสื่อ และประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ และนักวิชาการ

การศึกษาการใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการไสยศาสตร์ ในครั้งนี้ศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มจำนวนทั้งหมด 129 คน ประกอบด้วย

1) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 30 คน
2) ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คน
3) ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คน
4) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คน

มีผลการศึกษาแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนดังนี้

1. **บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์**

เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนชาวไทยอย่างแยกไม่ออกจากรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ ดังนั้น เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชาวบ้านและหลายครั้งยังมีเค้าโครงมาจากพิธีกรรมและศาสนา จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่ไร้สาระและไม่มีแก่นสารเพราะไสยศาสตร์อาจมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม เช่น พิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในชุมชน

ทางด้านนโยบายขององค์กรสื่อ สื่อธุรกิจมักกำหนดแผนกหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเซนเซอร์เนื้อหาไม่เหมาะสม โดยเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่มากเกินไปก็เป็นหนึ่งในเนื้อหาที่ถูกเซนเซอร์มากเช่นกัน แต่เนื่องจากสื่อเชิงธุรกิจมีการแข็งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งรายได้และเรตติ้งที่เข้มข้นทำให้หลายสื่อ เลือกลดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อเพิ่มเรตติ้ง ขณะที่ สื่อสาธารณะส่วนใหญ่มีนโยบายการนำเสนอเนื้อหาอันเข้มข้น เช่น การกำหนดลักษณะการนำเสนอที่เน้นความรอบด้าน ชัดเจน มากกว่าความรวดเร็วในการนำเสนอ หลายสำนักมีนโยบายจำกัดเวลาในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์เป็นสัดส่วนต่อข่าวสารอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีการส่งเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ทางสุขภาพ หรือทางศาสนา ช่วยตรวจเช็คความถูกต้องของเนื้อหาก่อนนำเสนอ

2. สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มเห็นว่านโยบายขององค์กรสื่อที่สนใจแต่เรตติ้งส่งผลให้เกิดการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ที่เน้นปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ สร้างความงมงาย และเน้นปริมาณการนำเสนอบ่อยเกิดความจำเป็นเพื่อสร้างเรตติ้งให้กับช่อง นอกจากนี้สื่อบางสำนักยังเน้นนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ด้วยท่าทีหรือน้ำเสียงที่ตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้นำแหล่งข่าวเพื่อสร้างความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ และจำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม

การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์อาจมีผลกระทบด้านบวก เช่น การก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางธุรกิจแก่ชุมชนที่ขายสินค้าด้านความเชื่อ กระตุ้นการท่องเที่ยว เป็นโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริง และเสริมความรู้ให้แก่สังคมทั้งในมิติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ นอกจากนี้การนำเสนอเนื้อหาทางไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนอาจกระตุ้นให้ผู้รับสารตั้งคำถาม สงสัย นำไปสู่การเท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น และเป็นกระจกสะท้อนความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตาม เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ก็อาจมีผลกระทบด้านลบ เช่น การหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถืองมงาย ซ้ำเติมสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ ลดทอดภูมิปัญญาของประชาชน เยาวชนเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ และเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปจากเนื้อหาที่ควรนำเสนอ เช่น กระบวนการยุติธรรม ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

หน่วยงานของรัฐควรเริ่มจากการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีขอบเขตอย่างไร ควรควบคุมปริมาณการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ให้อยู่ภายในเวลาที่จำกัดและเพิ่มเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาไสยศาสตร์อย่างละเอียด ควบคุมไม่ให้ผู้ผลิตชี้นำความคิดเห็นของแหล่งข่าวไม่ให้โน้มเอียงไปทางด้านประเด็นไสยศาสตร์

ทางด้านนโยบาย กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจน กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหา ออกมาตรการเชิงบวก เช่น การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ให้ความรู้ความเข้าใจวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) และรายงานข้อมูลโดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก นอกจากนั้นควรผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ให้เป็น Soft power (อำนาจละมุน) ที่สามารถกลายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ของรัฐบาล และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ

4. เพื่อศึกษาแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

นโยบายที่องค์กรสื่อควรประยุกต์ใช้คือ การไม่มุ่งเน้นนำเสนอข่าวอย่างรวดเร็วจนขาดความรอบด้านและข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การกำหนดจำนวนและเวลาในการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ต่อครั้ง ความต่อเนื่องของข่าวและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ ให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และเน้นการนำเสนอตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด

ด้านนโยบายที่เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติได้แก่ การกำหนดนิยามของสื่อกระแสหลักและสื่อออนไลน์อย่างชัดเจน การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ล่ะประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจกและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อ

กำหนดการดำเนินรายการในอนาคต ส่งเสริมให้เอเจนซีโฆษณาลดความสำคัญของเรตติ้งในการประเมินความนิยมของรายการโทรทัศน์ สนับสนุนให้ภาคประชาสังคมมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประนามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และสุดท้ายจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

ผลการศึกษาผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) **รายกลุ่มย่อย**

1. **กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ**

กลุ่มย่อยที่ 1 กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 32 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 33 ดังต่อไปนี้

1.1. เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องความเชื่อ เป็นวิถีชาวบ้าน และเกี่ยวข้องกับศาสนา

เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวของประชาชนและส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่สื่อสารมวลชนจะไม่นำเสนอเรื่องที่เป็นที่สนใจของประชาชน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์บางครั้งยังมีส่วนที่ซ้ำซ้อนกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น จึงควรสร้างเส้นแบ่งระหว่างเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความเชื่องมงายและวัฒนธรรมของสังคม

1.2. ช่องว่างในการกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐ

การกำกับดูแลของรัฐในประเด็นเนื้อหาทางไสยศาสตร์ยังไม่ทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น รายการที่นำเสนอทางช่องทางออนไลน์ไม่ถูกกำกับดูแล การขึ้นคำเตือนว่า "เป็นความเชื่อส่วนบุคคล" ถือเป็นการผลักภาระการคัดกรองข้อมูลและนำเสนอข้อเท็จจริงของสื่อให้แก่ผู้รับสาร และการนำเสนอสินค้าความเชื่อไม่ถือว่าผิดกฎหมาย

1.3. เงื่อนไขที่ทำให้การกำกับดูแลขาดประสิทธิภาพ

ภายในองค์กรสื่อทุกองค์กรมีการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มาโดยตลอด หากแต่การแข่งขันของธุรกิจสื่อที่เข้มข้นและส่วนแบ่งรายได้ที่ลดงลงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อต้องลดการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อหล่อเลี้ยงเรตติ้งให้ดียิ่งขึ้น ขณะที่การกำกับดูแลกันเองของสื่อซึ่งเป็นกลไกที่เหมาะสมกลับ

ไม่ค่อยได้ผลในสังคมไทยเนื่องจากไม่มีบทลงโทษที่เป็นรูปธรรม เป็นเพียงการตักเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม

ตารางที่ 61 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์	เรื่องไสยศาสตร์ถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อของประชาชนชาวไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์บางส่วนยังมีเค้าโครงมาจากพิธีกรรมและศาสนา จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่ไร้สาระและไม่มีแก่นสารเพราะไสยศาสตร์อาจมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม เช่น พิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในชุมชน ทั้งนี้ ภายในองค์กรสื่อทุกองค์กรจะมีแผนกหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเซนเซอร์เนื้อหาไม่เหมาะสม โดยเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่มากเกินไปก็เป็นหนึ่งในเนื้อหาที่ถูกเซนเซอร์มากเช่นกัน แต่เนื่องจากสื่อเชิงธุรกิจมีการแข็งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งรายได้และเรตติ้งที่เข้มข้นทำให้หลายสื่อเลือกลดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อเพิ่มเรตติ้ง และการไม่มีสมาคมสื่อที่เข้มแข็งทำให้ไม่มีเวทีกลางให้สื่อมวลชนมาประชุมและร่วมกันกำหนดมาตรฐานการรายงานเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ส่วนการกำกับดูแลปัจจุบันก็ไม่มีความเข้มแข็งเพราะไม่มีบทลงโทษ เป็นแค่การตักเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
2. **สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง**	การไม่เสนอข่าวเรื่องความเชื่ออาจเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน หลายสื่อพยายามนำเสนอเนื้อหาด้านไสยศาสตร์มุ่งเน้นเสนอข้อเท็จจริง ข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ และการพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ แต่นโยบายขององค์กรสื่อที่สนใจแต่เรตติ้งส่งผลให้เกิดต้องนำเสนอข่าวไสยศาสตร์บ่อยเกิดความจำเป็นเพื่อสร้างความนิยม นอกจากนี้ บางโอกาสสื่อยังนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ด้วยท่าทีหรือน้ำเสียงที่ตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้นำแหล่งข่าวในเรื่องของความเชื่อและไสยศาสตร์ จำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม และยังมีการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ในลักษณะที่เป็นเรื่องน่ารัก (เช่น การใช้คำว่ามูเตลู) หรือเป็นเรื่องราวที่เหนือจริง น่าสนุก

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	หน่วยงานของรัฐควรเริ่มจากการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสศสาตร์ควรจำกัดที่ตรงไหน ต้องควบคุมปริมาณการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ให้อยู่ภายในเวลาที่จำกัด และเพิ่มเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาไสยศาสตร์อย่างละเอียด ควบคุมไม่ให้ผู้ผลิตชี้นำความคิดเห็นของแหล่งข่าวไม่ให้โน้มเอียงไปทางด้านประเด็นไสยศาสตร์ ไม่นำเสนอความเห็นและข้อมูลบางอย่างระหว่างการรายงานแบบไลฟ์สด ทางด้านนโยบาย กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจนแต่ไม่ควรเป็นกฎหมายเนื่องจากประเด็นไสยศาสตร์มีความละเอียดอ่อนและและสุ่มเสี่ยงจะทำให้เกิดการควบคุมรายการเกินความจำเป็น มาตรการอาจเป็นการออกใบเตือนไปยังสื่อที่สุ่มเสี่ยงกระทำความผิด หากไม่เชื่อฟังก็ยกระดับความรุนแรงของโทษขึ้นไป กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาทางด้านไสยศาสตร์ ออกมาตรการเชิงบวก เช่น การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์เป็นมาตรฐานสำหรับสื่ออื่นๆ รางวัลอาจเป็นการลดภาษี ลดค่าสัมปทาน และควรต้องเข้มงวดกับการระบบเรตติ้งให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทุกสื่อ
4.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	เอเจนซีโฆษณาอาจต้องลดการให้ความสำคัญกับเรตติ้งของรายการโทรทัศน์ลงเพื่อให้สื่อมีแนวทางในการนำเสนออย่างมีความรับผิดชอบกับสังคม มากกว่าสนใจจำนวนผู้ชม นอกจากนั้น ภาคประชาสังคมต้องมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประนามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น การติดแฮชแท็ก การจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม หรืออาจพิจารณาสร้างรายการโทรทัศน์ที่เจาะจงนำเสนอเรื่อง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ไสยศาสตร์เพื่อให้ผู้ชมเท่าทันว่ารายการเหล่านี้จะนำเสนอแต่เรื่องเหนือธรรมชาติและไม่ใช่ความจริง

2. **กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ**

กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คนนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 34 ดังต่อไปนี้

2.1 เนื้อหาไสยศาสตร์เป็นกระจกสะท้อนสภาวะของสังคม

เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ถือเป็นเป็นกระจกสะท้อนสภาวะของสังคม เช่น ความนิยมข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์อาจหมายความว่าสังคมกำลังตกอยู่ในความไม่มั่นคงและเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้น ผู้นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จึงควรมีหน้าที่ในการสะท้อนเสียงความต้องการของสังคมให้ผู้ชมเห็นร่วมกัน ขณะเดียวกันก็ชี้นำสังคมไปยังทิศทางที่ถูกต้อง

2.2 มาตรฐานการกำกับสื่อแต่ล่ะชนิด

สื่อแต่ล่ะชนิดมีธรรมชาติและแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่แตกต่างกัน เช่น สื่อออนไลน์ถือเป็นพื้นที่เสรีในการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีความหลากหลายและอาจไม่ถูกต้องเสนอไป ขณะที่สื่อ

กระแสหลักควรนำเสนอเนื้อหาที่ผ่านการคัดกรองแล้ว มีข้อมูลรอบด้าน และน่าเชื่อถือ ดังนั้น มาตรฐานการกกำกับดูแลของ กสทช. ควรแยกเกณฑ์กำกับดูแลในแต่ล่ะสื่อแทนการใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

ตารางที่ 62 ผลการศึกษากลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการสาธารณะ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. **บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์**	เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของผู้คน และยังเป็นสิ่งที่ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วยอยู่เสมอจึงไม่แปลกที่ประชาชนจะชื่นชอบเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ได้ง่าย อย่างไรก็ตาม สื่อสาธารณะส่วนใหญ่มีนโยบายการนำเสนอเนื้อหาอันเข้มข้น เช่น การกำหนดลักษณะการนำเสนอที่เน้นความรอบด้าน ชัดเจน มากกว่าความรวดเร็วในการนำเสนอ หลายสำนักมีนโยบายจำกัดเวลาในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์เป็นสัดส่วนต่อข่าวสารอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีการส่งเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ทางสุขภาพ หรือทางศาสนา ช่วยตรวจเช็คความถูกต้องของเนื้อหาก่อนนำเสนอ นอกจากนั้นหลายองค์กรยังจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ผลิตรายการให้มีจรรยาบรรณในการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ทำร้ายสังคม
2. **สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง**	รายการข่าวและรายการโทรทัศน์ทั่วไปของช่องกิจการสาธารณะส่วนใหญ่เน้นนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์เฉพาะเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โดยนำเสนอในทำนองรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น การพิสูจน์ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่ช่องกิจการธุรกิจอาจนำเสนอข้อมูลบางส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับข่าวโดยตรง เช่น ตัวเลข โดยนำเสนอซ้ำๆ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดอุปทานหมู่ การนำเสนอข้อมูลที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นเพื่อให้เกิดยอดเรตติ้งสูง อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์สามารถนำเสนอทั้งในด้านที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น เกิดผลประโยชน์ทางธุรกิจแก่ชุมชมที่ขายสินค้าด้านความเชื่อ กระตุ้นการท่องเที่ยว เป็นโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริงและเสริมความรู้ให้แก่สังคมทั้งในมิติวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ก็อาจนำเสนอให้เกิดผลกระทบทางลบ เช่น การหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถืองมงาย ซ้ำเติมสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ ลดทอนภูมิปัญญาของประชาชน และเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปจากเนื้อหาที่ควรนำเสนอ (กระบวนการยุติธรรม ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ)

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. **ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง**	แนวทางการนำเสนอที่เหมาะสมเริ่มจากผู้สร้างสรรค์รายการควรทบทวนจุดประสงค์และพันธกิจขององค์กรทุกครั้งก่อนจะนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) เพิ่มเติมเนื้อหาที่สืบค้นมาจากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ และรายงานข้อมูลโดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีความเห็นว่าหน้าที่ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคือการเตือนสติสังคม นำเสนอข่าวที่ผ่านการกลั่นกรองอย่างถี่ถ้วน เลือกเฟ้นข่าวที่เหมาะสม และพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดกับสังคมอย่างมีจริยธรรม แต่ยังต้องเคารพต่อความเชื่อและวัฒนธรรมชาวบ้าน แนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่เหมาะสมอาจมีการจำกัดช่วงเวลานำเสนอ ไม่สอดแทรกเนื้อหาไสยศาสตร์ลงในข่าวต่าง ๆ หยุดรายงานเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับข่าวโดยตรง และการจัดระบบ rating system ที่คำนึงถึงเนื้อหาด้านไสยศาสตร์ด้วย

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
4. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ**	นโยบายที่องค์กรสื่อควรประยุกต์ใช้คือ หนึ่ง ไม่มุ่งเน้นการนำเสนอข่าวอย่างรวดเร็วจนขาดความรอบด้านและข้อมูลที่น่าเชื่อถือ สอง จำกัดจำนวน เวลาในการนำเสนอต่อครั้ง ความต่อเนื่องของข่าวและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ สาม ส่งข่าวที่เตรียมนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ สี่ ควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และห้า นำเสนอข้อมูลโดยคำนึงถึงมาตรฐานการทำงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด ด้านนโยบายที่เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติได้แก่ หนึ่ง การกำหนดนิยามของสื่อกระแสหลักและสื่อออนไลน์อย่างชัดเจน สอง การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ล่ะประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ สาม การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน สี่ การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจกและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน ห้า การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ และหก การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต

3. **กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง**

กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากภาคประชาสังคมต่าง ๆ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแล

เนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 63 ต่อไปนี้

3.1. นโยบายการกำกับดูแลกันเองของสื่อ

องค์กรสื่อควรมีแนวทางชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหารายการด้านไสยศาสตร์/รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ หากพบข้อบกพร่องหรือข้อร้องเรียนจากผู้บริโภค ควรเร่งแก้ไขโดยเร็ว การกำกับดูแลกันเองของสื่อควรมีแนวปฏิบัติร่วมกัน หากพบการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับข้อตกลงดังกล่าว อาจมีวิธีการว่ากล่าวตักเตือนหรือบทลงโทษตามสมควร

3.2. การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

สื่อควรนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไสยศาสตร์กับประวัติศาสตร์ ก่อให้เกิดโครงการนำเที่ยวโดยเยาวชน (มัคคุเทศก์น้อย) หรือการเข้าไปพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนที่ตามรอยสถานที่ในเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์

ตารางที่ 63 กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. **สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง**	รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีความถี่มากเกินไป การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีลักษณะซ้ำซ้อน วนฉายข่าวเรื่องเดิมอยู่บ่อยครั้ง และปรากฏในทุกช่วงเวลาออกอากาศ รวมทั้งพบได้ในเกือบทุกสถานีโทรทัศน์ ลักษณะการรายงานข่าวด้านไสยศาสตร์มีการพูดซ้ำไปมา ใช้วิธีการนำเสนอไม่เหมาะสม นำเสนอเรื่องไร้สาระเพื่อเรียกเรตติ้ง นำเสนอไม่ตรงตามความเป็นจริง สื่อกระแสหลักนำเสนอข่าวตามสื่อกระแสรอง และสื่อนำเสนอแค่ปรากฏการณ์แต่ตรวจสอบไม่ได้หรือไม่ได้ข้อสรุป ด้านผลกระทบเชิงบวก รายการเชิงไสยศาสตร์อาจช่วยให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้ เศรษฐกิจ และพัฒนาชุมชน (เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์) เป็นตัวช่วยในการตัดสินใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้านผลกระทบเชิงลบ เยาวชนอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ สร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชน เกิดความงมงาย
2. **ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง**	สื่อควรมีการคัดกรองเนื้อหาก่อนเผยแพร่ ลดปริมาณข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ให้น้อยลงหรือลดเวลาการนำเสนอ หรือกำหนดเวลาการนำเสนอ นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ นักข่าวต้องมีจรรยาบรรณ นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาภายใต้กรอบของคุณธรรมและจริยธรรม และควรนำเสนอข่าวอย่างมีหลักเหตุผล มีวิทยาศาสตร์หรือทฤษฎีมารองรับ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
3. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ**	การสื่อสารผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ยังขาดการกำกับดูแล ควรสนับสนุนให้สื่อนำเสนอข่าวสารได้อย่างเต็มที่ ลดการควบคุมปิดกั้นการนำเสนอข่าว ส่งเสริมการพูดคุย ถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูลกันแบบเสรี รวมทั้งบังคับให้สื่อทุกสถานีกลับสู่ระบบเรตติ้งเพื่อให้กสทช. มีอำนาจในการกำกับดูแลได้ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Digital literacy) รวมถึงทักษะการคิดเป็นเหตุเป็นผลให้แก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างสังคมอุดมปัญญาที่มีสุนทรียะ

4. กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คนซึ่งเป็นตัวแทนจากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ร่วมนำเสนอประเด็นสถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอข่าวและรายการเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ รวมถึงแนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช. ดังตารางที่ 64 ดังต่อไปนี้

4.1. แนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ดิจิทัล

ผู้ผลิตสื่อต้องสื่อสารให้เข้าใจถึงแก่นความเชื่อทางพุทธศาสนาให้ได้เพราะความเชื่อไสยศาสตร์ เป็นกุศโลบายของพุทธศาสนาในแบบฉบับชาวบ้านที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงศาสนา โดยสื่อต้องสามารถย่อยคำสอนทางพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย โดยไม่ลืมบริบทวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้องค์กรสื่อควรเพิ่มค่าแรงวิชาชีพขั้นต่ำ เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ สามารถประกอบอาชีพ ภายใต้หน้าที่ตามหลักจรรยาบรรณได้อย่างคล่องตัว เนื่องจากพบว่า ปัจจัยด้านค่าแรงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สื่อทำผิดจริยธรรมได้ง่าย

4.2. แนวทางการปรับหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้เกิดความเท่าทันเนื้อหาด้านไสยศาสตร์

องค์กรการศึกษา ควรปลูกฝังนิสิต/นักศึกษา ในการหาข้อเท็จจริง สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวทฤษฎีตั้งแต่ในคาบเรียน มุ่งสอนให้ความรู้ ยกระดับเนื้อหา โดยมุ่งสอนการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

ที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างการตระหนักรู้ให้แก่เยาวชนไปจนถึงผู้สูงอายุทุกช่วงวัย และการผลิตสื่อภายใต้จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อ อันสามารถต่อยอดนำไปปรับใช้ในการทำงานได้จริง บางครั้งปัญหาไม่ได้เกิดจากเยาวชนนักข่าวและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อรุ่นใหม่ แต่เกิดจากนักข่าวและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อรุ่นเก่าวัยรุ่นติดตามข่าวผ่านช่องทางสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยไม่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือแหล่งที่มา

ตารางที่ 64 ผลการศึกษากลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
1. สถานการณ์และผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	สถานีโทรทัศน์ดิจิทัลมีนโยบายในการเลือกนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่มักคำนึงถึงเรตติ้ง (Rating) ของรายการเป็นสำคัญ เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบละครสั้นทำให้แยกไม่ออกว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง มุ่งนำเสนอข่าวผ่านการใช้เทคนิค Immersive Graphic ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดจินตนาการได้ง่ายได้รับความบันเทิงเช่นเดียวกับละคร ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงบวก เยาวชนรุ่นใหม่ที่สนใจเนื้อหาทางไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนจะเกิดการตั้งคำถาม และเท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น เป็นโอกาสที่สื่อจะนำเสนอเนื้อหาอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องเชิงไสยศาสตร์ให้มากขึ้น นอกจากนี้รายการไสยศาสตร์อาจเป็นการบันทึกความเจ็บปวดของสังคมในรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงสังคม (เช่น การเข้าไม่ถึงระบบสาธารณสุขของรัฐ) เป็นพื้นที่ทางจินตนาการที่ใช้จัดการกับความไม่ลงรอยต่าง ๆ เช่น (การใช้ความเชื่อไสยศาสตร์ เพื่อประนามคนบางกลุ่ม) นอกจากนี้สามารถเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ยังอาจต่อยอดไปสู่การผลิตผลงานเป็น Soft Power (อำนาจละมุน) ที่เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	สอดแทรกพิธีกรรม การเรียนรู้บทเรียนชีวิตผ่านปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และร่องรอยวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสามารถสร้างรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงลบ สื่ออาจทำให้เกิดความเชื่องมงาย ไม่ตื่นรู้ทางปัญญา สินค้าประเภทไสยศาสตร์อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดการตามรอยละครรายการ ข่าว และส่งผลกระทบต่อความนิยมวัตถุของผู้บริโภค
2. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมและกฎหมายในการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์ของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลมีอะไรบ้าง	สื่อควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าเพียงแค่การขึ้นคำบรรยายว่าเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ควรนำเสนอให้ครอบคลุมรอบด้าน โดยผสมผสานความเชื่อไสยศาสตร์ในมิติวิทยาศาสตร์ร่วมด้วย ขณะเดียวกันควรส่งเสริมคุณธรรมให้กับเยาวชนผู้บริโภคได้มีการวิเคราะห์แยกแยะ โดยที่ผู้ผลิตสื่อมีการตรวจสอบ คัดกรองเนื้อหา และควบคุมการนำเสนอ สำหรับแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้ผลิตสื่อไม่ควรเจาะลึกจนทำให้ผู้บริโภคงมงาย ไม่พยายามเชื่อมโยงไสยศาสตร์ที่ทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดแปลกหรือเกิดอุปทานหมู่ ผู้ผลิตสื่อควรมีจริยธรรมในการนำเสนอ ด้านมาตรการกำกับดูแลของ กสทช. ควรกำหนดผู้มีอำนาจในการสร้างนโยบาย/ผู้กำหนดผังรายการ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลกระทบได้นำความรู้ด้านกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชนมาเป็นกรอบในการกำหนดโครงสร้างผังรายการ ช่วงเวลา อีกทั้งในประเด็นเรื่องจรรยาบรรณจริยธรรมสื่อ ผู้ผลิตสื่อ ควรมีนโยบายที่

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	ชัดเจน มุ่งเสนอข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ โดยสื่อต้องตระหนักรู้ว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นข้อเท็จจริงทางสังคม โดยเฉพาะการไม่ไปลดทอนความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของผู้บริโภค นอกจากนี้ กสทช. ควรผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ โดยใช้ความบันเทิงนำ สนับสนุนให้เป็น Soft power (อำนาจละมุน) ส่งเสริมให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ต่อยอด ขายได้ และควรสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย กสทช. ควรร่วมหาแนวทางกำกับดูกันเอง การกำกับร่วมกัน โดยเฉพาะกองทุนพัฒนาสื่อฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันพัฒนายกระดับการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ ควบคู่กับการยกระดับกลไกการรู้เท่าทันสื่อของผู้บริโภค มิติผู้บริโภคสื่อ กสทช. ควรส่งเสริม การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย เพื่อป้องกันการรับข้อมูลที่บิดเบือน ควรมีการตั้งคำถามตามบริบทที่สื่อนำเสนอ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพเยาวชนคนรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ และรสนิยมในการบริโภคสื่อที่เหมาะสม
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรสื่อและสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	ด้านการควบคุมตามโครงสร้างกฎหมาย พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ควรผลักดันการกำกับดูแลสื่อให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการทำงานอย่างโปร่งใส เน้นการควบคุมกันเองของสื่อที่มีมาตรฐานการนำเสนอและบทลงโทษชัดเจน เช่น

ประเด็นคำถาม	สรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการสนทนากลุ่ม
	การนำเสนอข้อเท็จจริงให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น แยกแยะความจริงและไม่จริงให้ชัดเจน และไม่ชี้นำให้เกิดความเชื่องมงาย นอกจากนี้กสทช. ยังควรมีมาตรการด้านการให้รางวัลกับกลุ่มรายการทางทีวีธุรกิจ เพิ่มสัดส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะ (Public Affairs) ให้มากขึ้น และจัดตั้งสหภาพเข้าไปกำกับดูแลสื่อ ในมิติผลกระทบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

การวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอผ่านข้อมูลจาก

กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาจากการใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการไสยศาสตร์ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่ม จำนวนทั้งหมด 129 คน จาก 4 ภาคส่วนอันได้แก่ 1. ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ จำนวน 30 คน 2. ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการสาธารณะ จำนวน 37 คน 3. ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง จำนวน 30 คน และ 4. นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 32 คน สามารถนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และสรุปตามเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบของรายการเชิงไสยศาสตร์มีลักษณะ 'เหรียญสองด้าน'

หากมองผิวเผิน การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มักส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคม เช่น การสร้างความเชื่องมงาย การลดทอนทักษะการคิดวิเคราะห์ของประชาชน รวมถึงการแย่งเนื้อที่หรือเวลาของรายการที่มีคุณค่าและประเทืองปัญญา เช่น รายงานที่นำเสนอกระบวนการทำงานของระบบยุติธรรม การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ความเห็นของผู้เข้าร่วมชี้ให้เห็นมิติของผลกระทบเชิงบวกอันเกิดจาก

การนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เช่น สินค้าซอฟท์พาวเวอร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และส่งเสริมให้สังคมเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยตนเอง ฯลฯ

2. ระบบเรตติ้งมีผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มเกือบทุกกลุ่มเห็นว่าระบบเรตติ้งเป็นระบบสำคัญที่ส่งผลกดดันต่อนโยบายการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ของทุกองค์กรสื่อ โดยเฉพาะองค์กรสื่อเชิงธุรกิจ เนื่องจากเนื้อหาที่สร้างความงมงายมักเป็นเนื้อหาที่มีสีสัน เป็นที่ชื่นชอบของผู้รับสาร ดังนั้น องค์กรสื่อมักตอบสนองความต้องการของผู้รับสารโดยการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จำนวนมากและบ่อยเกินความจำเป็นเพื่อแลกกับเรตติ้งอันหมายถึงเม็ดเงินโฆษณาและสปอนเซอร์ต่อไป ความใส่ใจแต่เพียงเรตติ้งยังส่งผลต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาที่มักเป็นไปในลักษณะตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้นำแหล่งข่าวเพื่อสร้างความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ และจำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม

3. แนวทางการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ขององค์กรสื่อ

ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มจำนวนมากแนะนำว่าองค์กรสื่อควรลดความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวและหันไปเพิ่มความรอบด้านและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และเน้นการนำเสนอตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด

4. บทบาทอันเหมาะสมของการกำกับดูแลการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของหน่วยงานรัฐ

หน่วยงานของรัฐควรแสดงขอบเขตของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ รวมถึงเปรียบเทียบให้เห็นความหมายอันแตกต่างระหว่างคำอื่น เช่น ความเชื่อถือ วัฒนธรรม และความศรัทธา เป็นต้น นอกจากนั้น ผู้เข้าร่วมกระบวนการสนทนากลุ่มทุกกลุ่มยังเห็นพ้องกันว่านโยบาย กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจน กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหา โดยสามารถแบ่งมาตรการกำกับดูแลออกเป็น 2 แนวทางคือ หนึ่ง มาตรการกำกับดูแลเชิงกำกับ อันได้แก่ การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อแต่ล่ะประเภท เช่น การกำหนดช่วงเวลานำเสนอเนื้อหา การกำหนด rating การกำหนดระยะเวลาในการนำเสนอเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ การจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติมของหน่วยงาน การร่วมมือกับหน่วยงานกลาง

ของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจกและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน สอง มาตรการกำกับดูแลเชิงส่งเสริม อันได้แก่ การรณรงค์ให้ประชาชนเกิดตระหนักรู้ถึงข้อควรระวังในการเสพเนื้อหาสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต ส่งเสริมให้เอเจนซีโฆษณาลดความสำคัญของเรตติ้งในการประเมินความนิยมของรายการโทรทัศน์ การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ให้ความรู้ความเข้าใจวิธีการนำเสนอเนื้อหาเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative reporting) และรายงานข้อมูลโดยอ้างอิงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลัก การผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ให้เป็น soft power (อำนาจละมุน) ที่สามารถกลายเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรม สนับสนุนให้ภาคประชาสังคมมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประนามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และสุดท้ายจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

บทที่ 9
แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลสื่อ

เนื้อหาในบทนี้เป็นการประมวลข้อเสนอที่สำคัญและมีความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ส่วนที่ 1 ข้อสรุปผลการศึกษา ส่วนที่ 2 ข้อเสนอในการขับเคลื่อนการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อสรุปผลการศึกษา

1.การทบทวนสถานการณ์ ผลกระทบ กฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อ ไสยศาสตร์ในสื่อ

สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายในเรื่องความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา แม้วิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์เครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงนำหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์มาผสมผสาน ยิ่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นเท่าใดก็จะถูกนำมาเป็น “ช่องทาง” เพื่อ “ผลิตซ้ำ” ความเชื่อมากเท่านั้น สื่อในยุคดิจิทัลที่มีลักษณะเข้าถึงและแพร่กระจายได้ง่ายหลายช่องทาง มิได้มีไว้เพื่อความบันเทิงหรือส่งข่าวสารความรู้เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการผลิตซ้ำและสืบทอดวัฒนธรรมเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ โดยมีลักษณะที่ดึงดูดให้ผู้คนรู้สึก สนใจใคร่รู้ ด้วยลักษณะที่เหนือธรรมชาติมีเงื่อนงำ น่าสงสัย แต่ก็สอดรับกับความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทย สื่อมวลชนมักหยิบเนื้อหาดังกล่าวมานำเสนอซ้ำแล้วซ้ำเล่า กลายเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องโชคลางหรือไสยศาสตร์ เสริมย้ำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย แม้ความเชื่อไสยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชน อีกด้านหนึ่งยังเป็น ความรุนแรง ในนามของการเล่นพนันเสี่ยงโชค การหลอกลวง และการฉกฉวยผลประโยชน์จากการสร้างสินค้าและบริการ สื่อต้องหาจุดสมดุลในการนำเสนอให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ ไปพร้อมๆกับการทำหน้าที่เป็นกระจก ตะเกียง และสุนัขเฝ้ายามให้แก่สังคม

การกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์และเรื่องเหนือธรรมชาติในสื่อของประเทศต่างๆที่ได้ศึกษา มีความเคร่งครัดที่แตกต่างกันไป ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเรื่องราวเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชน และในแง่ของสื่อเองก็คือเรื่องราวที่อยู่ความสนใจของผู้ชม ทำให้สามารถสร้างเรตติ้งให้กับสื่อนั้นได้อย่างดี การห้ามหรือบังคับไม่ให้มีการทำเสนออย่างเข้มข้นจึงทำได้ยาก จากการศึกษาพบว่า อินเดีย สิงคโปร์และจีน มีการกำหนดข้อระเบียบที่เคร่งครัดและเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์และเคนยา ที่มีการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างกว้างๆ หรือเพียงขอให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอมากกว่าที่จะมีการออกกฎระเบียบที่เคร่งครัดและชัดเจนเพื่อดำเนินการ อย่างไรก็ดีทุกประเทศต่างๆ มีความเหมือนกันในการที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น “เด็กหรือเยาวชน” โดยให้สื่อมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดความงมงามของผู้ชมกลุ่มนี้ นอกจากนี้ บทบาทของหน่วยงานรัฐ องค์กรสื่อ และภาคประชาชนก็มีความสำคัญในการควบคุมและช่วยกันเฝ้าระวังสื่อในการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ เพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้น อีกด้วย

2.การสำรวจความคิดเห็นประชาชน

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ จำนวน 5,000 ตัวอย่าง เกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาข่าว การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆของการนำเสนอเนื้อหาข่าว และรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม ในส่วนของผลกระทบต่อประชาชนที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นต่างๆของกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันจะมีความคิดเห็นในประเด็นต่างๆแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ

3.การวิเคราะห์เนื้อหารายการ

การวิเคราะห์เนื้อหารายการข่าวและรายการทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ พบว่ามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมธุรกิจการได้มาซึ่งตัวเลข 'หวย' และเสนอขายสินค้าบริการด้านความเชื่อ ผ่านการนำเสนอเนื้อหาประเภทต่างๆ ได้แก่ การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน ผีสางวิญญาณเรื่องลี้ลับสยองขวัญ พืชผิดปกติ สัตว์ผิดปกติ เครื่องรางของขลัง และการทำนายพยากรณ์ การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อการสร้างความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจ ผ่านวิธีการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งในรายการข่าวและรายการทั่วไป โดยมีความพยายามในการสร้างความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการนำเสนอเนื้อหาผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีอยู่น้อยนิด เมื่อเทียบกับปริมาณเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ทั้งหมด

4.ความคิดเห็นของผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ

บทสรุปของการศึกษาผ่านการใช้กระบวนการสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ข้อสรุป 4 ประเด็นคือ หนึ่ง นิยามไสยศาสตร์และผลกระทบของรายการเชิงไสยศาสตร์มีลักษณะ 'เหรียญสองด้าน' กล่าวคือมีทั้งผลกระทบเชิงลบ เช่น การสร้างความเชื่องมงาย การลดทอนทักษะการคิดวิเคราะห์ของประชาชน และผลกระทบเชิงบวกคือการเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชน สินค้าซอฟท์พาวเวอร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ สอง ระบบเรตติ้งส่งผลกระทบต่อแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เนื่องจากองค์กรสื่อมักตอบสนองความต้องการของผู้รับสารโดยการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จำนวนมากและบ่อยเกินความจำเป็นเพื่อแลกกับเรตติ้งอันหมายถึงเม็ดเงินโฆษณาและสปอนเซอร์ต่อไป แนวทางแก้ไขคือการรณรงค์ให้ผู้สนับสนุนภาคธุรกิจลดการให้ความสำคัญกับระบบเรตติ้งเชิงปริมาณ และเพิ่มความสำคัญแก่ระบบเรตติ้งเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น สาม แนวทางการนำเสนอรายการเชิงไสยศาสตร์ขององค์กรสื่อ ได้แก่ การลดความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว การเพิ่มความรอบด้านและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาข่าว การจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานเนื้อหาอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ ฯลฯ และสี่ บทบาทอันเหมาะสมของการกำกับดูแลการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ของหน่วยงานรัฐต้องแบ่งมาตรการกำกับดูแลออกเป็นสองแนวทางคือ มาตรการกำกับดูแลเชิงกำกับคือ การสร้างกรอบแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อ

แต่ละประเภท และมาตรการกำกับดูแลเชิงส่งเสริม คือการส่งเสริมให้สื่อมวลชนรายงานข่าวในวิถีทางที่ถูกต้อง ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอในการขับเคลื่อนการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำเสนอในส่วนที่ 1 โดยจะเป็นการแบ่งข้อเสนอออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ข้อเสนอด้านการพัฒนาการวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ และข้อเสนอเชิงนโยบายโดยทั่วไปต่อการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

แผนภาพที่ 90 แสดงข้อเสนอเพื่อการกำกับดูแลสื่อในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์

1.แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ตามรากเหง้าทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ Theorodore Peterson (1973) ระบุว่าสื่อมวลชนต้องตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้น โดยมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพเป็นกรอบ

หรือเสาหลักในการทำงาน มีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมและเลือกรับข่าวสาร 2) สื่อต้องมีอิสรภาพ และเสรีภาพในการนำเสนอข่าว 3) สื่อต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ

ในที่นี้ ความเชื่อไสยศาสตร์ด้านหนึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนหลักการในการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการกำกับดูแลสื่อของ กสทช. ต้องยึดโยงบนหลักการความสมดุลระหว่าง “ความเชื่อไสยศาสตร์” ในฐานะที่เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ “บทบาทหน้าที่ของสื่อ” ในการปกป้องสังคมจากการทำให้ “ความเชื่อและไสยศาสตร์เป็น “ความรุนแรง” ในนามของ การเล่นพนันเสี่ยงโชค การหลอกลวงและการฉกฉวยผลประโยชน์จากการสร้างสินค้าและบริการ ความเชื่อและไสยศาสตร์มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม สื่อต้องหาจุดสมดุลในการนำเสนอให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ ไปพร้อม ๆ กับการทำหน้าที่เป็นกระจก ตะเกียง และสุนัขเฝ้ายามให้แก่สังคม

“ความเชื่อไสยศาสตร์” ในฐานะที่เป็น Soft Power อำนาจละมุนที่สามารถใช้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อและไสยศาสตร์มีหน้าที่จัดระเบียบสังคม สร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ต่อรองเชิงอำนาจของคนกลุ่มน้อยในสังคม Nurit Bird-David (1999) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) อธิบายว่า โลกทัศน์ที่มนุษย์ใช้อธิบายการมีชีวิตและการอยู่ในโลก เป็นเรื่องของการสร้างความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษจึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผล แต่เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติเป็น “บุคคล” ที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็นภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาณตน มนุษย์จะมิใช่เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ “ความรู้” ที่ค้ำจุนการดำรงชีวิตของมนุษย์ Melford E. Spiro (1966) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) สิ่งที่เหนือธรรมชาตินี้ยังไม่อาจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นการกระทำระหว่างกันขององค์ประกอบย่อยในระบบทางสังคมหนึ่ง ทั้งยังเป็นความเชื่อของคนที่มีต่อไสยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอำนาจความรู้ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาต่อรองสร้างตัวตนทางสังคม

นอกจากนี้ ความเชื่อและไสยศาสตร์ในสื่อยังเป็นการนำเสนอในมิติของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจจากกระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ในสังคมไทยภายใต้ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ประชาชนให้ความสนใจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถดลบันดาลความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สำหรับการศึกษา

กระแสความนิยมของรายการไสยศาสตร์ที่ปรากฏผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน พบความสัมพันธ์กับบริบทความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเครื่องสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มีทั้งในแนวตั้งและแนวราบ กล่าวคือ เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำในแนวตั้งโดยรัฐ ด้วยลักษณะโครงสร้างจากบนลงล่างแบบ Top-down ที่ภายใต้กลไกทุนนิยมสมัยใหม่ได้กระทำต่อผู้คน พระมหามนัสวี ฐิตธมฺโม (อารยะนรากูล) (2564) พบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลกระทบด้านค่าครองชีพ ด้านราคาสินค้าต่าง ๆ ที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้น จึงส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระมากมาย เมื่อประชาชนไม่สามารถที่จะรอการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐได้เพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงหันพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของตน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงกลายเป็น ที่พึ่งสุดท้ายที่จะช่วยเยียวยาความบอบช้ำจากความทุกข์ใจได้บ้าง และความหวังที่จะได้รับโชคลาภ ความสำเร็จของการดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเอง และกระแสข่าวรายวันยังพบว่า ประชาชนเกิดการแสวงหาโชคลาภที่แปลกขึ้น

ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ “ไสยศาสตร์” ถูกแปรสภาพเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” (Commoditization of Culture) การปรากฏตัวของไสยศาสตร์ในแวดวงสื่อสารมวลชนทำให้เป็นเรื่องราวเพิ่มมูลค่าให้กับไสยศาสตร์มากขึ้น ปรากฏการณ์ไสยศาสตร์เชิงพาณิชย์ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ดังนั้นแล้วในการกำหนดแนวทางการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลโดยตัวเอง การลบมายาคติเหล่านี้ออกไปได้ต้องใช้ความรู้ที่เกิดจากเจ้าของวัฒนธรรมเพื่อลบความเข้าใจที่ผิดผลาดของคนภายนอก การนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในรูปแบบของข้อเท็จจริงที่ไม่เจือการตัดสินทำให้วัฒนธรรมย่อยได้มีโอกาสถ่ายทอดเสียงของคนกลุ่มน้อยออกมาสู่สาธารณชน เพื่อเรียนรู้ว่าการไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและมีเหตุผลโดยตัวเอง

การมาปะทะกันของทั้งความเชื่อที่ว่า ไสยศาสตร์และความเชื่อเป็นรากวัฒนธรรมที่มีพันธกิจต่อสังคมและผลกระทบของความเชื่อและไสยศาสตร์ในด้านต่าง ๆ จึงถือเป็นพื้นที่สีเทาทางจริยธรรม ซึ่งหมายความว่าเป็นพื้นที่ที่ยากต่อการตัดสินผิดถูก หากต้องพึ่งพิงการวิเคราะห์เชิงบริบท และความหลากหลายของข้อเท็จจริงมาสนับสนุน แม้ว่าเสรีภาพของสื่อเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการยืนยัน หากทว่าก็ต้องมีการเพิ่มเติมหลักการเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมลงไปด้วย หลักการดังกล่าวที่ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อ ได้ระบุข้อปฏิบัติสำคัญที่สื่อมวลชนพึงกระทำ ได้แก่ สื่อมวลชนจะต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงอย่างละเอียดรอบด้าน และสื่อมวลชนจะต้องสร้างเวทีในการแสดงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

รวมทั้งเป็นช่องทางที่จะแสดงความคิดเห็นของสาธารณะชน โดยสื่อมวลชนต้องเป็นภาพตัวแทนของคนทุกๆ กลุ่มในสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและเป้าหมายของสังคมอย่างชัดเจน นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ การค้นหาข้อมูลที่เป็นจริงและรายงานออกไปอย่างถูกต้อง รอบด้าน และเป็นกลาง (International Center for Journalists, 2009)

หลักการจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อด้านการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ และแนวปฏิบัติของสื่อมวลชนในรายการประเภท non- fiction ที่ควรบรรจบกันทั้งการเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายงานครั้งนี้จึงควรอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรม 6 ด้าน ดังนี้

1) หลักความถูกต้อง

สื่อมวลชนควรยึดหลักการนำเสนอความถูกต้องเกี่ยวกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ การนำเสนอข้อมูลอย่างครบถ้วน รอบด้าน ไม่บิดเบือน ไม่แต่งเติม และไม่ผลิตซ้ำมายาคติที่สร้างอคติที่คลาดเคลื่อนต่อประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ เนื้อหาข่าวสารต้องสามารถแยกแยะให้ผู้รับสารเห็นว่าข้อเท็จจริงในเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์กับการแฝงมายาคติที่ไม่จริงนั้นเป็นอย่างไร การนำเสนอแง่มุมการพิสูจน์ความเชื่อและไสยศาสตร์ด้วยศาสตร์ด้านอื่น เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เป็นต้น เป็นการสร้างทางเลือกให้ผู้รับสารมีวิจารณญาณในการตัดสินใจต่อความถูกต้องของข้อเท็จจริง

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

1.1 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ต้องมีการเสาะแสวงหาข้อมูลอย่างครบถ้วนรอบด้าน

1.2 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ต้องไม่เติมแต่เนื้อหาที่คลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ หรือเบี่ยงเบนจากข้อเท็จจริงที่ผู้ชมต้องรู้ไปเป็นเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์แทน เช่นกรณีการเบี่ยงประเด็นข่าวอาชญากรรมให้กลายเป็นเรื่องไสยศาสตร์ และการใบ้หวย ในบางกรณีอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการการสืบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

1.3 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ต้องสามารถช่วยให้ผู้ชมแยกข้อเท็จจริงออกจากมายาคติต่าง ๆที่ประกอบเข้ามาในเหตุการณ์

1.4 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ควรใช้ข้อมูลจากสหวิทยาการ เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นต้น มาเป็นเครื่องมือหรือแง่มุมในการพิสูจน์ความเชื่อ

1.5 การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ร่วมตรวจสอบเนื้อหาก่อนการนำเสนอ

1.6 สื่อมวลชนต้องระมัดระวังการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ภายใต้องค์ประกอบข่าวความมีเงื่อนงำ และความแปลกประหลาด ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาการตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และเรื่องผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ พืชและสัตว์ที่มีลักษณะผิดปกติ สื่อมวลชนควรเปิดพื้นที่ให้มีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้าช่วย

1.7 สื่อมวลชนต้องใช้ความระมัดระวังในการจำลองภาพเหตุการณ์ทางความเชื่อและไสยศาสตร์ให้เห็นเสมือนจริงเป็นรูปธรรม อาจเป็นการสร้างการบิดเบือนข้อเท็จจริงในรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะ การจำลองภาพจากความฝัน คำทำนาย คำบอกเล่า เป็นต้น

2)หลักภววิสัย

การรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยสื่อมวลชนต้องเป็นกลาง ปราศจากอคติ ไม่ว่าจะเป็นอคติจากความรัก ความเกลียดชัง ความกลัว หรือความไม่รู้ ตลอดจนการไม่ปล่อยให้ความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าแทรกแซงในการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์สื่อมวลชนต้องไม่ตัดสิน ไม่ตำหนิ ไม่ตีตรา ไม่ประเมินคุณค่าบุคคลและเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

2.1 สื่อมวลชนควรระมัดระวังไม่ให้การรายงานข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์มีองค์ประกอบข่าวที่เน้นด้านการเร้าอารมณ์ ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ดีใจ เสียใจ รัก เกลียด โกรธ กลัว ตื่นเต้น

ขบขัน เพราะอาจแฝงไว้ด้วยอคติได้โดยง่าย การนำเสนอเนื้อหาภายใต้องค์ประกอบข่าวในด้านอื่นเป็นทางเลือกที่นำเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์เข้าใกล้ความเป็นกลางมากขึ้น

2.2 สื่อมวลชนต้องระมัดระวังในการกล่าวการเชิญชวนผู้ชมรายการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การบอกใบ้ตัวเลขเพื่อเสี่ยงทาย การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญ การเชิญชวนให้ร่วมสวดอ้อนวอน การเชิญชวนให้ซื้อสินค้า การเชิญชวนถือเป็นการให้ความคิดเห็นในรูปแบบหนึ่งที่เข้าแทรกแซงการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

3)หลักสิทธิมนุษยชน

ในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของสื่อมวลชนควรตระหนักและเคารพในคุณค่าของผู้ที่ตกเป็นข่าวในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีศักดิ์ศรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์นั้น มีแนวโน้มที่สื่อมวลชนมักนำมาผูกโยงกับประเด็นข่าวอื่น เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวสังคม ข่าวการศึกษา เป็นต้น ซึ่งมีบุคคลที่เกี่ยวข้องและควรได้รับการคุ้มครองในแง่สิทธิความเป็นส่วนตัวที่จะไม่ถูกรบกวนในการดำเนินชีวิต การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวที่เชื่อมโยงกับตัวเลขต่าง ๆถือเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคล และการรายงานในรูปแบบของการเร้าอารมณ์ของประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ถือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายจากโศกนาฏกรรม ถือเป็นรูปแบบของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ควรนำเสนอภาพข้อมูลส่วนบุคคลที่เชื่อมโยงกับตัวเลขและการเสี่ยงโชคเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

3.1 สื่อมวลชนต้องไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงตัวเลขต่าง ๆ เช่น ป้ายทะเบียนรถ วันเดือนปีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในข่าว เลขที่บ้าน

3.2 สื่อมวลชนต้องไม่นำเสนอเนื้อหารายการโดยแสดงอารมณ์ในลักษณะของการเร้าความสนใจต่อเหตุการณ์ความเชื่อและไสยศาสตร์ เพราะอาจกระทบต่อความรู้สึกของผู้ตกเป็นข่าวและบุคคลที่เกี่ยวข้องในกรณีนี้ถือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหาย

4)หลักความหลากหลาย

สื่อมวลชนควรยอมรับในความแตกต่างของการดำรงอยู่ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม ไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลโดยตัวเอง ในพื้นที่สื่อมวลชนหากมีการเปิดพื้นที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้น ก็จะยิ่งทำให้สื่อมวลชนสามารถเข้าใกล้ความจริง ความยุติธรรม และสามารถสร้างองค์ความรู้อย่างมีวิจารณญาณสู่สังคม

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

4.1 สื่อมวลชนจะต้องมีลักษณะพหุนิยม คือ สะท้อนความเห็นที่แตกต่าง โดยเฉพาะความแตกต่างในทางวัฒนธรรมความเชื่อและไสยศาสตร์ เพราะถือเป็นรากเหง้าและองค์ความรู้ของสังคม การนำเสนอในแง่มุมความแตกต่างเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการไม่ละทิ้งความเชื่อทางวัฒนธรรมในฐานะที่ทำหน้าที่จัดระเบียบทางสังคม การทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและจิตวิญญาณให้กับประชาชน บทบาทในทางเศรษฐกิจของความเชื่อและไสยศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันได้ของสังคม และเป็นการเปิดพื้นที่สันติสุขในสังคมผ่านการเคารพความแตกต่างโดยสื่อ

5)หลักความสมดุลเป็นธรรม

สื่อมวลชนควรคำนึงถึงความสมดุลของมิติพื้นที่และมิติเวลาในการรายงานเนื้อหา ผู้รับสารควรมีทางเลือกที่สมดุลในการเข้าถึงเนื้อหาด้านต่าง ๆ ในรายการโทรทัศน์ หากปรากฏว่าเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ปรากฏอยู่ทั้งการรายงานเป็นข่าวหลักและเป็นประเด็นรองในรายงานอื่น สื่อมวลชนควรต้องพิจารณาความสมดุลในแง่มิติเวลาและมิติพื้นที่ในการนำเสนอเพื่อมิให้เป็นการเบียดขับเนื้อหาด้านอื่นที่ผู้รับสารควรได้รู้ นอกจากนี้ในด้านความเป็นธรรม ถือว่าการให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบในข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสที่จะพูดด้วยเช่นกัน

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

5.1 สื่อมวลชนควรกำหนดสัดส่วนการนำเสนอเนื้อหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มีความสมดุล ต้องไม่ให้พื้นที่และเวลาของการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์มีปริมาณที่มากจนเนื้อหาขาดความ

สมดุลจนผู้ชมไม่มีโอกาสเข้าถึงเนื้อหาสาระประเภทอื่น ควรใช้ความระมัดระวังในการกำหนดสัดส่วนของเวลาและพื้นที่ที่ปรากฏในรายการข่าวที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นประเด็นหลัก และข่าวที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นประเด็นรอง

5.2 สื่อมวลชนควรให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบในข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสที่จะพูด

6)หลักความรับผิดชอบ

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมเป็นสำคัญ ไม่สื่อสารหรือผลิตซ้ำเนื้อหาความเชื่อ และพฤติกรรม ที่ไม่สร้างสรรค์และไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ สื่อมวลชนควรแสดงความรับผิดชอบโดยการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การนำไปสู่การพนันเสี่ยงโชค การถูกหลอกลวงโดยมิจฉาชีพ การตกเป็นเหยื่อของสินค้าและบริการที่ไม่เป็นธรรมซึ่งฉกฉวยประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธาของประชาชน การขยายข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มากไปกว่ามีมุมมองเชิงวัฒนธรรม แต่สามารถเชื่อมโยงมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้สังคมต้องร่วมกันรับผิดชอบและหาทางออกของปัญหาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อและไสยศาสตร์ มิใช่ปล่อยให้เป็นเพียงการใช้วิจารณญาณของผู้ชมแต่เพียงฝ่ายเดียว

<u>แนวปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชน</u>

6.1 ในการรายงานเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ อุบัติภัย อาชญากรรมต่าง ๆ สื่อมวลชนไม่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ของเหตุการณ์มากไปกว่าการให้ความสำคัญต่อการรายงานเชิงป้องกัน ภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุ อุบัติภัย หรืออาชญากรรมต่าง ๆ

6.2 สื่อมวลชนต้องให้ความสำคัญต่อการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การนำไปสู่การพนันเสี่ยงโชค การถูกหลอกลวงโดยมิจฉาชีพ การตกเป็นเหยื่อของสินค้าและบริการที่ไม่เป็นธรรมซึ่งฉกฉวยประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธาของประชาชน

6.3 สื่อมวลชนควรขยายข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มากไปกว่ามีมุมมองเชิงวัฒนธรรม แต่สามารถเชื่อมโยงมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้สังคมต้องร่วมกันรับผิดชอบและหาทางออกของ

ปัญหาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อและไสยศาสตร์ มิใช่ปล่อยให้เป็นเพียงการใช้วิจารณญาณของผู้ชมแต่เพียงฝ่ายเดียว

6.4 การเพิ่มพื้นที่รายงานเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ถือเป็นการติดตั้งการใช้วิจารณญาณในการรับชมให้แก่ผู้ชม เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนที่ไม่ผลักภาระให้กับผู้ชมในการใช้วิจารณญาณ

6.5 การมีข้อความแนะนำให้ใช้วิจารณญาณในการรับชม ถือว่าเป็นข้อความที่มีความจำเป็น สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญในการขึ้นข้อความ “โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ทั้งที่นำเสนอโดยตรง รวมทั้งเนื้อหาที่นำเสนอเป็นองค์ประกอบรองและเนื้อหาที่แฝงการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์โดยอ้อมด้วย

6.6 สื่อมวลชนต้องไม่ใช้พื้นที่ของรายการข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์มุ่งนำเสนอเนื้อหาเพื่อการส่งเสริมธุรกิจเป็นหลัก โดยเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข หวย และเสนอขายสินค้าบริการความเชื่อ ทั้งในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม

2.ข้อเสนอด้านการพัฒนาการวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพด้านความเชื่อไสยศาสตร์

หากมองในมุมมองของนักทฤษฎีในสายเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อ (political economy of media) อาจอธิบายได้ว่าจิตสำนึกอาจไม่ใช่ตัวแปรสำคัญเดียวต่อการอยู่รอดของสื่อต่าง ๆ แต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจต่างหากที่เป็นตัวแปรหลักสำคัญของการดำรงอยู่ของสื่อเหล่านี้ การใช้เรตติ้งเชิงปริมาณเป็นการทำให้เรื่อง “ความเชื่อและไสยศาสตร์” กลายเป็นสินค้า (commodification) คือการมองว่าสื่อต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการแปลงคุณค่าใช้สอยทั่วไปให้กลายเป็นคุณค่าที่ตลาดต้องการ และกลายเป็นคุณค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ เมื่อสินค้าความเชื่อและไสยศาสตร์ถูกผลิตและจำหน่ายในนามของรายการโทรทัศน์ ความนึกคิดของผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ อาจถูกหล่อหลอมผ่านการบริโภคสื่อ ส่งผลกระทบต่อความคิดที่อาจโน้มนำไปสู่ผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังที่ปรากฏ ในเรื่องการเล่นพนัน เสี่ยงโชค การหลอกลวงให้ซื้อสินค้าและบริการ

ภายในองค์กรสื่อทุกองค์กรมีการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มาโดยตลอด หากแต่การแข่งขันของธุรกิจสื่อที่เข้มข้นและส่วนแบ่งรายได้ที่ลดงลงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อต้องลดการเซนเซอร์เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ให้น้อยลงเพื่อหล่อเลี้ยงเรตติ้งให้ดียิ่งขึ้น ขณะที่การกำกับดูแลกันเองของสื่อซึ่งเป็นกลไกที่เหมาะสมกลับไม่ค่อยได้ผลในสังคมไทยเนื่องจากไม่มีบทลงโทษที่เป็นรูปธรรม เป็นเพียงการตักเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม

ผลจากการสำรวจเชิงปริมาณในรายงานวิจัยเล่มนี้ เมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ปรากฏว่าหัวข้อ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวัน มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 2.96) หมายความว่าประชาชนจำนวนมากไม่ได้ให้ความสนใจรายการที่นำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ ซึ่งสวนทางกับการวัดเรตติ้งเชิงปริมาณที่สื่อมวลชนมักใช้อ้างอิงในการเพิ่มปริมาณการนำเสนอเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ลงไปในรายการต่าง ๆ ทั้งยังมีการสอดแทรกลงไปในการรายงานข่าวในฐานะที่เป็นประเด็นรอง

การวัดอันดับความนิยมหรือการสำรวจเรตติ้ง (ratings) ของรายการโทรทัศน์ไทย จัดทำโดยบริษัทนีลเส็น มีเดีย ซึ่งทำการวิจัยเรตติ้งเชิงปริมาณ โดยตอบคำถามเพียงว่า 1. ผู้ชมเปิดเครื่องรับโทรทัศน์หรือไม่ 2.ผู้ชมเลือกดูรายการอะไร การวัดเรตติ้งผ่านตัวเลขผู้ชมรายการเป็นเครื่องชี้วัด ความอยู่รอดของรายการที่ถูกประเมินในรูปแบบปริมาณนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ชม รายการที่เน้นความบันเทิงสนุกสนานเกาะกระแสดราม่ามักมีผู้ติดตามมาก ทำให้รายการโทรทัศน์โดยทั่วไปมักหันหลังให้กับเนื้อหาคุณภาพ ที่สำคัญการคำนึงถึงการวัดเชิงปริมาณเองก็มีข้อกังขาในเรื่องของกลุ่มเป้าหมายซึ่งอาจไม่ครอบคลุมผู้ชมทุกกลุ่มรวมทั้งไม่สามารถแยกแยะกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างในยุคสื่อหลอมรวมที่ผู้รับสารมีระดับความสนใจและความเข้าใจที่แตกต่างหลากหลาย (fragmented audience) ซึ่งไม่อาจสะท้อนออกมาผ่านการวัดเรตติ้งเชิงปริมาณได้ทั้งหมด

การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพจึงเป็นอีกแนวทางที่มีการพัฒนาขึ้นมาเพื่อสร้างจุดสมดุลไม่ให้สื่อถูกกำหนดทิศทางโดยเรตติ้งเชิงปริมาณแต่เพียงอย่างเดียว โดยมี 3 มิติที่ต้องพิจารณา มิติแรกคือระดับความผูกพันกับสื่อที่ใช้ มิติที่สองคือการแสดงออกถึงความตั้งใจเลือกเปิดรับสาร ซึ่งขึ้นกับความพอใจจากประสบการณ์ของผู้รับสารเอง มิติที่สามได้แก่ ระดับการให้ความสนใจหรือระดับความเกี่ยวข้องในการใช้สื่อตามจริงของผู้รับสาร ซึ่งเรตติ้งเชิงคุณภาพจะสามารถบอกถึงระดับความพอใจ ความเข้าใจ ความซาบซึ้ง หรือความชอบ นอกจากนี้

เรตติ้งคุณภาพยังสามารถที่จะเป็นตัวกำหนดได้ด้วยว่าในมุมมองของผู้รับสารนั้น รายการดังกล่าวมีคุณภาพระดับใด

การพัฒนาระบบเรตติ้งเชิงคุณภาพเป็นความจำเป็นของสังคมไทย เพื่อสร้างจุดสมดุลของการประเมินคุณภาพรายการโทรทัศน์ ไม่ให้ถูกกำหนดหรือชี้นำโดยการวัดเรตติ้งเชิงปริมาณ การพัฒนาระบบการประเมินเชิงคุณภาพเพื่อให้ประชาคมออนไลน์สามารถเป็นผู้กำหนดคุณภาพรายการโทรทัศน์ได้ด้วยตัวเองมากกว่าจะเป็นการกำหนด โดยกลุ่มรัฐ ทุน หรือแม้แต่จากนักวิชาการ เสียงสะท้อนของประชาชนควรเป็นผู้กำหนดคุณภาพเนื้อหารายการด้วยตัวของประชาชนเอง

ในยุคที่สื่อกลายเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการผลิตข่าวสารและความบันเทิง ความจำเป็นที่สังคมผู้รับสื่อจะต้องมีความตื่นตัว ปรับบทบาทของการเป็นผู้รับสารแบบเชิงรุก (active audiences) มากขึ้นจึงเป็นทางออกที่สำคัญซึ่งจะช่วยไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อ หรือได้รับผลกระทบจากการนำเสนอเนื้อหาสาระของสื่อในด้านที่มีพิษมีภัยได้ง่ายเกินไป ดังเช่นเนื้อหาล่อลวงทางไสยศาสตร์และความเชื่อ เมื่อโครงสร้างของสื่อมวลชนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ผลประโยชน์ทางธุรกิจกำไรและอำนาจทางสังคมการเมืองเกิดการทับซ้อนกับหน้าที่รับผิดชอบเพื่อสังคมของสื่อมวลชนมากขึ้น จึงยิ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเกิดกลุ่มทางสังคมทำหน้าที่ตรวจสอบติดตามการทำงานของสื่อ ร้องเตือนประชาชนเมื่อมีการนำเสนอที่ไม่เหมาะสม และสะท้อนความคิดของประชาชนกลับไปยังสื่อ เพื่อให้สื่อเกิดการตรวจสอบควบคุมตัวเองมากขึ้น การเคลื่อนไหวเพื่อดำเนินการตรวจสอบสื่อในรูปแบบพลังประชาชนเช่นนี้ เป็นความพยายามที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกโดยเฉพาะในประเทศที่มีการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของประชาชน (วิลาสินี พิพิธกุล,2547)

การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพโดยประชาชน ถือเป็นกลไกสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นเครื่องมือสำคัญของพลเมืองซึ่งไม่เป็นแค่เพียงผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทว่ายังสามารถทำหน้าที่ในการคัดค้านรัฐ และสังคม ถือเป็นกลไกของประชาธิปไตยแบบโต้กลับ (counter- democracy) ปลายทศวรรษ 1940s หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้อถกเถียงของ Hutchins Commission เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย ที่เรียกต่อมาว่า ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม(Theory of Social Responsibility) (G Rosique Cedillo, A Barranquero Carretero,2016) เตือนให้เห็นว่าควรมีกลไกในการกำกับสื่อและรักษาระดับความรับผิดชอบเพื่อให้สื่อแสดงออกซึ่งหน้าที่ต่อพลเมืองโดยปราศจากแรงกดดันใด ๆ จากภาครัฐและเอกชน

การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพจะเผยให้เห็นความหลากหลายจากภายนอกของสื่อ เข้ามาสู่การเฝ้าระวังของสื่อเอง เช่น การมีข้อบังคับควบคุมตัวเอง หรือการเฝ้าระวังโดยอำนาจทางกฎหมายและการเมือง เพื่อให้มั่นใจ

ว่าสื่อได้ทำหน้าที่อย่างเหมาะสมในมิติการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ การวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพโดยประชาชนเป็นเครื่องมือกระตุ้นบทบาทพลเมืองในระบบสื่อและเครื่องมือนี้อนุญาตให้พลเมืองใช้สิทธิของตัวเองในการสื่อสาร การเฝ้าระวังเปรียบเสมือนอำนาจที่ 5 ซึ่งทำหน้าที่ถอดถอนอำนาจของกลุ่มสื่อผ่านกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม โดยพลเมืองซึ่งใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือและการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวลักษณะนี้

แผนภาพที่ 91 แสดง Quality Rating รายการความเชื่อ ไสยศาสตร์

3.ข้อเสนอเชิงนโยบายโดยทั่วไปต่อการกำกับดูแลสื่อ

การกำกับดูแลสื่อต้องทำในฐานะที่เป็น “กระบวนการ” จากแนวคิดสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องสื่อไม่เคยมองสื่อเป็นเพียงผลผลิต (product) หากแต่มีกระบวนการ (process) ที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นหากต้องการกำกับดูแลสื่อจะต้องมุ่งสนใจตั้งแต่การวางระบบการกำกับดูแลไปจนถึงกระบวนการรายงานสู่สังคมหลังเสร็จสิ้นการพิจารณา ทั้งนี้ “กระบวนการ” ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์และอำนาจของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น กสทช. สมาคมวิชาชีพสื่อ องค์กรสื่อ ผู้ปฏิบัติงานสื่อ นายทุน/สปอนเซอร์ เครือข่ายผู้บริโภค และผู้ชม ดังนี้

1. การจัดตั้งระบบการควบคุมกันเองควรเป็นสากล เป็นที่ยอมรับของนักวิชาชีพ เป็นการทำงานร่วมกันของสื่อมวลชนและองค์กรวิชาชีพ สื่อมวลชนไม่สามารถโดดเดี่ยวโดยปราศจากการได้รับความร่วมมือในการกำกับควบคุมกันเอง

2. การจัดตั้งกองทุนที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยกองทุนมีหน้าที่ทั้งส่งเสริมการทำงานเพื่อสนับสนุนการรายงานความเชื่อและไสยศาสตร์ในฐานะที่เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันกองทุนมีหน้าที่ให้การสนับสนุนการทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้การรายงานความเชื่อและไสยศาสตร์สร้างผลกระทบต่อสังคม

3. การกำหนดจรรยาบรรณทางวิชาชีพซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล จัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงาน (Guidance Notes) ให้กับสมาชิกประกอบการดำเนินงานในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์

4. การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อร้องเรียนด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต้องมีความเที่ยงตรง ฉับไว และมีประสิทธิภาพซึ่งจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กรได้

5. การจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อร้องเรียนควรมีความเป็นกลางและปลอดจากการแทรกแซงของรัฐ ทุน และองค์กรอื่น ๆ การทำงานต้องโปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้

6. การกำหนดมาตรฐานการกำกับการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีความชัดเจนแต่ไม่ควรเป็นกฎหมายเนื่องจากประเด็นไสยศาสตร์มีความละเอียดอ่อนและและสุ่มเสี่ยงจะทำให้เกิดการควบคุมรายการเกินความจำเป็น มาตรการอาจเป็นการออกใบเตือนไปยังสื่อที่สุ่มเสี่ยงกระทำความผิด หากไม่เชื่อฟังก็ยกระดับความรุนแรงของโทษขึ้นไปมีการดำเนินงานกับผู้ฝ่าฝืนอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีที่การกำกับดูแลกันเองไม่มีประสิทธิภาพ หรือพบการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานงานข่าว รายการ นิเวศสื่อ และสังคม กสทช.มีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินตามมาตรการจากเบาไปหนัก

7. ควรมีการติดตามตรวจสอบการกำกับดูแลสื่ออย่างเป็นระบบ อาจเป็นการตรวจสอบตามประเภทสื่อหรือตรวจสอบตามประเด็นปัญหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

8. การมีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่าย หลากหลายช่องทาง และเป็นที่รับรู้ในวงกว้างของผู้ชม

9. การสร้างความตระหนักในการรู้เท่าทันสื่อความเชื่อและไสยศาสตร์ให้แก่ผู้ชมเป็นการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตของพลเมือง (Lifelong Learning) ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ ผู้ชมควรตระหนักรู้ว่าสามารถส่งข้อร้องเรียนไปยังช่องทางใด

10. การสร้างการนิยามให้ชัดเจนว่าขอบข่ายของเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ควรมีขอบเขตอย่างไร เรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวของประชาชนและส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่สื่อสารมวลชนจะไม่นำเสนอเรื่องที่เป็นที่สนใจของประชาชน นอกจากนั้นเนื้อหาทางไสยศาสตร์บางครั้งยังมี

ส่วนที่ซ้ำซ้อนกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น จึงควรสร้างเส้นแบ่งระหว่างเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความเชื่องมงายและวัฒนธรรมของสังคม

11. ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น “เด็กหรือเยาวชน” โดยให้สื่อมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดความงมงายของผู้ชมกลุ่มนี้

12. การขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ตลอดจนการที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” จากผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนสูงสุด ได้คะแนน 3.94 กับ 3.84 จากคะแนนเต็ม 5 ยังอยู่ในระดับที่เห็นด้วยแต่ก็ไม่ได้สูงมาก ย่อมแสดงให้เห็นว่า ในมุมมองผู้ชมเองก็ยัง มีความเห็นว่าทั้งการขึ้นข้อความ และการพูดแนะนำก่อนนำเสนอเนื้อหา ก็ยังไม่นับว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคมที่มากพอ ซึ่งคะแนนเฉลี่ยควรจะไม่ต่ำกว่า 4.21 หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแล รวมถึง สมาคมวิชาชีพ ตลอดจนนักวิชาชีพเอง คงต้องร่วมกันสร้างมาตรการหรือแนวทางที่เข้มข้นมากขึ้น กว่าแค่การขึ้นข้อความหรือการพูดแนะนำคงไม่เพียงพอ เพราะ วิจารณญาณในการรับชมของแต่ละบุคคลก็ย่อมแตกต่างกันไป

13. ประเด็นการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าว ผลการวิจัยพบว่าประเด็นนี้เป็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงเห็นได้ว่า ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะดึงดูดใจให้ผู้ชมติดตามชมรายการข่าว อยากเสนอให้ทางช่อง หรือ รายการ ปรับลดเนื้อหา/สัดส่วน ประเด็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้น้อยลง ไม่ถึงกับไม่มีแต่คงต้องมีในปริมาณที่ไม่มากจนเกินไป เพราะจากผลการวิจัย ผู้ชมก็ให้ความเห็นว่าการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย โดยอ้างอิงจากการผลการวิเคราะห์รายการร่วมด้วยจะเห็นได้ว่าปริมาณเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีปริมาณที่มากเกินไป จึงขอเสนอให้ปรับสัดส่วนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

14. เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ยังอาจต่อยอดไปสู่การผลิตผลงานเป็น Soft Power (อำนาจละมุน) ที่เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ สอดแทรกพิธีกรรม การเรียนรู้บทเรียนชีวิตผ่านปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และร่องรอยวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสามารถสร้างรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลกระทบต่อผู้บริโภคในเชิงลบ สื่ออาจทำให้เกิดความเชื่องมงาย ไม่ตื่นรู้ทางปัญญา สินค้าประเภทไสยศาสตร์อาจทำให้ผู้บริโภคเกิดการตามรอยละคร รายการ ข่าว และส่งผลกระทบต่อความนิยมวัตถุของผู้บริโภค

15.การรับฟังข้อร้องเรียนจากประชาชนเพื่อมาพัฒนาสร้างเป็นกรอบข้อกำหนดการดำเนินรายการในอนาคต รวมทั้งจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

16. การมีมาตรการเชิงบวกที่สร้างสรรค์เพื่อเสริมกำลังใจให้แก่สื่อที่เป็นต้นแบบในการรายงานเนื้อหาเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การมอบรางวัลเกียรติยศ การมีมาตรการลดอัตราค่าสัมปทานทีวีดิจิทัล เป็นต้น

17. การร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน

18. การจัดระบบให้มีการสื่อสารและรายงานผลการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ต่อสังคมหรือกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวัฒนธรรมการติดตามการทำงานเฝ้าระวังสื่ออย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

Bronislaw Malinowski (1916) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 176.

Gerbner. (1993). ใน พิชาญาธร หลายพัฒน์ และ ณัฏฐ์ชุดา วิจิตรจามรี. **อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ "กรรมลิขิต" ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของผู้ชมในกรุงเทพมหานคร**. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ น.683.

MEDIA ALERT. (2564.) **ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการข่าวโทรทัศน์**, โครงการศึกษาวิจัยสภาพการณ์สื่อและพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

Melford E. Spiro (1966) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 177.

Nurit Bird-David (1999) ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 179.

กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2560). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. มหาสารคาม : อินทนิล.

กาญจนา แก้วเทพ. (2554). **การสื่อสาร ศาสนา กีฬา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จักรพันธ์ แสงทอง. (2564). **วาทกรรมพุทธศาสนาแบบไสยศาสตร์ในสังคมไทย ตามทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร. 9(4). หน้า 1752-1764.

จุฬาวดี วรเศรษฐศักดิ์. (2548). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าสยองขวัญของรายการวิทยุเดอะช็อค. วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิยาลัยหอการค้าไทย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์ “**การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลี้ลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ**” (การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2563), น. 3-4.

จุฬาวดี วรเศรษฐศักดิ์. (2548). **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าสยองขวัญของรายการวิทยุเดอะช็อค**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิยาลัยหอการค้าไทย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์ “การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลี้ลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ” (การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2563), น. 3-4.

เจมส์ แอล เครย์ตัน. (2551). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม**. แปลโดย ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, ดร. ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร. เมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท. น. 64-68.

ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค. (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่า สัมพนธบท และเภทกะในภาพยนตร์ผีไทย** (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี. ใน ณัฐ

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. (2559). **การกำกับดูแลกันเองของสื่อมวลชนตามหลักประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ณัชชา อาจารยุตต์. (2561). **บทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับการผลิตซ้ำความเชื่อเพื่อการเสี่ยงโชค**. วารสารศาสตร์ ฉบับเดือนมกราคม - เมษายน 2564. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ณัชชา อาจารยุตต์. (2563). **บทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์กับการผลิตซ้ำความเชื่อเพื่อการเสี่ยงโชค**.วารสารศาสตร์ ปีที่ 14, ฉ. 1 (มกราคม - เมษายน 2564), หน้า 84-121.

ณัฐนนท์ ฤกษ์พึ่งดี. (2561). **การผลิตและการประกอบสร้างความกลัวในรายการคนอวดผี**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต.

ณิชชา จุนทะเกาศลย์ และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2564). **กลวิธีสื่อธรรมในละครโทรทัศน์เรื่องกรงกรรม**.วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม–เมษายน 2564. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนภัทร เต็มรัตนะกุล. (2563). **การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและวัตถุมงคล ในพื้นที่จังหวัดสงขลา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิทยาลัยทักษิณ.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 178.

นัทรียา ทวีวงศ์. (2556). **บทบาทสื่อในกระบวนการสื่อสารจากรัฐบาลสู่สังคม**. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. (2532). ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 186.

ปรวรรณ โลหะวัฒน์วงษ์. (2543). **การรับรู้ ทัศนคติ และความพึงพอใจที่มีต่อละครโทรทัศน์ชุด "เจ้ากรรมนายเวร" ของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ **เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 130 ตอนพิเศษ 27 ง.

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ **เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2555**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 129 ตอนพิเศษ 157 ง.

ประเวศ วะสี. (2555). **ทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

พรทิพย์ วรกิจโภคาทร. (2529). **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยันต์พุทธธมฺโม). (2559). **ร่างทรงตุ๊กตาลูกเทพ : ทวิลักษณ์ทางความเชื่อ มูลค่าความรุนแรงและความตาย**. วารสารพุทธจิตวิทยา, 1(1) (มกราคม-มิถุนายน 2559) : 1-13.

พระมหามนัสวี ฐิตธมฺโม (อารยะนรากูล). (2564). **การจัดการความเชื่อที่มีผลต่อจิตใจเชิงพุทธ: กรณีศึกษาวัดเจดีย์ (ไอ้ไข่)**. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(6) (เดือนมิถุนายน 2564): น. 63.

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 42 ก.

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ กิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2553. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนที่ 78 ก

พระศุภราชัย สุรสโก พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ จันทร์ศิริ พลอยงาม. (2563). **กระบวนทัศน์ใหม่ของความเชื่อในสังคมไทย : ผี พราหมณ์ พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์**. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 7(3) (ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2563): 11-12.

พระสมชาย ชวลิตเนตร (ชวนปญฺโญ) และสราวุธ อนันตชาติ. (2565). **ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจและพฤติกรรมการสักลายมือของผู้บริโภค**. วารสารสหศาสตร์.ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (2564): กรกฎาคม – ธันวาคม. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พัชระ เชิงวิลาส. (2551). **การสำรวจพฤติกรรมการเปิดรับ และทัศนคติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อนิตยสารประเภทกอสซิปบันเทิง ในประเด็นบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมของ สื่อมวลชนไทย**. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัชราภา เอื้ออมรวนิช. (2562). "**สื่อมวลชนกับการดูแลกำกับตนเอง**". วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 39 ฉบับที่ 3 (พ.ค. - มิ.ย. 2562)

พัทธ์พสุตม์ สาธุนุวัฒน์. (2562). **พลังสื่อมวลชนในสื่อสังคมออนไลน์**. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562).

ภัททราวรดา วิไลลอย. (2563). **บทบาทของรายการเลขอวดกรรมในการสื่อสารความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม**. วารสารนิเทศศาสตรปริทัศน์ 24(2) (พฤษภาคม - สิงหาคม 2563): น.119.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อข้อเสนอแนวทาง (Roadmap) การปฏิรูปสื่อเพื่อการกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม**.กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อเล่มที่ 3 "การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุ โทรทัศน์"**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). **โครงการศึกษาวิจัยการปฏิรูปสื่อเล่มที่ 7 "กลไกการกำกับดูแลตนเอง"**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

รดี ธนารักษ์. (2557). **แนวทางการกำกับดูแลตนเองให้มีประสิทธิภาพตามกรอบมาตรฐานจริยธรรม**

จรรยาบรรณ และความรับผิดชอบ. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานส่งเสริมการแข่งขันและกำกับดูแลกันเอง สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

รตพร ปัทมเจริญ. (2543). ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). **แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(47) (มกราคม-เมษายน 2560): 186.

รุจิกาญจน์ สานนท์ จุฑา เทียนไทย และ กันยาวีร์ สัทธาพงษ์. (2560). **ทิศทางธุรกิจความเชื่อของสังคมไทยยุค 4.0**. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. 35(1): 11-32.

เรณู อรรฐาเมศร์. (2533). **คติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

ลำภู แก้วกล้า. (2564). **อิทธิพลของค่านิยมที่มีผลต่อพฤติกรรมการเสี่ยงดวงในสังคมไทย**. วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (2564) : มกราคม – มิถุนายน น.135.

วราลี ศรีตระกูล. (2564). **"ปรากฏการณ์ไอ้ไข่พารวย" พฤติกรรม ความเชื่อ และการบนบาน**. สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต วิทยาลัยการจัดการ, มหาวิทยาลัยมหิดล. น. 4.

วริศา จันทร์ขำ. (2560). **การเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ "คนอวดผี" กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย**. วารสารการสื่อสารมวลชน, 5(2), 46-70.

วริศา จันทร์ขำ และ ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์. (2560). **การเปรียบเทียบความหมายผีในรายการโทรทัศน์ "คนอวดผี" กับความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย**. วารสารการสื่อสารมวลชน ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560 คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิชุดา ปานกลาง. (2539). **การวิเคราะห์การถ่ายทอดความหมายเรื่อง "ผี" ในภาพยนตร์ไทย เรื่อง"แม่นาคพระโขนง" พ.ศ.2521-2532**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาสินี พิพิธกุล.(2547) **กลไกการตรวจสอบสื่อภาคประชาชน**. กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2527). **การนับถือผีในเมืองไทย**. ศิลปวัฒนธรรม, 5(4), 6-17.

ศิริพร ไฝศิริ. (2544). **การสร้างสรรค์ในการผลิตซ้ำภาพยนตร์ไทยจากตำนาน "แม่นากพระโขนง"**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริเพ็ญ ชัยสนิท. (2561). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความรุนแรงในภาพยนตร์ของเควนติน ทาแรนติโน่**

ด้วยหลักปรัชญาและศาสนา. วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561)

ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์. (2565). **การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลี้ลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ**. การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต การสื่อสารเชิงกลยุทธ์. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ศิวรักษ์ ศิวารมย์ และ อัคริมา นันทนาสิทธิ์. (2557). **การวิเคราะห์ปัจจัยการบริโภคสินค้าเสมือนจริงในเกมออนไลน์ประเภท** Massively Multiplayer Online Role-playing Game. (MMORPG). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (น. 9-10)

สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ. (2565). **แนวปฏิบัติสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติเรื่องการนำเสนอข่าวและภาพข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตัวเลข และสลากพนัน พ.ศ. 2565.**

สมควร กวียะ. (2545). **การสื่อสารมวลชน : บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์

สมบัติ ลีลาพตะ (บรรณาธิการ). (2565). **รวมกฎหมายว่าด้วยกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ**.

สรกานต์ ศรีตองอ่อน. (2560). **ผีมีจริง?**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2556). **แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการรายการโทรทัศน์ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556**

สำนักข่าวอิศรา. (2555). **การศึกษา "รายการไสยศาสตร์/โหราศาสตร์ในทีวีดาวเทียม"**. มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษาโครงการเสริมสร้างสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ(มีเดียมอนิเตอร์).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2551). **สื่อ: บทบาทและความสำคัญต่อการเผยแพร่งานวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง ประเทศไทย จำกัด.

สิตางศ์ เจริญวงศ์. (2559). **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยทุนนิยมสัญญะ: บทวิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ของฌอง โบดริยารด์**. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2559)

สุชาติ บุษย์ชญานนท์. (2559). **คติความเชื่อเรื่องผีในยุควิทยาการสมัยใหม่ (IT)**. วารสารวนัมฎองแหรก พุทธศาสตรปริทรรศน์. 3(1). หน้า 42-55.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2537). **พุทธศาสนากับไสยศาสตร์**. สังคมไทย. กรุงเทพฯ : นิตยสารศิลปวัฒนธรรม.

เสฐียรโกเศศ. (2503). **สารคดีประเพณีน่ารู้เกี่ยวกับเมืองสรรค์และผีสางเทวดา**. พระนคร : แพร่วิทยา, 2503.

หนึ่งฤทัย ขอผลกลาง และคณะ (2545), **รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อมวลชนไทยต่อการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ**, นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยสุรนารี.

อติวิชญ์ เซี่ยงคิ้ว และ สมบัติ สมศรีพลอย. (2564). **การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติผ่านตัวละครเอก "เติร์ด" ในนวนิยายวายออนไลน์เรื่อง "Y-DESTINY หรือเป็นที่พรหมลิขิต" ในฐานะสื่อวัฒนธรรมประชานิยม**. วารสารจันทรเกษมสาร ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม–ธันวาคม) หน้า 353-372.

อติวิชญ์ เซี่ยงคิ้ว และ สมบัติ สมศรีพลอย. (2564). **การผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติผ่านตัวละครเอก "เติร์ด" ในนวนิยายวายออนไลน์เรื่อง "Y-DESTINY หรือเป็นที่พรหมลิขิต" ในฐานะสื่อวัฒนธรรมประชานิยม**. วารสารจันทรเกษมสาร. 27(2). หน้า 353-372.

อนุชสรา เรืองมาก. (2559). **ขอได้ไหว้รับ: ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์**. วารสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 16(1), 28-54.

อภิญญา ศรีรัตนสมบุญ. (2534). **การวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ "คู่กรรม" ในการถ่ายทอดความเชื่อ และค่านิยมในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรวี ศรีชำนาญ และ พิรงรอง รามสูต. (2558). "**การกำกับดูแลเนื้อหารายการข่าวในโทรทัศน์ภาคพื้นดินที่ ออกอากาศในระบบดิจิทัลในช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557**". วารสารนิเทศศาสตร์. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 (2558) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุรุพงศ์ รักษาสัตย์. (2563). **ความจริงแท้ ความจริงลวง และ The kuleshov effect ในภาพยนตร์สารคดีเรื่อง บูชา**. วารสารศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (2020): พฤษภาคม - สิงหาคม ฉบับ: "โลกแห่งความจริงฉันเป็นเหมือนคนตาบอด โลกแห่งความฝันฉันมองเห็นวันสดใส". คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกพล เธียรถาร. (2552). **การประกอบสร้างความจริงในข่าวเกี่ยวกับเทพยดาและผีของหนังสือพิมพ์**

ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ใน ศิริรัตน์ สมสวัสดิ์. (2563). การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารรายการเล่าเรื่องลี้ลับ กรณีศึกษารายการเดอะโกสต์เรดิโอ การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (น. 3).

ภาษาอังกฤษ

Gramont. (1970) as cited in Charoensin Oran, 2000, p. 88) Charoensin-o-larn, C. (2000). **Development discourse: Power, Knowledge, Truth, Identity and otherness.** 6th ed. Bangkok: Language Print.

Mosco, V. (1996). **The political economy of communication: Rethinking and renewal.** London: Sage Publications.

Perterson Theordore. (1973). **"The Social Responsibility of the Press."Four Theory of the Press.** University of Illinois Press, Urbanana.

Ravi, B.K. (2012). **"Media and Social Responsibility : A Critical Prespective with Special Referance to Television."** Academic Research International. 2 (1) : 306-325.

Siebert, F.S., T. Peterson, & W. Schramm. (1969). **Four theories of the press (5thed.).** Urbana: University of Illinois press.

G Rosique Cedillo, A Barranquero Carretero. "Analysis of Media Observatories in Spain.A Tool for Civil Socirty in Media Reform Processes". Resvista Latina de Communicaion Social,(71, 2016),445.

Goffman, E. (1974). **Frame Analysis.** Cambridge: Harvard University Press.

Maher, T.M. (1995). **Media framing and public perception of environmental causality.** Southwest western Mass Communication Journal. 12(1),61-73.

Marshall McLuhan. (1962). **The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man.** University of Toronto Press.

Williams, R. (1980). **Advertising: The Magic System, in Problems in Materialism and**

Culture. London: New Left Books.

ออนไลน์ภาษาไทย

ILaw Freedom. (2562ฆ. **ถอดบทเรียนการกำกับเนื้อหาสื่อด้วยอำนาจ คสช. กับสุภิญญา กลางณรงค์**. สืบค้นจาก https://freedom.ilaw.or.th/en/node/701

กฤติกร วงศ์สว่างพานิช. **Simulacra : ยามเมื่อ 'กะลา' ใหญ่กว่าแผ่นดิน**. ออนไลน์. 20 มีนาคม 2560. สืบค้นจาก https://thematter.co/uncategorized/simulacra/39602

คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง. (2564). **ผี พราหมณ์ พุทธ : การกลับมาของความสนใจ 'ไสยศาสตร์' ในคนรุ่นใหม่**. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/religion/article_460792

คมชัดลึกออนไลน์. (2564). **9 "เครื่องราง" สายมู เสริมโชค เฮง รวย แคล้วคลาด**. สืบค้นจาก https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/general-knowledge/482009

คมชัดลึกออนไลน์. (2565). **ฟันธง "อาจารย์ลักษณ์" จัดคอนเทนต์สุดปังรับปี 2565 ปีแห่งพญานาคราชประทานพร**. 24 ธันวาคม 2564 สืบค้นจาก https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/498347

จักร์กฤษ เพิ่มพูล. (2556). "**กรณีศึกษาด้านจริยธรรมสื่อมวลชน**". สืบค้นจาก http://www.mediainsideout.net

ชเนตตี ทินนาม. (2563). **นักวิชาการ เรียกร้องสังคมบอยคอตสื่อนำเสนอข่าวน้องชมพู่ ชี้ดึงผู้เสียหายรับใช้เรตติ้ง**. สืบค้นจาก https://workpointtoday.com/chompoo/

ช่องส่องผี Fanpage. (2564). สืบค้นจาก https://web.facebook.com/cspe2019com

ทุบโต๊ะข่าว. (2565). **ปลาร้าพระบิดา ตะลึงหนอนอื้อ ใช้ชื่อสินค้าว่า "แซ่บหลาย"**. สถานีโทรทัศน์ช่อง AMARIN 34HD 10 พฤษภาคม 2565 สืบค้นจาก https://www.amarintv.com/news/detail/133642

ไทยรัฐออนไลน์. (2564). **ม็อบชุมนุม "เผาพริก-เกลือ" แซ่ง "บิ๊กตู่-บิ๊กป้อม" ร้องปล่อยเพื่อนเรา**. 3 เม.ย. 64 สืบค้นจาก https://www.thairath.co.th/news/politic/2062900

ธีระ นุชเปี่ยม (2564). **ภาษา/ความหมาย/ความเป็นจริง บันทึกความคิดร่วมสมัย**. Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University, 16(1-2), 33–44. สืบค้นจาก

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/250701

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (มปพ).. **คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา**. สืบค้นจาก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สืบค้นจาก https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/42

นวฤทธิ์ เอิบอิ่ม. (2540). **แนวทางการสร้างความเชื่อของนักโหราศาสตร์ ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในบริบททางโหราศาสตร์และทางธุรกิจ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=

บัณฑิต ศรีทองสุก. (2549). **ปฏิกิริยาและการยอมรับของเด็กวัยรุ่นชาย-หญิง ต่อพฤติกรรมที่เป็นบาปซึ่งสะท้อนในหนังสือพิมพ์**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.the.2006.321

บ้านจอมยุทธ (baanjomyut.com). (2564). **ผลกระทบของเครื่องรางของขลังที่มีต่อสังคมไทย**. สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-5/users/05.html

บ้านจอมยุทธ (baanjomyut.com). (2564). **สาเหตุที่ทำให้คนในสังคมไทยมีความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง นอกจากการนับถือพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว**. สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-5/users/04.html

ประชาไท. (2565). **วงสื่อถอดบทเรียนทำข่าวเรื่องความเชื่อ-ศาสนา ชี้ แม้ตื่นตัว แต่รากปัญหายังอยู่**. สืบค้นจาก https://prachatai.com/journal/2022/05/98851

ปักหมุดสุดขอบโลก ซีซั่น 5 บันทึกโลกลึกลับของวูดู. (2563). สืบค้นจาก https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B9%84%E0%B8%A5%E0%B8%9F%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A5%E0%B9%8C/122917

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2561). **ร่างทรง 4G น้ำมนต์โอมเพี้ยง ในยุครัฐบาล 4.0 สะท้อนอะไรในสังคมไทย** สืบค้นจาก https://thestandard.co/spirit-medium-in-thai-society/

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. (ม.ป.ป.). **รายงานการศึกษาข้อสรุปข้อมูลและสาระสำคัญจากการประชุมและศึกษาดูงาน โครงการพัฒนาองค์ความรู้ด่านการกำกับดูแลกันเอง มาตรฐานจริยธรรมและการ ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพสื่อของประเทศในกลุ่มอาเซียน**. สืบค้นจาก https://broadcast.nbtc.go.th/data/academic/file/580700000002.pdf

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). **ศาสนาและความเชื่อของไทย**. สืบค้นจาก

https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail03.html.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2565). **ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Bandura & Walters)**. สืบค้นจาก https://www.healthcarethai.com/ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม/

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2565). **ถอดบทเรียนสื่อ กรณีหลวงปู่แสง! จริยธรรมต้องสำคัญกว่าเรตติ้ง**. สืบค้นจาก https://www.springnews.co.th/news/824755

สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์. (2565). **เวทีเสวนา "จริยธรรมกับความเปลี่ยนแปลงที่มากับโลกดิจิทัล" (ล้อมวงถก ยกประเด็นคุย) จริยธรรมสื่อไทยในอนาคต**. สืบค้นจาก https://www.thaibja.org/?p=5208

สำนักข่าวอิศรา. (2562). **สื่อใบ้หวย ทำได้หรือไม่ ?** สืบค้นจาก https://www.isranews.org/content-page/item/82165-media-82165.html

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). **กลองมะโหระทึกในศาสนาผี**. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_224342.

สุทธิรักษ์ วินิจสร. (2545). **เรื่องลี้ลับในรายการวิทยุ โทรทัศน์และโทรศัพท์**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.the.2002.132

สุภิญญา กลางณรงค์. (2563). **"สิงสื่อ" วิพากษ์รายการผี ตีแผ่รายการข่าว**. สืบค้นจาก https://news.thaipbs.or.th/content/294683

สุมน ทิพยมาศโกเมน. (2539). **การวิเคราะห์ข้อเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโหราศาสตร์การเมืองผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ.2534-2536. (รายงานผลงานวิจัย)**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=

สุวิชา เป้าอารีย์. (2559). **ศูนย์สำรวจความคิดเห็น "นิด้าโพล" สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ "ดารา – นักแสดงกับความเชื่อทางไสยศาสตร์"**. สืบค้นจาก https://nidapoll.nida.ac.th/data/cooperationlist/uploads/FILE-1596514026618.pdf

อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. **ชีวิตและความตายของฌอง บาวดริลลารด์ เจ้าพ่อแห่งโพสโมเดิร์น. ออนไลน์. 3 พฤศจิกายน 2558.** สืบค้นจาก https://blogazine.pub/blogs/atthasit-muangin/post/5558

ออนไลน์ภาษาอังกฤษ

AFP. (2016). **“China Communist party reinforces ban on superstition”.** Retrieved from https://hongkongfp.com/2016/01/04/china-communist-party-reinforces-ban-on-superstition/

Association of Broadcasters of the Philippines. (2011). **Broadcast Code of the Philippines** (as of amended 2011). Retrieved from https://www.kbp.org.ph/wp-content/uploads/2008/04/KBP_Broadcast_Code_2011.pdf

Baker & McKenzie. (2012). **Guide to Media and Content Region in Asia Pacific.** Retrieved from https://www.commsalliance.com.au/__data/assets/pdf_file/0016/42136/Guide-to-Media-and-Content-Regulation-in-Asia-Pacific.pdf

Berlo, David K. (1960). **The Process of Communication.** New York : The Free Press

International Center for Journalists. (2009). Journalism Ethics The Global Debate. Retrieved from : https://www.icfj.org/sites/default/files/Journalism%20Ethics_Global%20 Debate.pdf.

BestMediaInfo Bureau. (2021). **“MIB advises TV channels against telecasting content that encourages blind belief and superstition”.** Retrieved from https://bestmediainfo.com 2021/02/mib-advises-tv-channels-against-telecasting-content-that-encourages-blind-belief-and-superstition

Blanchard, Ben. (2013). **“China says aims to banish superstition, promote knowledge”.** Reuters, April 21. Retrieved from https://www.reuters.com/article/us-china-religion-idUSBRE93K02D20130421

Communications Authority. (2014). **Radio Code of Practice on Programme Standards,** May. Retrieved from https://www.comsauth.hk/filemanager/common/policies_regulations/cop/code_radioprog_e.pdf

Communications Authority of Kenya. (n.d). **Consultation Paper On Proposed Broadcasting.** Guidelines. Retrieved from https://www.ca.go.ke/wp-content/uploads/2020/11/Consultation-Paper-on-Proposed-Broadcasting-Guidelines-1.pdf

David Domke, Dhavan V. Shah. (1995). **Interpretation of Issues and Voter Decision-Making**

Strategies: A New Perspective on "Issue-Oriented" Election Coverage. Journalism & Mass Communication Quarterly. Retrieved from https://doi.org/10.1177/107769909507200105

INFOCOMM Media Development Authority. (n.d.). **Content Code For Nationwide Managed Transmission Linear Television Service.** Retrieved from https://www.imda.gov.sg/-/media/Imda/Files/Regulations-and-Licensing/Regulations/Codes-of-Practice/Codes-of-Practice-Media/Managed-Linear-TV-Services-Content-Code-updated-29-April-2019.pdf

INFOCOMM Media Development Authority. (n.d.). **Radio Advertising and Sponsorship Code.** Retrieved from https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/Singapore/Singapore%20-%20Radio%20Advertising%20and%20Sponsorship%20Code%20-%20national.pdf

Limpitlaw, Justine. (2016). **Media Law Handbook for Eastern Africa: Volume 2.** Republic of South Africa: Konrad-Adeauer-Stiftung Regional Media Programme: Sub-Saharan Africa. Retrieved from https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=1001a9cf-b6ec-bd5d-e720-9cf1aba590ee&groupId=252038

Mir, Raoof. (2020). "**India's media must promote science, not superstition, in COVID-19 fight**". Nikkei Asian Review, April 6. Retrieved from https://asia.nikkei.com/Opinion/India-s-media-must-promote-science-not-superstition-in-COVID-19-fight

Mutei, Joseph. (2022). "**Superstitions: An attempt at explaining their roles in the African society**". International Journal of Interreligious and Intercultural Studies, 5(1), April. 1-9. Retrieved from https://media.neliti.com/media/publications/412035-superstitions-an-attempt-at- explaining-t-ca990af6.pdf

Raman, Anuradha. (2015). "**Advisory to channels on superstitious content**". The Hindu, December 11. Retrieved from https://www.thehindu.com/news/national/Advisory-to-channels-on-superstitious-content/article60274720.ece

World Bank. (n.d). **India.** Retrieved from https://data.worldbank.org/country/IN

World Bank. (n.d). **Population, total-China.** Retrieved from https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CN

World Bank. (n.d.). **Population, total-Kenya.** Retrieved from

https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=KE

World Bank. (n.d.). **Population, total-Philippines.** Retrieved from https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=PH

World Bank. (n.d.). **Population, total-Singapore.** Retrieved from https://data.worldbank.org/indicator/ SP.POP.TOTL?locations=SG

ภาคผนวก 1

แบบสอบถาม

ชุดที่

แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

***** ข้อมูลและคำตอบของท่านจะเก็บเป็นความลับ และไม่สามารถเชื่อมโยงมายังตัวท่านได้ *****

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ○ ที่ตรงกับตัวท่าน

1.ภูมิภาคที่ท่านอยู่ในปัจจุบัน

○ 1) ภาคเหนือ ○ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ○ 3) ภาคกลาง ○ 4) ภาคใต้ ○ 5) กรุงเทพและปริมณฑล

2.เพศ

○ 1) ชาย ○ 2) หญิง ○ 3) LGBTQN (ผู้มีความหลากหลายทางเพศ)

3.อายุ

○ 1) 9-24 ปี (GEN Z) ○ 2) 25-40 ปี (GEN Y) ○ 3) 41-56 ปี (GEN X) ○ 4) 57-75 ปี (GEN BB)

4.ระดับการศึกษา

○ 1) ประถมศึกษา ○ 2) มัธยมศึกษาตอนต้น ○ 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

○ 4) อนุปริญญา/ปวส. ○ 5) ปริญญาตรี ○ 6) สูงกว่าปริญญาตรี ○ 7) อื่น ๆ โปรดระบุ……..

5.ศาสนา

○ 1) พุทธ ○ 2) คริสต์ ○ 3) อิสลาม ○ 4) อื่น ๆ โปรดระบุ……..

6.อาชีพ

○ 1) นักเรียน/นักศึกษา ○ 2) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ○ 3) พนักงานเอกชน

○ 4) เจ้าของกิจการ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ○ 5) รับจ้างทั่วไป ○ 6) พ่อบ้าน แม่บ้าน

○ 7) เกษียณอายุ ○ 8) ว่างงาน ○ 9) อื่น ๆ โปรดระบุ……..

7.รายได้ต่อเดือน

○ 1) 10,000 บาท หรือน้อยกว่า ○ 2) 10,001-20,000 บาท ○ 3) 20,001-30,000 บาท

○ 4) 30,001-40,000 บาท ○ 5) 40,001-50,000 บาท ○ 6) มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ * กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน *****

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.เนื้อหาการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม					
2.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด					
3.รายการข่าวนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง					
4.การนำเสนอเนื้อหาข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ					
5.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ					
6.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม					
7.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วยปานกลาง	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
8.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว					
9.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี ฯลฯ					
10.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล					
11.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าสนใจมากขึ้น					
12.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
13.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น					
14.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
15.การพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกาศข่าวมีส่วนทำให้ข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น					
16.การที่ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม “ใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม					
17.การลงพื้นที่รายงานข่าวภาคสนามจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุ ยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในสิ่งลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
18.การบรรยายสภาพแวดล้อม ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจากสถานที่เกิดเหตุของนักข่าวภาคสนามมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
19.การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น					
20.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดค่านิยมหรืออุปทานหมู่ในสังคมได้					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ * กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน *****

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีความเป็นกลาง ไม่ชี้นำ ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดข้อมูล แก่ผู้ชม					
2.รายการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์มีเนื้อหาไม่มอมเมาและไม่สร้างให้เกิดความงมงายหรือความเชื่อที่ผิด					
3.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง					
4.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีหลักฐานและแหล่งที่มาอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ					
5.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์โดยมีการแทรกข้อคิด คติสอนใจ					
6.รายการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยขึ้นข้อความว่า “เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม” ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม					
7.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย					
8.การนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการ					
9.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์นับเป็นการสร้างความบันเทิงและสร้างภาพจินตนาการให้กับผู้ชม					
10.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล					
11.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มักจะนำไปโยงกับการเสี่ยงโชค เช่น การเสนอเลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน วันเดือนปี เป็นต้น					
12.การบ่งบอกเลขทะเบียนรถหรือเลขที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในข่าวเป็นสิ่งที่เป็นปกติ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย					
13.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
14.การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
15.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าสนใจมากขึ้น					
16.ลีลาและน้ำเสียงของผู้ดำเนินรายการมีส่วนทำให้การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น					
17.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ก่อให้เกิดกระแส ค่านิยมหรืออุปทานหมู่ ในสังคมได้					
18.รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้					
19.รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้คนรู้จักรักบุญกลัวบาป ทั้งยังเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมทางอ้อมได้อีกด้วย					
20.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย					

ตอนที่ 4 ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ * กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ******

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านเชื่อว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางศาสนา					
2.การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคทำให้ท่านรู้สึกมีที่พึ่ง เกิดความหวัง เกิดแรงบันดาลใจ					
3.หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล					
4.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์มีส่วนทำให้ท่านเพิ่มปริมาณการเสี่ยงโชคจากการซื้อหวย หรือ สลากกินแบ่งรัฐบาล มากขึ้นกว่าเดิม					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
5.หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิสิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ					
6.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆส่งผลให้ท่านมักจะนำสิ่งต่าง ๆรอบตัวไปโยงกับตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค					
7.ท่านมักจะขอพรหรือบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านได้ชมในรายการเมื่อท่านต้องการกำลังใจหรือมีความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆที่ท่านต้องการ					
8.การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้					
9.การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน					
10.ถ้าท่านเจ็บป่วยและได้รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ท่านจะหันไปรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับการนำเสนอในรายการต่าง ๆ					
11.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับ เวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสม เมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ					
12.หลังจากชมรายการที่นำเสนอเรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ท่านรู้สึกคล้อยตามและอยากเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิยมตามสังคม					
13.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับตัวเลขต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น วันเดือนปีเกิด อายุ ฤกษ์ยาม เลขทะเบียนรถ เลขที่บ้าน หมายเลขโทรศัพท์มือถือ เลขรวมชื่อ-นามสกุล เป็นต้น					
14.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับสีต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น สีเสื้อผ้า สีกระเป๋าสตางค์ สีบ้าน สีรถ สีโทรศัพท์ เป็นต้น					
15.จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
16.หลังชมรายการท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเกจิ เครื่องราง ของขลัง จนท่านมีความต้องการจะแสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาไว้บูชากับตัวท่านเอง					
17.ท่านมักจะเชื่อคำทำนาย การพยากรณ์ดวงเมือง ดวงชะตา และจะปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอดูในรายการ					
18.ท่านเชื่อว่าผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ ที่รายการได้นำเสนอนั้นมีอยู่จริง					
19.ท่านมักจะเชื่อว่าสิ่งที่ท่านฝัน จิ้งจกร้องทัก หรือแมวดำวิ่งตัดหน้า จะเป็นลางบอกเหตุให้กับท่าน ตามที่ท่านได้รับรู้จากการชมรายการต่าง ๆ					
20.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท					

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัลที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการนำเสนอเนื้อหาทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ภาคผนวก 2
การสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้เข้าร่วมรายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

กลุ่มที่ 1 ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ (30 คน)

ชื่อ-สกุล	องค์กรที่สังกัด
1. นิราวุฒิ สกุลแก้ว	ผู้ผลิตสื่ออิสระ (ผลิตสื่อให้ช่อง 8)
2. พรรษนันท์ ช่างคิด	TNN
3. มานพ จิตรมั่น	True 4 U
4. พรทิพย์ สิริมงคลพาณิชย์	9 MCOT HD
5. นัทธพงศ์ ไทยพิชิตบูรพา	9 MCOT HD
6. ธีรุตม์ นิมโรธรรม	ข่าว 3 มิติ
7. สุรางค์รัตน์ รักสุข	Workpoint
8. รัชติการ์ คาโต้	ไทยรัฐทีวี
9. จุฑาธิปษ์ ภักดีกุล	ช่อง 3
10. อดิศักดิ์ กรังพานิช	ช่อง 8
11. กนกภา กรีประเสริฐกุล	บริษัท อสมท จำกัด
12. นฤมล ไซมอนส์	ช่อง 8
13. ฐิติพงศ์ มังคละศิริ	The Nation
14. สาริสา ทองดี	Workpoint
15. พิมพ์ชนิกา ไชยวิเศษ	ช่อง 8
16. นิธินัย แก้วสีขาว	GMM TV
17. ชลณิชา กุลตประเสริฐ	ช่อง 8
18. กานต์พิชชา โสธน	ช่อง 8
19. ภานรินทร์ ซู	ช่อง 8
20. ณิชา อภิรักขวนานนท์	ช่อง 8
21. อธิกฤษฏ์ วิจิตรเอกศิลป์	9 MCOT HD
22. ถิรภัทร์ ธนเศรษฐ	True 4 U

23. จารุวรรณ ชนบท	ช่อง 8
24. กานต์ธิดา คุณพาที	Workpoint
25. สุรเชรษฐ สายสนั่น	ช่อง 8
26. สมศักดิ์ ศรีชุ่ม	Nation TV
27. ธรรมสถิตย์ ผลแก้ว	Nation TV
28. วรภา พันลุตัน	ข่าว 3 มิติ
29. ศิริพันธ์ นันทะศิริ	ข่าว 3 มิติ
30. ติยากรณ์ วงศ์เลิศวาทิก	Nation TV

กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ (37 คน)

ชื่อ-สกุล	**องค์กรที่สังกัด**
1. ปฐมพร มาลีถาวร	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
2. อินทเดช พิทักษ์สรยุทธ	NBT2HD
3. ศิรินทร์ญา ไพศาลธรรม	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
4. ปรียารัฐ กล้วยคำ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
5. ไกรภูมิ เวทพิสัย	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
6. วิภา รักไทย	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
7. สสพินทุ์ ฉิมบรรเลง	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
8. ฤทัย ตาเจริญ	NBT2HD
9. พีร์ญาดา ประสูตร์แสงจันทร์	Thai pbs
10. เชิดพงษ์ ศรีสุธรรม	Thai pbs
11. สรัญ ภู่พันธุ์ศรี	Thai pbs
12. กฤตติยา โพธิ์รัศมี	Thai pbs
13. จิตพิสุทธิ์ มงคลรัตนา	Thai pbs
14. นันท์นภัส พิมพา	NBT อุบลราชธานี
15. พัฒนพงศ์ สถานทรัพย์	NBT สุราษฎร์ธานี
16. อัมภิกา วรรณสอน	NBT2HD
17. สนั่น กล้วยคำ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา

18. วันทนา ยืนยงวิวัฒน์	Thai pbs
19. สุกันยา หอมชมชื่น	NBT2HD
20. อานันท์ แซ่เถียน	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
21. นันทนา อินหลี	NBT เชียงใหม่
22. พิเชษฐ์ ศิริเพ็ญ	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
23. นุสรา เย็นประเสริฐ	NBT2HD
24. สุทธิชัย ยี่สุ่นแซม	Thai pbs
25. อำพา แย้มเครือ	NBT2HD
26. กมลรัตน์ เสราดี	Thai pbs
27. ธีระพงษ์ โลหะวัชระ	NBT เชียงใหม่
28. สุพิชฌาย์ คำไพเราะ	NBT สุราษฎร์ธานี
29. ประยูระรัตน์ เข็มทิศ	NBT อุบลราชธานี
30. ณัฐภัทร พันธุ์ชนะพล	สถานีโทรทัศน์รัฐสภา
31. นิวัฒ กลิ่นแก้ว	NBT อุบลราชธานี
32. ชญานี พงศ์ภคเธียร	Thai pbs
33. โสภิดา คำย่อย	Thai pbs
34. อินทราณี ศรีบุญเรือง	Thai pbs
35. ขวัญฤดี กันหา	Thai pbs
36. นันทินี ลายละเอียด	Thai pbs
37. สิปปกร คำสมศรี	Thai pbs

กลุ่มที่ 3 ผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มเฝ้าระวังสื่อ ภาคพลเมือง (30 คน)

ชื่อ-สกุล	**องค์กรที่สังกัด**
1. นัชชา ตันติวิทยาพิทักษ์	สื่ออิสระ
2. พรรณเพ็ชร อัครวงศ์ภิญโญ	Atime Online
3. อัฐวุฒ เหลืองสอาด	MOJO THAI NEWS
4. รสวรรณ หงษ์สุวรรณ์	Travel Radio

5. เจนพสิษฐ์ ปู่ประเสริฐ	กลุ่มยามเฝ้าจอ
6. จำลอง สง่าเนตร	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตบางซื่อ
7. บุญศรี สุวรรณดี	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตดอนเมือง
8. จตุรัตน์ สิงหาสาหัส	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตสะพานสูง
9. ละม้าย จันทา	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตสะพานสูง
10. ผุสดี ปั้นเลิศ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตประเวศ
11. กฤตภาส โพธิ์นิ่มแดง	ศูนย์สิทธิผู้บริโภค เขตประเวศ
12. สิทธิชัย แสงนาค	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขต บางเขน
13. บุญเรือน คาระวะ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขต.บางเขน
14. ศุภมาส รุกขชาติ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตดุสิต
15. ฐิติกานต์ สังวรินทะ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตบางกอกน้อย
16. กฤติยานันท์ กระแสร์ฉาย	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตลาดกระบัง
17. อิศรา ฮับมูซอ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตหนองจอก
18. บัวทิพย์ ฮับมูซอ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคเขตหนองจอก
19. มานิตย์ จันทร์เพ็ญ	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคพญาไท
20. สาคร ดีพลงาม	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคพญาไท
21. การุณ เมตตพันธุ์	สมาคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค
22. ยุทธพล ดำรงชื่นสกุล	ชมรมโกลบอลแคมปัสเชียงใหม่
23. ไตรภพ เครือคำน้อย	กลุ่มเยาวชนอาสารถม้าลำปาง
24. โชคทวัส ยินดีจันทร์	ศูนย์คุ้มครองสิทธิผู้บริโภคจันทบุรี
25. วุฒิกร พุทธิกุล	ศูนย์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ จ.น่าน
26. วัชรินทร์ จันทร์เดช	กลุ่มเกษตรกร
27. อิสรินทร์ ไร่ใหญ่	เครือข่ายผู้บริโภคจังหวัดกระบี่
28. ภัธภร การะกันสมบัติ	องค์กรคุ้มครองผู้บริโภค พิจิตร
29. ฉ่ายะ บิลหีม	เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอหาดใหญ่
30. สุจิน รุ่งสว่าง	ศูนย์สิทธิผู้บริโภคนอกระบบ

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง (32 คน)

ชื่อ-สกุล	องค์กรที่สังกัด
1. จารุวรรณ ด้วงคำจันทร์	field feel media
2. ณัฐชานันท์ กล้าหาญ	SALMON
3. จักรธร สุขโชติ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
4. สิริพงษ์ สุวรรณประภักดิ์	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
5. กุลระวี สุขีโมกข์	field feel media
6. นภสินธุ์ ขันธหิรัญ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
7. สุกฤษฎิ์ ศรีธัญรัตน์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
8. ธนพงษ์ ผลาขจรศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
9. อารีรัมภ์ หิระรัก	ร้านมงคลเวทพิธี
10. กุลชัย กุลตวนิช	สจล.
11. รัตตมา รัตนวงศา	สจล.
12. สรรัตน์ จิรบวรวิสุทธ์	นักเขียนบทอิสระ
13. โสรยา งามสนิท	มรภ.พระนคร
14. อภิชยา ขันรุ่ง	นักเขียนอิสระ
15. วิมลา เอี่ยมวงศ์	สำนักพิมพ์โซฟา
16. ไตรลักษณ์ เปี่ยมวรนันท์	สำนักพิมพ์โซฟา
17. จตุรงค์ จงอาษา	นักเขียนอิสระ
18. นิภาวรรณ แก้วรากมุกข์	สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ
19. ปพิชญานันท์ จารุอริยานนท์	อิสระ
20. รัญคุณานิชช กันหลง	สจล.
21. จิณัชญ์ดา วิทยาพันธ์ประชา	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
22. ชัชกัลย์ ปรุโปร่ง	Atime Online
23. ณัฐพล ศุภสิทธิ์	กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย
24. ธำรงค์ จิตตะปะสาทะ	กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย
25. ปิยะพงษ์ อิงไธสง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
26. ศุทธภา เพชรสุทธิ์	กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย

27. สมานฉันท์ พุทธจักร	นักข่าวอิสระ
28. ศิรณัฐ เชาวน์ศิริวรกุล	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
29. ณหทัย แสนมงคล	นักเขียน/นักวิชาการอิสระ
30. กฤษตฤณ วีระฉันทะชาติ	นักเขียนอิสระ
31. ชุตินิษฐ์ ปานคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
32. วุฒิ บุญฤกษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพบรรยากาศการสนทนากลุ่มรายการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียง และกิจการโทรทัศน์ กรณีรายการที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

"ในทุกๆ 1 ชั่วโมงของรายการข่าวเช้าละเมิดการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับ
ความเชื่อทางไสยศาสตร์ประมาณ 2.23 นาที"
(Media Alert, 2564)

Chula

ภาคผนวก 3

การเสวนาออนไลน์

<u>สรุปประเด็นการเสวนาออนไลน์</u>

<u>นำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “มูเตรู้ : มูเตลู โทรทัศน์ไทยกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์” วันอังคารที่ 13 ธันวาคม 2565 เวลา 13.30-15.30 น.</u>

เนื้อหาการเสวนาประกอบไปด้วย 6 หัวข้อ ดังนี้

1) **มูเตรู้ มูเตลู: โจทย์การวิจัยรายการโทรทัศน์ไทยกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์**
   โดย ดร.ชเนตตี ทินนาม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
2) **กรณีศึกษาด้านการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ในต่างประเทศ**
   โดย ผศ.ดร. เจษฎา ศาลาทอง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
3) **การวิเคราะห์เนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์**
   โดย รศ.เมธา เสรีธนาวงศ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
4) **ความคิดเห็นของประชาชนต่อรายการโทรทัศน์ด้านความเชื่อและไสยศาสตร์**
   โดย ผศ.ดร.ต่อตระกูล อุบลวัตร คณะนิเทศศาสตร์ ม.เกษมบัณฑิต
5) **ข้อเสนอจากสื่อ เครือข่ายผู้บริโภค และนักวิชาการต่อรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์**
   โดย ดร.วิศวัส ปัญญาวงศ์สถาพร คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
6) **ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ในรายการโทรทัศน์** โดย ดร.ชเนตตี ทินนาม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

1. มูเตรู้ มูเตลู: โจทย์การวิจัยรายการโทรทัศน์ไทยกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ โดย ดร.ชเนตตี ทินนาม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

<u>นิยามความเชื่อไสยศาสตร์</u>

ความเชื่อไสยศาสตร์ หมายถึง ระบบความคิดที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ คติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้พิสูจน์ หรือไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการของวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อทัศคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม

<u>สถานการณ์ปัญหาด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ในข่าวและรายการโทรทัศน์ไทย</u>

- ปริมาณความถี่เนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ที่มีนัยยะสำคัญต่อผลกระทบผู้รับสาร
- การนำเสนอเนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ไม่ถือว่าผิดกฎหมายแต่ในทางจริยธรรมถือว่าสร้างผลกระทบ
- การกำกับดูแลสื่อในด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ

มิติผลกระทบของความเชื่อและไสยศาสตร์ สามารถมองได้ 2 ด้านคือ

ผลกระทบด้านบวก คือ มองความเชื่อด้านไสยศาสตร์ในฐานะรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบของ Soft Power เช่น สินค้าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ระบบศีลธรรมและบรรทัดฐานทางสังคม การธำรงอัตลักษณ์ การต่อรองเชิงอำนาจ และการเคารพต่อความหลากหลาย

ผลกระทบด้านลบ คือ การพนัน เสี่ยงโชคการหลอกลวง การฉกฉวยประโยชน์จากสินค้าและบริการ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัญหาศีลธรรม อาชญากรรม ความรุนแรง ปัญหาสุขภาวะ และช่องว่างทางความรู้/การศึกษา

<u>วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย</u>

- เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล
- เพื่อศึกษาข้อกฎหมาย รวมถึงระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย และต่างประเทศมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำแนวทางดังกล่าว มาปรับใช้ในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ พร้อมจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

<u>ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ:</u> การวิเคราะห์เอกสารการสำรวจความคิดเห็นประชาชน การวิเคราะห์เนื้อหารายการ และ การสนทนากลุ่มสื่อ เครือข่ายผู้บริโภค นักวิชาการ

2. กรณีศึกษาข้อกฎหมาย ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของต่างประเทศ โดย ผศ.ดร. เจษฎา ศาลาทอง

กรณีศึกษาการกำกับดูแลสื่อในประเทศต่าง ๆ ที่มีบริบทวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องผีสางและไสยศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศไม่แตกต่างจากของประเทศไทยมากนัก โดยเน้นไปในกลุ่มประเทศเอเชียได้แก่ อินเดีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ จีนและฮ่องกง รวมถึงกรณีศึกษาจากแอฟริกา ได้แก่ เคนยา เพื่อถอดบทเรียนของประเทศเหล่านี้และนำมาประยุกต์ใช้ประเทศไทยในอนาคต

สิงคโปร์

- ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยและศาสตร์ตัวเลข มีผลต่อตลาดอสังหาริมทรัพย์สิงคโปร์
- มีหน่วยงาน INFOCOMM Media Development Authority (IMDA) ภายใต้กระทรวงสื่อสารและสารสนเทศ (Ministry of Communications and Information) ได้มีจัดทำกฎระเบียบครอบคลุมทั้ง

ดำเนินงานของสื่อประเภทต่าง ๆ รวมถึงการโฆษณาและการสนับสนุน (sponsorship) ในการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ เช่น ในประมวลกฎการโฆษณาวิทยุและการสนับสนุน (Radio Broadcasting and Sponsorship Code) การห้ามสื่อโฆษณาที่มีเนื้อหาในการประชาสัมพันธ์ในเรื่องโหราศาสตร์ หลักฮวงจุ้ย การปฏิบัติตามลัทธิหรือความเชื่อในเรื่องลี้ลับ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม หรือเป็นการโฆษณาสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ในสื่อวิทยุ รวมถึงโฆษณาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องลี้ลับและการทำนายโชคชะตาที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ฟัง (INFOCOMM Media Development Authority, n.d.)

- Content Code for Nationwide Managed Transmission Linear Television Services ได้มีการกำหนดช่วงเวลาในการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติหรือเป็นสิ่งลี้ลับหลังเวลา 22.00 น. เพื่อป้องกันการสร้างความหวาดกลัวให้กับเด็ก เป็นต้น
- รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ฮวงจุ้ย การอ่านลายมือหรือตัวเลข รวมถึงการอ่านไพ่และอื่นๆ ต้องไม่นำเสนอในรูปแบบที่ทำให้ผู้ชมรู้ว่าสิ่งเหล่านี้คือศาสตร์ที่แท้จริง

เคนยา

- มีกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการทำงานของสื่อภายใต้กฎหมายสารสนเทศและการสื่อสาร (Kenya Information and Communication Act) ได้ระบุเพียงคำเตือนมากกว่าที่จะเป็นข้อห้าม โดยขอให้รายการที่นำเสนอเรื่องราวในเรื่องความเชื่อลี้ลับควรระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อไม่ให้ผู้ชมรับสารที่ผิด หรือหากเป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับความปฏิบัติของลัทธิต่าง ๆ หรือเรื่องเกี่ยวกับแม่มด หรือเรื่องลี้ลับอื่นๆ ก็จะต้องไม่นำเสนอในช่วงเวลาที่สำคัญในการรับชม
- ภายหลังสำนักงานด้านสื่อสารของเคนยา (Communications Authority of Kenya: CA) ซึ่งทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาอุตสาหกรรมการกระจายเสียงของประเทศ ได้เสนอให้มีการระบุช่วงเวลาในการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติ โดยต้องไม่ใช่ช่วงเวลาที่มีผู้ชมเป็นเด็กรับชมหรือฟัง อีกทั้งได้มีการเน้นย้ำให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนที่อาจจะหลงเชื่อในเรื่องลี้ลับหรือไสยศาสตร์ได้ง่าย อีกด้วย

<u>ฟิลิปปินส์</u>

- NTC และ KBP ได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับดูแลด้านเนื้อหาที่นำเสนอทางโทรทัศน์ (Broadcast Code of the Philippines (as of amended 2011)

- 1 ในข้อกำหนดจากทั้งหมด 33 ข้อ มีการพูดถึงข้อปฏิบัติในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับและลัทธิต่าง ๆ เพียงสั้นๆ เท่านั้น โดยระบุเพียงว่า รายงานที่นำเสนอในเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติหรือความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ เช่น พลังวิเศษ การพยากรณ์อนาคต โหราศาสตร์ อำนาจจิต การดูลายมือหรือทายตัวเลข การสะกดจิต หรือความเชื่อในการรักษาต่าง ๆ ต้องมีความระมัดระวังในการนำเสนอโดยต้องไม่เป็นการส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว เพื่อป้องกันคนที่อาจจะถูกชักจูงในเรื่องดังกล่าวได้ง่าย
- ไม่อนุญาตให้มีการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาในเชิงเผยแพร่หรือเชิญชวนให้เกิดลัทธิความเชื่อ เช่น เรื่องมนต์ดำ แม่มด หรือกิจกรรมที่คล้ายๆ กันนี้

จีนและฮ่องกง

- มีการจัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจากการกิจกรรมศาสนาแห่งชาติ สำนักงานจัดการวิทยุ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์แห่งชาติ (State Administration of Radio Film and Television: SARFT) หรือสำนักบริหารสื่อสารมวลชนและสิ่งพิมพ์แห่งชาติ (General Administration and Press and Publishing: GAPP) ให้อยู่ภายใต้การดูแลของคณะมนตรี (State Council) โดยตรง โดยเฉพาะ SARFT ที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและดูแลการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ ในประเทศ
- การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับไสยศาสตร์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงได้รับความนิยมในฮ่องกงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ Social Media ขยายตัวทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถขยายช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวเพื่อดึงดูดผู้ชมเพิ่มขึ้น

ฟิลิปปินส์

- การนำเสนอเรื่องราวเล่านี้ผ่านสื่อต่าง ๆ สามารถพบเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักหรือสื่อออนไลน์โดยฟิลิปปินส์มีการกำหนดข้อปฏิบัติในการนำเสนอของสื่อเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องลี้ลับและไสยศาสตร์แต่ไม่เคร่งครัดเหมือนกับหลายประเทศ เป็นเพียงการขอความร่วมมือให้ระมัดระวังในการนำเสนอเนื้อหามากกว่าที่จะห้ามอย่างเด็ดขาด
- โครงสร้างการกำกับดูแลองค์กรสื่อในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (The National Telecommunications Commission: NTC) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ

- NTC ได้จัดตั้งสมาพันธ์ผู้ประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์ (Association of Broadcasters of the Philippines: KBP) ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานแนวทางการกำกับเนื้อหาทางโทรทัศน์ รวมถึงโฆษณาทางโทรทัศน์
- การควบคุมและกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อในประเทศจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดประเภทรายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ (Movie and Television Review and Classification: MTRCB)

อินเดีย

- คณะมนตรีรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาการกระจายเสียง (The Broadcasting Content Complaints Council: BCCC) เป็นหน่วยงานกำกับตนเองอิสระสำหรับช่องบันเทิงที่ไม่ใช่ข่าว ซึ่งจัดตั้งภายใต้มูลนิธิการกระจายเสียงของอินเดีย (Indian Broadcasting Foundation: IBF) ทำงานร่วมกับกระทรวงสารสนเทศและการกระจายเสียง (Ministry of Information and Broadcasting: MIB)
    - การรับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคเกี่ยวกับการนำเสนอเรื่องราวไสยศาสตร์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ และได้ทำหนังสือไปยังองค์กรสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหลักและออนไลน์ในการทบทวนการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นการเผยแพร่เรื่องลี้ลับ มนต์ดำ หรือที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์เกินจริงเหนือธรรมชาติ
    - หากมีความจำเป็นก็ให้มีการนำเสนอในช่วงเวลาที่กำหนดไม่ใช่ช่วงไพร์ไทม์ หรือถ้าต้องการมีต้องเขียนข้อความแจ้งเตือนให้กับผู้ชมก่อนที่จะนำเสนอเรื่องดังกล่าว
- อินเดียยังมีการออกกฎระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ทั้งโดยรัฐบาลและองค์กรสื่ออิสระไม่ว่าจะเป็น IBF หรือ สมาคมผู้ประกอบการกระจายเสียงข่าวและดิจิทัล (News Broadcasters and Digital Association: NBDA) ที่มีการออกคู่มือหรือประมวลจรรยาบรรณสื่อในการควบคู่การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไสยศาสตร์ลี้ลับ เช่น
    - Self-Regulatory Content Guidelines for Non-news and Current Affairs Television Channels IBF
    - CODE of Ethics and Broadcasting Standards ของ NBDA ที่มีการกำหนดประเภทรายการเป็น 2 ประเภท คือ “G” คือรายการทั่วไปไม่มีการจำกัดผู้ชม และ/หรือต้องอยู่ภายใต้การดูแลขอผู้ปกครอง และ“R” คือรายการที่ไม่เหมาะกับผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติจะสามาร

เผยแพร่ได้เฉพาะในกลุ่มรายการหมวด “R” เท่านั้น อีกทั้ง เนื้องหาที่นำเสนอจะต้องมีไม่ส่งเสริมความเชื่อดังกล่าว สร้างความหวาดกลัวหรือนำไปสู่การเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา ป้องกันการทำตามและต้องไม่สร้างภาพให้เป็นผู้หญิงเป็นแม่มดตามแนวความเชื่อเรื่องเวทมนต์ลี้ลับใดๆ เป็นต้น

<u>ถอดบทเรียนการกำกับการนำเสนอเรื่องราวไสยศาสตร์ในสื่อต่างประเทศ</u>

- อินเดีย สิงคโปร์และจีน มีการกำหนดข้อระเบียบที่เคร่งครัดและเป็นรูปธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์และเคนยา ที่มีการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างกว้างๆ หรือเพียงขอให้มีความระมัดระวังในการนำเสนอมากกว่าที่จะมีการออกกฎระเบียบที่เคร่งครัดและชัดเจนเพื่อดำเนินการ
- ทุกประเทศมีความเหมือนกันในการที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น “เด็กหรือเยาวชน” โดยให้สื่อมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดความงมงายของผู้ชมกลุ่มนี้

ลำดับ	**ประเทศ**	**ระดับความเคร่งครัดในการกำกับสื่อ**		
		มาก	**ปานกลาง**	**น้อย**
1.	อินเดีย	X		
2.	สิงคโปร์	X		
3.	ฟิลิปปินส์		X	
4.	จีนและฮ่องกง	X		
5.	เคนยา			X

กลไกของการบูรณาการสื่อต่อการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ

1) การกำหนดกฎ ระเบียบและข้อระเบียบที่ชัดเจน เช่น มีการจัดหมวดหมู่ของผู้ชมระยะเวลาในการนำเสนอเรื่องราวที่มีเนื้อหาในเชิงไสยศาสตร์หรือเรื่องลี้ลับเหนือธรรมชาติ หรือมีบทลงโทษหากมีการฝ่าฝืน

2) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ องค์กรสื่อ และภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญและกระตือรือร้นในการดูแลและเฝ้าระวังการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวของสื่อ โดยเฉพาะ "ประชาชน" ที่ถือเป็นเสียงสะท้อนของผู้ชมที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อ

3) สื่อต้องมีความตระหนักในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งอาจจะส่งผลเสียให้กับผู้ชม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเด็กและเยาวชนที่อาจจะยังไม่สามารถแยกแยะได้ ส่งผลให้เกิดความเชื่อที่ผิดหรืองมงาย เป็นต้น

3. การวิเคราะห์เนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ โดย รศ.เมธา เสรีธนาวงศ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

- **กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา** คือรายการข่าวและรายการทั่วไป โดยเลือกจากเรตติ้งที่สูงสุด 5 ลำดับของรายการแต่ละประเภท ช่วงเวลาที่ศึกษาคือ เดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2565 ผลการศึกษาพบว่ามีจำนวนข่าวมีสามารถเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้

	รายการข่าว	**สถานี**	**จำนวนข่าว**
ข่าวเช้า	ตะลอนข่าว	ไทยรัฐทีวี	477
	ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์	ช่องเวิร์คพอยท์	408
	ข่าวอรุณอมรินทร์	อมริมทร์ทีวี	267
	เรื่องเล่าเช้านี้	ช่อง 3 เอชดี	80
	สนามข่าว 7 สี	ช่อง 7 HD	21

ข่าวเย็น	ไทยรัฐนิวส์โชว์	ไทยรัฐทีวี	169
	ทุบโต๊ะข่าว	อมรินทร์ทีวี	154
	ข่าวเย็นช่องวัน	ช่องวัน 31	91
	ข่าวเย็นประเด็นร้อน	ช่อง 7 HD	85
	เรื่องเด่นเย็นนี้	ช่อง 3 เอชดี	38
รวม			1790

จากจำนวนข่าวของแต่ละรายการข้างต้น พบว่าการนำเสนอข่าวที่มีความเชื่อและไสยศาสตร์จะกระจุกตัวทุกวันที่ 1, 15-16 และ 30-31 ของทุกเดือนซึ่งเป็นวันที่หวยออกและใกล้วันหวยออก โดยรายการที่มีการนำเสนอมากที่สุดคือตะลอนข่าว และข่าวเช้าเวิร์คพอยท์

- **สัดส่วนจำนวนข่าวที่มีเนื้อหารายการด้านความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหตุการณ์หลักและส่วนประกอบ** พบว่าเป็นเหตุการณ์หลัก ร้อยละ 75 และเป็นส่วนประกอบ ร้อยละ 25

<u>**ประเภทเนื้อหาในรายการข่าว**</u>

- **การตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค** ได้แก่ กิจกรรมของมนุษย์ ป้ายทะเบียนรพ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ พืช สัตว์ และบุคคล โดยรายการที่นำเสนอมากที่สุดคือ รายการตะลอนข่าว ข่าวเช้าเวิร์คพอยท์ และอรุณอมรินทร์
- **สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา** ได้แก่ วิญญาณ เทพเจ้า เทวดา ตัวละครในวรรณคดี สัตว์ในด่านาน พระเถระพระเกจิ สถานที่ พระพุทธรูพระมหากษัตริย์ ชนชั้นขุนนาง
- **พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน** ได้แก่ พิธีการเสี่ยงโชค พิธีผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีประเพณีท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีการรักษาและสะเดาะเคราะห์ พิธีการอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีการเพิ่มความเป็นสิริมงคล พิธีการบูชาครู พิธีการสร้างเสน่ห์ และพิธีการเบิกปฐมฤกษ์
- **ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ** ได้แก่ เหตุการณ์เกี่ยวกับวิญญาณเข้าสิ่งร่าง เหตุการณ์เกี่ยวกับจินตนาการ ร่องรอยปริศนา ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เหตุการณเกี่ยวกับลางสังหรณ์ อุบัติการณ์ที่ไม่ทราบสาเหตุ การตายโดยไม่ทราบสาเหตุ เหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่อ เหตุการณ์หายตัว และเหตุการณ์เกี่ยวกับความสามารถ ซึ่งส่วนใหญ่นำเสนอในรายการไทยรัฐนิวส์โชว์ ข่าวเช้าเวิร์คพ้อยท์ และข่าวอรุณอมรินทร์

- **พืชผิดปกติ** ถูกนำเสนอใน 3 ราย คือรายการตะลอนข่าว ข่าวเช้าเวิร์คพ้อยท์ และอรุณอมรินทร์ ตามลำดับ พืชส่วนใหญ่คือ ต้นกล้วย มะพร้าว และอินผาลัม
- **สัตว์ผิดปกติ** ถูกนำเสนอใน 3 ราย คือรายการตะลอนข่าว ข่าวเช้าเวิร์คพ้อยท์ และอรุณอมรินทร์ เช่น ปลาดุกสีทอง เป็นต้น
- **การทำนายพยากรณ์** ถูกนำเสนอในรายการ ข่าวเช้าเวิร์คพ้อยท์ รายการตะลอนข่าว อรุณอมรินทร์ และทุบโต๊ะข่าว ตามลำดับ
- **ผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ ได้แก่** ผลกระทบต่อวงการศาสนา ผลกระทบจากเรื่องหวย การขโมยและหลอกลวง เรื่องล้อเลียน ผลกระทบที่ดีต่อความรู้สึก การทำร้ายร่างกายและจิตใจ และการทำลายทรัพย์สินเสียหาย ซึ่งทุกรายการมีการนำเสนอผลกระทบจากเรื่องราวความเชื่อและไสยศาสตร์ แต่รายการที่นำเสนอมากที่สุดคือ รายการข่าวเช้าเวิร์คพอยท์

<u>ประเภทเนื้อหาในรายการทั่วไป</u> มี 5 รายการ ได้แก่ รายการคชา /พาไปมู /บ้านดีผีคุ้ม /สารพันมจิ้งจกทัก /ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน ซึ่งรายการส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์ศักสิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา /ผีสางวิญญาณ เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ /เครื่องราง ของขลัง (วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น วัตถุที่นำมาจากพืชหรือสัตว์ วัตถุที่หายากในธรรมชาติ บารมีของเครื่องราง ของขลัง)

รายการทั่วไป	**สถานี**	**จำนวนตอน**
คชาภาพาไปมู	ไทยรัฐทีวี	13
บ้านดีผีคุ้ม	ช่องเวิร์คพอยท์	12
สารพันมู	ช่อง JKN18	13
จิ้งจกทัก	ช่อง 3 เอชดี	13
ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน	ช่อง 9 MCOT	13

<u>ประเภทข่าว</u> พบว่าประกอบด้วย ข่าวสังคม ข่าวอาชญากรรม ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ข่าวการศึกษา และข่าวราชสำนัก

<u>องค์ประกอบของข่าว</u> ประกอบด้วย ความเร้าอารมณ์ ความมีเงื่อนง่า ความแปลกประหลาด ความขัดแย้ง ผลกระทบ ความมีชื่อเสียง และเพศ

<u>ความสอดคล้องกันของเนื้อหาข่าวและองค์ประกอบข่าว</u>

ประเภทของรายการพบว่ามี 3 ประเภทคือ

- รายการสารคดี
- รายการพูดคุย
- รายการแข่งขันชิงรางวัล

บทบาทของผู้ดำเนินรายการ

- การให้ข้อมูล
- การเชิญชวน
- การตั้งคำถาม
- การปล่อยให้ผู้ชมตัดสินใจ
- การคุยเล่นเพื่อความสนุกสนาน

ลักษณะภาพที่ปรากฏ

- มีภาพที่ให้ตัวเลข จากสิ่งต่าง ๆ เช่น ทะเบียนรถ หางธูป ประทัด ฯลฯ
- การทำกราฟิก
    - การให้คำแนะนำในการรับชม
    - เพื่อการสร้างสีสัน
    - การจำลองเหตุการณ์
    - การให้ข้อมูล
- การถ่ายภาพสถานที่และสิ่งปลูกสร้างในมุมกว้างและมุมสูงเพื่อให้เห็นภาพที่ยิ่งใหญ่อลังการ
- ภาพวีดีโอ เกี่ยวกับคนหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีการปิดบังอัตลักษณ์ของคนในข่าว (เซ็นเซอร์)

วัตถุประสงค์ของการนำเสนอเนื้อหา มี 4 ข้อคือ

- เพื่อส่งเสริมธุนกิจกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข “หวย” และเสนอขายสินค้าบริการด้านความเชื่อ

- เพื่อส่งเสริมธุรกิจกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข 'หวย' และเสนอขายสินค้าบริการด้านความเชื่อ
- เพื่อสร้างความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจ
- เพื่อสร้างความรู้เท่าทันในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

4. ความคิดเห็นของประชาชนต่อรายการโทรทัศน์ด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ โดย ผศ.ดร.ต่อตระกูล อุบลวัตร คณะนิเทศศาสตร์ ม.เกษมบัณฑิต

ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ ใน 3 ประเด็น คือ

- การนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์
- ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- แบบสอบถามปลายปิด ประเด็นละ 20 คำถาม รวม 60 คำถาม เป็นคำถามให้ผู้ตอบให้คะแนน 5 ระดับ(Likert scale) (เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 5 .....ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 1)
- เดือนกันยายน 2565
- กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5,000 ตัวอย่าง กระจายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศตามสัดส่วนประชากรตัวอย่าง สัดส่วนของ เพศและช่วงอายุแบ่งตาม GEN ที่ใกล้เคียงกัน

- ภาคเหนือ
- ภาคอีสาน
- ภาคกลาง
- ภาคใต้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ
- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ความถี่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การทดสอบสมมติฐาน One-way ANOVA

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

- 1.00-1.80 มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- 1.81-2.60 มีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วย
- 2.61-3.40 มีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ
- 3.41-4.20 มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย
- 4.21-5.00 มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง

<u>ผลการวิจัย</u>

- **ประเด็นที่ 1 การนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์** กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับที่ 3.57 หมายถึงเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม
    - **ประเด็นที่มีระดับความเห็นสูงสุด 3 ลำดับคือ**
        1) การขึ้นต้นข้อความว่า เป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคม (3.94)
        2) ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำว่าให้ใช้วิจารณญาณในการรับชม (3.84)
        3) การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือเป็นเรื่องปกติในสังคมไทย (3.72)
    - ประเด็นที่มีระดับคะแนนความคิดเห็นต่ำสุดคือ การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ดึงดูดให้ท่านติดตามข่าว (3.38)

- **ประเด็นที่ 2 การนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์** กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับที่ 3.62 หมายถึงเห็นด้วยว่ามีความเหมาะสม
    - **ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 อันดับ คือ**
        1) การขึ้นข้อความว่า เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม (3.92)
        2) การนำเสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย (3.80)
        3) การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงใกล้วันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล (3.72)
    - ประเด็นที่มีระดับคะแนนความคิดเห็นต่ำสุดคือ การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย (3.32)

- **ประเด็นที่ 3 ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์** กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับที่ 3.28 หมายถึง ไม่แน่ใจ
    - **ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ** คือ
        1) เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท (3.63)
        2) จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม ท่านมักจะหาฤกษ์ดีหรือฤกษ์ที่เหมาะสมเมื่อท่านวางแผนจะเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญาการเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ (3.43)
        3) จากการชมรายการต่าง ๆ ทำให้ท่านให้ความสำคัญกับศาสตร์ ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่าง ๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน เป็นต้น (3.41)
    - **ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด** คือ การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน (2.96)

<u>การทดสอบสมมติฐาน</u> ด้วยลักษณะทางประชากรศาสตร์ด้านเพศ อายุ พบว่า

<u>ด้านเพศ</u>

- ความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = .679
- ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = .259
- ความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = .165

ดังนั้น ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

<u>ด้านอายุ</u> โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มอายุ คือ

- อายุระหว่าง 9-24 ปี (GEN Z)
- อายุระหว่าง 25-40 ปี (GEN Y)
- อายุระหว่าง 41-56 ปี (GEN X)
- อายุระหว่าง 57-75 ปี (GEN BB)

ข้อค้นพบด้านอายุ

- ความคิดเห็นต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = .000
- ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = . 000
- ความคิดเห็นในมิติผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ Sig = . 000

จากผลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นทั้ง 3 ประเด็นข้างต้น ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มอายุ 9-24 ปี (GEN Z) จะเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นๆ คะแนนในแต่ละข้อคำถามจะแตกต่างจากช่วงวัยอื่นๆ อย่างชัดเจน ตัวอย่างประเด็นที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ได้แก่

1) การใช้ภาพกราฟิกประกอบการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

2) ลีลาและน้ำเสียงของผู้ประกาศข่าว มีส่วนทำให้การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น
3) การสัมภาษณ์ประชาชนที่มากราบไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือผู้เห็นเหตุการณ์ในสถานที่เกิดเหตุมีส่วนทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อในเรื่องลี้ลับมากยิ่งขึ้น
4) หลังจากที่ท่านได้ชมรายการที่เสนอเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ท่านมักจะเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวยหรือสลากกินแบ่งรัฐบาล
5) หลังจากรับชมรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่ตามที่เสนอในรายการ
6) การรับรู้เรื่องราวความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านไม่ตกกระแสสามารถมีเรื่องพูดคุยกับคนรอบข้างได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม
2) สัดส่วนเนื้อหาที่เหมาะสม

5. ข้อเสนอจากสื่อ เครือข่ายผู้บริโภค และนักวิชาการต่อรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ โดย ดร.วิศวัส ปัญญาวงศ์สถาพร คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

กรอบคำถามในการทำความเข้าใจการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์บนสื่อโทรทัศน์ดิจิทัล

1. บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์

2. สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

3. องค์ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรม ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

<u>ผลการศึกษา</u>

1. **บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายองค์กรสื่อที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อไสยศาสตร์**

- **<u>ความเห็นเกี่ยวกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป</u>**

กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ

- มีความเห็นว่าเรื่องไสยศาสตร์ถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อของประชาชนชาวไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน
- เค้าโครงมาจากพิธีกรรมและศาสนา จึงไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่ไร้สาระและไม่มีแก่นสารเพราะไสยศาสตร์อาจมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม เช่น พิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในชุมชน

กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ มีความเห็นว่า

- เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธาของผู้คน และยังเป็นสิ่งที่ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วยอยู่เสมอจึงไม่แปลกที่ประชาชนจะชื่นชอบเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ได้ง่าย

- **<u>นโยบายขององค์กรสื่อธุรกิจ</u>**
  - มีแผนกเซ็นเซอร์ แต่เนื่องจากระบบธุรกิจและเรตติ้งเข้ามามีอิทธิพลมาก ก็ทำให้เซ็นเซอร์ยาก
  - การไม่มีสมาคมสื่อที่เข้มแข็งทำให้ไม่มีเวทีกลางให้สื่อมวลชนมาประชุมและร่วมกันกำหนดมาตรฐานการรายงานเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ ส่วนการกำกับดูแลปัจจุบันก็ไม่มีความเข้มแข็งเพราะไม่มีบทลงโทษ เป็นแค่การตักเตือนและขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม

- **<u>นโยบายขององค์กรสื่อธุรกิจ</u>**
  - สื่อสาธารณะส่วนใหญ่มีนโยบายการนำเสนอเนื้อหาอันเข้มข้น เช่น การกำหนดลักษณะการนำเสนอที่เน้นความรอบด้าน ชัดเจนมากกว่าความรวดเร็วในการนำเสนอ หลายสำนักมีนโยบายจำกัดเวลาในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์เป็นสัดส่วนต่อข่าวสารอื่นๆ ทั้งหมด

- ส่งเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ทางสุขภาพ หรือทางศาสนา ช่วยตรวจเช็คความถูกต้องของเนื้อหาก่อนนำเสนอ นอกจากนั้นหลายองค์กรยังจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ผลิตรายการให้มีจรรยาบรรณในการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ทำร้ายสังคม

2. สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์จากการนำเสนอข้อมูลของโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิทัล

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ</u>

- มองเรื่องไสยศาสตร์ว่าเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวประชาชนและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน
- บางโอกาสสื่อยังนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ด้วยท่าทีหรือน้ำเสียงที่ตื่นเต้น เร้าอารมณ์ พยายามตั้งคำถามชี้นำแหล่งข่าวในเรื่องของความเชื่อและไสยศาสตร์
- จำลองภาพทางไสยศาสตร์ให้เห็นลักษณะทางความเชื่อและไสยศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม แบะยังมีการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ในลักษณะที่เป็นเรื่องน่ารัก (เช่น การใช้คำว่ามูเตลู) หรือเป็นเรื่องราวที่เหนือจริง น่าสนุก

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ</u>

- เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ถือเป็นกระจกสะท้อนสภาวะของสังคม เช่น ความนิยมข่าวที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์อาจหมายความว่าสังคมกำลังตกอยู่ในความไม่มั่นคงและเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้น ผู้นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์จึงควรมีหน้าที่ในการสะท้อนเสียงความต้องการของสังคมให้ผู้ชมเห็นร่วมกัน ขณะเดียวกันก็ชี้นำสังคมไปยังทิศทางที่ถูกต้อง

<u>กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียง สมาคมผู้ปกครอง</u>

- รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีความถี่มากเกินไป การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีลักษณะซ้ำซ้อน วนฉายข่าวเรื่องเดิมอยู่บ่อยครั้ง ไม่เสนอตามความจริง และปรากฏในทุกช่วงเวลาออกอากาศ
- สื่อกระแสหลักนำาเสนอข่าวตามสื่อกระแสรอง และสื่อนำเสนอแค่ปรากฏการณ์แต่ตรวจสอบไม่ได้หรือไม่ได้ข้อสรุป
- ด้านผลกระทบเชิงบวก รายการเชิงไสยศาสตร์อาจช่วยให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้ เศรษฐกิจและพัฒนาชุมชน (เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์) เป็นตัวช่วยในการตัดสินใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

- ด้านผลกระทบเชิงลบ เยาวชนอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ สร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชน เกิดความงมงาย

<u>กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง</u>

• สถานีโทรทัศน์ดิจิทัลมีนโยบายในการเลือกนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวด้านความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่มักคำนึงถึงเรตติ้ง (Rating) ของรายการเป็นสำคัญ

- เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบละครสั้นทำให้แยกไม่ออกว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง มุ่งนำเสนอข่าวผ่านการใช้เทคนิคImmersive Graphic ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดจินตนาการได้ง่ายได้รับความบันเทิงเช่นเดียวกับละคร

<u>กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง</u>

- **ด้านผลกระทบในเชิงบวก** เยาวชนรุ่นใหม่ที่สนใจเนื้อหาทางไสยศาสตร์ที่ผิดเพี้ยนจะเกิดการตั้งคำถาม และเท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น เป็นโอกาสที่สื่อจะนำเสนอเนื้อหาอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องเชิงไสยศาสตร์ให้มากขึ้น
- รายการไสยศาสตร์อาจเป็นการบันทึกความเจ็บปวดของสังคมในรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงสังคม (เช่น การเข้าไม่ถึงระบบสาธารณสุขของรัฐ)
- เป็นพื้นที่ทางจินตนาการที่ใช้จัดการกับความไม่ลงรอยต่าง ๆ เช่น การใช้ความเชื่อไสยศาสตร์ เพื่อประนามคนบางกลุ่ม)
- นอกจากนี้เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ยังอาจต่อยอดไปสู่การผลิตผลงานเป็น Soft Power (อำนาจละมุน) ที่เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ สอดแทรกพิธีกรรม การเรียนรู้บทเรียนชีวิต ผ่านปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และร่องรอยวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ
- **ด้านผลกระทบเชิงลบ** เยาวชนอาจเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ สร้างความเดือดร้อนแก่ชุมชน เกิดความงมงาย

3. **องค์ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรม ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย**

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการธุรกิจ</u>

- การกำกับดูแลของรัฐในประเด็นเนื้อหาทางไสยศาสตร์ยังไม่ทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น รายการที่นำเสนอทางช่องทางออนไลน์ไม่ถูกกำกับดูแล
- การขึ้นค่าเตือนว่า "เป็นความเชื่อส่วนบุคคล” ถือเป็นการผลักภาระการคัดกรองข้อมูลและนำเสนอข้อเท็จจริงของสื่อให้แก่ผู้รับสาร

- ต้องกำหนดนิยามและขอบข่ายของคำว่า เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์
- กสทช. ควรควบคุมปริมาณการนำเสนอข่าวไสยศาสตร์ให้อยู่ภายในเวลาที่จำกัดและเพิ่มเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์
- กสทช. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาไสยศาสตร์อย่างละเอียด
- กสทช. ควรควบคุมไม่ให้ผู้ผลิตชี้นำความคิดเห็นของแหล่งข่าวไม่ให้โน้มเอียงไปทางด้านประเด็นไสยศาสตร์

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ</u>

- สื่อแต่ละชนิดมีธรรมชาติและแนวทางการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่แตกต่างกัน เช่น สื่อออนไลน์ถือเป็นพื้นที่เสรีในการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่มีความหลากหลายและอาจไม่ถูกต้องเสนอไป
- สื่อกระแสหลักควรนำเสนอเนื้อหาที่ผ่านการคัดกรองแล้ว มีข้อมูลรอบด้าน และน่าเชื่อถือ ดังนั้น มาตรฐานการกำกับดูแลของกสทช. ควรแยกเกณฑ์กำกับดูแลในแต่ละสื่อแทนการใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

3. องค์ความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรม ระบบและกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของประเทศไทย

<u>มาตรการควบคุมสื่อที่สื่อทั้งสองประเภทเห็นตรงกัน</u>

- กสทช.ควรออกมาตรฐานการนำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ที่ชัดเจนแต่ไม่ควรเป็นกฎหมาย เนื่องจากประเด็นไสยศาสตร์มีความละเอียดอ่อนและและสุ่มเสี่ยงจะทำให้เกิดการควบคุมรายการเกินความจำเป็น
- มาตรการเชิงลบ : การออกใบเตือนไปยังสื่อที่สุ่มเสี่ยงกระทำความผิด หากไม่เชื่อฟังก็ยกระดับความรุนแรงของโทษขึ้นไป กำหนดมาตรฐานการเซนเซอร์เนื้อหาทางด้านไสยศาสตร์
- มาตรการเชิงบวก : การให้รางวัลแก่สื่อที่ไม่นำเสนอเนื้อหาเชิงไสยศาสตร์ เป็นมาตรฐานสำหรับสื่ออื่นๆ รางวัลอาจเป็นการลดภาษี ลดค่าสัมปทาน
- ควรต้องเข้มงวดกับการระบบเรตติ้งให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทุกสื่อ

<u>กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียง สมาคมผู้ปกครอง</u>

- องค์กรสื่อควรมีแนวทางชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหารายการด้านไสยศาสตร์/รายการข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เน้นการกำกับดูแลกันเองของสื่อ ควรมีแนวปฏิบัติร่วมกัน หากพบการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับข้อตกลงดังกล่าว อาจมีวิธีการว่ากล่าวตักเตือนหรือบทลงโทษตามสมควร
- สื่อควรมีการคัดกรองเนื้อหาก่อนเผยแพร่ ลดปริมาณข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ให้น้อยลงหรือลดเวลาการนำเสนอ หรือกำหนดเวลาการนำเสนอ นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ในเชิงบวกที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ นักข่าวต้องมีจรรยาบรรณ นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาภายใต้กรอบของคุณธรรมและจริยธรรม และควรนำเสนอข่าวอย่างมีหลักเหตุผล มีวิทยาศาสตร์หรือทฤษฎีมารองรับ

<u>กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง</u>

- สื่อควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าเพียงแค่การขึ้นคำบรรยายว่าเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ควรนำเสนอให้ครอบคลุมรอบด้าน โดยผสมผสานความเชื่อไสยศาสตร์ในมิติวิทยาศาสตร์ร่วมด้วย
- แนวทางในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้ผลิตสื่อไม่ควรเจาะลึก จนทำให้ผู้บริโภคงมงาย
- ด้านมาตรการกำกับดูแลของ กสทช. ควรกำหนดผู้มีอำนาจในการสร้างนโยบาย/ผู้กำหนดผังรายการ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลกระทบได้นำความรู้ด้านกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชนมาเป็นกรอบในการกำาหนดโครงสร้าง ผังรายการ ช่วงเวลา
- มุ่งเสนอข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ แต่ต้องตระหนักรู้ว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นข้อเท็จจริงทางสังคม โดยเฉพาะการไม่ไปลดทอนความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของผู้บริโภค
- นอกจากนี้ กสทช. ควรผลักดันการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์โดยใช้ความบันเทิงน้ำ สนับสนุนให้เป็น Soft power (อำนาจละมุน) ส่งเสริมให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ต่อยอด ขายได้และควรสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย กสทช. ควรร่วมหาแนวทางกำกับดูกันเอง
- ส่วนมิติผู้บริโภค กสทช. ควรส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) ให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย เพื่อป้องกันการรับข้อมูลที่บิดเบือน ควรมีการตั้งคำถามตามบริบทที่นำเสนอ ส่งเสริมคุณภาพเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้และรสนิยมในการบริโภคสื่อที่เหมาะสม

4. แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

<u>กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ เช่น เครือข่ายผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียง สมาคมผู้ปกครอง</u>

- การสื่อสารผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ยังขาดการกำกับดูแล ควรสนับสนุนให้สื่อนำเสนอข่าวสารได้อย่างเต็มที่ ลดการควบคุมปิดกั้นการนำเสนอข่าว
- อยากให้สื่อทุกสถานีกลับสู่ระบบเรตติ้งเพื่อให้กสทช. มีอำนาจในการกำกับดูแลได้
- ส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Digital Literacy) รวมถึงทักษะการคิดเป็นเหตุเป็นผลให้แก่ผู้บริโภค

<u>กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง</u>

- ควรผลักดันการกำกับดูแลสื่อให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการทำงานอย่างโปร่งใส เน้นการควบคุมกันเองของสื่อที่มีมาตรฐานการนำเสนอและบทลงโทษชัดเจน
- กสทช. ยังควรมีมาตรการด้านการให้รางวัลกับกลุ่มรายการทางทีวีธุรกิจ เพิ่มสัดส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะ (Public Affairs) ให้มากขึ้น และจัดตั้งสหภาพเข้าไปกำกับดูแลสื่อ ในมิติผลกระทบการนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิตอล ประเภทบริการธุรกิจ</u>

- เอเจนซีโฆษณาอาจต้องลดการให้ความสำคัญกับเรตติ้งของรายการโทรทัศน์ลงเพื่อให้สื่อมีแนวทางในการนำเสนออย่างมีความรับผิดชอบกับสังคม มากกว่าสนใจจำนวนผู้ชม
- ภาคประชาสังคมต้องมีความรู้เท่าทันและร่วมกันประนามสื่อที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น การติดแฮชแท็ก การจัดตั้งสภาประชาชนที่ช่วยกันพิจารณาและเสนอนโยบายเพื่อการกำกับดูแลสื่อที่นำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม

<u>กลุ่มผู้ประกอบกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินระบบดิจิทัล ประเภทบริการสาธารณะ</u>

- ไม่มุ่งเน้นการนำเสนอข่าวอย่างรวดเร็วจนขาดความรอบด้านและข้อมูลที่น่าเชื่อถือ
- จำกัดจำนวน เวลาในการนำเสนอต่อครั้ง ความต่อเนื่องของข่าวและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์
- ส่งข่าวที่เตรียมนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจทานอย่างละเอียดก่อนออกอากาศ
- ควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาภายในองค์กร และห้า นำเสนอข้อมูลโดยคำนึงถึงมาตรฐานการทำงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด

ตัวแปรที่ส่งผลต่อการนำเสนอเนื้อหาไสยศาสตร์บนสื่อโทรทัศน์ดิจิทัล

ตกผลึกความคิดจากงานการรับฟังความคิด ความเห็น และข้อเสนอแนะ
จากผู้มีส่วนร่วมการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ในโทรทัศน์ดิจิทัล

6. ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ในรายการโทรทัศน์ โดย ดร.ชเนตตี ทินนาม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

<u>แนวทางการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.</u>

1. **หลักความถูกต้อง** สื่อมวลชนควรยึดหลักการนำเสนอความถูกต้องเกี่ยวกับการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ การนำเสนอข้อมูลอย่างครบถ้วน รอบด้าน ไม่บิดเบือน ไม่แต่งเติม และไม่ผลิตมายาคติที่สร้างอคติที่ตลาดเคลื่อนต่อประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ เนื้อหาข่าวสารต้องสามารถแยกแยะให้ผู้รับสารเห็นว่า ข้อเท็จจริงในเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์กับการแฝงมายาคติที่ไม่จริงนั้นเป็นอย่างไร ควรมีการนำเสนอแง่มุมการพิสูจน์ความเชื่อและไสยศาสตร์ด้วยศาสตร์ด้านอื่น เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นต้นเป็นการสร้างทางเลือกให้ผู้รับสารมีวิจารณญาณในการตัดสินใจต่อความถูกต้องของข้อเท็จจริง

2. **หลักภววิสัย** การรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยสื่อมวลชนต้องเป็นกลาง ปราศจากอคติ ไม่ว่าจะเป็นอคติจากความรัก ความเกลียดชัง ความกลัว หรือความไม่รู้ ตลอดจนการไม่ปล่อยให้ความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าแทรกแซงในการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ

และไสยศาสตร์สื่อมวลชนต้องไม่ตัดสิน ไม่ตำหนิ ไม่ตีตรา ไม่ประเมินคุณค่าบุคคลและเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

3. **หลักสิทธิมนุษยชน** ในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของสื่อมวลชนควรตระหนักและเคารพในคุณค่าของผู้ที่ตกเป็นข่าวในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีศักดิ์ศรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์นั้น มีแนวโน้มที่สื่อมวลชนมักนำมาผูกโยงกับประเด็นข่าวอื่น เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวสังคม ข่าวการศึกษา เป็นต้น ซึ่งมีบุคคลที่เกี่ยวข้องและควรได้รับการคุ้มครองในแง่สิทธิความเป็นส่วนตัวที่จะไม่ถูกรบกวนในการดำเนินชีวิต การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวที่เชื่อมโยงกับตัวเลขต่าง ๆถือเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคล และการรายงานในรูปแบบของการเร้าอารมณ์ของประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ถือเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายจากโศกนาฏกรรม ถือเป็นรูปแบบของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ควรนำเสนอภาพข้อมูลส่วนบุคคลที่เชื่อมโยงกับตัวเลขและการเสี่ยงโชคเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

4. **หลักความหลากหลาย** สื่อมวลชนควรยอมรับในความแตกต่างของการดำรงอยู่ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม ไม่ควรตัดสินวัฒนธรรมหนึ่งด้วยอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือด้วยจากความเป็นสังคมกระแสหลัก เพราะวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายและต่างมีเหตุผลโดยตัวเอง ในพื้นที่สื่อมวลชนหากมีการเปิดพื้นที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้น ก็จะยิ่งทำให้สื่อมวลชนสามารถเข้าใกล้ความจริง ความยุติธรรม และสามารถสร้างองค์ความรู้อย่างมีวิจารณญาณสู่สังคม

5. **หลักความสมดุลเป็นธรรม** สื่อมวลชนควรการให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบในข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสที่จะพูด

6. **หลักความรับผิดชอบ** การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมเป็นสำคัญ ไม่สื่อสารหรือผลิตเนื้อหาความเชื่อ และพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์และไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ สื่อมวลชนควรแสดงความรับผิดชอบโดยการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากความเชื่อและไสยศาสตร์ เช่น การนำไปสู่การพนันเสี่ยงโชค การถูกหลอกลวงโดยมิจฉาชีพ การตกเป็นเหยื่อของสินค้าและบริการที่ไม่เป็นธรรมซึ่งฉกฉวยประโยชน์จากความเชื่อและความศรัทธาของประชาชน การขยายข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ให้มากไปกว่ามุมมองเชิงวัฒนธรรม แต่สามารถเชื่อมโยงมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ เพื่อให้สังคมต้องร่วมกันรับผิดชอบและหาทางออกของปัญหาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความเชื่อและไสยศาสตร์ มิใช่ปล่อยให้เป็นเพียงการใช้วิจารณญาณของผู้ชมแต่เพียงฝ่ายเดียว

ภาคผนวก 4

การให้สัมภาษณ์รายการ Zoom สื่อ

รายการ Zoom สื่อ

สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย FM 101.5 MHz.

วันอาทิตย์ที่ 11 ธันวาคม 2565 เวลา 09:05-09:55

Media Lens: นำเสนอผลการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ศึกษากรณีที่เกี่ยวข้องกับรายการไสยศาสตร์และความเชื่อ ได้รับการสนับสนุนโดย กสทช. โดย ดร.ชเนตตี ทินนาม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ผู้ดำเนินรายการ

ข้อสังเกต: การนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นการนำเสนอข่าวสารที่มีวาระความถี่บนพื้นที่สื่อเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจรายการข่าวเช้าของ Media Alert ในทุกๆ 1 ชั่วโมงของการนำเสนอรายการข่าวจะมีการนำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ทุกๆ 2 นาที 23 วินาที แม้จะไม่ผิดกฎหมาย แต่อาจจะก่อให้เกิดการเข้าสู่วงจรทางด้านไสยศาสตร์ นำไปสู่การพนัน เสี่ยงโชคในรูปแบบต่าง ๆ

ช่วง Media Lens: นำเสนอผลการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพเนื้อหารายการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ศึกษากรณีที่เกี่ยวข้องกับรายการไสยศาสตร์และความเชื่อ ได้รับการสนับสนุนโดย กสทช.
จะมาพูดคุยเรื่องมูเตลูในโทรทัศน์ไทย โดยมีทีมวิจัยดังนี้
รศ.เมธา เสรีธนาวงศ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
ผศ.ดร. เจษฎา ศาลาทอง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ
ผศ.ดร.ต่อตระกูล อุบลวัตร คณะนิเทศศาสตร์ ม.เกษมบัณฑิต
ดร.วิศวัส ปัญญาวงศ์สถาพร คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ

ที่มา: มุ่งศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในรายการโทรทัศน์ในประเทศไทย ศึกษาดูระบบกลไกในการกำกับดูแล นำไปสู่ผลลัพธ์เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เป็นวิจัยที่รวบรวมองค์ความรู้แบบสหวิชาการ ใช้รูปแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน การวิเคราะห์เอกสาร การสำรวจเชิงปริมาณจากผู้รับสาร การวิเคราะห์เนื้อหารายการ และการสนทนากลุ่มจากผู้ได้รับผลกระทบ เชื่อมโยงผลการศึกษาไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับ กสทช.

การมองปรากฏการณ์ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสื่อเกี่ยวกับมูเตลูอย่างไร

ผศ.ดร. เจษฎา ศาลาทอง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ: จากเอกสารและดูการศึกษาในต่างประเทศ ต้องยอมรับว่าประเทศอาเซียนเชื่อในรากสิ่งเหนือธรรมชาติ มีเรื่องเล่า ตำนาน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และความเชื่อแต่ปัจจุบันถูกร้อยเรียงผ่านสื่อ และผลิตซ้ำ เช่น แม่นาค การนำเสนอเรื่องเหล่านี้ในสื่อมีลักษณะยังไง ส่งผลอะไรบ้างเป็นสิ่งที่น่าสนใจ อย่างมูเตลูก็เป็นชื่อหนังที่มาจากอินโดนีเซีย ในทางมิติโทรทัศน์ จากเวทีเสวนาจากกองทุนสื่อปลอดภัย และสร้างสรรค์ สังคมได้อะไรจากข่าวโทรทัศน์ ผลออกมาว่าข่าวโทรทัศน์ยังคงมีอิทธิพล และได้รับความสนใจจากคนในอาเซียน

ซึ่งงานวิจัยของ Media Alert ศึกษา 1-5 สิงหาคม 65 ดูรายการข่าวโทรทัศน์ 14 รายการ มีประเด็นสาธารณะเพียง 18.9 % ที่เหลือเป็นประเด็นเร้าอารมณ์ซึ่งประเด็นเร้าอารมณ์ มีเรื่อง แปลก ไสยศาสตร์ ผลสลาก

ซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์ และคนทำงานด้านสื่อยอมรับว่ารายการพวกนี้ ที่เชื่อมโยงกับเรื่องความเชื่อ ไสยศาสตร์ มีเรตติ้งสูง

ทำให้เห็นสิ่งที่น่าสนใจ 2 ประเด็น ทำไมเราพิจารณาจากเนื้อหาของข่าวแล้ว เป็นประเด็นเรื่องเร้าอารมณ์มากกว่า และประเด็นของเรตติ้ง ประชาชนต้องการดูเรื่องนี้มากเป็นพิเศษอย่างไร

กรณีศึกษาด้านการกำกับดูแลสื่อด้านความเชื่อและไสยศาสตร์ในต่างประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรมในต่างประเทศ สะท้อนความเชื่อ ไสยศาสตร์ที่แตกต่างกัน โดยการศึกษาดูจากประเทศที่มีบริบทใกล้เคียงกับเรา และได้รับอิทธิพลมาจากเขา อินเดีย จีน ฟิลิปิน สิงคโปร์ และเคนย่า

สรุปได้ว่ากลุ่มประเทศที่ศึกษาแต่ละประเทศมีบริบทต่างกันดังนี้ อินเดีย: มีศาสนาที่หลากหลาย ด้วยรากของวัฒนธรรมทำให้เกิดความเชื่อ เช่น ช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 มีความเชื่อว่าดื่มปัสสาวะวัวแล้วจะหาย (มีการกำกับเข้มข้น) เคนย่า: มนต์ดำ ไสยศาสตร์ พ่อมด หมอผี (คำนิยามกว้างมาก) จีน: การกำกับดูแลจากส่วนกลางที่เข้มข้น (มีการกำกับเข้มข้น) ฟิลิบปินส์: กลางๆ สิงคโปร์: ข้อบังคับเยอะ (มีการกำกับเข้มข้น) และบางประเทศมีการระบุเนื้อหา และช่วงเวลาที่เหมาะสม ให้นำเสนอช่วงตอนกลางคืนเพื่อเลี่ยงเด็ก

เห็นได้ว่าการกำกับดูแลจำเป็นต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สื่อมวลชน ประชาสังคม(ซึ่งปัจจุบันมีบทบาทน้อย) เห็นตัวอย่างจากอินเดียมีรับเรื่องร้องเรียนได้ ซึ่งแนวทางการมีกรอบ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมเป็นสิ่งสำคัญ แต่มีความแตกต่างไปตามบริบททางสังคม

การวิเคราะห์เนื้อหารายการโทรทัศน์ด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

โดย รศ.เมธา เสรีธนาวงศ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ: กรอบของการเก็บข้อมูล ศึกษารายการข่าวเป็นหลัก เป็นข่าวช่วงเช้า 5 รายการ ช่วงเย็น 5 รายการ เลือกจากเรตติ้งผู้ชมขณะศึกษา ดังนี้ ข่าวช่วงเช้า 5 รายการ คือ เรื่องเล่าเช้านี้ สนามข่าว7สี ข่าวเช้าเวิร์คพ้อย ตะลอนข่าว ข่าวอรุณอมรินทร์ ช่วงเย็น 5 รายการ คือ ไทยรัฐนิวส์โชว์ ทุบโต๊ะข่าว ข่าวเย็นประเด็นร้อน เรื่องเด่นเย็นนี้ ข่าวเย็นช่องวัน รายการทั่วไปที่มีการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ 5 รายการ คือ คชาภาพาไปมู บ้านดีผีคุ้ม สารพันมู จิ้งจกทัก ศักสิทธิ์คงกระพัน โดยมีระยะเวลาศึกษา 3 เดือน (สิงหาคม – ตุลาคม 2565) ดูการนำเสนอข่าว มี 1,790 ข่าว เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ มีช่วงที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมความเชื่อ เช่น ช่วงกินเจ ช่วงเหตุกราดยิงหนองบัวลำภู

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจมีรายการเด่นในการนำเสนอเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์ มีปริมาณมากเป็นพิเศษ ดังนี้ ช่วงข่าวเช้า ได้แก่ ตะลอนข่าวโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับใบ้หวย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรม ข่าวเช้าเวิร์คพ้อยโดยมีการตีหวยจากป้ายทะเบียนรถในข่าวอุบัติเหตุ ข่าวอรุณอมรินทร์ โดยเนื้อหาเน้นตีความตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค และช่วงข่าวเย็น ได้แก่ ไทยรัฐนิวส์โชว์ ทุบโต๊ะข่าว มีเนื้อหาเรื่องลี้ลับ การเกิดปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายทางวิทยาศาสตร์

ปัจจัยเรตติ้งต่อการตัดสินใจเลือกเนื้อหาแตกต่างกัน หากดูจากรายการข่าวเช้าเรตติ้งจากการพิจารณาเลือกข่าว ข่าวเช้าที่มีเรตติ้งสูงสุดไม่เน้นข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ แต่เข้าใจว่าเน้นเรื่องการจัดลำดับ บางรายการมีการนำเสนอทั้งเบรกเลย ส่วนรายการข่าวเย็นเรตติ้งสูงสุดเน้นการนำเสนอเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ จึงไม่สามารถสรุปผลความสัมพันธ์ที่ว่าเรตติ้งมีความสัมพันธ์กับการนำเสนอข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์มากน้อยแค่ไหน

ความคิดเห็นของประชาชนต่อรายการโทรทัศน์ด้านความเชื่อและไสยศาสตร์

โดย ผศ.ดร.ต่อตระกูล อุบลวัตร คณะนิเทศศาสตร์ ม.เกษมบัณฑิต: จากการสำรวจผู้รับสาร 5,000 ตัวอย่าง โดยสำรวจทั่วประเทศใน 3 ประเด็น

1.ความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์

2.ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

3.ผลกระทบนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล 5,000 ชุด ในเดือนกันยายน 2565 ทั้ง 3 ประเด็น มีคำถามประเด็นละ 20 คำถาม เป็นคำถามปลายปิด เห็นด้วยอย่างยิ่ง 5 คะแนน ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 คะแนน เก็บข้อมูล 5 ภูมิภาคตามสัดส่วนของประชากร ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ กรุงเทพมาหานคร และปริมณฑล สนใจศึกษาความแตกต่างของประชาการ เพศ แบ่งตามอายุ (Gen) กระจายเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างให้มีเพศ และอายุให้ใกล้เคียงกัน นำข้อมูลมาประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยจะใช้สถิติเชิงพรรณนามาอธิบายข้อมูล และใช้สถิติเชิงอนุมานมาทดสอบสมมติฐาน

จากแบบสอบถามมาดูว่าจริงๆแล้วเนื้อหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ดึงดูดใจผู้ชมหรือไม่ ?

1. ความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าวโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์

เห็นด้วยว่ามีความเหมาะสมในการนำเสนอ 3.57/5

คะแนนสูงสุด 3 อันดับ: 1.ผู้ชมให้คะแนนเกี่ยวกับประเด็นการขึ้นข้อความ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม 2.ประเด็นที่ผู้ประกาศข่าวจะพูดแนะนำกับผู้ชมก่อนเลยว่าต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์ ขอให้ผู้ชมใช้วิจารณญาณในการชม และ 3.ประเด็นการนำเสนอข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทยคะแนน

2. ความคิดเห็นต่อการนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

เห็นด้วยว่ามีความเหมาะสมในการนำเสนอ 3.62/5

คะแนนสูงสุด 3 อันดับ: 1.ผู้ชมให้คะแนนเกี่ยวกับประเด็นการขึ้นข้อความ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชมคะแนน 2.ประเด็นการนำเสนอข่าวความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับ

สังคมไทย และ3.การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการเสี่ยงโชคมักจะมีความถี่สูงในช่วงวันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล

3. ผลกระทบนำเสนอรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์

อยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

คะแนนสูงสุด 3 อันดับ: 1.พบว่าการรายงานข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ทำให้ผู้ชมใช้ชีวิตอย่างมีสติไม่ประมาท 2.เมื่อชมรายการต่าง ๆแล้วทำให้ผู้ชมให้ความสำคัญกับเวลา ฤกษ์ ยาม การหาฤกษ์งามยามดี และ3.ชมรายการต่าง ๆทำให้ผู้ชมให้ความสำคัญกับศาสตร์เรื่องฮวงจุ้ย เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน ทิศทางที่ตั้ง การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งห้อง และสภาพแวดล้อมรอบตัว

การทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของลักษณะทางประชากรศาสตร์กับ 3 ประเด็นข้างต้น สิ่งที่ค้นพบที่น่าสนใจคือกลุ่มอายุ Gen Z ที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากภาพรวมในหลากหลายประเด็น

ข้อเสนอจากสื่อ เครือข่ายผู้บริโภค และนักวิชาการต่อรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์

โดย ดร.วิศวัส ปัญญาวงศ์สถาพร คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ: ข้อค้นพบจากการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอรายการด้านความเชื่อ ไสยศาสตร์ ใช้ Focus group

คำถามแบ่งเป็น 4 หมวด ด้วยกัน

1. บริบทสังคม วัฒนธรรม นโยบายองค์กรสื่อที่เกี่ยวข้อง
2. สถานการณ์ และผลกระทบของการนำเสนอข่าวเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์
3. องค์ความรู้ด้านกฎหมาย ระบบ และกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหารายการ
4. แนวทางในการนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลของ กสทช.

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ 3 ประเด็น

1. ผลกระทบของรายการเรื่องความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นเหมือนเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งเราคุ้นเคยกันที่ส่งผลกระทบเชิงลบ เช่น การสร้างความเชื่องมงาย การลดทอนทักษะการคิดวิเคราะห์ของประชาชน รวมทั้งการนำเสนอเนื้อหาด้านนี้ ไปแย่ง air time พื้นที่สื่อในการนำเสนอข่าวที่มีคุณค่าประเทืองปัญญา ในอีกด้านหนึ่งผู้เข้าร่วมก็เล็งเห็นว่ามีมิติเชิงบวก เรื่องของสินค้าในแนว Soft Power ของเรื่องความเชื่อ หรือการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และมีการคิดที่ทำให้ส่งเสริมในการศึกษาวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ด้วย

2. องค์กรสื่อเห็นว่าระบบเรตติ้งมีผลกระทบต่อการนำเสนอเนื้อหาทางไสยศาสตร์จริง ระบบเรตติ้งเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผล และกดดันให้กับองค์กรสื่อโดยเฉพาะองค์กรสื่อธุรกิจ ปรับตัวและเปลี่ยนตัว เพราะเป็นสีสันและเป็นที่ชื่นชอบของผู้รับสาร นำเสนอเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับสารทำให้มีปริมาณมาก และบ่อยเกินความจำเป็น เพื่อแลกกลับเรตติ้ง ที่มีผลต่อโฆษณาและสปอนเซอร์

3. แนวทางการนำเสนอทางไสยศาสตร์องค์กรสื่อ ผู้เข้าร่วมแนะนำว่าองค์กรสื่อควรลดความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว เพื่อแลกกับความเที่ยงตรง และถูกต้องของข้อมูลน่าจะดีกว่า ในขณะเดียวกันควรเพิ่มความรอบด้านและความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหามากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวทางที่น่าสนใจอีกอย่างคืออยากให้องค์กรสื่อ หรือองค์กรใหญ่มีจัดตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อและไสยศาสตร์ เพื่อตรวจทานเนื้อหาก่อนนำเสนอ รวมถึงมีผู้ตรวจสอบภายในที่มีความรู้เรื่องจรรยาบรรณสื่ออย่างเข้มข้นดำเนินการตามจรรยาบรรณนั้นอย่างเคร่งครัดขึ้น

ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการกำกับดูแลการนำเสนอความเชื่อและไสยศาสตร์ในรายการโทรทัศน์

รศ.เมธา เสรีธนาวงศ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ: ในแง่เนื้อหา กสทช. ควรเคร่งครัดในการกำกับดูแลเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ โดยเฉพาะสิ่งที่ปรากฏอยู่ในรายการข่าว เพราะการขึ้นกราฟิกโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชมอาจจะไม่เพียงพอต่อการนำเสนอข้อเท็จจริง ที่เป็นอยู่ในรายการข่าว เพราะผู้ประกาศเป็นทั้งผู้บอกให้ใช้วิจารณญาณ แต่ก็เป็นผู้ที่เสนอตัวเลขเองด้วย อาจก่อให้เกิดความสับสน ควรศึกษาจริงจังว่าแนวปฏิบัติในการดำเนินการรายการข่าวอย่างไร ควรนำเสนอแง่มุมด้านวิทยาศาสตร์ให้มากกว่านี้ เพราะที่ผ่านมาทำให้เราเกิดความรู้สึกมากกว่าเกิดความเข้าใจในรายการข่าวนั้นๆ

ผศ.ดร.ต่อตระกูล อุบลวัตร คณะนิเทศศาสตร์ ม.เกษมบัณฑิต: ในส่วนของการขึ้นข้อความการรับผิดชอบต่อผู้ชมแม้จะเป็นค่าเฉลี่ยที่สูงเป็นอันดับที่หนึ่ง แต่ก็ไม่ได้สูงถึงขั้นที่น่าพึงพอใจ ผู้ชมเข้าใจว่ารับผิดชอบแต่ไม่ได้รับผิดชอบสูงสุด ต้องคิดต่อถึงมาตรฐาน หรือมาตรการ ที่ตอบโจทย์มากกว่าการพูดหรือขึ้นตัวอักษร จากผลการวิจัยเนื้อหาความเชื่อและไสยศาสตร์ ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะดึงดูดคนดูเป็นสำคัญ อยากให้ลองพิจารณาการปรับสัดส่วนให้เหมาะสม

ภาคผนวก 5

Info Graphic ที่เผยแพร่สู่สาธารณะ

Info Graphic **เผยแพร่ผลงาน** Facebook Fanpage: Peace Journalism & Transformative Learning

6 ประเด็น
เนื้อหาความเชื่อ ที่พบเจอจากรายการทั่วไป

34% **สิ่งศักดิ์สิทธิ์**
ที่สร้างให้เคารพบูชา

31% **ผีสาง วิญญาณ**
เรื่องลี้ลับ สยองขวัญ

15% **เครื่องราง**
ของขลัง

13% **การทำนาย**
พยากรณ์

5% พิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคน

1% พืชผิดปกติ

ผลการศึกษาจากรายการทั่วไป 5 รายการ
ในช่วงเดือน กรกฎาคม-ตุลาคม 2565 ได้แก่
คชาภาพาไปมู, บ้านดีผีคุ้ม, สารพันมู, จิ้งจกทัก, ศักดิ์สิทธิ์คงกระพัน

ความเชื่อ ไสยศาสตร์
ทำไมเป็นที่น่าสนใจในการนำเสนอ

1. ส่งเสริมธุรกิจ หวย และเสนอขายบริการด้านความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่ารายการที่ใช้ประเด็นเหล่านี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาเพื่อการส่งเสริมธุรกิจเป็นหลัก โดยเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลไกการได้มาซึ่งตัวเลข 'หวย' และเสนอขายสินค้าบริการความเชื่อ เสมือนว่าผู้ชมถูกชักนำและเชื้อเชิญให้ทำสิ่งที่ถูกนำเสนอว่าได้ผล โดยเกิดเป็นวงจรไม่รู้จบ ดังนี้

สิ่งศักดิ์สิทธิ์
พิธีกรรมตามความเชื่อ
ผีสาง วิญญาณ เรื่องลี้ลับสยองขวัญ
พืช หรือ สัตว์ ผิดปกติ

→ การตีความตัวเลข เพื่อเสี่ยงโชค → ตัวเลข → ถูกรางวัล

→ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างให้เคารพบูชา
→ พิธีกรรม ตามความเชื่อ

→ การแก้บน
→ ขอเลขครั้งต่อไป
→ ซื้อสินค้า/บริการ เกี่ยวกับความเชื่อนั้น

→ ตัวเลขนี้นำไปเสี่ยงโชค หรือ **ฟนัน** ไม่ว่าจะเป็นหวยบนดินหรือใต้ดินทั้งสิ้น

2. เพื่อสร้าง ความบันเทิง ตื่นเต้นระทึกใจ

เนื้อหาลักษณะนี้มีความดึงดูดและเร้าอารมณ์ ยิ่งเนื้อหามีความลึกลับเท่าใด ก็จะยิ่งได้ความนิยมมากขึ้น อย่างไรก็ดีในบรรดาเนื้อหาที่ใช้นำเสนอแทบจะไม่มีการอธิบายให้เห็นอย่างประจักษ์แจ้ง และไม่ทราบสาเหตุของปรากฏการณ์เหล่านั้นในทางวิทยาศาสตร์เลย

3. เพื่อสร้าง ความรู้เท่าทัน เข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ถึงแม้จะมีจำนวนที่ไม่มาก ก็ยังมีสื่อที่พยายามนำหลักฐาน ข้อเท็จจริงต่างๆ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เนื้อหาสมดุล และมากระตุกความคิดไม่ให้คล้อยตามไปกับเนื้อหาไสยศาสตร์เพียงอย่างเดียว

รู้หรือไม่

ต่างประเทศก็มีการนำเสนอคอนเทนต์ไสยศาสตร์ ไม่ต่างจากบริบทในประเทศไทยมากนัก

แล้วพวกเขากำกับดูแลสื่อกันอย่างไรนะ

อินเดีย

ขอความร่วมมือ ไม่ออกอากาศเนื้อหาลักษณะไสยศาสตร์ในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ หรือ หากจำเป็นต้องเขียนข้อความแจ้งเตือนก่อนเริ่มนำเสนอ

ออกคู่มือหรือประมวลจรรยาบรรณสื่อ ที่ครอบคลุมเนื้อหาไสยศาสตร์ลี้ลับ เช่น จำกัดคอนเทนต์ประเภทนี้ให้อยู่ในเรต "R"

รายการที่ไม่เหมาะกับผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน

สิงคโปร์

กำหนดเวลา เนื้อหาที่มี ลักษณะเหนือธรรมชาติหรือเป็นสิ่งลี้ลับหลังเวลา 22.00 น. เพื่อป้องกันการ สร้างความหวาดกลัวให้กับเด็ก

ห้ามเสนอว่าสิ่งเหล่านี้คือศาสตร์ที่แท้จริง

ฟิลิปปินส์

ประณีประนอม ไม่ได้มีการบังคับห้ามชัดเจน แต่เป็นการขอความร่วมมือ แต่ก็ยังมีข้อกำหนดที่ว่า ไม่ควรส่งเสริมเนื้อหาความเชื่อ

จีน + ฮ่องกง

หน่วยงานเป็นสิ่งสำคัญ ได้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ภายใต้ การดูแลของคณะมนตรี (State Council) โดยตรง

เคนยา

เฝ้ามอง/ติดตาม เพื่อไม่ให้มีการแสวงหาประโยชน์ จากกลุ่มคนที่หลงเชื่อ ในเรื่องลี้ลับ หรือไสยศาสตร์ได้ง่าย

ถอดบทเรียน
การกำกับการนำเสนอเรื่องราวไสยศาสตร์ ในสื่อต่างประเทศ

จากการศึกษา แต่ละประเทศมีความเข้มงวดที่แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมที่เป็น "เด็กหรือเยาวชน" เพื่อลดความงมงายของผู้ชมกลุ่มนี้

ระดับความเข้มเข้น

มาก	ปานกลาง	ต่ำ
อินเดียร์		
สิงคโปร์	ฟิลิปปินส์	เคนยา
จีนและฮ่องกง		

*ค่า "มาก, ปานกลาง, น้อย" สื่อถึงระดับความเคร่งครัดในการกำกับสื่อ

นอกจากนี้ เราสามารถถอด
กลไกหลัก
ในการบูรณาการสื่อต่อการนำเสนอเรื่องไสยศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้

- ✅ กฎระเบียบมีความชัดเจน
- ✅ ภาครัฐ องค์กรสื่อ ประชาชน มีส่วนร่วมกัน
- ✅ สื่อต้องตระหนักรู้ ปกป้องผู้ชม

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน 5,000 คนทั่วประเทศ

(เก็บข้อมูลเดือนกันยายน 2565)

1. การนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่าเหมาะสม
(คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ **3.57** จากคะแนนเต็ม **5**)

ประเด็นที่คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ

1.การขึ้นข้อความว่า**"เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม"**ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม(คะแนนเฉลี่ย3.94)

2.ผู้ประกาศข่าวมักจะพูดแนะนำแก่ผู้ชมก่อนการนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ว่าให้ผู้ชม **"ใช้วิจารณญาณในการรับชม"** ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชม (คะแนนเฉลี่ย 3.84)

3.การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็น**เรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย** (คะแนนเฉลี่ย 3.72)

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ **การนำเสนอข่าวความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ท่านติดตามชมรายการข่าว** (คะแนนเฉลี่ย 3.38)

2.การนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยว่าเหมาะสม
(คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ **3.62** จากคะแนนเต็ม 5)

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ

1.การขึ้นข้อความว่า**"เป็นความเชื่อส่วนบุคคลโปรดใช้วิจารณญาณในการรับชม"** ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้ชมและสังคม (คะแนนเฉลี่ย 3.92)

2.การนำเสนอเนื้อหา**ความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่อยู่คู่กับสังคมไทย** (คะแนนเฉลี่ย 3.80)

3.**รัฐควรออกนโยบายเพื่อควบคุมตรวจสอบ**รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ให้มากกว่านี้
(คะแนนเฉลี่ย 3.75)

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ **การนำเสนอความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเชื่อดั้งเดิมที่ท่านเคยมีเกี่ยวกับไสยศาสตร์ยิ่งทำให้ท่านเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัย** (คะแนนเฉลี่ย 3.32)

3.ผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์

ภาพรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ
(คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ **3.28** จากคะแนนเต็ม 5)

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับ คือ

1.เมื่อท่านได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ผ่านรายการต่าง ๆ ทำให้ท่าน**ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ประมาท** (คะแนนเฉลี่ย 3.63)

2.หลังชมรายการต่าง ๆ ผู้ชม**ให้ความสำคัญกับเวลา-ฤกษ์ยาม** ที่เหมาะสม ในการเปิดร้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ การทำสัญญา การเดินทาง การคลอดบุตร งานมงคลและงานอวมงคล ฯลฯ (คะแนนเฉลี่ย 3.43)

3.หลังชมรายการต่าง ๆ ผู้ชม**ให้ความสำคัญกับศาสตร์ฮวงจุ้ย** ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตท่าน เช่น ทิศทาง ทำเลที่ตั้งบ้าน-สำนักงาน การจัดโต๊ะทำงาน ตำแหน่งของห้องต่างๆภายในบ้าน การจัดสภาพแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น (คะแนนเฉลี่ย 3.41)

ประเด็นที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ **การรับชมรายการความเชื่อทางไสยศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของท่าน** (คะแนนเฉลี่ย 2.96)

เรตติ้งตัวแปรสำคัญ กระทบทิศทางคอนเท้นต์ไสยศาสตร์

ณ ปัจจุบัน

ปริมาณ > คุณภาพ

ประชาชนยิ่งสนใจมากเท่าไหร่ สื่อก็จะประโคมข่าวเชิงไสยศาสตร์ต่อไป
เพื่อแลกกับเรตติ้งอันหมายถึงเม็ดเงินโฆษณาและสปอนเซอร์ต่อไป

ข้อแนะนำจาก ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

สื่อควร:

- ลดความรวดเร็ว เพิ่มความรอบด้าน
- ตรวจทานเนื้อหา โดยละเอียด ก่อนออกอากาศ
- ตรวจสอบเนื้อหา ภายในองค์กร โดยจัดตั้งเจ้าหน้าที่
- ยึดมั่น จรรยาบรรณ วิชาชีพสื่อมวลชน

บทบาทอันเหมาะสม ของรัฐ ในการกำกับดูแล เนื้อหาเชิงไสยศาสตร์

กสทช. สามารถกำหนดมาตรฐาน การ**เซนเซอร์**เนื้อหา

1. มาตรการกำกับดูแลเชิง**กำกับ**
   เช่น กำหนดช่วงเวลาการนำเสนอเนื้อหา, สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานกลางของภาครัฐ เพื่อกำหนดมาตรฐานการทำงานร่วมกัน
2. มาตรการกำกับดูแลเชิง**ส่งเสริม**
   เช่น ส่งเสริมให้ลดความสำคัญของเรตติ้ง, รายงานข้อมูลโดยอิงจากวิทยาศาสตร์เป็นหลัก

ควรมีมาตรการที่เข้าถึงผู้รับสารด้วย

สร้างการมีส่วนร่วม
เช่น จัดตั้งสภาประชาชน เพื่อพิจารณาและเสนอนโยบาย

สร้างความรู้เท่าทันสื่อ
เช่น จัดโครงการอบรม เท่าทันเนื้อหาไสยศาสตร์

ผลกระทบ
ของรายการเชิงไสยศาสตร์
ที่มีลักษณะเหรียญสองด้าน
สร้างความเชื่อ
งมงาย
ลดทอน
ทักษะการคิดวิเคราะห์
ของประชาชน
แย่งเนื้อที่/เวลา ของ
รายการที่มีคุณค่าและประเทืองปัญญา
เช่น รายงานที่นำเสนอกระบวนการทำงานของระบบยุติธรรม
การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
ด้านลบ
ด้านบวก
แหล่งรวมความรู้
และอัตลักษณ์ของชุมชน
สินค้า Soft Power
ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ
ประชาสัมพันธ์
การท่องเที่ยว
เสริมแรงบันดาลใจ
ศึกษาประวัติศาสตร์
ด้วยตนเอง